

Sädelev maailm • Läinetai töttaja

Aleksander Grin

Sädelev maailm

Lainetel tõttaja

Kirjastus «EESTI RAAMAT»

Tallinn

1972

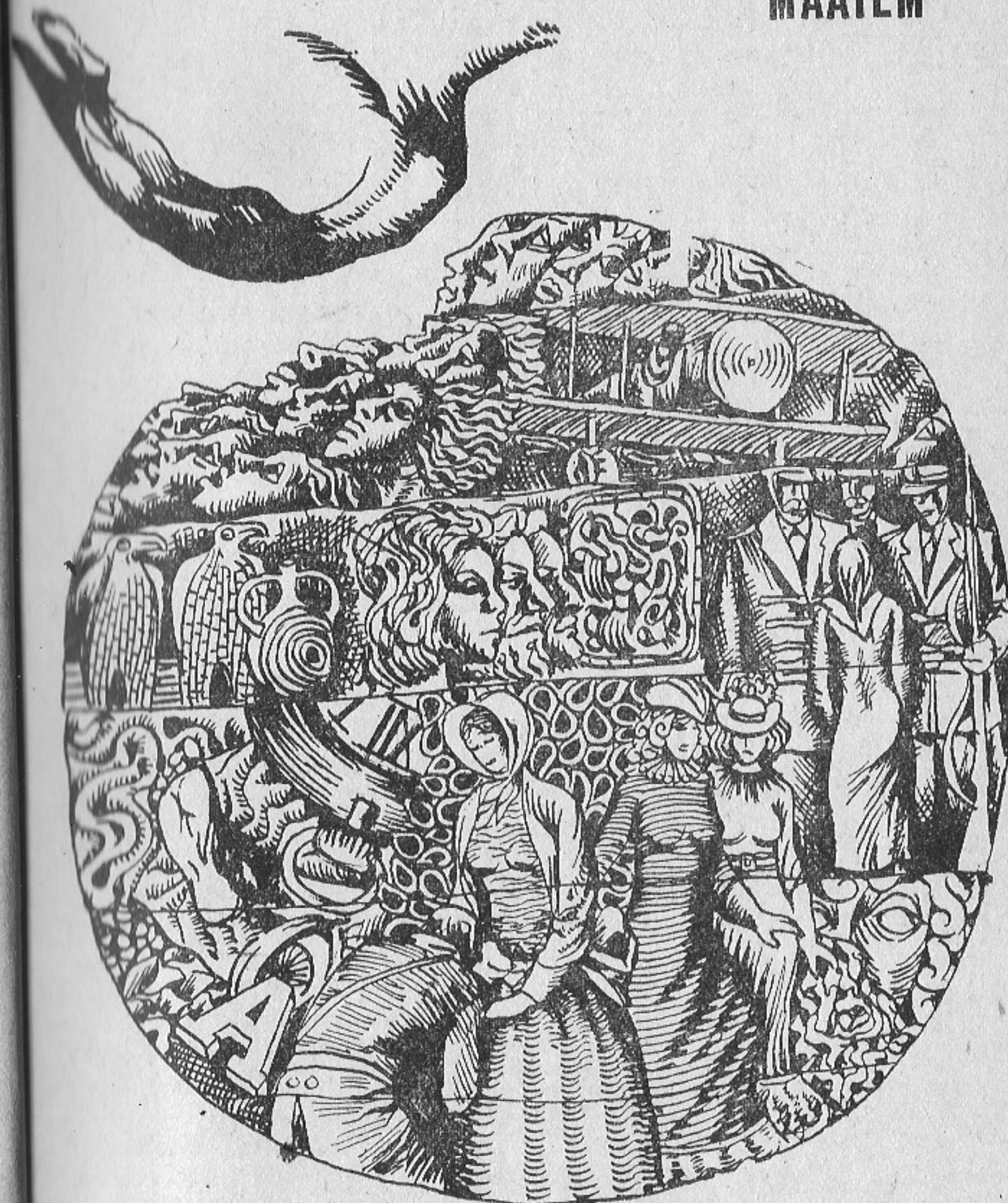
V2
G81

Originaali tiitel:
А. Грин
Блистающий мир
Бегущая по волнам
Ленинград 1958

Tõlkinud M. Kābrik
Kujundanud J. Palm

7-6-3
TL 5-72-19

SÄDELEV MAAILM

I OSA

KUMMULIPAISATUD AREEN

«See on — seal...»

Swift

I

Seitsmendat päeva kuulutas kirev afišside pillerkaar linnaelanikele Kaksiktähe Mehe ebatavalist etteastet tsirkuses «Soleil»; kunagi varem polnud seda liiki nähtused andnud nii palju kõneainet lõbutsevates võõrastetubades ja salongides, teatris kulisside taga, restoranides, õllekeldrites ja köökides. Tõepoolest, tsirkusekunst polnud kunagi varem nii palju töötanud ega elevust põnevuseks kehutanud nagu seekord. Isegi jõumeeste maadlus — Nero ja Heliogaballuse mandunud vaimusugulaste armastatuim meelelahutus — jäi tagaplaanile, kuigi kaks loomakerega Aafrika neegrit Libeeriaast, Greper ja Noir, olid juba kohale jõudnud ning jalutasid end vaatamiseks pakkudes puisteel, jämedad sigarid hambus, äratades imetlust küpsetes, kuid kergetisüttivais daamides, kelle südamed ägedalt põksuma hakkasid. Tuhmus isegi žonglööri ja vägimees Mirey kuulsus, kuigi ta pildus õhku helendavate sangpomide tulevärki. Lühidalt öeldes, tsirkus «Soleil» töötas tõesti enneolematut. Seisnud veidi aega kuulutuse ees, tabame kõige paremini, ilma igasuguste näidete ja võrdlusteta, mis mulje see inimestele jättis. Mis seal siis trükitud oli?

«Kolmapäeval,» teatas kuulutus, «23. juunil 1911. a., toimub mitte kuskil ja mitte kunagi varem esinenud hämmastava, enneolematu, erakordse, ennast Kaksiktähe Meheks nimetava fenomeni esimene, ainuke ja viimane etteaste.

MEES, KEL POLE KAALU.

LENDAV JOOKS.

IMEPÄRANE LEND.

Tõeline õhus liuglemine, mis sooritatakse varjatud mehhanismide abita ja ilma igasuguste seadeldisteta.

Kaksiktähe Mees jääb õhku hõljuma tervelt 3 sekundiks.

Kaksiktähe Mees on meie sajandi teaduse suurim mõistatus.

Arvesse võttes vaatemängu ainulaadsust ja kordumatust, müüakse pileteid alates 19-ndast kuni etenduse päevani; hinnad kolmekordsed.»

Agassietz, «Soleili» tsirkuse direktor, andis ajakirjanikele järgmisi seletusi. Mõni päev tagasi oli tema juurde tulnud keegi võõras; isegi Agassietzi, elukogunud kelmi terav silm ei suutnud lühikesest kohtumisest midagi välja nuuskida, mis oleks aidanud meest kindlasse lahtrisse paigutada. Külalise visiitkaardil seisis: E. D. — ei midagi rohkemat; ei aadressi ega elukutset...

Sellest rääkides tegi Agassietz näo, nagu teaks ta rohkem, kui võib arvata, kuid hoiab end kaalukatel põhjustel tagasi. Ta ütles: «Kahtlemata nägin ma haritud ja rikast meest, kellele tsirkuse ringkond on võõras. Ma ei pea saladuses seda, mida ma tema juures tähele panin, aga... jah, ta on haruldus isegi minu silmis, ometi pole ma kolmekümne aasta jooksul vähe näinud. Ta pole meie teenistuses. Ta ei nõudnud midagi, ei palunud midagi. Ma ei tea temast kõige vähematki. Tema aadressi mul pole. Polnud mõtet selles suunas midagi välja pressida, sest tema ühelainsal etendusel pole pistmist tema mineviku ega tema isikuga. Meile pole seda vaja. Aga et «Soleil» on ja saab olema tase-mel, seepärast ei või ma lasta käest niisugust haruldast lindu. Ta pakkus rohkem, kui oleks suutnud Barnum ise, kui see oleks ellu ärganud ja kõigi oma loomadega siia ilmunud.

Tema pakkumine oli selline: ta esineb publiku ees üks kord; tööpoolest üks kord, ei rohkem ega vähem, — ilma honorarita, ilma hüvitusega, ilma igasuguse muu tasuta.» Need kolm ilma vormis Agassietz väärilt ja mõnuga. «Ma pakkusin talle nii ühte kui teist, aga ta keeldus.

Tema palvel istusin ma nurka, et mitte segada harjutust. Ta läks ukse juurde, pilgutas salapäraselt ja kavalalt silma, seejärel aga kerkis ilma hüppeta, ilma

vähimagi märgatava pingutuseta sujuvalt õhku, liugles üle laua, peatudes selle kohal — just sellesama tindi-poti kohal — vähemalt kaks sekundit, misjärel ta jalad kuuldamatult, mingi pörutuseta jälle maad puudutasid. See oli nii kummaline, et ma võpatasin, kuid tema jäi sama rahulikuks nagu kloun Doddie pärast seda, kui Ernst Witt teda trapetsil hambus on keerutanud.

«See on kõik, mida ma oskan,» ütles ta, kui me jälle istet olime võtnud, «aga ma teen seda mitu korda, hooga ja paigalt. Võimalik, et ma olen vormis. Siis näeb publik rohkem. Aga selle eest ma pead anda ei või.»

Ma küsisin, mida ta teab ja arvab endast kui enne-olematust fenomenist. Ta kehtas õlgu: «Sellest ei tea ma rohkem kui teie; arvatavasti mitte rohkem, kui teavad mõned kirjamehed oma süžeedest ja teemadest: need tärkavad. Nii tärkab see minus.» Rohkem ei seletanud ta midagi. Ma olin vapustatud. Ma pakkusin talle miljonit; ta keeldus ja koguni haigutas. Ma ei käinud peale. Ta keeldus nii kindlalt ja vaieldamatult, et pealekäimine oleks võrdunud solvamisega. Aga endastmõistetavalt küsisin ma, mis põhjused sunnivad teda avalikkuse ees esinema. «Aeg-ajalt,» vastas ta, «nõrgeneb mu anne, kui teda ei virgutata; ta taastub täielikult, kui mu harjutustel on pealtvaatajaid. See on ainuke kuul, mille külge ma olen aheldatud.» Sellest ei saanud ma aru; arvatavasti ta naljatas. Mul kujunes mulje, et ma räägin tähelepanuväärse inimesega, kes säilitab kõige rangemat inkognitot. Ta on noor, tõsine nagu anatoom ja elegantselt riides. Ta kannab umbes kolmesajatuhandelise briljant-lipsunõela. See kõik on väärt, et selle üle järele mõelda.»

Kohe järgmisel päeval trükkisid hommiku- ja õhtulehed ära intervjuu Agassietziga; ühes ajalehes ilmus isegi kummalise gastrolööri improviseeritud portree. Pildi vurrud ja parukas oleksid teinud au igale juukse-veereklaamile. Silmad pungis, jõllitas vaatajale vastu metsistunud iluideaal.

Samal ajal aga küsis selle segaduse põhjustaja, vaa-danud läbi ajalehed ja imetlenud huvitavat portreed: «Noh, Drüdd, lähed sa kahekümne kolmandal tsirkusse?»

Ise endale vastates jätkas ta: «Jah. Ma lähen ja vaatan, kuidas see võimas puhang, see tormipööris kustu-

tab võhikliku aru nõrga, panetunud leegi, millega uhkeldab «looduse kuningas». Ja higipiisad kerkivad ta näole...»

II

Samavõrd kui publikut, vallutas pöörane uudishimu ka kogu tsirkusetruppi, kaasa arvatud teenrid, piletimüüjad ja tallipoisid. Levisid kuuldused, et Kaksiktäht (nii käskis ta end nimetada afiššidel) on krahv ja miljardär, ja kohe olid temast kõrvuni sisse võetud kõik kunst-ratsutajannad, kes vesise suuga unelesid restoranidest ja kullassepaäridest; juba usutlesid peeglit baleriinid, lootes igaüks kütkestada vürstlikku originaalitset, ja vaidlesid, vaht huulil, kelle neist ta kallima raha eest ära ostab. Klounid mürdsid pead, kuidas vaatajaid uutlunukat parodeerides naerma ajada. Joodik värsisepp Debord oli kirjutanud neile mõned dialoogid, mille eest jõi nüüd viina ja tilistas taskus hõbekrosse. Kadedusest vingus gümnaastid, voltižöörid ja žonglöörid kinnitasid nagu ühest suust viimase silmapilguni, et salapärase gastrolöör on šarlatan Indiast, kus ta olevat õppinud kasutama sugestiooni, ja et nende võistleja areenil on põgenenud kurjategija. Nemad mõtlesid välja ka selle, et Kaksiktäht on petturist kaardimängija, kes on korduvalt peksta saanud. Neilt pärines ka huvitav lugu šantaazist, millega ta jahmunud Agassietzi relvituks olevat teinud. Kuid asja tuuma kohta ei osanud keegi midagi öelda; kuulujuttude suitsuspiraal keerles, keskpunkti puudutamata. Ainult kloun Arcy, kes tavatses öelda: «Ma tean ja olen näinud kõike, seepärast ei imesta ma millegi üle,» kordas erilise rõhuga oma ütlust, kui Kaksiktähest juttu tuli, kuid klouni haiglasel, sapisel näol peegeldus ähmane hirm, et tema vaevalist elu võib vapustada miski, millele ta ei saa mõelda hingevarinata, kaotamata armetut rahu, mille ta oli saavutanud ränga töö, grimasside ja obaduste hinnaga.

Igasugune muugi sõnaprügi, väljamõeldised, keelepeks, teravmeelsused, mõnitused ja ettekuulutused ummistasid paljude inimeste kõrvu selle laineidlööva etenduse tõttu, kuid kõike ei jõua nagunii ära kuulata.

Caesari hobuse kapjade alt tõusvas tolmupilves pole tähtis iga üksik tolmukübe; pole kuigi tähtis ka peegelduv valgusekiir, mis sähvib läbi lilla tuulekeerise imperaatori helkivalt kuldküivriilt. Caesar tõstab tolmu üles... Tolm — ja Caesar.

III

23-ndal tsirkuse kassaluuki ei avatud. Teadaanne kõlas: «Piletid on välja müüdud.» Kõrgest hinnast hoolimata olid nad raginal ära ostetud; juba 20-ndal loositi loteriil välja viimased piletid, kuna pretendendid nende pärast ägedalt riidu olid läinud.

Terane pilk, heidetud sel öhtul vaatajatele määratud kohtadele, oleks täheldanud publiku veidi ebatavalist koosseisu. Nii, ajakirjanike loož oli puupüsti täis, lisatoolide taga välkusid nende pensneed ja kaelasidemed, kes olid sunnitud seistes jalalt jalale tammuma. Nii-sama täis oli ka ministri loož. Seal särasid õrnade ja veetlevate noorte naiste kaunid silmad ja peened näod, valge siid ja kalliskivid, mis loitsid kui lühtrid mundrite ja frakkide taustal; nii voogab ja sätendab kosk kuupaistel sametmustades varjudes. Kõigist loožidest, mis värviröömsa ringina ümbritsesid vaarikpunast barjääri, õhkus elegantse inimhulga rikkusehõngu ja talitsetust; kergelt ja vabalt naerdes, vaikselt, kuid selgelt vesteldes silmitsesid need inimesed hiiglasuure tsirkuse teist serva. Areeni kohal lehvis sädelev tühjus, kõrgel üleval kattis seda kuppel, mille avatud klaasluukidest paistis sinav öhtutaevas.

Tugitoolide taga lainetas kirendav nägudemeri — intelligendid, kaupmehed, ametnikud ja sõjaväelased; siin-seal vilksatasid portreedelt tuttavad kirjanikud ja kunstnikud; võis kuulda ilukõnelisi ütlisi, tabavaid märkusi, peeni kirjanduslikke kujundeid, keelepeksu ja perekonnatülisid. Veel kõrgemal tungles kitsastel pingiridadel tänav — läbituulamata rahvamass: need, kelle tuhanded jalapaarid jooksevad, astuvad ja üksteise järel mööda libisevad; nendest veel ülemal, tsirkusekuulutusi täiskleebitud kõrge barjääri taga, ruumikitsikuses ja pigistuses, küünarnukkidel, kikiar-

vul, lõugadel ja rindadel, kuuest kandist kokku litsutud nagu kärjekannud, higistasid tsirkuse paariad — rõdupublik; et kas või hetkekski käsi vabaks saada, pidid nad kannatama piinavat õhupuudust ja südamekloppimist; kõige rahulikumad tundusid selles tohuva-bohus üle kuue jala pikkuste inimeste näod. Siin krõbis-tati pähkleid; koorte prõksumine segunes vilede ja robustsete hõigetega.

A *giorno* valgustus, mis oli nii tugev ja ere, et kõik ligidal ja kaugel näis olevat kaetud heleda lakiga, peit- tis ruumi teise serva helendavasse uttu, ent kui pilk siiski korra seal peatus, oli kõik näha niisama selgesti kui läbi binokli — nii näod kui ka nende ilmed. Val- gusse uppuv tsirkus, alates lae alla kinnitatud trapet- sitest, mustadel pultidel krabisevaid noote keeravate muusikantide vaskpasunatest areeni katva värske sae- puruni oli tervenisti rõõmsat joovastust äratavate elektrilühtrite võimuses. Silmi sulgedes võis kuulmise järgi määrata kõiki punkte ruumis — toolinaginat, köhatust, flöödi summutatud pooltakti, trummikõma- tust, vaikset elavat kõnelust ja merekohinat meenuta- vat müha — ümara hoone vertikaallõikesse surutud kümnetuhandepäise inimlaengu sahinat, liikumist ja hingamist. Õhus oli tunda soojuse, tallide, saepuru ja peente lõhnaõlide teravat hõngu — tsirkuse tradit- sioonilist lõhna, milles otsekui kajastub etenduse kirevus.

Algas viibis; publik muutus rahulolematuks; mitmel korral veeres üle rõdude siin-seal prahvatanud käte- plagin. Aga siis tärtsatas ja tilises kolmas kell. Kõmatas litauride tuhm hõbe, huilatas tromboon, paukus trumm; flöötide viletrillerite saatel alustasid vask- ja keelpillid uljast marssi ja etendus algas.

IV

Selleks õhtuks saatis direktsioon areenile tsirkuse parimad jõud. Agassietz teadis, et mäetippudele viivad järsud rajad. Järk-järgult küttis ta üles vaatajate meeli, läbikaalutud ja ranges vahelduses üht muljet teisele kuhjates; tänu sellele pidi vaataja kogunenud

vaimulõõsa pühendama kõike kroonivale lõpule; ees- kava lõpus seisis: Kaksiktäht.

Areen hakkas elama: vaheldusid gümnaastid ja hobu- sed, hobused ja klounid, klounid ja akrobaadid; lövi- taltsutajale järgnesid žonglöörid ja mustkunstnikud. Kaks elevanti, salvrätikud lõua all, istusid kaetud laua taga ja sõid kombekalt õhtueinet; visanud kuningliku londiviipega jootraha, sõitsid nad ringi puust pallidel. Klounide mõtlik tardumus hetkel, mil neid tabas möö- dapääsmatu kuklavõmm, tekitas migreeni rohkem kui ühes naerust valutama hakanud tundlikus peas. Klou- nid alles kratsisid kukalt ja puistasid teravmeelsusi, kui kaks ratsanikku valgete astuuria hobuste seljas sisse traavisid ja ümber areeni kaapama hakkasid. Need olid Bacchus ja bakhant, kaetud pantrinahkade, roosipärgade ja -vanikutega; tormihool ringi kihutades esitasid nad balleti ja akrobaatika sügemetega miimilise stseeni ja kadusid, jättes õhku maalilisest liikumisest haaratud graatsiliste, meeletute kehade sädeluse ja värina. Pärast neid teadustas pasunahääl lõvide ilmumist, need tulid ja istusid kohtadele, lämmatades oma mõirgamisega orkestri; mustas frakis mees vihistas piitsa ja alandas neid, nagu iganes tahtis; vaht langes tortidena elajate lõugade vahelt, kuid nad keerutasid valssi ja hüppasid läbi rõngaste. Neli gümnaasti, kiikudes kupli all, visku- sid jubedaid surmasõlmi tehes ühelt trapetsilt teisele. Jaapani silmamoondaja tõmbas trikookaelusest välja raske, vett ja elusaid kalu täis klaasvaasi. Žonglööri tões- tas, et pole olemas esemeid, mida ei saaks mängeldes õhku loopida ja kinni püüda, nagu pääsuke napsab kärb- seid, haiget saamata ja eksimata; seitse põlevat lampi vuhisesid ta käte vahelt üles sama kergelt kui veejuga purskkaevust. Teise osa lõpus esines kunstratsutaja Richelay, kes galopeeris püsti seistes viiel valge lakaga raudjal ratsul ja astus ühe sadulast teise niisama endast- mõistetavalt, nagu meie istume ühelt toolilt teisele.

Kell kuulutas vaheaega; publik valgus fuajeesse, suitsetamistubadesse, einelaudadesse ja tallidesse. Teeñrid koristasid areeni. Nende viieteistkümne minuti jooksul hävitas Rouna Begouême, ministri vennatütar, kes onu loožis istus, lõplikult kapten Galles'i lootused, kes küll polnudki öelnud midagi erilist. Kõlatul häälel oli ta püüdnud rääkida armastusest juba hommikul,

kuid neid oli segatud. Siis oli Rouna öelnud «nägemiseni» üpris arusaadavalt jahedal toonil, kuid Galles'i pimestatud süda ei mõistnud tema rahulikku pilku; kasutades juhust, et keegi neid ei vaata, võttis ta nüüd neiu langetatud käe ja surus seda tasa. Rouna tõmbas käe kohkumata ära, pööras näo noormehe poole ja toetas lõua tugitooli sametile. Põgus, kirgas muie joonistas ta kulmude vahele veetleva kortsukese ja ta pilk ütles: «Ei.»

Galles oli viimaste päevade jooksul hulga kõhnemaks jäänud. Ta vasak silmalaug tuksatas närviliselt. Ta läkitas Rounale nii pika, ahastava ja uuriva pilgu, et neiu veidi leebus.

«Galles, kõik läheb mööda! Te olete tugev. Mul on tõesti kahju, et teiega nii läks, et teie mures olen süüdi mina.»

«Ainult teie võisitegi see olla,» vastas Galles, nägemata midagi peale Rouna. «Ma olen endast väljas. Kõige hullem on see, et te pole veel armastanud.»

«Kuidas nii?»

«See osa teie hingest on puutumata. Muidu oleks mälestus sellest tundest võib-olla nihutanud teie südame surnud punktist.»

«Ma ei tea. Aga hea, et meie vestlus kaldub arutluste valda. Võin lisada, et ma võtaksin armastust kui õnnetust, kui see tabaks mind s a a t u s e s t määramata.»

Rouna libistas rahuliku pilgu üle loožiridade, otse- kui tahaks kindlaks teha, kas ei peitu see õnnetus juba praegu kuskil, meeste ainitistes pilkudes; ent imetus oli teda nii tüüdanud, et ta suhtus sellesse hajameelse põlgusega — nagu kröösus, kellele antakse tagasi peenraha.

«Kas armastus ja saatust on siis üks ja seesama?!» Galles vaikis. «Või... mida te tahtsite ütelda?»

«Ma mõtlen erakordset saatust, Galles. Ma tean,» Rouna kergitas nukralt paljast õlga, «et niisugust saatust ma... ei vääri.» Nende sõnade kõrkust varjas võrratu naeratus. «Aga siiski tahaksin ma, et see saatust oleks eriline.»

Galles mõistis omamoodi tema suurelist unistust.

«Muidugi, mina teie kõrvale ei sobi,» ütles ta siira kurbuse ja sama siira vaimustusega, «te olete väärt olema kuninganna. Mina olen tavaline inimene. Ometi

pole olemas midagi, mille puhul ma kõhkleksin, kui teie käsiksite mul seda teha.»

Rouna kortsutas kulmu, kuid naeratas. Tugev armastus tekitas temas peaaegu religiooset hädust. Et Galles polnud temast aru saanud, tahtis ta teda lähendada oma hinge. Nii armastavad head inimesed, kurtnud kerjusele oma kurba elusaatust, analüüsida oma tundmusi teemal: «Olen ma hea inimene?» Kerjusele on see aga ükstapuha.

«Kuninganna jaoks olen ma vist targem, kui on vaja olla tema seisundis,» ütles Rouna, «ma ju tunnen inimesi. Pean teid hämmastama. Selline saatust, millele ma kohtudes ei peaks ülevalt alla vaatama, pole arvatavasti võimalik. Peaaegu kindlasti ei ole. Ma olen väga auahne. Kõik, mida ma kujutlen, on umbmäärane ja pimestav. Teate, kuidas muusika vahel mõjub!? Ma tahaksin elada nagu piduliku, mind tervenisti ümberkujundava muusika vaibumatutes helides. Ma tahaksin, et sisemine joovastav õndsus oleks mõtestatud võimust, mis ei tunne piire ega kõhklusi.»

Selle väikese jultunud pihtimuse tõi Rouna kuuldavale võluva lihtsusega nagu noor ema, kes uinuvale lapsele sosistab kõrva kuningate unenägusid.

«Ekstaas?»

«Ma ei tea. Kuid sõnad kätkevad endas rohkem, kui arvavad inimesed, kes kaebavad sõnade võimetuse üle. Nüüd aitab, muidu muutub teie arvamus minust halvemuse poole.»

«Ma ei muuda arvamusi, ei vaheta kiindumusi,» ütles Galles, ja nähes, et Rouna vajus mõttesse, jäi vaikides silmitsema tema õhkõrna profiili, koondades täieliku mulje saamiseks kõik, mida ta temast teadis. Kümneaastaselt kirjutas Rouna hiilgavaid luuletusi. Seitsmeteistkümnenda ja kaheksateistkümnenda eluaasta veetis ta laevareisil ümber maailma ja tema eksootilised joonistused müüdi suurel näitusel kalli hinna eest pimedate heaks. Ta ei taotlenud sellist populaarsust — see ei meeldinud talle. Ta mängis suurepäraselt klaverit; talle ennustati järgemööda kord üht, kord teist laadi kuulsust — aga kuulsust ta ei ihaldanud. Tema tohutu suures majas võis kõndida toast tuppa kasvavas vaimustuses raha võimust, mida hingestab kunstihuviline ja mitmekülgne vaim. Sõltumatu ja üksildane,

astus ta läbi elu hingerahus, kiindumuste ja armastuseta, mõistes vaid loomusunniliselt, mitte kogemuse varal, mida võib pakkuda see talle veel teadmata tunne. Ta oskas kõiki Euroopa keeli, oli õppinud astronoomiat, elektrotehnikat, arhitektuuri ja aiandust; ta magas vähe, käis harva külas ja korraldas veel harvemini vastuvõtte.

See häirimatu, jahe vaimuilm oli kätketud kõige täiuslikumasse kesta. Näojoonte ja ilme malbuselt kuulus ta nagu blondiinile, kuid musta läikiva lainelise juuksepehmaka all muutus see leegi ja õrnuse kirjeldamatuks ühenduseks. Tema täiesti naiselikust kehast, mis ei jätnud muljet haprusest, õhkus kirkast värskust ja lõbusust. Ta oli Galles'ist veidi lühem; Galles aga oli keskmist kasvu ja paistis pikem tänu epolettidele.

Galles — intelligentne sõjamees veidi isikupäratu näoga ja heasüdamliku inimese melanhoolsete silmadega, millele ta vahel püüdis anda üleolevat ilmet, — mõelnud Rouna Begouême'ist läbi kõik, mis meelde tuli, pööras pilgu oma sisemusse, ei leidnud sealt aga midagi erilist peale tervise, armastuse, teenistuse ja korralike harjumuste, ning teda valdas nukker alistumistunne. Temal poleks kõlvanud armastusest rääkida. Siiski jõudis ta öelda kolmanda kella ajal, nagu oleks selle helin teda ärgitanud: «Soovin, et te leiaksite õnne...» Lause lõpp: «... võib-olla minuga...» takerdus ta kurku. Ta silus vurre ja seadis end etendust jälgima.

V

Viimast numbrit enne Kaksiktähe etteastet nimetati «Võimetud ahelad». See seisis selles, et jässakas laiaõlgne mees seoti käsist ja jalust jämeda köiega kinni ning mässiti traatidesse; lisaks pandi ta käed ja jalad raudu. Siis kaeti ta linaga, mille all ta paar minutit vähkres ja siis täiesti vabana püsti tõusis; ahelad vedesid liival.

Mees läks ära. Saabus sügav, pinev vaikus. Muusika hakkas mängima ja vaikis. Tsirkus hingas kuuldamatult. Nakkav ootus pugus südamest südamesse, kruvi-

des üles pinget; areeni eesriidele pööratud pilgud kutsusid sõnatult töötatud ilmutust. Orkestrandid lehitsesid noote. Möödus viis minutit; kärsitus kasvas. Rõdudelt kostis mõni harv plaksatus, siis puhkes protestiks mürisev käteplagin; keskmised read ühinesid sellega; põrand jutles, hõljutas lehvikuid, naeratas.

Siis, sundides taas vaibuma kärsitu sumina, ilmus lävele keskmist kasvu mees, sihvakas kui küünlaleek, loomulik ja lihtne; hetkeks seisatanud, läks ta nõtkel ja mõõdukal sammul areeni keskele; peatunud, vaatas naeratades ringi, heitis pilgu üle tsirkuse säravate nõlvade ja pööras pea orkestri poole.

«Mängige,» ütles ta hetke pärast vaikselt, kuid nii arusaadavalt, et kõigile olid sõnad selgesti kuulda, «mängige midagi aeglast ja sujuvat, näiteks «Mehhiko valssi»».

Kapellmeister noogutas, koputas ja tõstis taktikepi.

Pasunad rōkatasid sissejuhatust; voogav viisilaine allutas südamed rütmi vangistusele ja mõõdule; helinast, trillereist ja meloodiast hoovas käsitamatu helimaagiat, mille väel elu omandab pidulikuma sära ja miski toob meelde hüvastijätku, küllastades kõiki tundeid.

Kaksiktäht — nagu ta sel hetkel vaatajate ees seisis — oli umbes kolmekümneaastane mees. Tema riietus koosnes valgest särgist, mille varrukad olid randme kohalt kokku kroogitud, mustadest pükstest, sinistest sukkadest ja mustadest sandaalidest; vööl oli tal lai hõbevöö. Hele laup kummus tumedate silmade ja kitsaste kõrgete kulmukaarte kohal, mis andsid ta vahedale näole vanaaegsete portreede kõrgi ja selginud ilme; selles kahvatul, rahulikul ja võimukal näol, tumedate vurrude varju ja kindlameelse lõua vahel kõverdusid põlglikult ahtad, ranged huuled. Naeratus, millega ta ette astus, oli kahemõtteline, kuigi tasakaalukas, ja tulvil varjatud lubadust. Tema koprakarva juuksed olid kaelal, kuklalohus, kergelt lokkis, ees langesid veidi laubale; käed olid väikesed, õlad hoidusid natuke tahapoole.

Ta läks barjääri äärde, lõi jalaga vastu maad ja hakkas aeglaselt jooksmas, küünarnukid vastu külgi surutud; nii jooksis ta ümber terve areeni, midagi erilist korda saatmata. Kuid teisest ringist peale hakkasid

kostma hüüded: «Vaadake, vaadake!» Mõlemad peavahekäigud olid rahvast tungil täis; välja olid valgunud kõik tsirkuseteenrid ja artistid. Jooksja samm oli muundunud, nüüd liikus ta hiiglaslike hüpetega, tege mata selleks silmale tajutavaid pingutusi: paistis, et ta jalad, mis vaevu maad puudutasid, ei jõua järele ohjeldamatult edasisööstvale kehale; juba mitmel korral oli ta hüppe ajal nendega lihtsalt õhus sibanud, nagu toetuks ta tühjusele. Nii tegi ta kiiresti täisringi, jooksis siis natuke maad harilikul viisil, tõusis äkki õhku, inimese kõrgusele, ja jäi sinna jäigalt seisma nagu nähtamatule sambale. Selles asendis püsis ta vaid napilt kauem kui loomulikus seisakus enne langemist — tühise hetke, võib-olla kolmandiku sekundit, kuid üldise tähelepanu kaaludel mõjus see nagu raske vihi lange mine, millele on vastukaaluks vaid solotnik — nii ebatavaline tundus kõigi silme ees vilksatanud mõistatuslik nähtus. Kuid mitte külmajudinaid või tulist vaimus tust ei tekitanud see, vaid alateadlikku häirivat rahu tust — miski oli ületanud inimliku olemuse piire. Paljud hüppasid püsti; need, kes polnud näinud, milles on asi, küsisid kasvavast lärmist üle karjades naabritelt, mis juhtus. Tundmused olid juba riivatud, ent veel mitte reast löödud ega kummuli paisatud; vaatajad vahetasid arvamusi. Balletikriitik Fauxgarde ütles: «Te olete elevatsiooni monstrum; Agnès Duporte'i aegadest peale pole midagi niisugust nähtud. Kuid balletis, muu liikumise tulevargi seas pole see nii mõjus.» Teisest kandist võis kuulda: «Ma olen näinud neegrite hüppeid Ugandas; need ei saa kaugeltki...» — «Fakiir, hüpnos!» — «Ei! Seda tehakse peeglite ja valgusefektide abil,» kuulutas keegi kompetentne isik.

Samal ajal aga, kas hinge tõmmates või midagi mõttes vaagides, jooksis Kaksiktäht endises aeglases tempos mööda areeni, tekitades ärevat elevust, mis vastupan damatult aina kasvas. Mida ootas põnevil vaataja? Keegi ei osanud endale vastust anda, kuid kõik tundsid end otsekui nähtamatute käte pigistuses ega teadnud, lasevad need ta vabaks või heidavad eemale, seletamatust ängistusest kahvatuna. Nii tundsid, nagu nad hiljem tunnistasid, isegi tugevate aistingute maniakid, järeleproovitult külmaverelised inimesed. Korduvalt oli daamide keskelt kõlanud juba hele «ah!» — palju tõsi-

sema värvinguga, kui sellele universaalsele hüüatusele tavaliselt antakse. Rõdud ei saanud millestki aru, karjusid «braavo!» ja peksid peopesad tuliseks. Vahekäigus tunglevad tsirkuseartistid nihelesid; need paljunäinud inimesed polnud põrmugi vähem rabatud kui pealtvaatajad.

Kaksiktähe areenile ilmumisest oli möödunud ligi kümme minutit. Nüüd lisas ta kiirust, võttes nähtavasti hoogu. Ta nagu lõi õhetama, silmad naersid. Ja äkki kaikus juubeldav lapsehõise heledasti üle kogu tsirkuse: «Ema, ema! Ta lendab... Vaata, ta ei puuduta enam maad!»

Kõigi pilgud tabasid nüüd ühekorraga seda, mis märgatavaks oli saanud. Nagu kae oleks langenud silmadelt: jalgade rütmilise liikumise pettepilt oli kadunud. Kaksiktäht lendas õhus jala kõrgusel maast, ker kides üha järsemalt kõrgemale.

Ühtäkki, teispool mingit tabamatut joont, mille ka heitunud tähelepanuvõime oli ületanud, et samas põrmu langeda, minetas vaatamäng triki piirid ja muutus imeks, see tähendab selleks, mida me hingepõhjas elu aeg ootame, kuigi siis, kui ta lõpuks välgatab, oleme valmis kisendama või peitu pugema. Jätnud areeni, lendas Drudd, käed kukla taga, üles lühtrite poole. Silmapilk kandus kogu ta keha kujuteldav raskus üle vaatajate sisepingele, kuid see tunne kadus niisama kiiresti, ja kõik nägid, kuidas rõdudest kõrgemal, trapsite all, pea kuklas, lendab inimene risti-põiki läbi ümara ruumi, kiiresti kui lauglev lind — nüüd oli ta kohutav. Ja all, libisedes üle pinkide, vuhises tema vari.

Jahmunud orkester vakatas: üksik oboe vilistas vale nooti ja lõpetas vaskse kiunatuse nagu kuulist tabatu.

Hüüded: «Tulekahju!» poleks suutnud teha seda, mis nüüd tsirkuses juhtus. Rõdud pistid ulguma; hõiked: «Saatan! Kurivaim!» õhutasid veelgi paanikat; kabu hirm valdas viimast kui inimest; enam ei olnud publi kut: kaotanud seosed, oli see muutunud hullunud karjaks, kus peade kohal, rebinud end lahti mõistuse võimsatest ahelatest, ratsutas, hambad irevil, meeletult kiljuv Hirm. Osa inimesi istus, katnud näo kätega, rabatud äkilisest nõrkusehoost või peapööritusest. Nai sed kaotasid meelemärguse; osa inimesi trügis õhku

ahmides väljapääsude poole; lapsed nutsid. Kõikjalt kuuldus käsipuude raginat. Kiilunud täis areeni, pörkasid põgenejad kokku, löid üksteist jalust, lükkasid ja tõukasid eesliikujaid. Aeg-ajalt kõlas üle kogu selle pörgulärmi kile kiljatus; kostis oigeid, söimu, ümberlükatud toolide kolinat. Aga tsirkuse kohal, trapetsitest ja plokkidest kõrgemal, käed risti rinnal, seisis õhus Kaksiktäht.

«Orkester, muusikat!...» karjus Agassietz, peaaegu taipamata, mida teeb. Paar pasunat tõid kuuldavale surmaeelse korina, mis peagi vaikis; kolisesid ümberkukkunud noodipuldid; orkestriruum tühjenes; pillid nurka visanud, põgenesid orkestrandid nagu kõik teisedki. Just siis, hõõrudes kõvasti oma luiseid käsi ja kergitades halle kulme, ütles minister Daugoweth tasakesi kahele kiiresti tema looži ilmunud, korralikult, kuid silmatorkamatult rõivastatud mehele: «Nüüd kohe. Ilma kõhklemata. Minu vastutusel. Öösel ettekandega isiklikult minu juurde, ja kellelegi mitte sõnakest!»

Mõlemad tundmatud jooksid kummardamata välja ning kadusid rahvasumma.

Siis hakkas Drudd üleval valjusti laulma. Märatsevas möllus kõlas ta hääl kui tugev tuulepuhang; see oli lühike, tundmatu laul. Ainult mõned inimesed kuulsid üksikuid sõnu: «See tee on rajatu...» Lause lõpp kadus mürasse, kuid võis oletada, et järgneb veel kolm värsijalga. Jälle ei saanud sõnadest aru, kuni laul hetkeks tekkinud vaikuses lõppes mõistatuslikult ja pikkamisi: «... mis kutsub sädelevasse maailma.»

Ministri loožist astus areenile neiu valgest voogavast siidist kleidis. Kaame, endast ära, tõstis ta käed üles ja hüüdis midagi. Keegi ei kuulnud, mida. Neiu puhkes närviliselt naerma. Ta läikivad silmad olid pööratud üles. Ta ei näinud, ei mõistnud ega tajunud enam midagi peale põhjatu kirgava lõpmatuse, mis lõi imelise leegiga loitma selle päeva varemeil.

Galles läks tema juurde, võttis tal käest kinni ja viis ta ära. Üle keha värisev neiu kuuletus talle peaaegu teadvusetult. See neiu oli Rouna Begouême.

VI

Kui Kaksiktäht jälle maad puudutas ja kärmel sammul väljapääsu poole suundus, kasvas paanika vahekaigus veelgi. Kõik, kes olid võimelised jooksuma või peitu pugema, kadusid ta teelt. Paljud löödi rüsinas jalust; tema aga jõudis takistamatult kulisside taha, võttis sealt kübara ja palitu ning läks läbi tallide puies-teele.

Ta varjas näo salliga ja keeras vasakule, põlevate tänavalaternate poole. Vaevalt oli ta astunud mõned sammud, kui mitu jöhkkrat hoopi sadas ta õlgadele ja pähe; laternavalgel välgatas nuga. Ta pöördus ringi; noatera takerdus riietesse. Püüdes vabastada vasakut kätt, millest kaks meest kinni hoidsid, pigistas ta paremaga kellegi nägu ja lükkas kallaletungija järsult eemale; siis tõusis ta kiiresti õhku. Kaks kätt olid temast lahti lasknud; teised kaks rippusid buldogi pöörase raevuga ta küünarvarre küljes. Druddi käsi kangestus. Jõudnud katustest kõrgemale, nägi ta öistes ilutuledes tänavaid ja peatus. Selleks kõigeks polnud kulunud minutitki. Pea kummargil, vaatas ta vastikus-
tundega agendi õudusest moondunud nägu; jalad krõnksus, rippus see ta käsivarrel ja võitles minestushooga, hetke pärast saigi see ta üle võimust. Drudd tõmbas käe vabaks; keha kukkus alla; siis kajatas alt, sõidukite mürina seast tume mütsatus.

«Ta on surnud,» ütles Drudd, «elu on otsas, ja tõenäoliselt kuninglik tasu jäi saamata. Mind taheti tappa.»

Tal olid olnud eelaimused ja need polnud teda petnud. Ta oli oodanud esinemispäeva naeratus ja nukrusega — ebateadliku nukrusega nagu mägede asukas, kes kaljuharjalt silmitseb ududesse mattunud orgu, kuhu ei ulatu ükski heli. Ja kui ta ka naeratas, siis vaid meeldivatele, võimatutele asjadele — mingile vaimestatud koorile, kes kärsitusest põledes ahvatleb teda rõõmust, säravate nägude ringi, usutledes: ja mis on seal, neis taevastes keeristes, kus ta vabalt laugleb ja hingab? Ja kas ei saaks sinna kaasa tulla, sulgedes hirmust silmad?

Drudd lendas linnatulede kohal, raevunud ja juubeldav. Viivitades kojuminekuga, mõtles ta kallaletungi

üle. Madu oli rünnanud kotkast. Ühtlasi tajus ta, et ta on ohtlik. Teda püütakse hävitada, või kui see ei laabu, ümbritsetakse ta elu lakkamatute ohtudega. Tema eesmärk on mõistatamatu. Pealegi on tema olemasolu ise absurd, lubamatu nähtus. On situatsioone, mis on selged loogilise arenduseta: Milo Venus koloniaalkaupluses, raudteel postitatud kirst keravälkudega, plahvatused kauge vahemaa tagant. Talle meenus tsirkus, nii selgelt, et õhus näis uuesti sädelevat valgus, mille paistel olid hargnenud sõgeda meeletuse ääretult võikad stseenid. Ainsaks lohutuseks olid tundmatu naise võiduhõiskega ülestõstetud käed; ja Druddile meenusid kaagatavad koduhaned, kes kadestavad oma metsikuid, pilvede all lendavaid vendi; üks hani, kael õieli, peksis kramplikult tiibu ja ihkas samuti üles, aga rasv hoidis teda tagasi.

Lähenes sulgede vihin: öölind pörkas vastu rinda, rabeles näo ees, viiksatas õudusest ning kadus kruuk-sudes pimedusse. Drudd jõudis linna piiridest välja. Sadama kohal lendas ta läbi prožektorikiire, taibates, et küllap pühitakse nüüd peeglit või silmi, mõeldes, kas tõesti viirastus kaldakaljude taustal inimkogu. Tõepoolest, kindluses juhtus midagi, sest kiir hakkas risti-rästi pimedust lõhestama, tabades peamiselt pilvi. Drudd keeras tagasi, lõbustades end tavalise mänguga: koju pöördudes asustas ta oma tee õhuliste gondlitega, kust kostis armunud paaride sosinat; paadid liuglesid kuusirbi poole, tema hõbejasse kumaloori, mis kattis vaibad ja lilled õrna valeva kirmega. Tüürimehed, väikesed lõbusad õhuvaimud, heiskasid purjesid, tiivad kaenla alla kokku pandud. Drudd kuulis naeru ja pillikeelte sõrmitsemist. Veel kõrgemal kummus pidulik tühjus, kust musttuhandete miilide tagant küünitused pilukil silma tähtede kiirtenõelad; nagu koolipoisid, kes trepikäsipuudel liugu lasevad, sõelusid neil punnkõhuga moorlased, mükseldes, grimasse tehes ja kukerpallitades nagu pärdikud. Kõik hääled, mis maa pealt üles kerkisid, leidsid füüsilise peegelpildi: üleval lendasid hobused, vedades viirastuslikku tõlda lõbusa seltskon-naga; sigarisuits ähmastas tähekiire; piitsa keerutav kutsar püüdis peast lennanud silindrit. Eemal libisesid mööda valgustatud trammiaknad, mille taga keegi isand luges ajalehte, keigar aga lutsis jalutuskeppi, kiigates

naabrinna nägusat näokest. Siin-seal rippusid rõdud, mida poolitas rohelusse peitunud hele uksetriip, selle taga võis märgata kinganina või ohtlikult välkuvaid, otsekui varitsevaid silmi. Läbi õhu jooksis ajalehemüüja, vehkides lehepakiga; kass kribis ülepeakaela üle nähtamatute katuste ning jalutajad seisatasid linna kohal, tehes kummardusi sooja pimedusse.

Niipea kui Drudd väsis, haihtus see mäng nagu vihmaagara alla jäänud sääseparv. Ta istus tornikella frontoonile; alt vaadates paistis selle numbrilaud alustassi suuruse heleda kettana, ligidalt aga avanesid pilgule kahe sülla sügavune õõnsus, mis oli kaetud ligi kolme tolli paksuse klaasiga, ja arssinapikkused metallnumbrid. Klaasi taga liikusid kolinal hammasrattad, seibid ja ketid; nurgas istus kellameister ja rüüpas kohvi, must jutt üle habetunud põse; keset tööriistu, takupuntraid ja õlitotsikuid suitses ahi, mille peal podises kohvikann. Kaks hiiglasuurt osutit klaasist välja-ulataval teljel märkisid, et kell on kümme minutit üks läbi. Telg nõksatas, minutiosuti langes kriginal jalg maad allapoole, näidates üheteistkümnendat minutit. Karniisidel surusid end üksteisele lähemale unised, kudrutavad ja nokka nagistavad tuvid. Drudd haigutas. Tsirkus ja kallaletung olid ta ära väsitanud. Ta ootas, kuni kellamehhanism veerand kahe märgiks vanaaegset melodiat helistas, ja asus teele võorastemaja poole, kus ta ajutiselt elas.

VII

Asjatult otsisid linnaelanikud järgmisel päeval ajalehtedest mõistatusliku sündmuse kirjeldust; jõud, mis ligiammustest aegadest peale on toiminud sule ja surve abil, oli läkitanud toimetustesse salajase ringkirja, mis klaskis ebatavalise juhtumi «unustada»; lehe sulgemise ahvardusel oli keelatud seda mainida; mingeid seletusi polnud lisatud ja toimetajad saatsid autoritele tagasi lohepikad artiklid, unetu öö vilja, mida ehtisid kõige ligitõmbavamad pealkirjad.

Vahepeal aga olid kuulujutud saanud sellise hoo, omandanud sellise ulatuse ja piirjooned, et oli kaotsi

lâinud sündmuse enese mõte, samuti nagu muutub hiiglaslikuks, kuid vormituks inimese vari, kui ta läheb päris laterna ligidale. Pealtnägijad kandsid oma muljed igasse linnaserva ja igaüks andis neid edasi nõnda, et ülejäänutel oleks, mille üle temaga vaielda — parim tõend selle kohta, et igaüks tajub asju isemoodi. Masside loomisvõime, mille eest tänapäeval kuuldavasti erakordselt hoolt kantakse, ilmutas end Druddi loos ohjeldamatult nagu hüsteeriapuhangus. Tõsi, elanikkonna haritud osa mannetu skeptitsism tõi kuuldavale sellise «aga», mille sügavamõttelises mõttetuses vastavalt häälestatud kõrv võis tabada hulga teravmeelseid tõlgendusi. Sellele «agale» mähkus nagu poolile lame-date tõdede kirev lõng. Kes pakkus välja hüpnooti ja fakiire, kes tehnikaimesid, viidati ka omaaegsetele mustkunstnikele, kes panid toime mõistusele käsitamatu imetegusi voodri alla peidetud puhumismasina abil. Unustusse ei jäetud ka kinematograafi, *laterna magica*'t ega kuulsaid automaate; Weberi masinanimene oli võitnud oma kaasaja kõige kogenumaid maletajaid. Et iga sündmus on nagu keerulise mustri-kaetud kera, rääkisid pealtnägijad üksteisele vastu, langemata ühte juhtumi kirjelduses, sest igaüks oli näinud vaid kera tema poole pööratud külge ja laskis fantaasial seda täiendada; või siis, püüdes häärmastada kuiva täpsusega, kärpis üksikasju; niiviisi muutus silmsi nähtu ise pooleldi vaieldavaks. Üksnes «jumala hääle» — see tähendab teated tallidest ja rõdudelt — pidas uhket pidu, ehtides end kõigega, mida inimeses on nõmedat, kui ta väljamõeldisi ihkab ja ise neid kokku klopsib. Need teated löid legendi kuradist, kes ratsutas areenile valge hobuse seljas; teiste täpsete andmete järgi oli saatan röövinud tütarlapse ja lennanud temaga aknast välja; kolmandad lisasid, et lapsuke oli muutunud jõleda näoga vanamooriks. Risti vastu sellele imeloole kerkis kumu inglitest, kes olid publiku peade kohal laulnud viimsest päevast, kuid kõige enam kalduti uskuma «Niagara» baarimehe antud seletust, et sisse-sõitnud kreeklane oli leiutanud lennumasina, mis taskusse mahub; kreeklane lendas tsirkusest välja ja kukkus tänavale, sest masinas läks üks kruvi katki. Kogu tohuvabohu kroonis põrutav sõnum, et tsirkust oli külastanud kari lendavaid koolnuid, kes sõid ja jõid

ning tegid siis kõlvatuid tempe, kiskudes vaatajail peast kübaraid ja karjades tundmatu keeles hullutavaid sõnu.

Väike kolle, kus kobrutasid säherdused kuulujutud, oli 24-nda hommikul pärast seitset võõrastemaja «Rooma» köök. Laua taga, mille keskel auras hiiglasuur pannitais lambaliha, vaidlesid ägedalt toapoiss ja kokk; neid kuulasid toaneitsid ja köögitüdrukud; kokapoisid, kes pliidi ääres üksteisele näovigureid tegid ja nipsu lasksid, jõudsid ühtaegu ka vestlust jälgida. Kuigi toapoiss polnud tsirkusse pääsenud, sest et tal piletit polnud, oli ta terve õhtu sõelunud sissepääsu ees teiste õnnetute summas, kes asjatult püüdsid kontrolöri südant sigari abil pehmeks teha või siis õiget hetke tabades sisse lipsata.

«Jama!» ütles kokk, kui oli ära kuulanud kirjelduse vaatajate üleüldisest põgenemisest. «Isegi kui sa oleksid seda oma silmaga näinud, mida, nagu sa ise ütled, ei olnud.»

«Lihtne öelda — jama,» vaidles toapoiss, «korda aga «jama», mida sa iganes ei kuuleks. Vastumeelt on sinuga rääkida. Kui arvatakse, et ma valetan, siis oldagu nii julged ja öeldagu seda mulle otse näkku.»

«Ja mis siis juhtub?» küsis kokk sõjakalt. «Otse näkku!? Ma siis ütlen sulle otse näkku, et sa valetad.»

«Mina? Valetan?»

«Noh, kui ei valeta, siis luiskad; see on üks ja sama; aga kui sa tahad tõde teada, siis ma seletan sulle: kõik juhtus sellepärast, et postid varisesid kokku. Seda ma muidugi ei näinud, aga minu meelest aitab ka sihukest tühisest asjast. Rõdud seisid ju postidel, eks ole? Ja kui vaatajaid kogunes sinna kolm korda rohkem kui ette nähtud, siis talad murdusidki.»

«Mis need talad asjasse puutuvad?» vaidles meeletehkest higistav toapoiss vastu. «Uksed ragisesid, kui terve tänav äkki põgenejaid täis oli, ja ma ise kuulsin karjumist. Pealegi küsisin ma mitme inimese käest järele; paistab, et asi on selge.»

«Jama!» ütles kokk. «Kui sul sääreluud puruks mur-takse, küll sa siis karjud ka ei tea mida. Tuleb ette, et inimene läheb ehmatusega arust ära ja hakkab iga-sugust lolli juttu ajama.»

«Kõik teavad nagunii, et te millessegi ei usu,» sädis-
tas toaneitsi; tema sõbratar ja köögitüdruk judisesid
hirmsast põnevusest, suud ammuli. «Aga mina nägin
lapsest peast niisukest asja, et kui te ka paluksite mul
vastu ööd sellest jutustada, ma ei julgeks miski hinna
eest. Tuli meie poole keegi mees — see juhtus öösel —
ja palus öömaja...»

«Ma mäletan selgesti,» katkestas teda toapoiss, «kui-
das viisakas, soliidne isand uksest välja tuli. «Mis seal
lahti on?» küsisin ma temalt ja nägin, et ta on täitsa
endast väljas; siis ta ütles: «Ärge jahtige ajalikke löbu-
sid. Ma nägin, kuidas demon pugese inimese sisse ja
tõstis ta üles õhku. Palvetage, palvetage!» — Ja ta läks
minema, vehkides niimoodi käega; ma ütlen teile, et see
käsi oli tohutult paljuütle!»

Kokk ei jõudnud veel «jama!» hüüda, kui toaneitsi,
hirmul, et tema lugu läheb kaotsi vaidlejate kokku-
pörkes, häält kõrgendas ja kähku alustas:

«Kas te kuulete? Ma ütlesin, et see mees palus meilt
öömaja; isa torises, aga lubas; aga teisel päeval ütles
ema talle: «Noh? Kas mul polnud õigus?» Ema ei taht-
nud, et teda lubatakse. Ja mis välja tuli? Meil oli majas
tühi tuba, kus kedagi ei elanud; harilikult hoiti seal
juurvilja; isal seisis seal ka treipink. Sinna tuppa pan-
digi meie teekäija magama. Mul on ta praegugi selgelt
silme ees: pikk ja paks, juuksed hallid, aga nagu sile
ja nii roosa nagu Betsyl või minul, kui mind pole üles
ärritatud. Kuigi ma olin väike, märkasin kohe, et vana-
mehes on midagi kahtlast. Kui ta magama läks, hiilisin
ma ukse taha, piilusin läbi lukuaugu ja... kas te võite
ette kujutada, mida ma nägin?»

«Ei, ei! Ärge rääkige! Ärge rääkige!» kiljusid naised.
«Oijeh, ja mida te seal siis nägite?»

«Mees istus kotihunnikul. Ma hakkan praegu ka nii
värisema nagu tookord. «Mu jumaldataud ihuliikmed!»
ütles ta ja võttis parema jala otsast ära. «Mu kallid
jäsemed!» Ja siis, jumala eest, iseoma silmaga nägin,
võttis vasaku jala ära ja pani seina äärde. Mul löid põl-
ved nõrgaks, aga vahtisin ikka edasi. Mina vahin, tema
võtab ühe käe ära, riputab naela otsa, võtab teise
käe ära, paneb selle niiviisi hooletult kõrvale ja...
ja...»

«Noh?!» õhutasid kuulajad.

«Ja võtab külma rahuga pea otsast ära! Nõndaks!
Paneb potsti põlvede peale!»

Et õudset stseeni kujutada, haaras jutustaja silmi
pungitades endal peast kinni, siis aga, nagu süngetest
mälestustest raue, laskis käed kaunis kaares rippu ja
vajus toolileenile, et hinge tõmmata.

«Noh, seda sa nüüd küll valetad,» ütles kokk, kelle
huvi loo vastu oli märgatavalt kahanenud, kui toaneitsi
hulkuri teisest käest ilma oli jätnud. «Mismoodi ta siis
pea ära võttis, kui tal enam käsi ei olnud?»

Toaneitsi läkitas talle jäise pilgu.

«Ma olen ammu märganud,» sähvas ta löögivalmilt,
«et te peate end üleval nagu aasia paša, kel pole raasugi
lugupidamist naisterahva vastu. Kust te võtsite, et
vanamehel käsi ei olnud? Ma ju ütlesin, et tal olid käed
olemas.»

Koka peas läks kõik segi; ta lõi jõuetult käega ja
sülitas. Samal hetkel astus sisse mees, põll ees ja vilt-
tuhvlid jalas, ja vaatas kõigile otsa üle hiiglasuurte
prillide.

«Nii kui meelde tuleb, jookseb külm juga üle selja,»
ütles koridoriteener, kui uus paus ebameeldivalt pikaks
oli veninud. «Kuulake. Täna öösel pärast kella ühte,
kui ma kõik kingad ära olin puhastanud, läksin ma
number 137-ndast mööda ja märkasin, et uks pole
lukus, vaid paakil, ja koputasin; mitte asja pärast, vaid
niisama. Paljugi, mis võib juhtuda. Sees oli vaikne.
Läksin tuppa, nägin, et üürnikku pole, panin ukse
lukku, võtme pistsin tasku ja riputasin pärast tahvlile.
Üleval kulus mul umbes viis minutit, siis tulin jälle
alla, ja et mu tee viis sellest samast 137-ndast toast
mööda, nägin ma, kuidas ukse link nõksatas. Keegi
proovis ust seestpoolt lahti teha. Hiilisin tasakesi ukse
taha ja jäin vagusi — linki logistati veel kord, seejärel
kotsid sammud. Siis piilusin ma lukuaugust. Esikus
põles tuli ja ma nägin äramineva inimese selga. Ees-
riide ees jäi ta seisma, et seda eemale lükata, ja vaatas
tagasi, aga see polnud võõras, vaid seesama Eischer,
kes seal elab. Umbes viie minuti pärast, mitte hiljem,
tuli ta trepist üles koridori, võttis võtme ja läks oma
tuppa.»

Esitanud kõik asjaolud, vaatas koridoriteener uuesti
järgemööda ammuli vajunud suid ja lisas:

«Kas saite aru?»

«Kurat võtaks!» ütles toapoiss, vaadates kahjurõõmsalt koka poole, kes sedapuhku ei hüüdnud «jama!», vaid vangutas lambarasvakantsaka kohal murelikult pead. «Kuidas ta siis oma tuppa võis saada?»

«Kui mitte rõdu kaudu, siis ainult sääse või kärbse näol,» tähendas koridorateener, «isegi hiir ei mahu lukuaugust läbi.»

«Ja mida ütles juhataja?»

«Tema ütles: «Hm... Ma kardan küll, kas sulle ei viirastunud viimati?» Aga ma ju nägin, kui kergelt ta trepist üles jooksis, vist selleks, et ise läbi lukuaugu vaadata; alla tulles oli tal nagu kolm korda pikem kui enne.»

Nüüd võeti arutusele salapärase üürniku käitumine ja isik.

«Ta on harva kodus,» ütles koridorateener, ja talle meenus, et Eischer oli eelistanud ülakorruse numbri-tuba, kuigi see oli kehvem kui vabad toad alumistel korrustel. Betsy lõõritas: «Korralik noormees, erakordselt vagur ja viisakas; keegi pole temalt ühtki märkust kuulnud, isegi kui oled unustanud harjaga toast üle käia või viivitad pärast helistamist veel natuke peegli ees.»

Keegi ei teadnud, millega ta tegeleb, keegi ei külastanud teda. Vahetevahel oli kuulnud, kuidas ta ise-endaga räägib või raamatusse vaadates vaikselt naerab. Oli tulutu talle tuhatoose käepärast panna, sest suitsuotsad vedelesid ikkagi põrandal.

Vahepeal oli toapoiss otsekui transsi langenud; järjest endassesüvenenumaks, tähendusrikkamaks ja hajameelsemaks muutus ta nagu ja järjest kõrgemale, südilt lae all sumisevate kärbeste poole pöördus ta pilk. Võib-olla etendasid need putukad tema puhul legendaarse Newtoni õuna osa, luues mõistuse hajuvil saagis kristalliseerunud seoseid; tõstnud käe, et teda tähele pandaks, jäi ta üksisilmi, kulm kortsus, vahtima koka sinkjaspunast nina ja ütles aeglaselt, nõrga häälega, mille taga taolistel puhkudel on varjul uhke veendumus, et see, mis öeldakse, mõjub rabavamalt kui valjud hüüded:

«Kas te ka teate, kes see 137-nda toa üürnik on? Kes see mees on, kes pääseb tuppa ilma võtmata? Kes see

on, kes end Simeon Eischeriks nimetab? Jah, kes ta on — kas te teate seda? Ja kui ei tea, kas te siis tahate teada või ei taha?»

Selgus, et kõik tahavad, aga et mõned ei või sallida, kui inimene vigurdab ega ütle otse välja.

«Otse välja!?» hüüdis toapoiss. «No olgu!» Ta tõusis püsti, lükkas teatraalse žestiga tooli pikali ja hüüdis, sirutades parema käe makaronikurna poole: «Mees, kes võtmata sisse sai! Mees, kes nõudis, et talle antaks tuba ilmtingimata ülemisel korrusel! Mees, kellest keegi ei tea, kes ta on, — see mees on seesama, kes tsirkuses lendas!»

Kostis naiste «ah!» ja üle imestussumina kõlas koka ärritatud protest. Samas jooksis kööki nääpsuke poiss, juba eemalt Betsyt viibates ja hüüdes: «Tulge ruttu, juhataja kutsub teid!»

«Teie arvates on kõik petised!» hõikas poisiga minema ruttav Betsy, kelle sümpaatiat oli riivatud. «Võimalik, et te ise lendate, Eischer küll mitte!»

VIII

Sassis inimsuhete möllus välgatab nobe külm valguskiir — politseiniku taskulamp. Kui koridorateener oli võorastemaja juhatajale ette kandnud, et 137-ndas toas ukselinki seestpoolt logistati, peatus valguskiir ainiti juhataja näol, sähvatas käskivalt ja kutsus käe poole, mis lampi hoidis. Eemalt paistis see tavalise käena, mille varrukakäänisel olid kroonunööbid; ligemalt aga iseloomustas tervet inimest, kellele ta kuulus. Selle sõrmed olid õhukesed ja jäigad. Otsekui kivist, lebas käsi suure laua nurgal, roheline lambi valgussõõris.

Õõ oli lõppemas; lambivalgus taganes helendava koidupäikese ees, mille paistel Betsy võorastemaja juhataja uuriva ja ükskõikse pilgu ette astus. Juhataja alustas teraval, äärmiselt rahulolematul toonil:

«Teie teenite ülemist korrust, ja nii lohakalt, et teie peale on hakanud tulema kaebusi. See teeb mu meele pahaks. Ma pidin kuulma ebameeldivaid asju. Serviis pole puhas, mööbel on hooletult kohale lükatud, lauale toote nürid noad, loksutate maha kohvi ja teed, annate

kortsus salvrätikuid. Siiamaani pole ma teile märkust teinud, sest pidasin seda juhuslikuks eksimuseks, aga täna otsustasin ükskord laiskusele ja korralagedusele lõpu teha.»

«Härra,» ütles jahmunud tütarlaps, «vabandage, ausõna, ma ei saa mitte kui millestki aru. See pole teist kena, et te mulle ülekohut teete...» Ta tõstis põllenurga ja tupsutas sellega silmi. «Ma püüan ihust ja hingest, nii et mul ei jää enda jaoks ühtki vaba silmapilku. Küllap räägiti teile laimujuttu. Kes teile kaebas? Kes? Kes?»

«Kes ka poleks kaevanud — auväärt kostilisi ma usun ja teie karjumist pean hüsteerikaks. Ärge vaevuge end välja vabandama. Muuseas, ma leidsin karistuse, mis ühel hoobil annab teile õpetust ja mulle võimaluse veenduda, kas kaebused olid õiged. Sellest hetkest peale, enne kui viite midagi numbritubadesse, olete nii lahke ja näitate mulle serviisi, sööke ja jooki; ma ise vaatan, kas te teete kõik nii, nagu peab, ja nüüd, et meie juttu lõpetada, hoiatan ma teid, et järgmisel korral te nii hõlpsasti ei pääse.»

Toaneitsi lahkus kibedas nõutuses, süda raske ja silmad pisarais, seletades tagakiusamist omal viisil.

«Ta püüdis mulle külge lüüa,» arutas ta, «näpistas mul käed valusaks, aga tulutult, — ja nüüd maksab kätte; aga olgu ta neetud — ma ei vii talle vaadata üksnes serviisi, vaid ka kõik vaibad ja raputan neid tema nina ees nii, et ta neelab alla vähemalt viis naela tolmu.»

Paljastanud nõnda lihtsameelselt oma vahekorra vaipadega, läks ta kellahelinast jälitatuna üles. Signaaltahvilil olid süttinud kolm numbrit, nende seas ka 137; numbroid vaadates haaras Betsyt põgus, uudishimuga segatud jubedustunne, mida sisendas köögis kuulnud vestlus. Kaks üürnikku nõudsid arvet ja voorimeest; hääl 137-ndast toast, pärinud eesriide varjust, mis kell on, teatas, et ta pole veel riides, ja palus kohvi ning klaasi likööri; siis Eischer haigutas.

«Äkki sina kaebasidki?» mõtles Betsy, meenutades, et oli eile tuba üsna rutakalt koristanud. «Valelik hing, kui sa käitud, nagu poleks midagi juhtunud; hea küll, ma näitan sulle, et oskan väärilikalt vastata.»

Veel mõned meeldetulnud pisipatud muutsid ta kahtlused kaljukindlaks veendumuseks.

«Aga siiski, ta on ilus mees ja vagur kui ingel; esimene kord peaks ehk talle andeks andma.»

Ja ta vastas tehtud hämmastusega, nii et hääles tema meelest kõlas nukker etteheide, et kell näitab poolt kaheksat, et igaüks paneb riidesse, millal tahab, ja et kohvi toob ta silmapilk.

«Suurepärase,» ütles Eischer, «teie, Betsy, pole teenija, vaid lihtsalt kullatükk. Ma olen teiega väga rahul.»

Betsy oli just kavatsenud rääkida Eischerile juhataja noomitusest ja küsida, ega Eischer seda õnnetust talle kaela pole saatnud, kuid arvas tabavat tema viimastes sõnades kerget pilget. Ta näitas keelt, ja rahul sellega, et eesriie varjas kättemaksuakti, lausus hapult:

«Ma olen kohutavalt rõõmus, härra Eischer, et mul on õnn teile meele järgi olla,» ja läks minema, olles kindlalt otsustanud edaspidi südant luku taga hoida.

Ta läks alla, kus valge mütsiga kokk juba loitsis pliiidi ääres keset aurupilvi. Võtnud kandiku kohviga, keeras ta baarimehe juurde, kes tilgutas talle tillukesse pitsi nagu nurmekellukasse leegitsevat vedelat sameetit, ja lippas juhataja juurde. Betsy oli otsustanud karistada teda kõrvulukustava kloppimisega, kuid oma imestuseks jõudis ta vaevalt koputada, kui juhataja juba ukse avas.

«Ahaa!» ütles ta, heites kiire pilgu kandikule. «Mida see hapu nägu tähendab? Andke siia. Ma vaatan nõusid akna valgelt. Oodake.» Ta läks tuppa, siputades sõrmi kohvikannu kohal, nagu puistaks soola leivale, tuli hetke pärast naeratades tagasi ja andis kandiku toaneitsile. «Nii, ja pidage meeles: kasinus ja puhtus on naise kaunimad ehted.»

On üleearune mainida, et serviis, mis alati puhas oli, säras seekord silmipimestavalt. Betsy pomises: «Õpetage omaenda naist,» väljus ja viis kohvi 137-ndasse tuppa.

Druid ringutas ja rüüpas kohvi valgest, kuldse kirjaga tassist. Laialilükatud kardinat taga, varase hommikutunni hurmavas puhtuses ja karguses säras ta ees hele rõdu.

«Paistab, et aitab siinolemisest. Miski sunnib juba kuulatama neid seinu,» mõtles ta.

Ent salasepitsustest tõusvad tolmuehmed ei häirinud ta hingamist ja ta mõtisklused keskendusid sensatsioonile. Kuigi linna ajalehed läksid sündmusest mööda täieliku vaikimisega — tema ei teadnud veel seda. Vaimusilmas väisas ta kõiki maailmanurki. Ta nägi, kuidas kihutavad mööda telefonitraate, kirjaümbrikes, punastel keeltel ja hallides ajurakkudes punnsilmsed, kärsitusest niuksuvad uudised, kibeldes end nii ruttu kui võimalik edasi mängima — teisele traadile (teisele ajule, kirjale või keelele), ja kuidas nagu inimsööja neelab neid aplalt Legend, õlgadel Vassingu, iga tõestisündinud loo lihase õe auklik mantel.

Pikne oli raksatanud olukorras ja tingimustes, mis paratamatult kujunevad eituse alguseks. Paigad nagu tsirkus pole kuigi autoriteetsed; igasugune mulje maksulisest vaatamängust muutub aja jooksul ja kaugemalt vaadelduna kunstlikuks; muie ja naljatlus on tema pärisosa. On ja saab olema nähtusi, mis on illusoorised vähimagi igapäevasusega; neid arutatakse, aga kui nad ei kordu, pole neisse rohkem usku kui kord murtud ausesõnasse. Sündmus tsirkuses, kaotades värvi ja vormi, kustub kui hääbuv kaja, käristatud kõikvõimalikest väljamõeldistest oma koostisosadeks, mille hulgast kõige tähtsam — tiibadeta inimene laotuse all — muutub muinaslooks, mille iga on vaid hetk, mis ohverdatakse jõudevestlusele inimloomuse piire ületavate imede üle. Ja võib-olla vaid mõni ajast ja arust uneleja, pilvede, lindude ja unenägude ihaleja vajub põgusaks viivuks mõttesse kireva ajakirja taga, sulgeb kõite ja vaatab eemalviibiva pilguga ringi.

«Noh, aga kui,» Drudd tõstis tinaseks muutunud pead, kohendas patja kõrgemaks, «aga kui ma otsustan elada avalikult, saab teadus krambid. Juba kuulen ma tuhande tuhandendat referaati, mida kantakse ette hiiglaslike auditoriumide tulipalavas leilis. Selles püütakse sisendada kainet mõtet, et vaadeldav nähtus on oma olemuselt kooskõlas kõigi seadustega, et ta on uurimisele kättesaadavate jõudude ettenähtamatu akord. Kuid kabinetivaikuses, ladudes vapralt raamatuid enda ümber virna, hakkab keegi rööpast löödud hallide juustega mees, kes on elanud oma elu uhkelt püstipäi,

kuulsuses ja lugupidamises, otsima lehekülgedelt käämulist rada, mida mööda võiks pääseda selle akordi sisse, mis on neelanud tema palehigis väljatöötatud süsteemi, kuni ta jõuab veendumusele pingutuste asjatuses ja lööb käega, öeldes: «Iks. Väljaspool teadust. Illusioon,» — nagu see jõudik teravmeelitseja, kes tõestas, et Bonaparte'i pole iial olemas olnud.»

Ja tema ette kerkis, selgelt, nagu oleks ta nägemist pingutanud, ring halli habemega, talaarides ja parukates mehi, kes üksteist keelest sikutades üritasid hüüda midagi resoluutset. Siis taipas Drudd, et ta jääb magama ja hukkub, kuid see haavatud teadvuse kurb selgusehetk sulas roidumusse; vaevaliselt kergitas ta lauge, ja alistudes saatustlikule väsimusele, sulges need uuesti. Sinises pimeduses sirasid helkivad täpid; need kustusid, ja magaja nagu muutus kahvatuks.

Lugu lõppes trobikonna tänaval lonkijate kogunemisega võorastemaja ukse ette, kust neli sanitari tõid kandraamil välja liikumatu, palakasse mässitud keha. Kaetud oli ka nagu. Juhataja, kes stseeni juures viibis, vastas osavõtlikele küsimustele, et viiakse ära meest, kes äkki raskesti haigeks jäi; õnnetu on kaotanud teadvuse.

«Võib-olla on tal lihtsalt närvivapustus,» ütles ta. «Muide, mina pole arst.»

Selleks ajaks oli haige tõlga tõstetud, sanitarid ronisid sisse, pukki kutsari kõrvale aga istus kahvatu, näost hall, prillidega mees, kes kutsarile midagi kõrva sosis-tas. Ajanud hobused kiiresse traavi, sundis kutsar neid aina takka ja tõld, keeranud ümber nurga, veeres vurinal vangla poole.

IX

Järgmise päeva õhtul külastas Rouna ministrit, oma emapoolset onu. Kell oli juba üksteist, kuid Daugoweth võttis ta vastu. Ta avaldas vaid imestust, et tema, onu lemmik, oli otsekui meelega valinud sellise kellaaja, et külaskäigu naudingut lühendada.

Rouna ütles:

«Ei, onu, teie nauding võib-olla isegi suureneb seoses

sellega, mis ma kaasa tõin.» Ja ta hakkas naerma, ning naerust lõi naeratama kogu ta ilu, mis oli samaväärne ilmutusega.

Ilu kaunistab ka neid, kes teda vaatlevad; kõik ta varjundid ja helgid kutsuvad esile endaga sarnanevaid tundeid, kõik see koos vaimustab ja teeb õnnelikuks. Kuid veelgi vastupandamatult mõjub täiuslikkus, kui ta on relvastatud teadmise oma jõust. Ainult eemaldudes on võimalik tema vastu võidelda, ent ka siis on talle kindlustatud osaline võit — mõtlik naeratus.

Seetõttu, pidades silmas kõiki eesmärgi saavutamise vahendeid, oli kaunis neiu ehtinud end nagu balliks — pannud selga piduliku, dekolteega kleidi, mis meenutas suvelille. Pitsivahust kerkisid ta õrnad valged õlad; paljaste käsivarte piirjoontest õhkus sujuvust ja puhust; näol mängles naeratus. Tema peentes kulmukaartes võis märgata armast, sõltumatut või õigemini närvilist joonekest, mis andis ta pilgule omapärase, kapriisselt avala ilme, nagu ütleks ta pidevalt ja kõigile: «Mis parata, kui ma olen nii võimatult, andestamatult kena? Leppige sellega, jätke meelde ja andestage.»

«Mu laps,» ütles minister teda istuma juhatades, «ma olen vana mees ja teie lihane onu, aga pean tunnistama, et õiguse eest vaadata teid kas või Galles'i silmade läbi annaksin ma meelsasti ja tülgaatusega saatusele tagasi oma võimuka mundri. Kahju, et mul pole selliseid silmi.»

«Ma ei usaldagi pimedaid, seepärast tahan rääkida teie eksimatust, kõigutamatust armastusest raamatute vastu. Ega te pole truudust murdnud oma kiindumusele?»

Daugoweth elavnes, mida juhtus temaga alati, kui puudutati seda teemat.

«Jaa, jaa,» ütles ta, «mulle teevad praegu peavalu 1748. aasta «Epitaafid», mis anti välja Madriidis initialsiaalide all G. J.; kaks eksemplari on müüdnud Werfestile ja Grossmannile, ma jäin hiljaks, kuigi ühe eksemplari suhtes on lootust: Werfest pole läbirääkimiste vastu. Aga,» ta vaatas raamatu poole, mis Rounal kaasas oli, «äkki te olete haldjas ja ehk on Werfesti aare sul kaasas?»

Minister läks üle sinale siis, kui ta tahtis mõista anda, et tema käsutuses on piisavalt vaba aega.

«Pean tunnistama, et seda üleloomulikku lootust äratas minus just sinu pidulik sisemine sädelus ja mõistatuslik jutt rõõmust. Vahel on siiski kahju, et imed eksisteerivad ainult kujutlustes.»

«Ei, need pole «Epitaafid».» Rouna vaatas vilksamisi oma raamatut. «Kuidas arvate, aga see, mida me teiega tsirkuses nägime, on ime. Ma ei mõista seda.»

Enne vastamist vaikis minister hetke, vaagides sõnu, mille abil saaks rõhutada, et ta ei soovi kõnelda sellest imelikust juhtumist ega Rouna kummalisest käitumisest.

«Ma ei mõista, mida siin mõista on? Muide, sa vist ehmusid hullemini kui teised. Ausalt öeldes on mul kahju, et ma «Soleili» läksin. Mul on vastumeelt meenutada stseene, mille tunnistaja ma olin. Fakti enese või «ime» kohta, nagu sina seda nimetad, ütlen ma: silmamoondajate trikid tsirkuses ei ahvatle mind neid üksipulgi lahkama, pealegi on see minu eas ohtlik. Peaksin vist enne magamajäämist lööma lahti «Šeherezade». Vanade raamatute veetlev värskus mõjub nagu vein. Aga mis see on? Sa oled kõhnemaks jäänud, mu kallid?»

Rounale meenusid need kaks päeva, mil teda oli piinanud soov leida meest, kes tsirkuse kupli all oli laulnud. Jooki, millega ta oli tahtnud kustutada kauakestnud janu, oli see vanamees, tema onu, tilgutunud mürki. Seepärast vihastas teda Daugowethi silmakirjalikkus; peitnud pahameele lahke, hajevil naeratus taha, ütles Rouna:

«Ma olen kõhnemaks jäänud, aga selles olete süüdi teie. Ma oleksin veelgi kõhnemaks jäänud, kui ma poleks enda kätte saanud seda raamatut.»

Minister kergitas kulmu.

«Kus on mõistatuste võti? Seleta. Ma olen juba poolenisti tõsine, sest sa tekitad minus ärevust.»

Neiu pani naljatlevalt lehviku tema kae peale.

«Vaadake mulle silma, onu. Vaadake hoolega, kuni te märkate, et mul pole tahtmist vigurdada, et ma olen häälestatud ebatavaliselt.» Tõepoolest, ta keskendunud silmad särasid, paakil huultel mängles leebe, sulnis naeratus. «Veenab teid, mis ma räägin? Näete te, et mul on hea olla? Kui jah, siis võtke vaevaks kindlaks teha, kas te olete võimeline hoopi, vapustust, välku

taluma? Nimelt välku taluma, kaotamata und ja söögiisu?»

Tema sõnadest, kõlava hääle värahtusest võis aimata jahmatamapanevat, juubeldavat saladust. Minister jälgis teda sõnatult, kajastades tahtmatus naeratuses Rouna kauni palge peenematki kiirtemängu, aimates ette, et see puhang varjab midagi väga olulist. Lõpuks kandus temassegi üle Rouna pinge; ta kummardus isalikult talle lähemale, talitsedes ärevust.

«Aga, jumala eest, mis see on? Lase mul selgusele jõuda. Ma olen alati end valitseda suutnud.»

«Sellisel juhul,» ütles neiu rõhuga, «mida te arvate Werfesti ostust? Kas «Epitaafidel» on lootust kunagi hiilata teie kogus?»

«Mu kallis, kui mitte pidada lootuseks sinu veidraid küsimusi, sinu eksalteeritust — siis ei, ei, peaaegu mitte mingit. Tõsi küll, ma äratasin huvi ühes üsna osavas komisjonäris, sellessamas, kes muretses Grayle veda kuldse papüürusrulli II sajandist, vahetades selle Leo VI ääremärkustega katekismuse vastu, olles omanikule selgeks teinud, et hinnaline käsikiri toob õnnetust tema valdajale, — jah, ma magnetiseerisin seda vaheltkaubitsejat tõhusate lubadustega, aga Werfestil on nähtavasti tulusamaid pakkumisi kui minu oma. Pean tunnistama, et see vestlus puudutab mind sügavasti.»

«Sellisel juhul,» Rouna ohkas rõõmsalt, «tuleb teil «Epitaafid» unustada.»

«Kuidas?! Ja ainult seda sa mulle teatadki, käitudes nii hirmuäratavalt?!»

«Ei, ma mõtlen vaid, kas ei lohutaks teid miski «Epitaafidega» samaväärne, mis ahvatleks teid niisama palju kui see raamat või veel rohkemgi; mille juures te võiksite end unustada, kortsudel maheneda lasta?»

Minister rahunes ja innustus.

«Nii, mulle on kõik selge,» ütles ta, «nähtavasti on bibliomaania sinu järjekordne huviala. Hästi. Ainult et sellest tulnuks alustada. Ma nimetan sulle nii-öelda kinnisharuldusi, kuna nad moodustavad suguvõsa omandi. Tõeline, kuid mitte kõikvõimas bibliofiil mõtleb neile platoonilise hardumusega nagu armunud vanatudi. Need on Nostradamuse «Apokalüpsise äraarvamine ja seletus» 1500. aastast, kuulub Weissile; Cervantese «Suur ja võitmatu rüütel don Quijote la

Manchast», Viin 1652, kuulub Dorian Camballile; väljaanne hävis täielikult tulekahjus, välja arvatud üks eksemplar. Siis...»

Kuni Daugoweth rääkis, vedas Rouna, pea rinnal, mõttikult sõrmega mööda raamatu serva ja katkestas siis teda.

«Aga kui teile kingitaks «Apokalüpsise äraarvamine ja seletus»?» päris ta süütult. «Teeks see teile väga head meelt?»

Minister puhkes naerma.

«Kui sa muutuksid haldjaks nagu muinasjutus?» vastas ta, tabades end siiski sellelt, et jälgib Rouna hoolelt raamatut pööravaid käsi, südames ebausklik eelaimus nagu põnevil kütil, kellele põõsa õhuline muster paistab videvikus põdra oksaharulise peana. «Kuigi sa oled väärt olema haldjas.»

«Jah, õigemini küll — ma saaksin temaga hästi läbi. Ent teiegi olete väärt saama Nostradamuse omanikuks.»

«Ei vaidle vastu. Anna ta mulle.»

«Võtke.»

Ja ta ulatas harulduse lihtsalt nagu inimene, kes annab kaaslastele äratüüdanud ajalehe.

Minister ei saanud aru. Ta võttis raamatu ja vaatas kassis silmil nahkköidet, siis naeratas Rouna helget naeratust.

«Jah? Sa loed seda? Tõepoolest, kui see — ma arvan — teaduslik essee peaks äkki saama Nostradamuse kullaks, muutuksin ma vist küll sama kauaks soola-sambaks, nagu muutus — nii sobimatul hetkel — Loti naine.»

Kahtluseta, kuigi süda iseäralikult ja raskelt kokku tõmbus, avas ta raamatu ja nägi tiitellehel kuulsat vinjetti, mis oli läbi käinud kõigist Euroopa erialastest väljaannetest ja ajakirjadest, — vinjetti, mille luitunud joontest, otsekui sajandite vajutise alt, vedruna valla paiskusid ja ta ajju söötsid kõigi maade ja rahvuste bibliofiilide ihalused. Tuba lõi ta silme ees kõikuma, sõrmed vajusid lahti, kõide kukkus vaibale, ja ta tõstis selle üles, kobades kätega nagu hullumeelne, kes püüab kustutada küjuteldavaid leeki.

«Kuidas?» karjatas Daugoweth metsiku häälega. «Nostradamus — ja ilma ümbriseta! Kõigi pühakute nimel — milline džinn selle sinu, tarvis varastas? Juma-

lad! Maavärisemine! Revolutsioon! Taevas on varisenud mu pää pääle!»

«Pea peale,» parandas neiu rahulikult. «Te lubasite, et ei ärritu.»

«Kui ma ei kaota mõistust,» ütles nõrkenud minister, surudes varandust vastu rinda, pilk segane ja nägu kahvatu, «siis ma ei ärritu enam. Kas Weiss tõesti las kis raamatukogu oksjonile?»

Seda öeldes viis ta aarde ümmargusele lauale pronks-lambi alla, mis kujutas Geeniust Unistust suudlemas, ja süütas valguse; nüüd sai ta vähehaaval oma tund-muste üle peremeheks. Rouna lausus:

«Kõik on selle tulemus, et ma saatsin Weissile teate, et ma lõpetan kakskümmend aastat kestnud protsessi «Kolme Tee» pärast, millega annan ära metsa ja mõisa kõigi ta muististega. Weiss on äärmiselt iseteadlik! Milline pidupäev inimesele nagu tema! Minult ei nõudnud mingit vaeva oma tingimuse juurde kindlaks jääda; tingimuseks oli Nostradamus.»

Rouna jutustas, kuidas olid toimunud läbirääkimised — vahetalitaja kaudu.

«Ogar, hullumeelne Weiss,» ütles minister. «Tema isa lahutas end naisest, et saada Gutenbergi palveraamatu esimest väljaannet; lühidalt öeldes andis ta naise Absterile, saades vahetuskaubaks kolmsada kakskümmend lehekülge keskaegset trükikirja, ja võib-olla tegi ta õigesti. Aga anna mulle andeks mu seisund. Selliseid päevi ei tule inimese elus sageli ette. Ma helistan. Sööd sa minuga õhtust? Ma tahan erilisel kombel näidata, mis mu hinges toimub. See oleks nii.»

Ta vajutas kellanupule, kutsudes sõnakuulmise sügavikest välja hiilgava lihvi saanud, liikumatu näoga teenri.

«Gratis, ma einetan kodus. Tehke kohe korraldused. Õhtusöök ja serviis olgu täpselt samad, millega ma võõrustasin kuningat; lauas teenite teie ja Velveth.»

Naerdes ütles ta õetüttele:

«Sest kingitus, mis väärrib kuningat, on kui majesteetliku võimu hingus, ja see puudutas mind sinu käte kaudu. Ah! Sa oled mõttes?... Jah, kummaline päev, kummaline õhtu on täna. Suurepärase on mõjustada elu selliste asjadega, nii magusate hoopidega. Et sind matkida, tahaksin ma korda saata midagi sama-

august ükskõik millise sinu sooviga, kui see sul vaid on.»

Käed rüpes, vaatas Rouna sõnatult onu vaimustatud nägu.

«Nii peabki, nii on hästi,» ütles ta vaikselt ja kummaliselt, nagu mõtleks ta kuuldavalt, «kõrgema võimu hingus on meiega — saagu ta märgitud ja valgustatud pidulikust hiilgusest. Ka minul — teil oli õigus oma hingepuhangus — on soov; see pole materiaalne; ta on tohutu, keeruline ja meeletu.»

«Noh, pole midagi võimatut maakamaral; ütle mulle. Kui sa selle soovi suhtes ei saa olla Begouême, nagu olid kingituse puhul, — astun mina silm silma vastu temaga nagu minister ja... Daugoweth.»

Nende selged ja teravad pilgud ristusid.

«Olgu,» lausus minister. «Räägime lauas.»

X

Nii algas õhtusöök Raamatute kuninga auks. Laud oli kaetud nagu kuninga külaskäigu puhul. Vapid, liiliad ja valged roosid katsid valget atlasslina, lühtrid ja kandelaabrid särasid täies hiilguses, tuled peegeldusid portselanil ja kristallil ning heitsid saali kuldseid säde-meid. Vestlus keerles suurte soovide ümber ja peatselt saabus sobiv hetk.

«Onu,» alustas Rouna, «käskige teenritel lahkuda: seda, mis ma nüüd ütlen, ei tohi kuulda keegi peale teie.»

Vanamees naeratas ja täitis ta palve.

«Alustagem,» ütles ta veini kallates, «aga enne, kui sa avaldad mulle selle, ilmselt erilise soovi, mõtle hästi järele ja otsusta, kas ma olen võimeline seda täitma. Ma olen minister — see tähendab palju; rohkem, kui sa võib-olla arvad, aga minu tegevuses pole harvad juhtumid, millal just ministri tiitel takistab mind toimimast enda või võõra soovi kohaselt. Kui sellised tegurid on välistatud, teen ma meelsasti sinu heaks kõik, mida suudan.»

Ta püstitas need tingimused armastusest neiu vastu, kellele tal olnuks igal juhul raske ja valus ära öelda,

kuid Rounale tundus juba, et onu on tema mõtteid aimanud. Häiritult puhkes ta naerma.

«Ei, onu, ma tean, et oma kindla «ei'ga» nagu kohustaksin teid ette; ometigi — jumal olgu tunnistajaks — üksnes teie võimuses on osutada mulle tohutut teenet, ja teil pole küllaldast põhjust sellest keelduda.»

Ministri pillk oli ilmutanud rahulikku ja ettevaatlikku uudishimu, kuid pärast neid sõnu muutus see veidi võõraks; eeldades midagi tõe sti tösist, tõmbus minister seesmiselt kaugemale, valmistudes kõike igast küljest uurima ja kaaluma.

«Ma kuulan, Rouna; ma tahan kuulda saada.»

Siis hakkas Rouna rääkima, raasuke kahvatades teadmisesest, et selle kõnelusega asetab ta end väljapoole minevikku, tehes otsustava panuse «kõrgemate kaalutluste» halastamatus mängus, kuigi ta saab nende vastu võidelda paljalt sõnade ja südamega.

«Minu soovile eelneb lühike jutustus; teil tekib tahtmine, ja arvatavasti üsna varsti, sedamööda kuidas te hakkate aimama, millest on jutt, mind katkestada, isegi k ä s k i d a mul lõpetada, aga ma palun, mida see teile ka ei maksaks, — kuulake mind lõpuni. Lubage, et te teete nii, siis jääb mulle selleks äärmiseks juhuks, kui teid miski liigutada ei suuda, vähemalt kurb lohutus, et ma olen pühendanud oma soovile kogu hingejõu, ja ma annan ta südamevärinal teie kätte.»

Tema õhin kandus üle vanamehesse ja pani teda heldima.

«Mu jumal,» ütles ta, «muidugi kuulan ma lõpuni, mis see ka poleks.»

Rouna tänas teda vaikides, lõkendama löönud näo veetleva liigutusega.

«Nõnda, eessõnad on seega läbi. Kuulake: eile tuli minu toaneitsi Liesbet koju huvitava jutuga; ta oli ööbinud õe juures — aga võib-olla oma südamesõbra juures —, meil pole sünnis uudishimutseda... võõrastemajas «Rooma»...»

Minister kuulas, näol pingsa tähelepanu valvas naeratus, ta silmad muutusid üha võõramaks: ministri silmadeks.

«See võõrastemaja,» jätkas neiu, lausudes iga sõna nii selgelt ja närviliselt, et need omandasid erilise, iseseisva mõtte, «ašub rahvarohkel tänaval,» kus hulk

möödujaid nägi pealt, kuidas samast võõrastemajast kanti välja ja viidi kiiruga tõllas minema tundmatu mees, kelle kohta teatati, et ta on tõsiselt haige; haigestunu nagu oli kogu aeg kaetud. Muide, Liesbet sai õe käest teada ta nime; ta nimi on Simeon Eischer, toast number 137. Toaneitsi ütles, et võõrastemaja teenijad olevat kaljukindlalt veendunud, et Eischer ongi seesama salapärase mees, kelle esinemine pealtvaatajaid õudusega täitis. Polnud just kerge tema seletustest talbata, miks Eischerit selleks inimeseks peetakse. Asjasse on segatud tume lugu võtmega. Ma räägin seda sellepärast, et teenijate seas levinud kuuldused, ühendatud Eischeri salapärase haigusega, tekitasid minus piiritut uudishimu. See kasvas veelgi, kui kuulsin, et Eischer oli veerand tundi enne äraviimist või — lepime nii kokku — röövimist olnud lõbusas tujus ja terve. Hommikul oli ta voodis joonud kohvi, mida võõrastemaja juhataja millegipärast eelnevalt oli üle vaadanud, ettekäändel, et teenijatüdruk on räpane ja ta kontrollib, kas serviis on puhas.

Eile õhtul juhatati minu juurde mees, keda mulle oli soovitanud üks tuttav kui kõigi ausate detektiivbüroode teatavat silmapaistmatut jumalust — tema nime jätan ma tänulikkusest avaldamata. Ta nõudis palju, see-eest aga muretses juba südaööks kõik teated. Kuidas tal õnnestus neid hankida — see on tema saladus; teadete põhjal ja kellaaegu võrreldes sai mulle selgeks, et haige, kes viidi võõrastemajast minema pool kaheksa hommikul, ja areteeritu, kes suleti vangla salajasse osakonda umbes üheksa paiku, on üks ja seesama isik. See isik, kes järjestikku muutus tervest inimesest haigeks ja haigest salajaseks vangiks, anti vangla administratsioonile üle sellesamas teadvuseta olekus, kusjuures vangla komandant sai oma vangi suhtes otse erakordsed juhtnöörid, mille sisu siiski kindlaks teha ei õnnestunud.

Niisiis, onu, eksitust ei ole. Me räägime lendavast mehest, kes on teadmata põhjusel kinni võetud, ja ma palun, et te seletaksite mulle selle põhjust. Ähmaselt, võib-olla osaliselt ma aiman, milles on asi, kuid oletades reaalselt põhjust, see tähendab mulle tundmatut kuritegu, tahaksin ma kõike teada saada. Peale selle palun ma rikkuda riigimasina käiku ja lubada mul, kas

salaja või avalikult — kuidas tahate, kuidas on võimalik, kuidas on luba ja voli — vangi külastada. See oleks kõik. Aga, onu, — ma näen, ma loen teie näost — ärge vastake mulle kurjalt. Ma pole öelnud teile veel kõike; see veel ütlemata on minust endast; praegu ahistab mind vastuse ja teie vältimatute küsimuste ootus; küsige, siis läheb mul kergemaks, sest ainult mõistmine ja kaastunne toovad veidi kergendust; vaevalt õnnestuks mul kuidagi teisiti kirjeldada oma seisukorda. Minut, üksainus minut vaikust!»

Minut... Ent möödus võib-olla viis minutit, enne kui minister jõudis tagasi jäise, silmitu raevu kohutavast sügavikust, kuhu teda oli paisanud see pihtimus, mille lõpetas nii rabav palve. Ta silmitses lauda, katsudes jagu saada käte ja näo närvilisest värinast, julgemata midagi öelda, püüdes alla suruda metsikut vihahoogu, mis oli seda jubedam, et kulges sõnatus vaikuses. Lõpuks, ületades iseenda, jõi minister ühe sõõmuga tühjaks veeklaasi, vaatas õetütrelle otse silma ja ütles koolnunaeratusega:

«Te lõpetasite?»

«Jah,» noogutas neiu nõrgalt. «Oh, ärge vaadake mind niimoodi...»

«Tuleb pöörata erilist tähelepanu kõigile erabüroodele ja kontoritele; kõigile neile isehakanud jäljeküttide kampadele. Nüüd aitab. Meil haaratakse kõrist. Ma hävitan nad! Rouna, minu kaalutlused Eischeri asjas on järgmised. Olge tähelepanelik. Nähtuse olemus on mõistusele tabamatu; tähistame selle x-iga, ja võib-olla seni kõige suuremaga, kuna inimene ei lenda. Jutt pole muidugi bensiinist; bensiin on kontrollitav bensiiniga. Ma räägin Eischeri jõust, tema võimest; selle üle kontrolli pole. Kuid ükski valitsus ei talu nähtusi, mis väljuvad mõistetavuse piirest, ükskõik milles need nähtused ka ei seisaks. Jättes kõrvale näited ja kaanonid, arutame asja sisuliselt.

Kes ta on, seda me ei tea. Tema eesmäärke me ei tunne. Kuid me tunneme ta võimalusi. Heitke mõttes pilk ülevalt kõigele, mida me oleme harjunud nägema horisontaalprojektsioonis. Nagu peopesal on teie ees kõik fordid, dokid, sadamad, kasarmud, suurtükitehased — kõik riigi poolt püstitatavad kindlustused, kõik ehitised, plaanid, kavatsused, andmed ja arvestused;

aliti ei jää enam mingeid saladusi ega garantiisid. Ma võtan — eeldusena — halva tahte, kuna head tahet pole võimalik tõestada. Sellistes tingimustes ületab kuritegu igasuguse tõenäosuse piiri. Lisaks minu poolt kirjeldatud ohtudele pole keegi ega miski kaitstud; tabamatu Keegi võib käsutada eranditult kõigi saatust, elu ja varandust, riskides kõige rohkem vaid mõne liigse liigutusega.

Selline nähtus tuleb halastamatult karantiini panna, võib-olla hävitada. Asjal on aga siiski veel üks, tähtsam külg. See on ühiskonna seisund. Teadus, teinud ringi, mille äärjoont mööda meie ajastu raskeimad probleemid on osalt lahendatud, osalt robustselt läbi rälutud, et mõistusele vaba liikumist võimaldada, on surunud religiooni tema algmesse seisundisse — kohtlaste hingede osaduseks; uskmatuse on muutunud nii labaseks, üldiseks ja igapäevaseks asjaks, et temast on kadunud vähimgi mõtlemisvarjund, mis talle varem andis vähemalt ülestõusu iseloomu; lühidalt öeldes, uskmatuse — see on elu. Ära kaalunud ja koost lahti võtnud kõik, mis oli kättesaadav, jõudis teadus aga uuesti jõududeni, mis on uurimisele kättesaamatud, kuna nad on — oma tuumalt, oma olemuselt — Eimiski, millest pärineb Kõik. Lihtsameelsed võivad nimetada seda energiaks või ükskõik milleks, ikka jääb see sõna vaid kummipalliks, millega nad püüavad purustada graniitkaljut...»

Kuni ta rääkis, kaalus ta endamisi läbi kõik võimalused kummaliseks kõrvalekaldeks Eischeri loos, mida kutsus esile neiu palve. Mõttes oli ta juba otsustanud lubada Rounale selle kohtumise, oli otsustanud ka täiendada komandandile määratud luba salajase instruksiooniga, mis annaks kõigele riiklikult tähtsa okstsentrilise vajaduse ilme; ise lootis ta, et saab sel teel teada üht-teist, vähemalt midagi, kui mitte kõike.

... graniitkaljut. On väga oluline, et religioon ja teadus kohtusid jälle samas kohas, kust nad algselt erisuunda lahku läksid; õigemini, religioon oli siin teadust oodanud, ja nüüd vaatavad nad teineteisele näkku.

Kujutlegem, mis juhtub siis, kui kaasaegse inimese pingsalt ootavasse hingetühjusse prahvatab see pilt — see vapustav ime: inimene, kes lendab üle linnade, kõigi looduseaduste kiuste, paljastades neid mingis koletis-

likus, tuhandeaastases pettuses. Hõlpus on öelda, et õpetatud maailm sööstab võitlusse ja seletab kõik. Mingi seletus ei hävita vaatepildi üleloomulikku kujukust. See loob kergestisüttiva mõtte- ja tundeatmosfääri, mis meenutab ristisõdade ekstaatilisid meeleolusid. Võib aset leida mingi hiigelulatusena religioosne spekulatsioon. Sellest esilekutsutud rahunemine võivad olla katastrofaalsed tagajärjed. Kõik parteid, igaüks omal viisil, hakkavad seda Eischerit kasutama, mis viib musttuhanda kõige vastukäivama huvi kokkupõrkeni. Tekivad või ärkavad taas ellu usulahud; enneolematust innustamine avab igat liiki ohjeldamatu fantaasia lüüsid; legendid, ebausk, kuulujutud, ettekuulutused ja ennustused ajavad segi kõik kaardid riigiparajaks, mille nimi on Tasakaal. Ma arvan, et olen piisavalt rääkinud sellest, miks see mees kaotas vabaduse. Kõneleme nüüd sinu soovist: selgita mulle seda.»

«See on suguluses teie armastusega haruldaste raamatute vastu. Kõik ebatavaline veetleb mind. Oli kord mees, kes ostis kaja — ta ostis maakohi, kus helises mitmekordne, selge, ilus kaja. Ma tahan näha Eischerit ja rääkida temaga põhjusel, mis on sama kaalukas kui need, mis sunnivad otsima armastust või sooritama kangelastegu. See on väljaspool mõistust; see asub südames; ja ainult südames — kuidas seda teile teisiti öelda? See olen ma ise. Kujutlege, et elab inimene, kes pole iialgi kuulnud sõna «ookean», pole iialgi seda näinud, pole iialgi aimanud, et on olemas selline sinine maa. Talle öeldi: «Ookean on olemas, ta on lähedal, siinsamas; mine edasi, ja sa näed teda.» Mis suudaks seda inimest tol hetkel tagasi hoida?»

«Aitab,» ütles minister, «su õhin on siiras, ja su sõnad on sinu väärilised. Loa ma annan, kuid esitan kaks tingimust: meie vestlusest pead sa vaikima ja aega ei saa üle poole tunni; kui vastuväiteid ei ole, kirjutan ma kohe korralduse, mille sa ise ära viid.»

«Mu jumal!» hüüdis neiu püsti hüpatas ja teda kallistas. «Kuidas sõandaksin ma tingimusi esitada? Olen nõus kõigega. Kirjutage rutem. Öö on juba hiline. Ma sõidan otsekohe.»

Minister kirjutas pika, üksikasjalise käsu, pitseeris kinni, andis Rouna kätte, ja neiu sõitis aega raiskamata, nagu unes vanglasse.

XI

Selle öö, millal Drudd pani lainetama inimhingede sülvaveed, oli Rouna veetnud piinavas unetuses. Hommikul ei mäletanud ta enam, mida oli teinud selle ajani, kui linnas koiduvalgus taas elu virgus. Talle tundus, nagu oleks ta hulkunud sihitult tühjades, heledasti valgustatud saalides, millelegi mõtlemata, sellises seisundis, millal mõtted tekivad korrapäraselt, pingutuse ja plaanita, peegeldades võimsa mulje palangut, nii nagu kuristiku kaldalt allaheidetud kivi, mis teistega kokku põrkab ja neid kaasa kisub, on laviiniga alla sööstes võõras teda teele saatnud käe liigutusele. Rouna südames oli tekkinud eesmärk, mis ühe öö jooksul tõi ilmsiks kogu ta jõu, mis siinamaani varjul oli olnud, jõu, mis teda ennastki hämmastas ja hõlpsalt vääras selliseid tõkkeid, millest ta enne kuulnudki polnud. Nii seisab inimene tihti teadmatusest hulk aega salajas ihaldatu ligi, selg tema poole; kõrvalt vaadates paistab, nagu tukuks ta või lahutaks meelt tühiste vaatlustega, kuid siis pöörab ta äkitselt pead ja lööb värisema, tervitades vaimustushüüdega aarde imelist lähedust, seejärel aga, keskendanud kogu ärevuse iseendasse, vallutab hoogsalt saagi. Nüüd elas Rouna võitmatu nägemuse võimuses, mis oli löönud segi kõik saatuse märgid.

Vangla poole sõites meenutas Rouna imetusega, mida ta oli nende kahekümne nelja tunni jooksul teinud. Ta polnud väsinud; kuigi hobused traavisid kiiresti, oli tal vahetpidamata tahtmine püsti tõusta ja end ettepoole kallutada; talle tundus, nagu oleks see sõitu hoogustanud. Päralt jõudis ta viieteistkümne minutiga.

«See ongi siis vangla!» mõtles ta. Pimedal platsil uitasid hulkuvate koerte varjud; laternad kahe torni vahele surutud musta värava kohal heitsid valgust trellidega luugile, kus ilmusid nähtavale vurrud ja lakitud mütsinokk. Tükk aega krääksus lukk; selle keerulisest elutust kriginast tundus, et tollipaksuse rauaga kaetud väravat avatakse vaid kord tuhande aasta jooksul. Rouna astus väravast sisse, tunne nagu Rolandil, kes kaljut raksas. Valvur, heitnud seljale keebi õliriidest kapuutsi, kõndis tema ees üle ääretu

õue; ees kumasid tuhmilt seitsmekordse hoone aknad ja see näis mäena, täis vilkuvaid lõkketulesid.

Komandandi maja seisis keset parki kohe vangla taga. Aknad olid veel hubaselt valged, üle kardinat libisesid varjud. Toatüdruk laskis Rouna sisse; ilmselt rabatud ennekuulmatust külastusest nii hilisel tunnil, avas ta vastuvõturuumi ukse, peaaegu et viskas külalisele tooli ja kadus kirjaga vuhinal kuskile tagumistesse tubadesse, kust kostis vaikset suminat, täis rahulikku elevust, naeru ja hüüdeid. Seal puhkas komandant oma perekonna seltsis.

Vaevalt kirja läbi lugenud, ilmus ta kohe. Äärmise närvipinge läbinägelikkusega taipas Rouna, et ta räägib mehhanismiga, mis tegutseb kõrvalekaldu-ma-tu-l-t, kuid suure mehhanismiga, mille rataste vahele võib panna sooja käe, kartmata viga saada. Komandant oli kogukas, sirge seljaga mees, hõbetriibud juustes järsu lauba kohal; ta hallidest silmadest vaatas sõdur ja laps.

Rounat nähes surus ta alla uudishimuhoo, tuletades meelde ametikohta, mida täitis. Hetkeks nagu veidi kohmetudes lükkas ta vurrutsad tohutu kämbлага suhu, laskis need lahti, kõhatas ja ütles rahulikult, kõlaval bassihäälel:

«Ma sain korralduse. Vastavalt sellele olen kohustatud saatma teid viivitamatult kambrisse number viiskümmend kolm. Kokkusaamine, nagu härra minister teile kindlasti juba teatas, saab toimuma minu juuresolekul.»

«Seda ma ei teadnud.» Löödud Rouna istus, kuid äkki haaras teda nii äge meeletusetulv, et ta püsti hüppas, võttes kokku kogu oma vaimu- ja mõttejõu. «Ma palun teid lubada mul minna üksi.»

«Aga ma ei tohi,» ütles komandant, ebameeldivalt häiritud oma lihtsas tegutsemiskeemis. «Ma ei tohi,» kordas ta rangelt.

Kahvatunud neiu naeratas tasakesi.

«Siis olen ma sunnitud teiega üksikasjalikumalt kõnelema. Teie juuresolek moonutab minu kõnelust Eischeriga; kogu külastus muutub mõttetuks. Tema ja mina — me tunneme teineteist, te mõistate?»

Seda öeldes tahtis ta vaid äratada ähmast mõtet oma isiklikest kannatustest. Ent veidral kombel langes lau-

sutu mõte komandandi ühesuunaliselt häälestatud ajus kokku ministri sooviga.

«Sain aru, jah.» Tahtmata sellest pikemalt rääkida, kartes ametlikult pinnalt lahkuda, heitis komandant siiski veel kord pilgu kirjale ja ütles: «Te arvate, et niiviisi...» ja hetke vaikinud, lisas: «Seletage, sest ma ei saanud päriselt aru.»

Kuid sellest oli Rounale juba küllalt. Kahemõttelise hetke sügavast pimedikust turgatas ta pähe kristallselge mõte. Ta läks näost punaseks nagu moon, mis muide kinnitas komandandis aupaklikku ja hoolega varjatud põlgust neiu vastu; Rounale tegi see aga valu ja rõõmu. Ta jätkas, pilk maas:

«Nii on parem.»

Komandant vaatas mõtlikult neiu ja taipas, et sellel on õigus; tema seletuste nappusest tegi ta oma lihtsameelsuses kindla järelduse, et kuna neiu ei pea teda lolliks, jätab ta tema mureks taibata poolelt sõnalt. Kuni komandant oma mõtteid heietas, kordas Rouna palvet, ja nähes, et komandant nõutult õlgu kehitab, lisas:

«See jääb meie vahele. Olukord on erandlik; teie tegu ei ole sellest erandlikum.»

Kuigi ministri kiri kõrvaldas kõik kahtlused, kõhkles komandant ikka veel, aheldatud formaalsest kohustruudusest kirjatähe vastu: «Teie juuresolekul». Talle endale tundus see kohustus koormavana ja ta leidis, et oleks hea talle pealesunnitud ülesannet kaelast ära veeretada, seda enam, et riski polnud ilmselt mingisugust. Siiski ei andnud need arutlused tõuget ta südamele. Miski meie tegude ja kavatsuste vahel, nagu hoopiski kõrvalejuhtiv käsi, avaldas määravat mõju ta tahtele. Mitut moodi nimetatakse seda spontaanset jõudu: «miski tõukas tagant», «hetke inspiratsioon», «isegi ei tea, miks nii läks» — selliste sõnadega kujutame vägevast nõuandjat, kes mõjutab meie suhteid tabamatute vahenditega, mis on eriti hämmastavad siis, kui nad toimivad vastu kõiki mõistuse ja tunnete argumente, mida käesoleval juhul ei olnud.

Komandant mõtles veel, ning jõudnud lõpuks otsusele, ei kõhelnud enam.

«Kui te annate mulle sõna...» ütles ta, «vabandage mind, aga vastutava isikuna olen kohustatud nii ütlema.

Kui te annate mulle sõna, et te ei kasuta mingil moel kurjasti minu usaldust, jätan teid kambrisse kirjas näidatud ajaks.»

Minuti, mitte vähem, vaatas neiu otse ja kindlalt talle silma, ja see ränkraske paus andis ta sõnadele kõlbelse heitluse kaalu ja tähendusrikkuse, mida komandant võttis kui hämmeldust. Rouna ei langetanud pilku ega muutunud ta kaunis nägu, kui komandant kuulis uhket ja sügavat häält:

«Selle peale annan ma sõna.» Rouna ei mõistnud isegi, mida talle maksis see lause, tundus vaid, et ta sisemuses varises otsekui plahvatusest kokku harmooniline puhtusetempel, kuid suitsu ja pori kohal loitis puhas ohvrileek.

«Sellisel juhul,» ütles komandant hetke pärast, «palun teid mulle järgneda.»

Ta pani vormimütsi pähe ja läks ukse poole, mis oli tolle ukse vastas, kust Rouna sisse oli tulnud. Nad astusid heledasti valgustatud koridori; see oli sirge ja pikk nagu tänav, jahe ja kõmisev. Koridori lõpus oli raudne võreuks; valvur välgutas valvsalt silmi ja keeras võtit; metallikrigin kaikus kurjakuulutavalt hoone põhjatuks sügavikes. Selle ukse taga oli läbi kõigi seitsme korruse ulatuv kitsas siseõu; igal korrusel ümbritsesid seda raudrinnatisega rõdud. Võrdsel kaugusel üksteisest ühendasid rõdusid metalsed keerdtrepid, mida mööda sai korruselt teisele minna. Piki rõdusid seisis ridamisi üksikkambrite ukseid, kõik kokku nagu hiiglasliku mesipuu sisemus, valgustatud tardunud elektrivalgusest. Valvurid kõndisid käratult rõdudel edasi-tagasi või seisis ühendussildadel ja vaatasid alla. Peadpööratavalt kõrgel klaaslae all särasid kaarlambid; hulk väiksemaid lampe põles seintel uste vahel.

Rouna polnud kunagi varem vanglas käinud; vangla rõhus teda. Siin jahmatas kõik, sundis vaikima ja ahas-tama; see puhtus ja range täpsus kustutasid armutult kõik mõtted peale ühe: «vangla». Asfalteeritud, hiilgama nühitud rõdud läikisid nagu veelombid; käsipuude vask, seinte valge ja hallvärvi olid laitmatult puhtaks hõõrutud ja küüritud, — see oli pikkadeks aastateks kavandatud meeleheite toredus. Rouna kujutles elavalt, et ta ei pääse siit enam välja; veri hakkas peksma, jalad muutusid tinaseks.

«See pole nii ligidal,» ütles komandant, «veel teist sama palju tuleb alla minna.» Ja ta läks nurga poole; selle taga oli samasugune galerii kui see, kust nad tulid. Selle keskelt viis massiivne metallist keerdtrepp alumisele korrusele. Siin läksid nad keldrikorruse võlvlae all päris hoone lõppu, kus koridori poolitava võlvkaare taga asusid niinimetatud «salajased» kongid. Ühe kongi ees jäi komandant järsku seisma. Teda märganud, tõusis akna alt taburetilt relvastatud valvur; ta tõstis käe mütsinoka juurde ja raporteeris.

«Avage viiskümmend kolm,» ütles komandant.

Ahmiga, mis reetis piiritut, kuigi sõnatut hämmastust, asus valvur võtme ja luku kallal pusima. Siis tõmbas ta lahti raske ukse.

«Olge lahked,» ütles komandant Rounale, teda ette lastes; mõlemad astusid sisse ja uks pandi tihedasti kinni.

Rouna nägi kõike, kuid ei tajunud midagi, alles hiljem meenus talle kongi sisemus. Koikul istus inimene, pea rinnal. Ta käed ja jalad olid ahelais; tugev teraskett ulatus piha ümber lukustatud raudvööst rõngani seinale küljes.

«Ah nii, mind tahetakse näidata uudishimulikele?» ütles Drudd ja tõusis keti koliseses. «Las vaatavad.»

«Teile on erakorralistel tingimustel lubatud kokku saamine. Daam viibib siin kakskümmend minutit. Selline on kõrgeima võimu tahe.»

«Ah nõnda! Eks vaatame.» Rouna poole pööratud nägu väljendas pahameelt. «Eks vaatame, milleks te veel suutelised olete.»

Komandant sattus segadusse; vilksamisi vaatas ta Rouna kahvatusse näkku, saades vastuseks rahuliku, mittemõistva pilgu. Kuid komandant oli juba taibanud, et Drudd ei tunne neiu. Temas kohusid kahtlused.

«Ma näen, te ei tunne mind ära,» ütles Rouna tähendusrikkalt ja vabalt, naeratades nüi muretult, et komandantki suutis vaevu naeratust varjata, heites alla neiu enesevalitsusele. «Aga see valgus...» Ta läks kongi keskele, heitis pitsloori näo eest kõrvale. «Nüüd tundate ära? Jah, ma olen Rouna Begouême.»

Drudd taipas, kuid ei vastanud ettevaatuse pärast midagi, noogutas vaid ja surus võpatavat külma kätt. Rõõmusekivi vajutas vastu ta peopesa. Komandant, tei-

nud neiu ees jaheda kummarduse, läks ukse poole; lävel jäi ta seisma:

«Ma hoiatan teid, number viiskümmend kolm, et te ei tohi kasutada lühikest eelisolukorda mingiteks eesmärkideks, mis rikuvad vangla eeskirju. Vastasel korral võetakse tarvitusele veelgi karmimad abinõud teie kinnipidamiseks.»

«Ma ei põgene selle kahekümne minuti jooksul, ütles Drudd. «Me mõistame teineteist.»

Komandant vaatas vaikides talle otsa, kõhatas ja läks välja. Uks pandi tihedalt kinni.

Nüüd võis neiu takistamatult, paari sammu kauguselt vaadata meest, kes oli äratanud temas suure unelma. Seljas oli tal jämedast triibulisest flanellist vangirüü, juuksed salkus, nagu sassi magatud; nägu oli kõhnaks jäänud. Silmad olid auku vajunud; neile oli langenud vari, mis looritas mõistetamatut virvendust suurtes pupillides, kus näisid voorivat lugematud rahvahulgad või hõljuvat vahustes laineharjades meri või virguvat öisele elule kõrbelagendik. Need silmad äratasid vaatajas tundeid, millel pole nime ega mõõdupuud. Nii võib-olla vaatab küülik lõvi silma või laps täiskasvanu näkku. Rounal hakkas külm, kuid naise nõtke hing kogus end peatselt. Ometigi tundis ta end kogu kokkusaamise ajal otsekui määratu kellakupli all, selle vibratsiooni kõrvulukustavas võimuses.

«On pilkane öö,» ütles Drudd. «Teid lubati siia tulla? Kes te olete? Miks te tulite?»

«Räägime vaiksemalt. Meil on vähe aega. Ärge pärige, ma ütlen kõik ise.»

«Aga ma ei usu teid.» Drudd raputas pead. «See kõik on ebatavaline. Te olete liiga ilus. Võib-olla seatakse mulle lõksu üles. Millist? Milles see seisab? Ma ei tea. Inimesed on leidlikud. Aga rääkige rutem; ma ei taha anda teile aega valesid kokku mõelda.»

«Valet ei ole. Ma olen siiras. Ma tahan teid jälle vabaks teha.»

«Vabaks,» ütles Drudd, astudes neiule nii lähedale, kui ahel lubas. «Te ei tarvitanud õiget sõna. Ma olen alati vaba, isegi siin.» Ta mõtles midagi, liigutades hällitult huuli. «Aga siin ei taha ma enam olla. Mind uinutati magama. Ma ärkasin üles — raudus.»

«Ma tean kõik.»

«Tähelepanu! Ma kuulan teid!»

Rouna harutas kleidivoltide vahelt välja tibatillukese, umbes pliiatsijämeduse pakikese ja rebis selle lahti. Seal läikisid kaks tera, kaks terasviili, peenikest kui rohukõrs, — salajasi jõude teeniva tehnika täiuslik meistritöö. Need viilid, karastatud Aasias kasutataval keerulisel menetlusel, lõikasid terast nagu pehmet puitu, vajades selleks vaid mõnda minutit.

«Need sain ma juhuslikult, peaaegu imekombel, viimasel hetkel enne väljasõitu; isik, kes need mulle andis, kinnitas, et paremaid tööriistu pole olemas.»

Drudd võttis kingituse vastu ja vaatas Rounale nii sügavalt silma, et neiu kohmetus.

«Votan vastu,» ütles Drudd, «täna, olen üllatatud ja mul on nüüd hea. Kes te olete, imeline võõras?»

«Ma kuulun ringkonda, mis on võimas oma sidemete ja jõukuse tõttu; maa peal on kõik mulle kättesaadav. Ma olin tsirkuses. Sellest unustamatust öhtust — teadke seda ja tuletage oma sisimast see, mida ma ei jõua teada, — on möödunud kaks ööd; need võrduvad sajanädalaga. Ma tulin teie juurde nagu ebatavalise jõu juurde; saatus tõi mind. Ma olen üks neist, kes usuvad endasse. Mul pole väiklasi plaane, näruseid kavatsusi, pole tagamõtteid ega kavalust. See on avameelsus, mida teil oli õigus loota. Ma tahan teid tundma õppida sundimatus ja üksikasjalikus vestluses, kohas, mille te ise määrate. Ma olen üks neist jõududest, mille te olete teadvusele äratanud; see ahvatleb; eesmärk pole veel selginud, kuid ta on tohutu. Võib ju ka olla, et teil on eesmärged, mida ma ei tunne; kõik peab saama öeldud järgmises vestluses. Paljukski ei leia ma praegu väljendeid ega sõnu. Need tulevad. Kõige tähtsam on teada, kust teid leida.»

Neiu nägu lõi lõkendama, aeglaselt ja seesmiselt nagu pilv, mis iga hetk on valmis teed andma päikesele. Nüüd oli ta ilu leidnud oma ülima avalduse — puhtas, puhtas julges pilgus ja vastupandamatult kõlavan hääles. Tundus, nagu viirastuksid pildid sünges üksilduses kuulatud poemist; üha hellemlt ja helgemalt vallutavad nad südame, allutades hinge ja ihu veelevate saladuste kirkale kehastusele; ja Drudd mõistis, et selles maailmas, mille ta oli hüljanud teist-

suguse maailma nimel, pole ta kohanud jõulisemat ega harmoonilisemat tunde puhangut.

Rouna tahtis uuesti rääkima hakata, kuid Drudd peatas ta aheldatud käte liigutusega.

«Siis olete see teie,» ütles ta veendunult, «teie, ja ei keegi muu, kes mind hüüdis. Sõnu ma ei kuulnud. Rouna Begouême — naine, kes toob vabanemise nii julgelt, võib nõuda selle tasuks kõike, isegi elu. Kuigi on olemas miski palju tähtsam. Ent aeg kaob. Me kohutume. Hommikul lähen ma siit, ja õhtul olen teie juures; need ahelad, mis teevad mu ketikoera või märatseva hullu sarnaseks, olid ainsaks takistuseks, kuid teie raiusite nad puruks. Oh, mul hoitakse silma peal! Mind valvama pandud tunnimees on alati siin, ukse kõrval, ja tal on käsk tappa, kui tarvis. Aga mis on teil mõttes? Üks on tõsi: pruugib mul vaid tahta — sest ma tean seda teed — ja kogu inimkond jõuaks korraga Öitsvate Kiirte maale, raputades ainsagi ohketa mineviku oma jalgelt.»

«Olen kõik teinud, kõik teada saanud mis vaja, ja lähen nüüd, kuid ei lahku teist. Mingi siit ära. Hüvasti.»

«Jumal õnnistagu teid,» ütles Drudd, «selle eest pole võimalik tänada, kuid see on mu südames.»

Ta naeratas nii, nagu naeratatakse üle terve näo, kui inimene on naeratusest tulvil. Et ta ei saanud tõsta ühte kätt, tõstis ta mõlemad, käeraudadega ühendatud ja lahutatud käed; mõlemad käed sirutas ka Rouna, Drudd surus neid, pigistas õrnalt, ja neiu astus tagasi.

Samas — just nagu oleksid nad aja kulgu aimanud — kriiksatas uks ja avanes; kella tasku pistes astus lävele komandant.

«Aeg on läbi, ma saadan teid.»

Rouna noogutas, väljus kongist ja läks sama teed mööda oma tõlla juurde tagasi.

Kui oled hulk aega vaadanud heledasse küdevasse ahju ja pöörad siis pilgu pimedusse, leiad sealt silmadesse sööbinud süte hõõguse, nende väreleva kuma. Ära sõites nägi Rouna keset maju ja tänavaid ikka ja ainult vahglat.

XII

Kes on ärkvel magavas majas — uni, mis teda ümbritseb, vajub ta peale ja mässib ta endasse. Võõras uni on kui hoovus, milles inimene seisab, võideldes veevoolu survega. See müksib, hällitab, kutsub ja kisub kaasa; astu üks samm — ja sa oledki juba edasi kantud. «Nad magavad,» mõtleb ärkvelolija, «kõik magavad,» ütleb ta haigutades, ja see loiult kade mõte, maalides aina korduvaid pilte mugavast voodist, süvendab temas rammestust. Liikmed on rasked ja hellad; liigutused rõidunud; kurnatud mõte hulgub seosetult ja ergalt, kus juhtub ja kuidas juhtub. Kuulatab talla kriuksumist, vere kohinat meelekohtades ja võtab siis arutusele igaviku või kõige algpõhjuse. Pea asub kaela otsas — see saab selgeks tema raskusest, ja silmad on otsakui liiva täis; tahaks veidi suigatada, vajuda sellesse põnevasse ja väheuuritud seisundisse, kus une ja ärkveloleku magus jõukatsumine tardumusse suubub.

Koputus, mis sellesse seisundisse tungib, ei ütle midagi mõistusele, vaid üksnes kuulmismeelele; kui see kordub, on uni juba hõredam; ähmaselt küsivas meeleolus häälestab inimene end tähele panema ja ootab uut koputust. Kui ta seda kuuleb, pole enam kahtlust; see on koputus — siin või seal; teatav vaieldamatu akt, mis nõuab vastust tegutsemise näol. Võpatanud ja haigutunud, pöördub inimene olemasolgu tagasi.

Koputus, millele vastas taburetil konutava valvuri sügav ohe, kostis erilise hoolega valvatava kongi sise-musest. Valvur sirutas selga, kohendas nahkvööd, mille küljes rippus revolver, ja ajas end püsti. «Võib-olla ta ei koputa enam,» ütles ta unine nägu. Kuid koputus kõlas taas — kerge ja ühtlane, kajast isikupäratuks muudetud; tundus, nagu kostaks koputus kõigist punktist kogu koridoris. Ja selles koputuses oli intsiimne varjund — mingi rahustav kutse nagu sõrmeviibe.

Valvur läks ringutades ukse juurde.

«Teie koputate? Mis te tahate?» küsis ta kurjalt.

Vastus seestpoolt ei tulnud kohe; paistis, nagu vaataks vang valvurit läbi raua ja laudade nagu tavalises vestluses, viivitades jutu alustamisega.

«Valvur!» kostis lõpuks ja valvurile viirastus muigevari. «Sa ei maga? Tee luuk lahti. Sina ei maga, ja

mina samuti; sul on igav; sama igav on ka minul; juttu ajades mööduks meil aeg kiiremini. Ta on nende müüride vahel seisma jäänud. Tuleb ta lasta läbi südame ja hääle ja kannustada teda lõbusate lugudega. Mul on, millest pajatada. Noh, tee lahti; sa näed midagi, mis sulle meeldib!»

Vihast keeletu valvur ahmis tükk aega õhku, kavatse-des vangi kõige rängemate ja ähvardavamate sõnade-ga läbi võtta, ei jõudnud aga kaugemale labastest käibefraasidest, kuid häält kõrgendas ta siiski:

«Mitte lobiseda! Mis te tülitate tühja asja pärast? Ärge ajage tühja loba. Teiega on keelatud rääkida. Ärge koputage enam, muidu kannan ette vanemkorra-pidajale.»

Ta jäi vait ja teritas kõrvu. Teispool ust puhkes vang valjusti naerma — paistis, nagu ei naeraks ta täiskas-vanu, vaid lapse jutu üle.

«Noh, mis veel?» küsis valvur.

«Sa jääd paljust ilma, vennas,» ütles vang. «Ma tasun kullas. Meeldib sulle kuld? Siin ta on, kuula.»

Ja kongist kostis kõlin, nagu oleksid rahad sadanud rahahunnikule.

«Tee luuk lahti; iga minuti eest, mis me juttu ajame, panen sulle kõrvale ühe kuldraha. Sa ei taha? Kuidas soovid. Aga sa võiksid tänase ööga rikkaks saada.»

Kõlin vaikis, kuid varsti kõlas uuesti kume sametine tilin; valvur tarretus. Kõrvalt tema nägu jälgides oleks igaüks arvanud, et valvur, nina õieli, nuusutab mingit meeldivat, ei tea kust tulevat lõhna. Veri tulvas talle pähe. Midagi mõistmata, hämmeldunud ja ärritatud, koputas ta hoiatavalt võtmega vastu ust ja hüüdis:

«Hei, hoidke end! Ma ütlen viimast korda! Kui teil on peidetud raha, siis teatage sellest ja andke ära; kongis raha hoida on keelatud.»

Ent ta häälel kõlas jõuetult nagu ühetooniline ette-lugemine; südant läbis magus värin; parv veidraid mõt-teid — nagu pinevalt naeratava rahvasumma sekka trügivad maskid — häiris ta meeleolu. Valvur temas oli uinumas, ja uudishimulikud hääled sosistasid tuliselt, pead ringi käima pannes: «Vaata, kuula, uuri välja! Vaata, kuula, uuri välja!» Hing rinnus kinni, kõheldes, kohmetunud ja ärevil, tammus ta varvastel kongi ukse taga.

Jälle kostis vangi tasane hääle, mis päraneisilmse hinge fleebelt oma võimusse võttis:

«Sa ütled, et raha tuleb ülemustele ära anda? Aga mida teha kotitäie kullaga? Ja see kuld — see pole see; pole päris see, millega sina poodnikule maksad. Sel-lega saab osta kõike ja kõikjal. Mina olen siin; luku taga ja ahelais nagu alatu kurjategija, mina olen luku taga, aga minu kuld imeb läbi müüride sisse need kaunid ja haruldased asjad. Vaata minu kambrisse. Seda on nüüd raske ära tunda: põrandal on vaibad, keset tuba seisab suur laud; laual on karahvinid, pude-lid, kannud, hõbepeekrid ja kullatud klaasid; igal klaa-sil on peen lillemuster, pärit kui unenäost. Need on toodud Veneetsiast; punane vein süleleb neid kuldseid lilli. Valgel linal hõbekorvides on leib, kobe kui ära-magatud põsk; kirsid ja viinamarjad, punavad apelsinid ja ploomid, kaetud sinkja kirme kui härmatisega. Siin on ka juustukerasid, millest immitseb kuldseid pisa-raid; hispaania sigareid; sink, mille lõigatud külge on kui maasikamahla kastetud lumi; kanapraadi ja tort — sübruline maiuspala, šokolaadiga üle valatud, — aga kõik on korratutes, kõik on pillapalla. Juba terve öö käib pidu, ja ma pole siin üks. Minu kuld imes läbi müüride siia ja pani laua taha istuma võluvaid tütar-lapsi; kuula, kuidas helisevad nende kitarrid! Üks nae-rab heleda häälega! Tal on lõbus — jah, ta pilgutas mulle silma!»

Vaikselt, nagu väga kaugel, helises pillikeel ja valvur võpatas. Enam ei tajunud ta, et seisab ägedalt ja ras-kelt hingeldades, vaimus juba astunud üle läve, mille tagant, läbi nähtamatute mänguriistade nõidusliku meloodia, kostis helisevat naeru.

«Aita, jumalaema!» pomises sõdur värisevate huul-tega. «Ma olen ära nõiutud; niisiis olen ma kadunud!»

Kuid need vagad mõtted ei äratanud temas muret ega hirmu; need tulid ja läksid kui võõrad.

«Tee ometi lahti, tee lahti!» hüüdis naisehääle, mille toonistki võis aimata, kui hurmav ja graatsiline on nii õrnalt ja kõlavalt rääkiv olend.

Kõike unustades sirutas valvur käe, kiskus riivi eest, avas musta luugi ja vaatas kongi. Rõkkava pilgari udu voogas talle vastu; seal särasid lilled ja veetlevad näod, kuid miski segas ega lasknud hästi näha — nagu gaas

või udu. Jälle kõlasid selgesti pillihääled — neisse oli kätketud armastus, igatsus ja laul, need tungisid südamesse ja vangistasid selle.

«Ma tulen kohe,» ütles valvur, väriseva käega ust lukust lahti keerates.

«Mida te siin teete?» pomises ta sisse astudes. «Nii ei tohi, aga olgu, ma istun siin; ainult ärge enam mürgeldage.»

Siis vaatas ta ringi ja ränkraskelt prahvatas tema peale vanglatühjus; nagu tuul, mis udu laiali ajades näitab pärast kummaliste ja tõtlike pilvede hajumist tavalist vaadet majakatustele, nii nägi valvur äkki tühja koikut, ahelajuppi selle kohal ja koiduvalgust trellitatud aknas — ei hingelistki; ta oli ja seisis seal üks.

Sööstnud üle valvuri pea lahtisest uksest välja, liugles Drudd hiiglasuure koridori lae all, keeras siiraviira ümber nurkade, ja möödunud mitmest keerd-trepist, sukeldus vanglahoone siseõue. Tal polnud mingit plaani; ta tormas edasi, järgides ees avanevat tühja ruumi. Siis vaatas ta üles ja leidis väljapääsu — väljapääsu ülevalt, Druddi ainsa otsese väljapääsu. Ta lendas üles sellise hooga, et ta liigutusi saatis õhus see must joon, mis tekib, kui kiiresti keppi vibutada. Kolmanda korruse valvur kükitas maha; teine valvur viiendal korrusel pörkas tagasi ja surus end vastu seina; kogu veri valgus ta näost jalgadesse. Karjuma hakkasid nad hiljem. Peaaegu ühel ajal nende kramplike liigutustega lõi Drudd, katnud pea kätega, puruks kindluse klaaskupli ja valgustatud katus vajus kiiresti sügavusse, muutudes seda tuhmimaks ja pisemaks, mida kõrgemale Drudd jõudis. Klaasitükid, varisedes siseõue helendavasse kuristikku, lendasid all klirinal kildudeks; enne aga, kui klaas kukkus, oli põgenik paarkümmend korda kõrgemal.

Lõpuks ta peatus, ahmides kähinal ja valu tundes õhku, sest oli seni hinge kinni hoidnud, et kõrvus vihi-sev tuul südant lõhkema ei sunniks. Ta vaatas alla. Seal vilkusid üksikud tuled — harvad, laiali pillatud; ja pimedus astus vaikselt musta jalaga nende peale.

Drudd saagis puruks käerauad, siis jalarauad ja vöö;

alla viskas kõik minema. Vilinal lendasid need alla, tema aga ütles neile järele: «See kulub seal ära paikadeks!» Kingitus, langedes kiirusega, mis kasvas aritmeetilises progressioonis, unnates ja huilates kui mürsk, jõudis alla ja lõi pihuks ning põrmuks vangla korstna.

XIII

Järgmise päeva hommikul tabas varing kolme südant. Valvur põgenes; komandant esitas lahkumispalve; minister, endast väljas, murdis käsi. Välk peksis pihuks ja põrmuks vangla.

«Auerbachi kelder,» ütles minister lõpuks, «kes seda uskuma peaks; vangla on niigi paljude meelest muinas-jutt.»

Tema arvestus oli õige: ootamatut ei eksisteeri; ebatõenäoline sündmus, millest sõdurid ette kandsid, kinnitas vaid nende reputatsiooni, mis igiammustest aegadest põhineb kirvesupil või virnade viisi maharaiutud vaenlaste peadel. Süüdistades Rounat, sõitis minister tema juurde, oodates õudusega hetke, mil tema silmad kohtuvad neiu silmadega ja ta näeb teda, nüüdsest peale seletamatut. Kuid talle öeldi, et Rounat ei ole kodus; nädala lõpul jõuab ta tagasi ootamatult reisilt.

Kui minister minema sõitis, vaatas Rouna aknast välja. Tundus, nagu veereks tõld masendatult ja mornilt keset söakat liikluskeerist. Rahuliku, kalestunud südametunnistusega tuli Rouna akna juurest ära ja hakkas koeraga mängima.

Seda päeva pidas ta murrangupäevaks oma elus ja ootas õhtu saabumist selginud eesmärgi rahus. Ta oli eriti tähelepanelik enese ja ümbruse vastu; vaatas end hulk aega peeglist, valis hoolega kleiti; seisatas sageli ja jäi hajameelselt silmitsema mingit juhuslikult tähelepanu riivanud eset, nagu tahaks viia seda ühendusse sellega, mis temas toimus. Aeg-ajalt toodi talle visiitkaarte; need viskas ta pronkskorvi, öeldes: «Ma pole päris terve.» Aeg venis tigusammul, kuid tal polnud igav. Buduaaris istus ta kirjutuslaua taha ja sirgeldas mõttessevajunult paberinurgale trellide tagant

vaatava naeratava näo. Siis avas ta päeviku — kullatud servade ja vanaaegsete hõbedast kaantega raamatu —, vaatas tähelepanelikult üle kõik täiskirjutatud leheküljed ja kriipsutas pliiatsiga läbi; esimesele puhtale lehele teksti järel kirjutas ta üheainsa järsu rea: «17. maist 1887 23. juunini 1911 — ei juhtunud midagi.»

Sellega heitis ta kõrvale ja viskas ukse taha kogu oma elu — lapselalinast kohutava päevani «Soleilis» — esimese ootuse nimel.

Päev möödus vaikselt. Nii on paadis istuv, end voolu hoolde usaldanud inimene rahulik ja laseb aerud käest, kuid liigub edasi ja on vaimus juba seal, kuhu sõidab, ja hoovus kannab teda; eesmärgile viib see.

Kui hämardus — pärast lõunasööki, mida ta üsna närvalt oli puudutanud, sest tal oli ainult janu, mida ta vahetevahel kustutas vee või veiniga segatud teega, — tõi teener veel ühe kaardi. Seekord ütles Rouna: «Paluge sisse,» — kohkumata, kuid pingega, mida reetis naeratus.

Teener juhatas sisse komandandi.

XIV

Polnud möödunud veel ööpäevagi, kuid ta nagu oli selline, nagu oleks ta üle elanud suure mure. Raskel, sirgel sõdurisammul tuli ta otse Rounale näkku vaadates ligemale ja jäi seisma umbes viie sammu kaugusel neiust, kelle tumedad silmad lapseliku sundimatuse ja leebusega jälgisid ta ilmumist. Komandant kummardas, ajas end sirgu, võttis ulatatud käe, surus seda masinlikult, laskis vabaks ja istus perenaise vastu. Kõike seda tegi ta nagu mingis ühtlases sisemises tempos.

«Ma tulin,» alustas ta ja jätkas valjemini, «et avaldada oma piiritut tänulikkust.» Komandant vaikis hetke. «Kõik, mis juhtus, on nii kummaline. Aga pole minu asi selle üle otsustada.» Ta tõusis, kummardas teist korda, ja tahtmatu, ilmselt alateadlik, äärmiselt rahulolev naeratus libises hallikate vurrude all üle ta huulte — vaid hetkeks, misjärel nagu jälle liikumatuks muutus, nagu oleks ta naeratanud omaette, iseendaga

rääkides. «Jah, seda päeva ei unusta ma kunagi. Kogu elu — minu ja mu laste oma — on päästetud, korraldatud, kindlustatud. Ma võin teenistusest loobuda. Aga on üks asjaolu. Ma lubasin teid kohtamisele ilma minuta, nagu te palusite, palumata või nõudmata midagi. Palun seda kinnitada.»

«Aga ma ei saa aru.» Rouna kortsutas kulmu, andes põgusa käeviipega mõista, et külalise jutt on teda imestama pannud. «Meid ei kuulata pealt ja ma palun, et te räägiksite selgelt. Seda kinnitada on mul lihtne — jah, ma tänan teid, olen teile igavesti tänu võlgu.»

«Nüüd on olukord muutunud. Mina olen tänu võlgu teile, või kui te pole nõus nii arvama, siis ütleksin, et me oleme tasa.»

Ta silitas vurre, siis sattus ta hajameelne pilk diideemile Rouna juustes ja tabas teemantide helgis oma õnne vastukaja, mis teda taas rääkima innustas.

«See juhtus kell kolm päeval. Ma tahtsin kabineti akent kinni panna; mu pilk langes lauale, kus lamas käskkiri minu vallandamise kohta põhjusel, mida pole raske aimata. Olin viis tundi olnud ülekuulamisel ja väga väsinud. Mida ma oskasin neile öelda? Inimene lõi katuse puruks ja lendas minema — aga te peate mõõnma — mis seletus see on? Ise ma juhtunut uskuda ei suuda, ja pidades sündmust selgitamatuks, paneb mu mõistus relvad maha. Mida seletada? Kuidas sellest aru saada? Mida uskuda? Salapärase lugu. Vabandage, ma kaldusin kõrvale. Niisiis, käskkirja all lebas lame villasest riidest kott, mis kaalus kolmkümmend kaks naela, täis valgetesse paberrullidesse keeratud ja sinise lakiga kinnipitseeritud kuldrahasid. Peale selle oli seal seemishahnkne kukkur, mille sopist leidsin kolm briljanti, kaaluga kokku sada kümme karaati. Polnud kahtlust, et kingitus oli määratud mulle, sest selle juures oli sedelike — siin ta on.» Komandant võttis varrukakäärise vahelt ja ulatas Rounale väikese paberitüki, millele suurte tähtedega oli kritseldatud: «Saage vabaks ka teie.»

Rouna luges kirja läbi ja andis tagasi; tänu oletuse õigsusele andis ta hämmeldus järele. Komandant jätkas:

«Nii. See ime tuli muidugi teie kätest. Sada kümme karaati. Arvestades, et nende hind on praegu langenud,

saan ma kursi järgi kakssada viiskümmend tuhat, pluss kolmkümmend viis tuhat kullas, mis teeb kokku kolmsada tuhat, see tähendab peaaegu kolmandik miljonit. Need arvutused tegin ma öösel, sest mul ei tulnud und. Andestage need mulle. See on möödunud tugevate elamuste tagajärg.»

«See polnud mina,» ütles Rouna naerdes ja rõõmustades, et inimene on õnnelik. «Aga võtke teadmiseks, et kui seda poleks juhtunud, oleksin mina teinud teie heaks kõik.»

Silmi pilgutades vaatas komandant Rounale otsa, naeratas, läks näost roosaks ja ulatas käe, silmad läikimas, mis sundis arvama, et soolane vesi loksus ka tema südames.

«Andestage, et ma esimesena ulatan käe teile, daamile ja neiule; see pole kombeks, kuid ma pean teie kätt suruma. Ma usun alati, kui rääkides vaadatakse otse silma. Ma olen rõõmus, et see nii on. Nüüd olen ma täiesti rahulik — meie vahel varju ei olnud.»

Rouna sirutas käe, kuid talle meenus ta vale ja ta pööras näo ära.

«Vari oli,» ütles ta, «kuid ainult minus. Meie vahel varju ei olnud. Jääge jumalaga. Paremat sellest, mis öeldud, me enam öelda ei suuda, — kõige hea põhjus olete teie. Mingi, saage õnnelikuks ja teadke, et klaaskillud võivad muutuda briljantideks, kui neile on pilgu heitnud see, kes nii kummalisel moel teie juurest lahkus.»

Külaline tõusis, tõstis huulte närvilise, lõhnastatud käe, pöördus ja läks välja, nagu oli tulnud — otse enda ette vaadates. Rouna tõmbas eesriide kõrvale ja vaatas talle järele. Komandant kadus silmist ja Rouna läks oma tuppa tagasi.

XV

Läks pimedaks, kuid Rouna ei ilmutanud ootusärevust kannatamatuses või tusas ega läinud ülemisele korrusele. Ta teadis — teadmise läbi, mis seniajani on selgitamatu —, et Drudd tuleb üles; teadis ka seda, et ta annab oma saabumisest teada mingil temale oma-

sel viisil. Väsinud ootamast, istus Rouna heledasti valgustatud võorastetuppa ja hakkas raamatut lugema.

Kummaline on hellitada südame tões ja vaimus midagi, mis pole veel saabunud, näha ja ennakult leida seda raamatus, mis räägib millestki hoopis kõrvalisest. Halakeeles on — nendel hetkedel — kirjutatud see raamat, missugune ta ka poleks; tema tekst, peen ühkeldav argumentatsioon ja kirev sündmustik on aegunud. Oma hõljub üle pinevusest tühjaks põletatud ridade, kus nägemismeelele on jäänud jooned ja märgiköverikud, nüüd tähenduse kaotanud. Haruharva kerkib selgena esile mingi üksik sõna, kuid seda tormakamalt põgeneb eemale ängistatud hing, otsekui keegi, kelles on ärganud autunne. Nii nagu kella tiksumine kord kaob, kord uuesti kuuldavale tuleb, võib tekst ajuti arusaadavaks muutuda, ent peagi sunnib hinge tulvav igatsus silmi sulgedes läheneva poole tagasi naalduma, teda peksleva südamega, ägades hüüdma.

Pilk on niisugune päev, ja inimese märgistab ta igavese pitseriga. Lugeses või õigemini raamatut põlvedel hoides ja ise sellest üle vaadates veetis Rouna tunni ja teise; kui kolmandast tunnist oli pool möödunud, alustas tundmatu muusik üleval rapsoodiat; katkestas ja hakkas uuesti mängima. Siis pöördus kõik oma kohale tagasi, heledamalt säras valgus, valjemaks muutus tänavakära, ja väevõimuga end talitsedes, et mitte sammu kiirendada, läks neiu üles.

Kaugest uksest põikas hämarusse, heledale vaibale valguskiir. Risti üle valgustriibu langes inimese vari. Rouna seisatas, unustanud kõik, mida tahtis öelda, pigistas käed rusikasse ega läinud enne edasi, kui oli endast jälle jagu saanud.

See õnnestus tal üsna kähku; ta astus tuppa, ja üksik silmi teda vaadates tuli talle vastu naeratav Drudd. Ta kandis lihtsat musta ülikonda nagu kõige tavalisem inimene; lihtsamalt ja kindlamalt kui esimene kord tundis end neiu, kuigi — nagu vanglaski — vapustava maailma lävel. Ent olukordades, mis on meile käsitatavad, leidub ikka päästev nähtamatu piir, mille taga midagi näha ei ole: udu; selle juurest tormame me jooksvate sündmuste valgustatud ringi.

Drudd ütles:

«Ega te ei kahelnud? Kui mind kutsutakse, tulen ma kindlasti; ma tuln, süütasin lambi ja mängisin.»

Rouna juhatas talle käeviipega tooli ja istus aeglaselt ka ise, vaatamata enam kuskile muiale kui ainu Druddi silmadesse — nagu öine rändur, kes on mänganud kauget tulukest. Tahtmatus tulvas lausus ta lihtsalt:

«Kuidas ma ootasin — mina, kes ma kunagi oodanud ei ole!»

«Ja nüüd me oleme koos.» jätkas Drudd, sest seda oli Rouna tahtnud lisada. «Rouna, ma olen teist palju mõelnud. Jätame, mis pole oluline; olulisest tuleb rääkida kohe, või ta hääbub nagu laine, millele on laevalt õli valatud. Ma tuln teid tundma õppima ja kuulama; ma olen oodanud seda päeva. Jah, ma olen oodanud.» kordas ta mõtlikult, «seepärast, et leidsin kauniduse ja jõu. Meie vahel ei tohi olla ebalemist, olgu meie vaimne sülelus kerge. Rääkige, ma kuulan.»

Rouna tõusis, sirutas käed ette ja kahvatas nagu hoobist; see hoop kõmises tema sisemuses.

«Vannun, see päev tähendab mulle kas ülestõusmist või surma.»

Ja välgusähvatusena meenus talle Galles. Rouna ei mõistnud veel, mida tähendab see äkiliselt viirastunud kuiu. Temas kohus tõeline joovastus võimust täitmatust nagu laviin. Kõike unustades hüüdis ta iseendale: «Rouna! Rouna!», ja sosistanud selle nagu jumalale, istus, imekaunil näol naeratus, mis peegeldas ilmekalt kogu ta seisundit.

«Ma mõtlesin teist palju ja hästi,» ütles Drudd.

Väliselt juba rahulik nagu alati, silmitses Rouna Druddi nägu; ta pilk peatus muretul suuioonel, tahtis kindlal lõual, tumedatel vurrudel, kõrgel mõtteraske laubal ja jõudis silmadeni, mille hämaruses hüljus miski mõistusele käsitamatu. Siis aga — hetke jooksul, mis polnud pikem, kui kulub juuksekarva katkemisele, äkki ja veenvalt nagu lähedalt kostev karjatus — vaatasid paradiisililled, inglite ja haldjate maalt talle kaunite õrnade silmadega vastu kõik muinasjuttude hõngused ja kajad, millele me alati pühendame mingi osakese iseendast. Haaranud lehviku, murdis ta selle järsult kokku; pärlmutri nagin peletas minema erakummalise nägemuse. Ta ütles:

«Te peate vallutama maailma. Kui teil praegu veel pole seda eesmärki — see tekib varem või hiljem; on parem, kui te kohe minuga nõustute. Niisiis, ma kujutlen seda nõnda: mitte tsirkuses või muudel tujust või rahusest sõltuvail puhkudel, vaid täies teadmises suust ja hõlpsalt saavutatavast eesmärgist annate endast kuulda pika õhurännakuga, mis on mõeldud, et jahmatada ja meeli köita. Mis juhtus tsirkuses, juhtub kõikjal Ameerika tuleb teadvusele kullauimast ja karjub kõigist üle; Euroopa nooreneb; pöörast ulgumist kostab Aasiast; metsikud suguharud süütavad ohvri lõkkesid ja langevad põrmu tundmatu ees. Algab melu ja möll; eeglipäraseks muutuvad uneta ööd, nõdrameelsed ja vangikojas hakkavad trelle peksma, täiskasvanud muutuvad lasteks, lapsed aga hakkavad mängima teid.»

Kui nüüd, millal see nähtus on veel uus, valitsus ei kahelnud teid oma pihtide vahel lõmaks litsumast, siis pärast paar-kolm nädalat kestnud üleüldist märatsemist otustab ühiskond teid oma kaitse alla. Tärkavad määratud lootused. Neile maksavad lõivu kõik erakordsed loomused — kõigis inimtegevuse sfäärides ja aladel. Teid aga pole jälle mõnda aega näha, kuni taas levib teade, kus te asute.

Vastavalt teie positsioonile, eesmärgile ja muljele, mida on tarvis luua, peate harrastama eluviise, mis mõjutavad kujutlusvõimet — hinge keskset jõudu. Mina muretsen ja annan raha. Komandant teab, et teil on varandust, kuid see võib osutuda tühiseks. Seepärast vastab kõigile ootustele hiigelsuur loss merekaldal. Huumikitsikuseta peab see mahutama suuri rahvahulki, protsessioone, terve linna elanikkonda, seal peavad valitsema luksus ja heledad värvid — see olgu pilvedeni kõrguv palee majesteetlike, lõputute ja vastukajavate sammaskäikudega.

Siis hakkavad teie juurde voorima inimesed kõigist maailmast, igast rassist ja rahvusest, et teiega rääkida. Drudd» kõlab siis nii nagu «õhk» või «hingamine». Palverändurid, elumõtte otsijad, igat sorti unistajad, endassesulgunud loomused, elus pettunud, kes kannatavad maailmavalu või kurvameelsuse all, enesetapja-kandidaadid, tasakaalutud ja poole aruga inimesed, lapselikku lilled ja lindude usku, ausad ja hella süda-

mega õpetlased, need, kes on saanud kannatada kõike võimalikes eluvintsutustes, ettevõtjad ja avantüristid, leidurid ja teostamatute projektide koostajad, rahamangujad ja kerjused, ja naised — leegionid naisi, nähtust rabatud, tulvil vaimustust, mida nad argielus kuskil avaldada ei saa. Ja nendest saab teie määratu armee.

Samal ajal sugeneb teile poolehoidjaid, agente ja kapitale, mis teid pimesi usaldavad: kõige erisugused, üksteisele vasturääkivamad taotlused püüavad teha teist oma toetuspunkti. Kasumijahis trükivad ajalehed ära kõik — nii selle, mida teatate teie, kui ka selle, mida klopsivad kokku teised, trumbates väljamõeldiste totruse poolest võib-olla üle kõigi eelnevate sajandite kogemused. Teie aga kirjutate raamatu, mida trükitakse nii suures eksemplaride arvus, et iga perekond maa keral saab seda lugeda. Selles raamatus te räägite iseendast, andes kõiges mõista, et õnne saladus ja saavutamine on teie tahte ja käte valduses — mida usuvad kõik, kuna õnne all mõistetakse täitumatut.

Pärast seda koguneb teie juurde veel rohkem rahvast ja te kõnelete nendega, ilmudes nähtavale ootamatult. Teie kõige lihtsamadki sõnad jätavad sügavama mulje kui kivisfinks, mis rääkima on hakanud. Ja mitte millestki, tühisest fraasist, millel polegi varjatud tähendust, lahvatavad legendaarsed töötused, mis veerevad kui laviin, pühkides minema vana atmosfääri.

Vana atmosfäär ütleb: «Mäng ja visadus.» Uut atmosfääri väljendavad sõnad: «Ime ja õnn.» Et õnne mõistatust siamaani pole lahendatud kättesaadavate vahenditega, tahetakse seda lahendada kättesaamatu abil, ja lahendamine tehakse ülesandeks teile. Teie nime kandvates klubides, ajakirjades, ajalehtedes ja raamatutes, kus pannakse kirja iga teie samm, iga teie sõna ja meeoleolu; erakõnelustes, arutlustes, vaidlustes, vaenus ja tervitushüüetes hälbibki rajalt see jumalust igatsev usk, mida on tulvil sajandid.

Nii teeb kindel, kõigutamatu teadmine arusaadavast imest — mis on kehastunud teis — ilma dünaamiidi, tulevahetuse ja ränkade ajuvapustusteta — igasuguse võimu niivõrd ebakindlaks, et esimese selgelt sõnastatud nõudmise puhul: «Mina või nemad!» vastab Maa «Sina.» Ja miski ei peata teda. Ta arvab, et on saanud endale sätendavad tiivad.»

Juubeldav ja särav Rouna lõpetas; teraskalk, kuid alliski kaunis ilme — innustus oma hiiglaslikest plaanidest — ei kadunud neiu näolt, kuigi ta viimased sõnad olid kõlanud aeglasemalt ja tasemini. Neid lausudes oli ta taibanud, et Drudd on oma hinges temast ära pööranud ja et ta sõnad on samasuguse jõuga talle tagasi heidetud. Ta närvid ütlesid üles. Veel ei jõudnud ta tajuda hoobi tugevust, kui kõlas järsk ja külm:

«Ei.»

Drudd jätkas:

«Ma oleksin pidanud teid katkestama. Kuulake. Kahtlemata võiksin ma mõne oskusliku käigu abil kõiki orjastada, kuid selline eesmärk on mulle vastik. See takistab elamast. Minus ei ole auahnust. Te küsite — mis seda asendab? Naeratus. Kirglikult jumaldan ma lilli, merd, ringirändamist, loomi ja linde; kauneid kangaid, marmorit, muusikat ja veidraid tujusid. Ma võin tuulekiirul kihutada, kuid armastan ka uidata vaikselt metsaradadel. Rõõmuga vaatan ma pildiraamatuid ja olen rahul, kui ma öösel aurikule laskun ja salongis istudes hämmeldust tekitan: «Kust see niisugune siia on saanud?» Ma armastan kõike. Miks peaksin mina segama seda vana ja räpast kaardipakki, mida nimetatakse inimkonnaks? Ei meeldi mulle see mäng. Ent osutage minu maailma mustrile — ja ma seletan teile kogu ta keerulise salakirja. Vaadake: seal on vari; selle heidavad lauanurk, tugitool ja kokkuseotud kardid — need on tingliku, inimest meenutava olendi kontuurid, kuid selle piirjoontes on midagi ebamaist. Juba homme, kui vari on unustatud, alustab üks mõte, temaga võrdne ja tema sünnitatud, surematut elu, kajastades äraarvamata väikese tulevikuviivu tarvis jõudu, mis praegu avaldus. Roosid meie vahel hakkavad olelehti avama — miks? Koidik pole kaugel, ja nad teavad seda. Enne kui jumalaga jätta, ütlen teile, miliseid sõnu ma teilt ootas. Siin on need sündimata lapsed, siin on nende korjused; matke nad. «Võta mind sülle ja näita mulle kõike — ülevalt. Sinuga pole mul hirmu, on vaid hea.»»

Ta tõusis, läks akna alla ning vaatas, kuidas väreleb noelne taevastäht ja vilkuvad tähed valmistuvad vajuma silmapiiri taha.

«Ma vannun,» ütles Drudd, «et mu südames pole

viha ega solvumist, vaid ainult kurbus. Ma oleksin võinud teid armastada.»

«Oo!» lausus Rouna kirjeldamatul, kuid nii täpsel toonil, et Drudd kahvatas ja kiiresti neiu poole vaatas, nähes midagi sootuks uut — külma, ülbe ilmega nägu. Miski ei meenutanud nüüdsama lõõmanud palangut. Näis, et ta on koletu enesevalitsuse jõul ainsa silmapilguga hävitanud endas isegi mälestuse neist hetkedest, millal ta elas eesmärgi nimel, mis tema kirepuhangus lebas juba ta uhke, sammuks kerkinud jala ees, mis oli valmis astuma tippude tippu. Ja Drudd taipas, et nad on igaveseks teineteisest lahku läinud; külmalt uudistavas pilgus, millega neiu teda mõotis, oli midagi tarretamapanevat. Nii vaadatakse pajatsit.

Drudd võpatas, kangestus hetkeks, läks siis kiiresti Rouna juurde, võttis tal kätest kinni ja sundis tõusma. Üle neiu näo libises piinarikas hellusevari, ent kustus nagu säde.

«Vaata ometi,» ütles Drudd tal piha ümbert kinni võttes. Rouna süda seisatas, seinad nihkusid laiali, kõik liikus paigast ja kiiresti möödalibisevad massiivsed aknaraamid lõikasid saali ära. «Vaata,» kordas Drudd, surudes jäigastunud neiu tugevasti oma rinnale, «selle juurest lähed sa ära!»

Nad olid keset kaharaid põõsaid — nii paistis Rounale; tegelikult aga pargis kesk puudelatvu, mis äkki sügavikku söötsid. Hakkas koitma; viha, külmatunne ja jahmatus sundisid Rounat rusikatega vastu Druddi rinda tõukama. Ta pidi äärepealt vabaks pääsema ja ootaski juba kummalise naudinguga peatset kiiret surma, kuid Drudd suutis teda kinni hoida.

«Narrikel!» ütles ta karmilt. «Sa oleksid võinud vaadata maad kui õiekarikat, aga sina tahad selle asemel olla vaid põikpäine putukas!»

Kuid naljatus ei hajutanud rusuvat meeleolu ja Drudd laskus kiiresti alla, aimates, et tal pole enam kuigi palju kuulda jäänud.

«Kui siin võimu ei ole, jään mina alla.» Nende sõnadega, Druddi eemale tõugates, astus Rouna maapinnale, kus ta puu najale toetus, et saada jagu jalgade värinast; seejärel hakkas ta tagasi vaatamata terrassi trepist üles minema. Drudd seisis all ja vaatas talle järele.

«Niisiis?» küsis ta.

Neiu pöördus ringi.

«Kõik või mitte midagi,» ütles ta. «Ma ihkan võimu.»

«Aga mina,» vastas Drudd, «mina tahan näha igas peeglis ainult oma nägu; andestagu sulle hommik.»

Ta noogutas ja kadus. Kaugel kõrges taevas lõi õhetama koiduvalgus, tuues ähmaselt nähtavale jaheda allee piirjooned. Rouna seisis ikka seal, kus oli peatunud, öeldes: «Kõik.» Kuid see «kõik» oli tema ümber, võõrandumatu, inimesele igiomane, ent tema ei mõistnud seda.

Päike tõusis, läitis lilled, kuldas kardinapraod ja lõhestas uhkete saalide hämara vaikuse esimese laia loitva koidukiirega. Siis, nuttes liikumatu näoga — aeglaselt suunurkade poole veerevad suured pisarad olid kui kastepiisad, mis sädelevad uhkel õiekroonil — kirjutas neiu ministrile paar rida, täis jahedat, veidi süüdlaslikku südamlikkust. Ja kirja viimases reas seisis:

«Ma nägin ja õppisin teda tundma. Pole midagi kohutavat. Ärge kartke; see mees on unistaja.»

XVI

Kaks poissi olid seltsis kasvanud ja mänginud, pärast aga sirgusid nad suureks ja läksid lahku, ja kui nad uuesti kohtusid, lahutas neid terve elu.

Üks neist poistest, keda me nüüd kutsume Druddiks või Kaksiktäheks, ärkas keset ööd, läks akna juurde ja hingas sisse pimedusest tuhisevat niisket õhku. All tuhmis valguskumas, mida heitis majaka tipus põlev tuli, tormasid pahinal vastu musta müüri rohekalt helkivad vahused lained; paiskudes kõrgele üles mööda võimsa torni külge, varisesid nad kahurimürinal kokku ta jalamile kui paduvihm või kosed. Punane või kollane tuli, varjutades tähti, näitas pimedas laeva liikumisteed. Undasid ja huilgasid sireenid, süvendades hetke meeletust. Vasakut kätt paistis pimeduses kaugel linna sätendav tuletolm.

Kui miski valutab, teeb tähelepanu kõrvalejuhtiv vaatepilt valu ägedamaks, kui mõte end sellest lahti rebides jälle haavale keskendub. Drudd tuli akna juu-

rest ära. Ta süda miilas ja tuikas nagu laadija selg üle jõu käiva kandami all; ta kannatas; seepärast hakkas ta kõndima, et mitte kuulatada iseennast.

Stebbs, Lyssi majakavaht, lõpetas askeldused laterna juures, see tähendab, täitis selle rapsiõliga ja tuli tornist alla.

«Ahaa!» ütles ta. «Te olete üles tõusnud!»

Drudd pöördus ja kohtas oma lapsepõlve mängukaaslase nukraid silmi.

«Sa oled kurb; äkki oled sa haige?» küsis ta, kutsudes majakavahti enda kõrvale voodile istuma. «Noh, puhume juttu nagu vanasti.»

«Nagu vanasti?» kordas Stebbs kibestunud rõhuga. «Vanasti ma istusin ja kuulasin, imestasin ja naersin, olin ööd läbi üleval, pimeduses, mis pärast teie lugusid oli täis kõige erksamaid värve. On aeg õhtust süüa.» Ta võttis nurgast puid, kükitas kamina ette ja hakkas tuld üles lõotsuma.

Drudd läks tema juurde, tundes end näruselt ja süüdlasena. Ta tähendas, et puud tuleb süüdata altpoolt, kohendas osavalt halge ja leek lõi lõomama.

«Stebbs,» ütles ta, «sellest päevast, mil ma surma-suus vaakusin ja sina mu voodi ääres istusid ning doktor Marmaduki kahtlast mikstuuri lusikasse tilgutasid, on möödunud palju aega, kuid on olnud vähe meeldivaid hetki. Korraldame õige ühe meeldiva hetke. Istume nagu toona ja tõmbame indiaanlaste rahupiipu.»

Algul peame küll kirjeldama, milline oli Stebbsi välimus. Stebbs oli lühikest kasvu ja kandis pikki juukseid, mis lehvikuna vana mundrikuue tolmusele kraele langesid; katkiste ja narmendavate pükste alt paistsid vaevu välja kulunud saapaninad. Köhnas näos, kus kõik jooned ettepoole tungisid, kerkisid esile teravad sinkjaspunased põsenukid; kehalt oli ta kõhetu, kuid laiade õlgadega, nagu pilt kõverpeeglis — ühes sellises, mis tema ette viidud hiiglasest teeb laperguseks litsutud kääbuse. Kuid tal olid imeilusad koerasilmad.

«Nii et rahupiipu... Kus ta on?» Ükskõiksust teeseldes uuris Stebbs aeglaselt läbi kõik riiulid ja toanurgad. «Käes. Nii ammu pole teda tõmmanud, et suulisel on hapu lõhn küljes. Millist tubakat?»

«Võta plekk-karbist. Istu minu kõrvale...»

Piibu läitnud, ulatas ta selle väarika liigutusega vai-

klivale Stebbsile. Ikka veel mossis, kuid õnnelik helk juba silmades, hakkas Stebbs pärima, mis vanglas juhtus.

«Käis prokurör,» ütles Drudd tulle vahtides. «Oli ähmi täis; esitas hulga rumalaid küsimusi. Ma ei vastanud; kihutasin ta välja. Ja käis üks naine...» Drudd puhus suust keerulise suitsurõnga, «üldiselt on majakas muidugi kena, Stebbs, aga homme lähen ma ära.»

«Jälle,» tähendas majakavaht kurvalt.

«On põhjusi, miks ma pean meelt lahutama. Tahan lõbutseda, lõbutseda, Stebbs! Sa ju tead, kui lõbus oli tsirkuses. Sedasama kavatsen ma teha maakera eri nurkades, aga sellest loed sa ajalehest.»

«Kujutan ette!» ütles Stebbs. «Õigust öelda, ma räägin vähe, sest olen nii harjunud; aga kui mulle meelde tuleb, kes te olete, läheb mul nagu tool istumise all põlema.»

Drudd kergitas kulmu, peites naeratuse vurrudesse.

«Kas päike ei pane sind imestama?» küsis ta hästi tõsiselt. «Või see lainelöök? Või sina ise, kui sa imetusega, nagu omaenese südame sügavikes peegeldudes ütled: «Mina, mina, mina,» kuulatad seda käsitamatu hetke ja haarad oma silmaavadesse saja miili ulatuses merd ja taevast — siis oled sa juhmilt ja enesekindlalt rahulik?»

«No olgu,» vastas Stebbs, «aga öelge parem: äkki te olete armunud?»

Ta lausus need sõnad nii tähtsa ja naiivse murega, et Drudd andestas talle ta läbinägelikkuse.

«Vaevalt küll...» pomises ta, tonksates jalaga puuhalgu. «Aga kontrast oli vapustav. Kogu viga on kontrastis. Said sa millestki aru?»

«Kõigest!» sosistas Stebbs õudusega. «Kohv on valmis.»

«Jätame selle jutu; oled sa luuletuste kirjutamisest loobunud või mitte?»

«Ei ole loobunud,» vastas Stebbs väljakutsuvalt; ta silmad löid olavalt ja kirglikult särama. Sageli kujutles ta end malmist mälestussambana, sirutamas prohvetlikku kätt päikesepaistelise väljaku kohale. Kuid tema ahtakeses hinges oli poeesia kägaras, sest tal polnud ruumi end ümbergi pöörata. Nii põristab valgukeerisest sündinud rahe heledalt tamburiini, kuid tuhmilt

vastu tunni. «Ei ole. Selles suhtes lähevad meie arvamused lahku. Luuletused tulevad mul juba kergemini välja; mõned read on lausa, ma ei ütleks, et geniaalsed, aga siiski suurepärased.»

Niipea kui ta hakkas kõnelema luuletustest (neid võis ta kirjutada mitu korda päevas), valdas teda kindel veendumus, et Drudd narrib teda — nii päevselged olid Stebbsi arust ta luule kujuteldavad väärtused —, ta põsenukid läksid vaarikpunaseks, hääli muutus kõlavaks, käed aga sobrasid juuksed metsikusse puhmasse.

«Tahate, ma loen teile «Telegrafisti allmaailmas»?»

«Kujuta ette, jah,» noogutas naerev Drudd, «jah, ja nii ruttu kui võimalik.»

Rahuldatult tõstis Stebbs kirstust välja paki kaustikuid. Neid lehitsedes pomises ta: «Noh... see pole viimistletud...», «esialgses redaktsioonis», «see on päris hästi öeldud» ja muud taolist, mis pidi tähendama sissejuhatust. Lõpuks jõudis ta tindiplekkidest kirendava käsikirjani.

«Kuulake!» ütles Stebbs.

«Kuulan!» vastas Drudd.

Majakavaht alustas poollauldes:

«Kevadpäeva kuumas leitses,
mässinud end pilverüüsesse,
maist maailma endast heites
astun julgelt musta öösse.

Seal on Põrgu. Inimrasva
tilgub küünlaist särtsuvatest.
Visa hing on seal legendil
teise ilma asukatest.

Kurba lüürat sõrmitsedes
istun, vaatan sünget Styxi,
teadust saadan kõikidele,
otsivad kes kuu all x-i.

Koopais kaigub pikne valju,
rahne sajab...»

«Nüüd,» ütles Drudd, «loe midagi muud.»

Stebbs katkestas kuulekalt.

«Ma tean,» tähendas ta alandlikult, «teile see vorm ei meeldi, aga praegu kirjutavad kõik nii. Mis mulje teile jäi?»

«Ei mingit muljet.»

«Kuidas? Mitte mingisugust muljet?»

«Jah, see tähendab — selles mõttes, mida sina sooviksid. Sa oled vaevas nagu armunud kurtumm. Sinu välrsid järavad hinge nagu nüri saega ega suuda seda lahata. Luua — see tähendab ju lahata, istutada oma võõrasse hinge. Vaata: kui ma loen Mériméed, ei saa ma Carmenit enam võtta tema sädelevast pesast; see on moodustunud ja hävimatu; kunstnik lahkas hinge ja asetaski sinna teemandi. Kuidas see tal korda läks? Nii, et ta kogus minu hingest kokku kõik, millel on midagi ühist selle uhke ja keevalise kujuga, koosnegu see kõik kas või ainult rahvasummas siin-seal sähvatanud pilkudest, meeles mõlkuvast meloodiakatkest, ornamendi nikerdusest, maastikust, meeleolust või unenäost — kui vaid mulje laadil oleks midagi ühist mustlanna Carmeniga. Raasukestest küpsetatakse leiba. Liivateradest korjub mahl viinamarja. Ivanhoe, Ahasveeruse, Quasimodo, Carmen — ja paljud teised, niisama kristalsed loomused — on looja põimanud meie hinge viljaväljadelt. Nii nagu udukogu kokku tõmbudes moodustab planeedi, nii kasvab ka kuju; saab tugevamaks, ringutab end sõrmi naksutades ja ärkab ellu meie hajuvil hinges, pakkudes rahuldust kujutlusvõimele, mis sageli ja seosetult tema järele on lgatsenud.

Kui sulepea, millega sa kirjutad, pole luige või kotka sulg sinu meelest, Stebbs; kui paber pole õrn, puhas ja elus sõber, samuti sinu meelest, Stebbs; kui sul ei tule pähegi, et kõik, mis sa seni oled kavatsenud ja täide saatnud, võiks tuhat korda täiuslikum olla, kui ta on praegu, — siis võid sa unne suikuda, Stebbs, ja sinu une nimi on tavaline elu.

Ehk aitab sinu hurjutamisest. Pea meeles: «kurba lüürat sõrmitsedes» võluvad staabikirjutajad pesunaisi. «Visa hing» öeldakse kassi kohta. Pealegi, seda kõike, mis ma ütlesin, tajud sa ka ise, aga ei ütle endale oskamatus ja jonni pärast.»

Jutu ära kuulanud, pani Stebbs kaustiku tuseselt käest, loputas kruusid puhtaks, raputas tahmasele lauale leivakuivikuid ja õngitses pütist kantsaka soolatud sealiha. Ta raius selle kiiniga tükkideks, jäi millegi üle mõtlema ja puhkes siis südamest naerma.

Drudd tundis huvi, oli see tema halastamatu epistel, mis nii soodsalt mõjus poeedi kergeltsüttivale südamele.

«Õigesti arvasite,» ütles Stebbs, niisked silmad vaikselt ja võidukalt säramas, «ma lihtsalt näen, et poeesiast ei taipa te tuhkagi.»

«See on tõesti nii; ma pole kunagi luuletusi kirjutanud. Aga kuula mind siiski; kui siia, sellesse kuldnokapuuri ilmub naeratava näoga naine, võtab ta, täis ääretut põlgust geniaalsuse vastu, sult ära püksid ja õmbleb neile kõik nõöbid ette; ja sa hakkad vähem paberit raiskama. Sa katad ta ööseks sooja vaibaga ja määrid talle võid leiva peale. Seda tahaksin ma, Stebbs, et see sinuga juhtuks. Anna mulle veel suhkrut.»

Stebbsi pilk oli taeva poole tõusmas, kuid äkki jäi ta morniks.

«Naine hukutab loomingu,» ühmas ta. «Need olen did — nad panevad sulle käpa peale ja pistavad su nahka.» Peletanud eemale trobikonna blonde ilmutusi, kes olid nagu kärbsed suhkru peale kokku lennanud, niipea kui ta neist rääkima hakkas, sasis Stebbs harali sõrmedega juukseid; siis sirutas ta käe välja. «Kuulake! On see siis pahasti öeldud? Koopais kaigub pikne valju, rahne sajab mürtsatades, raksab mõök ja lõhkeb kalju, saatan kaevab eluaset. Oh, kui...»

«Pea!» hüüdis Drudd; parajasti puhus aknast sisse tugev, ootamatu tuulehoog, mis pidi peaaegu kustutama lambi; Stebbsi paksu kaustiku lehed krabisesid ja nurgast kostis mingi hää, nagu kammertoni hääbuv heli.

«Mis seal nii õrnalt ja heledalt tiliseb?» küsis Drudd. «Kas Aeolus on oma harfi ära kaotanud?»

Stebbs vastas:

«Alguses ma seletan, siis ütlen. Pikkadel öötundidel mõtlesin ma välja ja tegin teoks masina, mis kuulmis-meelele naudingut pakub. Pärast jõulupühi, uut aastat, sünnipäeva ja paljusid teisi päevi, mis pole nii tähtsad, kuid millel on seletamatu seos hinge rõõmudega, jääb järele hulk tühje pudeleid. Vaadake seda — see on Stebbsi klaver.»

Seda öeldes tiris ta kardina tagant välja vertikaalse puuraami; selle ülemise liistu küljes rippus traatide otsas rida suuri ja väikseid pudeleid; nende põhjad olid maha viilitud. Stebbsi käte vahel õõtsudes tõi muusika-riist kuuldavale ebamäärast tilinat; vanamees võttis

kepikese ja tõmbas sellega üle pudeliterea paremale ja vasakule; kõlas trillerdus — see meenutas naeru ja vigina vahepealset häält, mis kostab närvilise inimese suust, kui teda kõvasti kõditada. «Mida ma teile siis mängin?» küsis Stebbs, tilistades kepikesega «trill-trill» ja «til-til-tin-ton». Heli oli madal, vaikne ja meeldiv nagu lihtne naeratus. «Mida ma mängin? Tantsu, laulu, või tahate ooperimeloodiat? Ma olen tasapisi laiendanud oma repertuaari kaheksateistkümne-kaheksümne palani; minu lemmikviisid on «Tuul mägedes», «Fandango», «Santa Lucia» ja veel mõned, näiteks valss «Lõhnav lilleõis.»

«Proovime «Fandangot»,» ütles elavnenud Drudd ja seadis end kaksiratsa toolile, piip hambus. «Alusta, mina vilistan kaasa, siis on meil korraga flööt, kitarr ja kellamäng.»

Helisema hakanud pudelite keskel agaralt kepikesega tilistades üritas Stebbs tuletada kuulsat meloodiat, mis on tulvil uhket, pidulikku elurõõmu. Kuid juba esimestest taktidest peale sundis instrument, loodud lüürika, mitte draama tarvis, kontsertante avanumbri loobuma.

«Katsetame midagi muud.» Drudd hakkas vaikselt, ise kuulatades vilistama. «Näiteks seda... seal on helinat ka orkestris.»

«Vilistage veel.» Stebbs, pea viltu, taipas ja tabas motiivi. «Ahaa! Keskmise register.»

Ta tilistas kepikesega; Drudd sai tooni kätte ja vilistas vaimustusega kaasa; vile oli madal, erk, paindliku ja pehme tämbriga. Vilistada oskas ta suurepäraselt. Stebbs sattus samuti hoogu. Nad mängisid valssi «Faustist». Vaikselt nagu vari hõljus mööda Margareta; mõtlikult, kalgilt ja õrnalt naeratades vaatas talle järele uhkes riides noormees, kelle hing oli vana ja edev.

«See oli vahva, see tuli toredasti välja!» hõiskas Stebbs, kui nad lõpetasid. «Nüüd teeme piipu. Mida me järgmiseks mängime?»

Naerdes ja lobisedes, hirmul, et Drudd langeb tüünete helide vallast tagasi sünta hajameelsusse, hakkas ta jälle kiiruga mängima, õhutades temas lapselikku soovi jätkata päästvat meelelahutust. Niiviisi, ühelt loolt teisele üle minnes, võtsid nad üles ja mängisid «Ben Belti», mida laulab Trilby Dumourier' juures,

«Tipperaryt», «Lõuna Risti», Godard'i teist valssi, Beranger' «Vana frakki» ja «Santa Luciat».

Vahepeal oli väljas valgemaks läinud; rajades endale teed läbi tormise ööpimeduse, tegi päev esimese jõupingutuse ja ümbritses lambi kollase tuletäpi halli hommikuse korralagedusega; juba olid läbi akna näha lained ja vahutriibud. Tuul rauges.

Drudd otsekui ärkas. Kurvalt vaatas ta ringi ja tõusis.

«Noh, Stebbs, veel üks kord enne lahkumist — «Santa Lucia».»

Stebbs hõõrus silmi; klaas hakkas helisema.

Säravad tähed ja kuuhelk on mahe,
sinavail lainetel tuulehoog lahe;
öö kutsub, tõttame, paati kõik ruttame...
Santa Lucia! Santa Lucia!

Drudd vilistas vaikselt kaasa. Juba nägi ta ka seda, millest räägitakse teises salmis:

Virvendab vetepind. Tuuleke kaugelt
valu viib südamest, pisarad laugelt;
mureta tunned end, vaba kui taevalind...
Santa Lucia! Santa Lucia!

Ta nägi seda, ja vaguramaks muutus ta süda. Kui nad lõpetasid, ütles Drudd Stebbsile õlale patsutades:

«Palju tänu! Oli meeldiv öö; ja me korraldasime ka meeldiva hetke. Jää hüvasti!»

Siis pani ta end riidesse, nagu riietutakse tuule ja külma kätte minnes: saapad, paks kuub ja rihmaga müts, mis lõua alt kinni käis. Kuigi seda tarvis ei olnud, aitas Stebbs teda innukalt; ta oli täiesti rööpast väljas.

Lõpuks kerkis pilvedest koit, heites selginud veele terashalle, valgeid ja punavaid helke. Drudd läks akna juurde. Siis haaras Stebbs, nuttes varjamatult ja kibedalt nagu laps, temast kinni ja tõmbas tagasi.

«Tahate, ma põletan kõik kaustikud, kui te jääte veel üheks päevaks? Ausõna, ma teen seda!»

Drudd embas teda naerdes.

«Ei, misjaoks, Stebbs,» ütles ta hellalt, «mul polnud päris õigus; mängi; luuletused on sinu mäng. Iga inimene peab mängima.» Ta astus tühjusse, kuid tuli tasut kobades tagasi. «Ma unustasin tikud.»

Stebbs andis talle tikutoosi.

«Oota, küll ma tulen tagasi,» ütles Drudd.

Ta tegi sisemise pingutuse, mis oli nagu sügav vaivastus, — pingutuse, mille kohta ta ei võinud kunagi täiesti kindlalt öelda, kuidas see tal õnnestub — ja hakkas eemalduma; käed selja taga, jalad koos, teetamas nähtamatutele pidepunktidele. Ta nagu oli pööratud pilvevallide poole, mis kõrgusid roheka koidutaeva serval. Tagasi ta ei vaadanud. Sedamööda, mida väiksemaks muutus nagu uttu looritatud nõlva pidi liikuv kogu, nägi Stebbs tahtmatult illusoorset rada, millelta inimese aru, teinud alati tegemist vaid raskustungiga, ei suuda kujutleda ka kõigest sõltumatut nähtust. See sinav rada, eeterlikum kui õhk ise, lookles kibuvitsade, kuslapuude ja valgete akaatsiate vahel — ebareaalsete, koidukiirte mängust sündivate varjude ja heistuste vahel. Mööda kiirgavat nõlvakut kerkis see rada üha kõrgemale ja jõudis siis imelise taevase maa lumistesse pilvemägedesse, mis hoogavad ja keerlevad maa kohal. Ja neisse vaelevatesse pilvelaamadesse kaduski Drudd.

II OSA

HÄÄBUV HELIN

I

Järgmisel kevadel hakkas ajakirjanduses ilmuma hämmastavaid ja imelikke teateid. Need teated käsitlesid ühte ja sedasama nähtust, ja olnuks kuuenda suurriigi reputatsioon veidigi auväärsem kui see, mida ta on pälvinud ülejäänud viie suurriigi silmis, oleksid faktid, millest ajaleheveergudel räägiti, äratanud arvatavasti tohutut huvi. Polnud kahtlust, et seda sensatsioonitabab sama saatust nagu kahe peaga lapsi või avastusi, kuidas seatinast kulda teha, mida aeg-ajalt värske roa pähe välja pakutakse. Paistis, et ka toimetajad ise, kes lugeja hinge põhjalikult tundma olid õppinud, ei hinnanud seda monstroosset materjali rohkem kui artikleid «Vaadis üle Niagara kose» või «Caligula ajal sissemüüritud kristlasneiu ülestõusmine», sest nad trükkisid selle ära rubriigis «Mitmesugust» pealkirjaga «Inimene-mõistatus», «Ime või hallutsinatsioon», «Uskumatu juhtum» või muu taolise sildiga, mis neilt vastutuse enam-vähem ära veeretab ja näis ütlevat: «Meie peseme käed puhtaks; sööge, mida pakutakse.»

Ja ometigi, keegi E. B. on öelnud: «Igal punapeal on oma saatust» — ja seda mõttetera on sobiv siinkohal meenutada. Kümme, viisteist, kakskümmend korda hämmastus lugeja maakera erinevama paigus, libistades pilgu üle ridade, mis rääkisid tabamatust fantoomist, kes oli viirastunud kellelegi, keda me pole kohanud ega kohta ja kelle nimi on — meie jaoks — paljas sõnakõlin; loetu ei muutnud ega pannud midagi liikvele ta elus ja vajuks lõpuks unustusse; haruharva meenus talle vaid, kuidas juhuslikust puudutusest oli lõõnud helisema keel, mille olemasolu endas ta polnud

almanudki. Mis helin see niisugune oli? Vaevaselt pingutub mälu, eriskummalise tujudest ängistavaimas — vaevases pimeduses koob kangast mõte, arutult sõelub süstik, katkeb lõim, sõlmele tokerdub sõlm. Midagi pole. Mis see siis oli? Ajaleheanekdoot — ja ängistus.

Kuid heitkem sild meie juurest selle trükitekstini. Kirjapandud faktid on ülepea kõige fantastilisemad kõigist olemasolevaist tegelikkuse kujutustest — samasugused nagu kurdile orkester: poogen liigub edasi-tagasi, põsk vaskpasuna kõrval läheb punni, hüpleb trummipulk, ent hääli ei ole, kuigi on näha liigutusi, mis neid tekitavad. Vastuväiteks võtame fakti, mille olemus on nii hämmastav, et sündmuse luu ja liha, teiste sõnadega öeldes — pealtnägemine ja asja tuumani tungimine lisavad üsna vähe muljele, mis on saadud kommunikatsioonivahendite abil. Tõepoolest, selline fakt on võimalik. Kui näiteks Chicagos variseks kokku kahekümne kahe korruseline maja ja see meile teatavaks tehtaks, võpataksime oma sisemuses, kuid üsna varsti ei mõtleks enam sellele. Et see nii on, et faktid kui faktid, isegi siis, kui nad on läbi imbunud publitsistlike ja erakondlike tuleriitade hingematvast suitsust, ei kõiguta mingil määral meie elu- ja mõtte-laadi, kinnitab ka see, kui meenutame külmaverelist tähelepanu, millega me ajalehe läbi vaatame, mäletamata järgmisel päeval, mida me täna lugesime, kuigi see, mida me käes hoidsime, polnud midagi muud kui maailma südametukse, võitlus ja elu, mis esitati meile samal kombel kui restoraniarve.

Selles meie väitluses oleks asjatu otsida reformiponnistusi või mõõdutundetuid nõudmisi, ükskõik siis, kellele või mille vastu need ka poleks esitatud. Me lihtsalt tähistame ära tühjuse, kuhu me ei taha astuda. Ja tõepoolest, kuidas oleks võimalik üles lugeda, kes, kus ja millal ehmatas ja ära kohkus, kes võib-olla on lühinägelik, kes aga tänu segastele kuuldustele aldis hallutsinatsioonidele?

Kuidas määrata kindlaks ja otsustada, kust läheb tõelise sündmuse ideaalne sirge? Seda sorti otsingud on ülepea spetsialistide asi. Kui me siiski, toimides lihtsamalt, kujutleme end nende paljude N-ide ja S-idenaga, sõitmas korraka välja Saint-Germaini kuuest eri väravast, võime kummaliste ajalehesõnumite virvarrist

leida midagi, mis vastab laialipillatud ja killustatud tervikmuljele; selleks tarvitseb vaid öelda: «Mina.» Mina kõnnin kuskil, märgates varju või inimkogu, kes hõljub kõrgel taeva all, nii pentsik kui see vaatepilt ka poleks; samasugused kohtumised teisel kujul, teistes olukordades kerkivad üksteise järel sumuselt esile une grafiithallis poolvalguses; ja ma ei tea, kas minu elav kujutlusvõime toob hägust esile selged stseenid, kas jutustati mulle sellest või juhtus see minu endaga. Võib-olla kõige huvitavamad on mõningad eksitused, mida tekitasid kuulujutud olendist, kelle jaoks ei eksisteeri kaugusi.

See korstnapühkija, kellele langes osaks närvinõrku möödujaid ebauskliku hirmu meelevaleta paisata, mäletab arvatavasti elu lõpuni, kui haarava ja sügava mulje jättis tema tahmane kogu lilla õhtutaeva taustal. Ta taipas asja, kui nägi all musta lainetavat rahvamerd; aegapidi kasvas ähmane kõnekõmin pööraseks möirgamiseks — ja tahmatont ronis politsei nõudel kuuekorruselise maja katuselt alla, kus ta kohe pettumuse valmistas ja pilgete ning solvamiste märklauaks muutus. Võib-olla viibis selles rahvasummas ka see poisike, kelle kirjuks maalitud tuulelohe Elti raekoja torni kohal oma metsiku tärinaga kütt Burico tähelepanu äratas, nii et mehe fantaasia lõkkele lõi; sealsamas töötas ta, et tapab saatana topeltlaenguga oma kahe-raudsest Liège'i püssist, puistates enne jämedate haavlite peale siiliokkaid. Seda töötust ei kuulnud keegi, kuid kahte kõrvulukustavat pauku kuulsid naabruses asuva kohviku külastajad, kes huviga jälgisid, kuidas lohe, läbilastud nõõri otsast lahti pääsenud, liugles ja kukerpallitas nagu mängukaart hämarikus Elti raekoja viilkatuse kohal. See juhtus õhtu eel, nii et keegi ei näinud endastmõistetavat häbipuna kohutava Burico ümaral näol, kui talle ta eksitus selgeks tehti. Teisel puhul juhtus, et talupoeg, kes, pamp õlal, kõndis rada mööda üle heinamaa uue Rooma lähikonnas, lõdises ja luges tükk aega palveid. Oli hommik, ja rohu kohal lendas inimene. Rohi varjas jalgratta, seepärast pörkas talupoeg ehmunult tagasi ja karjatas. Tema ümber oli nii vaikne — nii palju lilli — ja nii järsku kihutas mööda kuuldamatult liikuv inimene.

Nüüd on aeg mainida, et tütarlast, kes ühes Lyssi

pargis istus, raamat käes ja napp pagas pingi kõrvale maha pandud, jälgis mõtlikult iseäralikku, teistest täiesti erinevat elu elav mees. Ta vaatas seda noort olendit nii, et tütarlaps ei võinud teda näha, ei võinud isegi oletada tema sealviibimist. Tütarlaps oli äsja linna jõudnud. Aeglaselt, rahuliku hoolega nagu kalur, kes sassiläinud võrku läbi lappab ja lahti harutab, uuris mees pisiastjadeni muljet, mille tütarlaps talle oli jättnud, kuni taipas, et tema ees on inimene, kes midagi aiamata on astunud hädaohu suletud ringi. Kristalli kohale oli kerkinud vasar. Ja ta läks tütarlapse juurde.

II

Tütarlaps, kellest on jutt, oli jõudnud Lyssi öise rongiga. Ta oli üheksateistkümnepäevane — peaaegu juba, sest üheksateist aastat pidi täis saama homme kell kümme õhtul. Sellele mõtles ta kerge nukrusega: lähedamates oludes oleks ta võinud korraldada koduse sünnipäevapeo moosipirukaga, omasuguste neiuks sirgivate tormakate ja tuulepäiste tütarlaste lustakas seltskonnas. Enne oli aga vastuseks tema kuulutusele «Lyssi Ajalehes» saabunud Torpi kiri, milles pakuti seltsineiu ja ettelugeja kohta.

Pariis väärrib missat. Ajaleht oli eksinud ja trükinud tagasihoidliku kuulutuse veerul «Mitmesugust», mis omakorda oli Torpi eksitusse viinud. «Kuidas teie nimi on?» küsis noorelt reisijalt jaamas lahke, enne-aegu lõtvunud kiilaspäine isand, kelles oli äratanud huvi tütarlapse harjumus vaadata oma väikseid jalgu hiljaaegu viimase raha eest ostetud lakk-kingades — rohkem kui leivast ja lõbustustest pidas ta lugu ilusatest ja elegantsetest kingadest. «Tavi,» vastas ta avameelselt, näol selline õrn ja veetlevalt puhas puna, mida pole võimalik osta kullatud plommidega suletud toosides ega esile kutsuda teeseldud hingeliigutusega. «Ja teie perekonnanimi?» Vasaku kulmu poolkuuks kergitanud, vaatas tütarlaps talle südametäiega otsa ja käratas: «Tum», nii et see kõlas nagu: «Põmm» — jääne toon andis selgelt tunnistust, et ta ei soovi kõnelust jätkata. «Tral-lal-laa!» trallitas keigar ja läks

minema, pea kuklas. Tavi Tum aga — lepime kokku, et kutsume teda lihtsalt Taviiks — istus päikesetõusu ootama marmoringile. Singileiba hammustades luges ta «Kahte Dianat»; teda kõnetasid komisjonärid, kes pakkusid võõrastemaja, aga et ta ei pidanud seda vajalikuks, kuna pidi juba selsamal hommikul kolima Torpi juurde, jäi ta edasi istuma keset jaamahoonet hääletõminat ja rahvasaginat.

Vahepeal saabusid üksteise järel hommikused rongid; kärsitud ja hõiklevad reisijad tormasid mööda kui mähisev veekeeris; tõldade mürin, viled, restoranist toodavate nõude kõlin ja puhvrite kolksatused tungisid kõrgete võlvide alla nagu hääbuv kaja. Kui Montgomery haaras kinni Calais' kindluse viiva kõisredeli alumisest otsast, mattis pealetükkiv jaamakära ta julged hingetõmbed;¹ Tavi sulges raamatu, ohkas ja tõstis pilgu.

Udu tõttu öö rüpes viivitanud, hakkas hommik viimaks ometi pimedusest võitu saama. Elektrilampidest uhkas ikka veel kõikjaleulatuvat tardunud kollast valgust, kuid selle hangunud kumasse segunes juba päev, heites põrandale ja nägudele erksaid laiike. Vedur akna taga pahvis suitsu, mis vajus laiade jaamahoonete katusel; hallil aknaklaasil raamisid varase hommikutaeva sinised pilved ja rohekas silmapiir koidupäikest, mis oli kohe tõusmas virguva Lyssi kohale.

Linn virgus, kuid Tavi haigutas meeleheitlikult; väsimus ja juba alanenud saabumisärevus olid andnud maad unisusele. Et end värskendada, otsustas ta minna linna kõndima. Kuna tal oli ükskõik, kuhu ta jõuab, läks ta otse ja leidis varsti väikese pargi. Siin, tammede all, mille õrnalt värelevatest lehtedest õhkus mõnusat jahedust, selgis ta hing; kuid ei väsitavat tööd ega julma sõltuvust ei kujutlenud ta ees ootavat, vaid rõõmsat perekonda, külalislahket ja heldet maja, kus ta hakkab elama nagu sõbratar või oodatud külaline, tehes meelsasti ja muretult jõukohast tööd. Niiviisi unistades püüdis ta aega kiiremini mööda lasta. Iga päev pidi ta kolm tundi Samuel Torpile ette lugema. Torpi kirjas, kus olid peensusteni üles loetud üsnagi soodsad töötingimused, ei mainitud poole sõnagagi,

¹ A. Dumas, «Kaks Dianat». Autori märkus.

miks Torpile ei meeldi või miks ta ei saa ise lugeda; Tavi, kes armastas raamatuid nii, et ta neid suudles või nurka virutas, vihastades nende nagu inimeste peale, oli võimatu mõista pentsikut lõbu: kuulata lugemist teise suu läbi, võõra intonatsiooniga ja kindlatel kellaaegadel nagu ametiskäimine või töötegmine. Väsinud selle üle mõtlemast, lõi Tavi käega ja pöördus tagasi Montgomery juurde.

Mis tunne on ronida öösel kaheksakümne jala kõrgusele mööda kõisredelit, teadmata, kas üleval ootab sõbralik käsi või noahoop? Üle keha värisedes ronis Tavi koos vaprast krahviga otsustavat redelit pidi üles, lüües end ära vastu Calais' kindluse müüri. See juhtus tormisel ööl; park auras ja päikesekiired tungisid läbi lehestiku; kindlusemüüri tärisesid möögad, alleel aga kekslesid varblased, siristades ennastunustavalt kõigest, mis ümberringi helendas ja sooja andis; puhus mahe tuul; liival virvendasid puude varjud ja lugemine muutus võimatuks; mure saabuva päeva ees võttis võimust.

Just siis, kui Tavi, raamatu kinni pannud, püsti tõusis ja ringi vaatas, kas ta ei näe kuskil uksi avavat kohvikut, astus tema juurde mees, kes talle nii otse ja teraselt silma vaatas, et tütarlaps tagasi tõmbus, kuid siis tundis ta mehes ära reisiija, kes oli öösel mingis tundmatus jaamas rongile tulnud. Korra talle otsa vaadanud, polnud Tavi temast rohkem välja teinud kui teistest unistest kogudest, kes tukkusid, küünarnukkkreisikohvri, või seisis sigarisuitsuses koridoris akna all ja ajasid vaikselt juttu. Kindlalt oleks ta võinud öelda vaid seda, et see mees oli sõitnud samas vagunis kus temagi. Kärvesti, nagu see oli iseloomulik kõigile ta otsustele ja hinnangutele, leidis ta, et tundmatu on täpisealt sama nagu nagu krahv Montgomery, ja kuigi erinevused tema ajastu kostüümi ja tundmatu tolmuise reisimantli vahel olid muljega vastuolus, oli ometigi meeldiv, et ta võis kellelegi usaldavalt naeratada võõras linnas; kuigi Tavi oli alles hiljaaegu plikaeast välja jõudnud, teadis ta, kui hea on naeratada või lausuda midagi kerge südamega, möödaminnes, ilma tagamõtleta, ilma ennast sidumata.

«Ma tundsin teid ära, tundsin ära,» ütles ta kätt ulatades, «te ju istusite minu vastas nurgas. Nii sünge näoga. Omaette mõttes. Mida head kuulukse?»

«Hommikul on kõik hästi,» vastas tundmatu. Tavit üllatas tema väljendusriikas nägu; sujuvalt vahelduv ilme tekitas otsemaid tahtmise tähele panna ja hoolega kuulata; sõnad omandasid värvi, vormi ja samasuse nende taga seisvate nähtustega. Tavile sai selgeks, et «hommikul on kõik hästi», ja ta puhkes naerma. «Minu nimi on Benjamin Crookes. Ma ei tulnud niisama teie juurde. Te olete siin nähtavasti üksi, seepärast tahaksin ma teada, kus ja kelle juures te peatute, et teile kasulik olla, millega suudan. Oma asjad joonde ajanud, teatan teile kohe oma aadressi. Mis ka ei juhtuks — ma mõtlen musti päevi —, pöörduge julgesti minu poole.»

Kõike seda lausus Crookes vähimagi kõhkluseta, aeglaselt ja rahulikult nagu oma kodus. Tavi jäi ootama, kas ta ei lisa antud olukorras loomulikuna tunduvat vabandust; kas ta ehk ei nimeta ise oma käitumist pealetükkivaks, — aga Benjamin Crookes vaikis vastust oodates nii sundimatult, et tütarlaps kähku kostis:

«Nojah. See tähendab — ma ei tea, mida... Muidugi, ma tänan teid, olen liigutatud ja... mis veel... Mul läks kõik segi. Mind võeti tööle Torpi juurde. Samuel Torp elab Viisade tänaval, majas number seitse; ma hakkas tema juures elama ja ette lugema. Vabandage, et ma teie aega viidan, aga meil tuleb ju kõik ära rääkida, kui kord nii läks. Ta kutsus mu kuulutuse peale siia. Ausalt öelda polnud mul eile tahtmist välja sõita, sest homme... nojah... on minu sünnipäev, kui lubate öelda. Sellel päeval olen ma sündinud. Ja siis saadeti mulle ka sõiduraha. Aga mulle teeb — kuidas seda teile öelda — iga pidu hullupööra rõõmu, ja kui mul raha on, pole mul kahju seda raisata. Nii et millega ma oleksin pärast sünnipäeva sõita saanud? Sihuke iseloom on mul! Mis parata. Miks te naerate?»

«Oh ei,» lausus Crookes aeglaselt, «ma ainult naeratasin, mulle meenus miski. Ükskord kingiti mulle parv koolibreid — valges alumiiniumpuuris, täis rohelisi taimi. Ma lasksin nad puurist välja. Te peaksite neid linde piltide ja raamatute järgi tundma. Niisiis lasksin ma nad välja ja vaatasin, kuidas öiselt suurlinna tänavalt, mis ragiseb kui kohviveski ja hõõgab kui kõrgahi, lendasid vurinal üles need kalliskivid — tillukesed nagu lillehaldjad.»

«Võrratu!» hüüatas Tavi. «Aga kas nad pärast tulid teie juurde tagasi?»

«Ma kutsusin nad kokku erilise vilega, lühikese trilleriga; märguannet kuuldes lendasid nad kohe tagasi.»

Tütarlaps sattus vaimustusse:

«Täpselt samasugused nagu vahaluiged, need on seest tühjad ja neile meeldib, kui liigutatakse magnetkepikega — siis nad ujuvad ja lähevad laiali nagu elusad. See oli ammu. Keegi kinkis nad mulle. Mulle meeldis tookord väga seda kepikest liigutada.»

Ta vajus seesmiselt norgu, kurvastades selle südame-sopiga, mis meid ikka valvab, nii minevikus kui olevikus.

«Nojah, pole kerge vanaks saada, eks ju, härra Crookes, aga küllap läheb kõik korda.»

«Ilmtingimata,» kinnitas Crookes. «Soovin teile edu ja meelekindlust. Teie laul on kaunis.»

«Tavi Tum ei laula,» vastas tütarlaps punastades ja naeratades. «Tavi Tum oskab ainult omaette ümiseda.»

«Aga seda kuulevad paljud. Minge ja ärge tagasi vaadake.»

Imestunud Tavi pöördus kuulekalt ja hakkas minema, põledes soovist tagasi vaadata; tal oli küll piinlik uudishimu välja näidata, aga Crookes oli seda nii imelikult öelnud; mida ta õieti mõtles? «Ma ei suuda,» oigas Tavi ja vaatas tagasi.

Pargivõre taga sulasid ühte varjud, valged majaseinad ja helkivad aknaklaasid. Ähmaselt nägi Tavi tõlda ja hobuseid; Crookes läks tõlla juurde, istus ja seletas midagi käega. Tema nägu ega kutsari tumedat kogu polnud võimalik selgemalt näha — stseen paistis nagu läbi tahmaklaasi. «Päike paistab otse silma,» mõtles Tavi; siis hakkasid hobused jooksuma, rattad käisid kiiresti ringi ja hajusid; hajus tõld koos Crookesiga, kõik kadus, nagu oleks see kõik omaenese liikumise läbi sealsamas paigas hävinud, ja võre taga tõstis tuulepuhang üles tolmutpilve.

«Ma vist magan keset päist päeva,» arvas Tavi meeltesegaduses ja hõõrus silmi. «Muidugi! Silmad on nagu liiva täis. Ta läks ära, ja muud ei midagi. Aga küll võib lihtne jutuaamine meele rõõmsaks teha.»

Tundega, nagu oleksid teda äsja hoidnud soojad käed,

kuulis Tavi luukide kolinat — pargi vastas avati kohvikut. Lükanud ukse lahti, hüppas tütarlaps üle prahihunniku, mille unine teenijatüdruk oli kokku pühkinud, istus väikese laua taha ja hakkas ajalehte lugedes teed jooma. Ta oli nii väsinud, et veetis siin magusas rammestuses üle tunni aja, läks siis välja, jalutas aeglaselt ühe vaateakna juurest teise juurde ja silmitses suure vaimustusega väljapandud kaupu, unustades end nii, et alles näituse ligidal, märganud kella, mille osutid kavatsesid üheteistkümnendat numbrit enda vahele napsata, kohkus, võttis voorimehe ja sõitis Torpi juurde.

III

Oleme sageli aru pidanud, kas võib nimetada mõteteks seda veiklevat hingevärinat, mida on tulvil noor olend otsustavatel elumomentidel. Vahelduvad meeleolud, ärevus ja saatuse vaikne juhtmotiiv, ja selles meloodias täiesti selged mõttesähvatused nagu kiirte-pild virvendaval jõel, — selline on ehk enam-vähem õige pilt hinge sfääridest, millesse piiludes silm pimestatult pilkuma hakkab. Siit pole raske üle minna tänavale, kuhu voorimees sõidu lõpul keeras — päikeses särava, malmvõredegaga kaitstud uhke aia ette; võrel põimusid email, pronks ja hõbe keerukaiks arabeski-deks; allee lõpus, mis viis väravast valgete ja punaste, peegelklaasist kiiskavate usteni, sätendas marmorfassaad nagu kõigutamatu kalju. See maailm alles magas, kuid lõõskav hommikutaevas lopsakate lillede kohal oli juba valvel, oodates hilist ärkamist.

Tavi vaatas ringi, vabisedes nagu eksamil. Näinud, mis teda ümbritseb, puges ta peitu iseendasse, masendavalt arg ja pahane oma arguse pärast. Selles luksuslikus kodus ei saa ta olla küllaline, vaid ainult olend maailmast, kus ei tunta uhkeid võresid, mis kaitsevad sädelevaid aedu; need olid püstitatud, et tõmmata kurnis eraldusjoon tema elu ja aia varju sulgunud elu vahele. See mulje oli tugev ja rusuv.

Voorimees peatus, sõit oli lõppenud. Kella helistades nägi Tavi läbi raudvärava lehemustril allee puude var-

ju mauri stiilis sammaskoda ja nõelteravate agaavidega vaase. Peaaegu kohe — tundus, et vaevalt oli langenud käsi, mis nupule vajutas — hüppas maja nurga tagant välja teenrikuues mees ja traavis värava poole. Lukku lahti keerates küsis ta:

«Büroost? Milline kontor teid saatis?»

Tavi sisse lasknud, jäi ta juhmilt kohvrit ja kübara-kartongi vahtima.

«Miks teil asjad kaasas on?»

Tütarlaps märkas, et meest vaevab miski, et miski keerleb tal keelel; ta vaatas Tavile uurivalt otsa, jõudis otsusele ja muigas.

«Muide,» ütles ta, tütarlapse kraam käe otsas, kuid seistes tal tee peal ees, «kui te tahate tellimust saada, tuleb mulle maksta, muidu pöörduvad sugulased mõnda teise kohta.»

«Kas te arvate, et ma olen õmbleja?» käratas Tavi vihaselt, ärritatud tobedast vastuvõtust. «Ma hakkan selles majas tööle härra Torpi ettelugejana.»

«Lugejana?» kordas teener, tõstes puusa käe, mille otsas oli kohver. «Nii oleksite pidanud kohe ütlema.»

«Nojah, ettelugejana,» parandas tütarlaps, tundes sõna «lugeja» vastu ebamäärast vastumeelsust. «See on ära nuditud,» jõudis ta mõelda; siis ütles ta kuuldavalt: «Võtke asjad ja teatage, et ma jõudsin pärale — Tavi Tum jõudis pärale.»

«Issanda tahtel,» ütles teener ametlikul leinahäälel, heitis härra Torp ootamatult hinge täna hommikul kell veerand kaheksa. Ta on surnud.»

Tütarlaps taganes, kattis näo kätega, ajas end siis kartlikult sirgu ja peitis käed selja taha nagu mängus, kui sind võidakse kulliks lüüa, ning jäi rabatult teenrile otsa vaatama.

«Te ütlete, et ta on — surnud? See tähendab, hinge heitnud?»

«Nii surnud kui hinge heitnud,» vastas teener ükskõikselt. «A o r t. Meil teatakse, et te pidite tulema. Ma juhatan teid.»

Ta noogutas, kutsudes kaasa tulema. See polnud kurbus ega hirm, mis tütarlapse hinge mattis, ka mitte kahetsus kaotatud hiilgava teenimisvõimaluse üle, mis kuristikku lennates veel korraaks läigahtas, vaid kokku-

sattumuse tähendusrikkus, see häältekumin, mis ärevil hinges alati vastukaja äratav. Nõutus ja hääletesumin valitsesid Tavi südames. Vaadates oma kaugenevat kohvrit, kõndis ta teenri järel niisama kiiresti ja närviliselt, nagu rabeleb humalaväärtides võssa eksinud, teed otsiv inimene.

Teener seisatas, oodates pingsalt tütarlast järele, silmad lipitsevas lootuses pilukil. Kui Tavi tema kõrvale jõudis, sosistas ta:

«Preili, kas teil ei ole peenraha, kas või kõige peenematki?»

Heitnud talle mõistmatu pilgu, torkas Tavi kätte tasku; siis võttis ta sealt mõned hõberahad pooleks pähklikoortega ja pistis need nõrdinult teenrile pihku.

«Olen teile ülimalt tänulik,» ütles see, «te arvate, et see on jootraha? Phäh.» Kuna Tavi näost oli näha, et ta tõesti nii arvab, lisas teener varsti: «See on õnnepanga. Ma näen, et te olete õnnelik inimene, sellepärast ma küsisin. Nüüd ma lähen klubisse ja võidan kindla peale kogu panga.»

«Mina? Õnnelik?» Kuid teenri pilgus oli midagi, mis takistas tütarlast pärimast kinginorimise põhjust. Pärast seda jätkus teekond mõlemapoolses vaikimises, vilksatasid mööda mõned mehe- ja naisekogud, seinad ja trepid, vahekojad ja koridorid; lõpuks võis Tavi istuda ja mõtteid koguda.

IV

Kõigepealt tuli talle meelde, et teel selle sinise, kuld- lilledega tugitooli juurde oli ta siin-seal vilksamist tabanud väga imelikke, teeseldult ükskõikseid ja mulgavaid pilke. Paar-kolm inimest olid teda külmalt mööt- nud, nagu selleks, et otsustada, mis ta ülepea väärt on, — võib-olla uudishimust, ja võib-olla talle ainult paistis, et nende pilgud on jultunud nagu tänaval — kuid tema tundlik hing oli mässitud kahemõttelisuse peenikesse ämblikuvõrku. Kuna talle oli öeldud, et lesk majaproua tuleb veidi aja pärast tema juurde, juurdles Tavi natuke nende pilkude ja muljete üle, mõtete tärgates ja keereldes traagilise sündmuse

ümber. Tõstnud äkki jääkülmaks läinud käed vastu ohetavaid palgeid, võpatas ta ja ohkas. Teda oli jäetud istuma ühte läbikäidavasse saali, mille mõlemas otsas oli kõrge uks; suurtest akendest, kust avanes vaade põlisele, uhkele ja varjukale pargile, uhkas valgust, mis segas ja häiris närvitsevat tütarlast; avaras ranges saalis tantsisid päikesekiired, heites seintele värelevaid pilke. «Surm!» Tavi jäi mõtisklema tema kõikehävitava jõu üle; hirmul tugitooli vajumise ees, nagu oleks mugav sojatumine seostatav maja ränga kaotusega, istus ta tuuliserval, hoides kinni käetugedest, ja vaatas mor- selt oma kohkunud peegelpilti kauges, massiivse niker- datud raamiga läikivas peeglis.

Siis astus uksest, mille poole ta juba läbematuid pilke oli heitnud, sisse mustade juustega, umbes nelja- kümne — neljakümne viie aastane naine. Ta oli pikk, sirge seljaga ja nurgelisuseni kõhn; tervet ta kogu ise- loomustasid vähesed hoogsad ja järsud jooned, sama pingsad kui hõõguvad silmad, mis jätsid varju kogu ülejäänud näo. Lepitamatult ja kirglikult kokkusurutud huukesed, kuivatud huuled jätsid hinge rõhuva mulje. Must kleit, kaeluse äärest ja käisesuudest paelaga kokku kroogitud, oli vaipadel muretult helklevate värvilaikude taustal nagu sõestunud puutüvi keset lilli ja päikesesära.

«Teie jõudsite siis päralt?» ütles lesk valjusti, tütar- last vähimagi piinlikkusega takseerides. «Te tulite kindlasti meeldivas lootuses mõnusat kohta saada.» Paus lausete vahel, juba selle pausi toongi kohutas Tavit; selles sähvatas kuri, metsik hoop. «Keegi ei oodanud, et ta sureb,» jätkas lesk, «teie ilmselt oota- site seda kõige vähem. Kas te siis kella ei kuulnud? Ei?» Ta naeratas jäigalt. «Teil polnud nii kiire? Toa- neitsi läks tuppa, hakkas karjuma: ta lamas põrandal ratseliti, käsi kurgu all. Valmis! On teil perekond, odesid, vendi? Võib-olla on teil peigmees? Ja, kullake, mis te nimi on?»

Tavi tegi pingutuse, et rääkima hakata, kramp nõoris ta kõri; viimaks sai ta omaenda nime kogeldes üle kaa- mete huulte. Kuni lesk ängistavalt naeratades kohale- saabunud uuris, tundis tütarlaps end järjest halvemini; juba olid pisarad, kibedate hetkede alatised saatjad — pisarais ja naerus avaldus sageli kogu Tavi —, juba

olid solvumispisarad ta silmadesse kerkimas ja nagu tõmbus nagu lapsel kurvaks ja mossi, kui naine tajus instinktiivselt mingit märguannet. Ta ohkas tuseselt, see polnud kaastunne, vaid sünge, hajevil mõtte vari, mis ta näol peegeldus, kui ta tütarlapse värahtava käe võttis ja uuesti rääkima hakkas.

«Olete te rahul sellega, mis juhtus? Kas saate aru, et teie olete ainuke, kelle ette kerkis see takistus? Te olete sündinud õnneliku tähe all. Võib-olla surnu kuulab mind, ja seda parem. Ma olen vihkamisest väsinud. Varsti saabub tund, millal ka mina saan puhata. Kümme aastat piina ja vihkamist, kümme aastat hirmu ja jälestust — kas ma pole puhkust ära teeninud? Räägitakse, et surm lepitab. Kuidas seda uskuda, kui süda õelalt juubeldades rõõmustab surma üle? Ma vihkan teda isegi praegu.»

Nii rääkides vaatas ta aknast välja, kord Tavi käit ligemale tõmmates, kord eemale tõugates, laskmata seda vabaks karedate, kuumade sõrmede pigistusest, nagu heideldes raevu ja leebuse vahel; näis, nagu oleksid saatusliku hommiku vapustused minevikust pinnale tõstnud kõik tundmused, lõõtsudes need üürikeseks leegiks.

«Ärge kartke,» lausus ta, märgates, et Tavi on ahastuses ja väriseb, «vihkamisest surmapäeval pole te varem kuulnud, aga ma pean teiega nii rääkima, võib-olla peaksin ma veel rohkem ütleva. Ma ei tea, millega te mu südant liigutasite, aga ma annan teile andeks. Jah, annan andeks!» hüüdis ta, nähes, kuidas Tavi silmad tumenesid. «Te ägestute, sest arvate, et mul pole õigust ega põhjust teile andestada, et ma näeme teineteist esimest korda. Kas te ka teate, et võib andestada puule, kivile, ilmale, maavärisemisele, — et võib andestada inimestele, — elule? Andestate mulle ka teie. Õnnelikul on kergem andestada.»

Hingetuna kiskus tütarlaps käe vabaks ja lõi jalaga vastu maad. Pisarad ja solvumine lämmatasid teda.

«Miks ma sõitsin siia? Miks te mind kutsusite? Mida ma siis teinud olen? Kas mina olen süüdi, et Torp suri? Seletage; ma ei saa millestki, mitte millestki aru. Juba teist korda öeldakse mulle täna, et ma olen õnnelik, ja seda on nii solvav, nii valus kuulda...» Ta puhkes nutma, taskurätti pisaratega niisutades; sügavalt oha-

nud ja silmad kuivaks pühkinud, hakkas ta süüdlasliku hääga naerma. «Nüüd ma kuulan teid. Ainult mulle tuleb rääkida järjekorras, muidu läheb mul kõik segi.»

Lese käsi puudutas ta pead, kohendades silmadele vajuvat juuksesalku.

«Belles vanuses, nagu teie praegu olete, murti mind,» ta pigistas palmilehte ja painutas muserdatud lehe kergelt muiates kahekorra, «nii nagu mina murdsin selle taime; leht närbub, kolletub, kuid ei sure; ei surnud ka mina. Pärast... nägin ma, kuidas murti teisi lehti. Tulge minuga kaasa.»

V

Ta võttis Tavi käest kinni, nagu annaks see juhuslik lähedus talle tuge ta otsuses, läks läbi terve alumise korruse ja tõstis trepi juurde jõudes pea.

«Seal on mehe kabinet,» ütles lesk, «seal te oleksite pidanud täitma oma kohustusi.»

Nad läksid trepist üles tumeda nikerdatud ukseni. Lesk ei avanud seda kohe; enne vaatas ta veel kord ainiti Tavi silmade sügavaimasse sügavikku, nagu kaheldes või tõrkudes; hetkeks libises üle ta tusase näo kättemaksuhimu, välgatas ähvardavalt ja kadus. Mitu korda oli ta juba teel iseendaga rääkima hakanud; nüüd kuulis Tavi: «Issand jumal, aita mind ja hoia, et ma ei lausuks liigset.» Nii imelik kui see ka pole, just palvepomin kohutas Tavi lõplikult ära; juba oli ta pöördumas, et kärmesti trepist alla lipsata, kuid tal hakkas häbi. «Catriona oli hulga julgem kui mina,» mõtles ta, meenutades «Uute araabia ööde» autori imekaunist romaani, «ja mitte raasugi vanem. Mida ma siis kardan? See naine on palju kannatanud; arvatavasti on ta elu olnud üksainus mure. Ta on endast väljas; muud ei midagi.»

Ja viimase sõna saatel astus Tavi vapralt üle läve, veidi pettunudki, et ta Sinihabeme salakambri või millegi muu tema südamepõksumisele vastavama asemel nägi ainult väga luksuslikku ja väga suurt tuba, kus teises seinas seisev mööbel tänu valgusele ja kaugusele paistis nagu läbi tagurpidi pööratud binokli.

«Ma jätan teid siia,» ütles lesk, «ja teie vaadake ringi. Siin onapid, neis on raamatud — mu kadunud mehe armastatud ja alatine lugemisvara. Küllap te taipate midagi selle kõige varal, ja kui teil tekib tahtmine ära minna, helistage kella. Siis tulen ma kohe. On asju, millest on raske rääkida,» lisas ta, märgates, et Tavi ahmib juba kopsudesse uuele üllatusele vastavat õhuportsjonit, «aga mida peab teadma. Nõnda, te jääte siia; tundke end nagu kodus.»

Läbi ta sõnade nukruse löikus sünge pilge. Kuni Tavi kaalus, kuidas sellesse kõigesse suhtuda, oli Torpi lesk võtnud laualt mõned paberid, välja läinud ja ukse kinni tõmmanud; saabus vaikus, Tavi oli üksi.

«Kord pahandatakse, kord paitatakse, kord jäetakse üksi ja...» ta katsus ust, «ei, ei panda luku taha; aga vakatäis mõistatusi on juba mulle kaela puistatud. Ja kõik mõistatused on kõvad nagu sarapuupähklid.»

Ta pilk langes maalide kallitele raamidele, siis maalidele endile. Neid oli üle kahekümne, lisaks veel pannood, ja nad kõik näisid üheainsa teose illustratsioonidena — nii ühetähenduslik oli nende sisu. Alkoovid, haldjad, näkineitsid, aastaaegu kehastavad naised, eri ajastute leibestseenid, kumblevad ja uinuvad naised, lõpuks keerukama ülesehitusega maalid, mille keskpunktiks oli ikka suudlus ja armastus, — Tavi silmitses neid nii põgusalt, et talle peaaegu ei jäänud meeldegi nende rauged ja rammestavad süžeed. Ta kiirustas. Tema iseärasuseks oli kärsitu iha haarata korraga kõike või nii palju kui vähegi võimalik. Seepärast, kõndides kiirel sammul laudade ja riiulite, kappide ja skulptuuride vahel, leidis ta kõikjal, ühel või teisel moel — Pompeii nipsasjakese, visandi või statueti näol — alasti naiste kujutusi, millest ta järeldas, et kadunud oli kirglik huvi maalikunsti vastu; võib-olla joonistas ta ka ise. «Aga mida ma pean vaatama; mida tuleb näha?» Arusaamatuses kergitas ta kulmu, kehtas õlgu, uuris mõtlikult läbi kappide klaasuste ilusas köites raamatuid, mis juba ärgitasid ta lugemiskirge, ja ütles iseendale: «Alustame tähtsamast. Arvatavasti oleksin ma pidanud lugema kadunud neid raamatuid. Vaatame järele.»

Avanud kapi, võttis tütarlaps miniatuurse kullatud servadega köite; harjunud heitma pilku raamatu südäimikku, tema keskpaika, sest seda tegi ta alati, et tunda,

kas hinges tärkab kirglik huvi, valis ta umbropsu mõned leheküljed ja luges need tähelepanelikult läbi. Sedamööda kuidas trükiread viisid teda segaste kohtadeni, mille tähendus ta kogemustele ei allunud, kuid vestis siiski sajandiku osaga millestki erilisest, mis meenutas kelmikat südamepuistamist või vihjet, tõmbusid ta kulmud üha süngemalt kortsu, vedades kõrgale ja puhtale laubale sügava range kurru. Ja aeglaselt, nagu tohutu tahtepingutusega talitsetud valust, kerkis õlgadest alates üle kaela ja kõrvade rahulikuks jäänud näole tume, leekiv häbipuna.

Ent ta ei pillanud käest ega visanud minema imelikku väljaannet. Raamatu sulgenud, pani Tavi selle korralikult vanale kohale tagasi, sulges kapiukse, läks aeglaselt kella juurde ja vajutas naudinguga kellanuppu, kuni sõrm tuimaks jäi. Kõik oli talle selgeks saanud; kõik selle hommiku mõistatused olid leidnud täpse vastuse, ja kuigi temal ei lasunud vähimatki süüd, tundis ta end nii, nagu oleks tema rohelisest palmilehest haaranud kinni jõhker käsi. Kuid ta ei solvunud — surma vari lebas tema ja selle maja saatuse vahel — surm pühkis minema kõik.

VI

Lesk tuli aega viitmata; kahvatu ja vaikiv Tavi vaatas teda peaaegu õudusega. «Ah et nii sa siis elasid!» mõtles ta. Nagu oleks tütarlapse mõtteid aimatud, kõlas vastus:

«Jah, me keegi ei tea, mida meil selles ilmas teha võib tulla. — On vaja veel midagi lisada?»

«Ei, ei, aitab,» lausus Tavi kähku. «Nüüd ma lähen ära. Aga oodake. Enne kui ma jumalaga jätan ja ära lähen, tahan ma surnut näha.»

«Teie!?»

«Jah.»

Silmad pilukil, otsis lesk vaikides pilguga selle soovi põhjust; kuid Tavi nägu, tavaliselt liikuv ja erk, kaitses praegu kindlalt oma mõtet; ja üldse polnud ta enam päriselt see, kes enne; ta sõnad olid kõlanud lahkelt ja

kõigutamatult, tahtekindla rahuga. Et vaikust katkestada, lisas Tavi:

«Tavaline viisakus nõuab seda minult. Inimest pole enam. Ma sõitsin tema juurde, tema rahaga, ühesõnaga, seesmiselt on mul vaja ka temaga hüvasti jätta.»

«Võib-olla on teil õigus, Tavi. Tulge siia.»

Nii lausunud, läks lesk risti läbi kabineti, tõmbas lahti eesriide, mille tagant tuli nähtavale naabertoa uks, ja avas selle. Teises toas olid kardinad alla lastud ja pika küünla leek vilkus kaugelt hämarusest vastu kabinetist tulvavale päevavalgusele.

«Ta on seal,» ütles lesk. «Varsti tuuakse kirst.»

«Aga teie?» Hoides eesriiet üleval pea kohal, kutsus Tavi leebe naeratusega kaasa seda naist, kelle nägu teda valusasti liigutas. «Kas teie ei tule sisse?»

«Ei. See on minust tugevam. Ma lihtsalt ei suuda.» Ta hammustas huulde, siis puhkes naerma. «Kui ma sisse lähen, hakkab naerma — just nii — kogu aeg, naerma ja rõõmustama. Aga teie, kui te seda nägu vaatate, tuletage meelde, tuletage meelde õnnetuid ja olge nende vastu armuline. Kaks neist mürgitasid enese. Ülejäänute saatus oli seesama, millest lõikavad ohtrat kasu kosmeetikaärid. Ega ta kohe eesmärgile ei jõudnud, oh ei! Alguses lõi ta atmosfääri, meeleolu... harjumuse, siis tulid raamatud, aga kaude, hästi kaude, alguses ehk «Romeo ja Julia» — ja nii edasi, ikka alla poole...»

«Ta on surnud,» ütles Tavi.

Torpi lesk oleks nagu oodanud seda meeldetuletust. Vihahoog kõverdas ja moonutas ta nägu, kuid end talitledes viipas ta käega:

«Minge!»

Ja tütarlaps läks üksi surnu juurde.

Torp lamas poodiumil, lõuani linadega kaetud; hubisev küünlatuli heitis varjuvolte põlvekühmudele, kätele ja rinnale; lihav nägu oli rahulik ja Tavi silmitses seda hinge kinni pidades üsna ligidalt. Üle surnu näo oli juba libisenud tabamatu muutus, mis teeb näojooned vahel täiesti äratuntamatuks võrreldes sellega, millised nad olid eluajal; antud juhul polnud see erinevus eriti märgatav, nägu oli ainult karmimaks ja kõhnemaks läinud. Surnu võis olla umbes viiekümne või viiekümne viie aastane; tema üsna tihedad juuksed,

vurrud ja habe olid nii ebaloomulikult mustad, et pidid kindlasti olema värvitud; nina oli jäme ja kühnus; kunstlikku lillakat värvi huuled tundusid eba-meeldivalt heledatena lõtvade, aukuvajunud põskede tuhmi naha kõrval...

Tavi vaatas, kuni ta mõtted, rännates tähtsat ja erilist rada, riivasid sõnu «elu», «surm» ja «sündimine». «Aga homme on mul sünnipäev! See on nii tore, et ei leia kohe sõnu!» Ja temas lõi helendama naeratus.

«Ma andestan teile,» ütles ta kikiarvule tõustes, et ühendada need sõnad pilguga Torpi näole. «Torp, ma andestan teile. Ja ma pean teile midagi ette lugema, midagi, mis ma ise tahan.»

Ta läks kabinetti kappide juurde tagasi, kulm nii tõsiselt kortsus nagu lapsel, kes pindu välja võtab, ja tõmbas lihtsamate köidete hulgast välja ühe, mis ette sattus. Raamatu lõi ta lahti alles siis, kui ta jälle surnu juures oli. See oli Heine «Harzi-reis».

«Kuulake, Torp, — seal, kus te praegu olete.»

Read tantsisid ta silmade ees, kuid jäid lõpuks seisma, ja ka ise rahunenud, luges Tavi vaikselt, peaaegu nagu laendale esimese värsi, millele pilk oli langenud:

«Hüüda võid mind printsess Ilseks,
Ilsesteinil on mu loss,
kui sa ükskord sinna tuleks,
õndsaid tunde veedaks koos...»

«Rohkem ma ei loe,» ütles tütarlaps raamatut sulgedes, «muidu tuleb mul tahtmine seda tee peale kaasa kutsuda. Ja ma lähen ära. Jumalaga.»

Ta tõusis jälle kikiarvule ja surus surnu otsaesisele põgusa suudluse, mis oli nagu kaastundlik käepigistus. Siis läks ta ruttu minema, tõmmates ukse-eesriide lahti nii ägedalt, et üle ta kuumava näo libises tuulepuhang. Ja see suudlus oli ainuke suudlus kogu Torpi elus, mille pärast tal oleks tasunud uuesti silmi avada.

VII

Hajevil ja kurb, astus Tavi tänavale. Sellest hoolimata, et allesjäänud summast ei piisanud pileti ostmiseks, polnud ta võtnud raha; seda pakuti nii, et Tavi ei haavunud, kuid ta süda tõrkus kindlalt:

«Täna teid,» ütles ta lesele. «Ma tahan ainult ühte — kiiresti siit ära minna.»

Nii läks ta ära ja jõudis palava Lyssi kõrvulukustavalt mürisevatele tänavatele, endal süda pakitsemas ja mures.

Mõnda aega oli tütarlaps — kord vihaselt, kord masendunult — ametis mõistatusliku loo üle juurdlemisega ega märganud, kuidas ja kuhu ta läheb; trobikond vasturääkivaid, aluse ja seoseta oletusi vaevas ta südant, ja ära väsinud, jättis ta selle tegevuse, pöörates tähelepanu liiklussaginale, et vabamalt hingata. Kui tal ka ei õnnestunud mõtteid päriselt hajutada, läks vähemalt korda tasakaalu taastada; väristanud viimast korda vastikustundest õlgu, asus ta ümbrust uurima ja märkas, et oli kesklinnast üsna kaugele jõudnud. Tänavad olid hallimad ja rahvast vähem, inimesed lohakamalt riides; rõõgatute ärisiltide asemele olid ilmunud tuhmunud tähtedega, roostetanud plekitükid, plankude tagant paistsid kidurad puud. Kolmanda järgu restorani pärani uks äratas Tavis isu; väsinud ja näljane, astus ta mornilt sisse, istus rāpase linaga kaetud laua taha ja tellis ragu, mis talle ka paugupealt toodi — väljanägemiselt mitte kuigi isuäratav, kuid nii tuline, et hambad tuikama hakkasid. Tegemata väljagi trahteri igapäevaste külaliste pilkudest, asus Tavi vapralt toidu kallale, milles soola ja pipart oli ehk rohkem kui kõike muud, ja uhtnud põlevat kurku klaasi veega, astus uuesti tänavale, olles nüüd häälestatud praktiliselt.

Mida ette võtta? Kust saada raha, et tagasi sõita, ja millega täita aega kella seitsmeni öhtul? Kell seitsme läks rong. Ja ausameelne, üllas Crookes võis nüüd endale tüli tegemata teatada oma aadressi sinna, kust teda enam polnud. «Kui teeks nii...» arutas ta, otsustades, et viib medaljoni, kadunud ema kingituse, pandi majja ja müüb ära uue kübara, mis kartongiga ta kübararrel rippus, «noh, kübarat saab müüa; ja medaljoni eest...» Süvenedes täpsematesse arvestustesse, kõndis ta edasi, pomisedes: «Kui nii ja nii, siis tuleb nii- ja nii palju... Või ei tule? Aga kuidas siis?»

Mingis punktis ei tahtnud kujutletud arvud klappida ja ta jäi seisma, pea kuklas, kuulatades imestunult kummalist kuldset helinat, vaikset nagu allikavulsi

muinasjutumaal. Tänav oli tühi, ainult eespool, kaugel tänavaristil liikusid ähmased kogud; paremal sõitis sammu plaanvanker; oli raske aru saada, kas voorimees, katkise kaabulotiga pea rinnal, niisama konutas või magas. Näis, et vanker oli keeranud välja siitsamast väravast, mis just kolinal kinni oli pandud ja mille alt alles paistsid kellegi eemalduvad jalad. Norus hobuse igal sammul kõlas rappuvalt vankrilt see õrn puhas helin, mida hämmastunud tütarlaps kuulatama oli jäänud.

Ta kõndis aeglaselt edasi, uurides vankrit ja mõistates, mida see tähendada võiks. Kõrge presendi all, mis peaaegu ratasteni ulatus, seisis midagi tiaarataolist; selle ebamäärased nurgelised piirjooned olid kaetud riidevoltidega, mis ei lasknud kummalise koorma almuvaid vorme mingiks usutavaks tervikuks liita. See, ilmselt kerge laadung õõtsus hiljukesi ühelt küljelt teisele ja tilises, nagu veaks mees lasu tamburiine. Suutmata seda kauem taluda, astus Tavi lähemale ja küsis:

«Õelge mulle, palun, mis teil siin niimoodi heliseb?» Voorimees vaatas talle apaatselt otsa oma kaugetest üksildastest mõtisklustest — neid katkestava küsimuse väärtus näis jäävat tema jaoks tuhmiks ja tumedaks mõistatuseks.

«Ähhl!» ütles ta, rehmates pahaselt käega, sest pidi ohutama vaevaselt roomavaid mõtteid veidi kiiremale käigule. «Nojah, heliseb küll, aga mis see teisse puutub? Mingi jumala rahu oma teed.» Seejärel, jättes kogemuste põhjal kõik hobuse hooleks, kellele piits lausa meeldis, sest peletas parme eemale, andis ta loiult loomale sähmaka, kuid see vehkis vaid sabaga, teeskles kintsu väristades võltsi erksust ja keeras sama aeglaselt nagu enne ümber nurga laiiale maanteele.

Kui Tavi endastmõistetaval põhjusel samasse suunda vaatas, nägi ta majade taga rohelist lagendikku. Kogu maantee oli täis inimesi, kes tõttasid nagu tulekahjule; lildusid lehtedega vehkivad ajalehepoisid; puuvilja ja karastusjookide müüjate kärud vurasid tõldade vahel, kus istusid daamid ja moekalt riides härrasmehed; jalgade vahel soelusid uulitsapenid, haukudes nende suguvendade peale, kes üle kere kammituna uhkelt tippisid sõldeelikute ees, parajasti nii kaugel, kui pikk oli kaelarihma külge köidetud pael. Lillkirev seltskond

vilksatas autost, mis läkitas õhku jõledaid bassihäälsid tõrtsatusi; tantsisklevatel hobustel kihutasid mööda ratsanikud; kerjuste kargud, mida kiiruse huvidea kaenla all tassiti, õõtsusid vilkalt päevavarjude ja jalutuskeppide meres; emad vedasid järele lõõtsutavaid lapsi, kelle punetavatel nägudel lasus kirjeldamatu meeleheide; huuled kokku pitsitatud, sibasid vanamutid; poisikesed röökisid, nagu kõri võttis, traavides keset sõiduteed otsekui lahingusse. Selles möllus kadus salapärase plaanvanker silmist ja Tavi küsis esimeselt ettejuhtujalt: «Kuhu need inimesed kõik jooksevad?»

«Kas te olete siin võõras?» heitis see käigu pealt üle öla. «Tähendab, te siis ei tea; täna näidatakse surmasõlmi! Õhulendu! Õhulendu!» hüüdis ta veel selgitsuseks, joostes hoolimatult tütarlapsest ette. Tavi läks silmapilk elevile, sest talle meeldisid igasugused etendused; ta lipsas esimesse teeäärseesse poodi, palus kiiruga võtta õhtuni hoiule pakid, mis teda segasid, ja asus sama kärmesti kui teised teele tundmatu paiga poole. Kuigi teda aeg-ajalt tegi murelikuks mõte, kuidas koju saada, rahustas ta end sellega, et katsus läbi kleidi medaljoni ja avas mõttes kübarakartongi. «Siin ta on, see raha! ...» lausus viperustest jälitatud reisija endamisi. Rahvasumm, päike ja sõltumatusetunne tegid ta tuju rõõmsaks. Nüüd keeras maantee nurgeti põldude vahele; otse eespool, kui sirgjoones edasi minna, seisis kõrge kivi-müür, mille taga, päikeselõõsas unelevate puude keskel paistsid laineline hiina katus ja lipp selle harjal; avatud väravas sõelus ja sagis kirev inimurd. Mõned tulid välja, mõned läksid sisse, kuid rohkem mindi sisse kui tuldi välja, ja teadmata, mis kord seal valitseb, keeras Tavi väravast sisse. Õue sisemust varjas laudplank; kitsa sissepääsu kõrval kontrollis ametnik pileteid.

«Teie pilet!» jooksis ta järele tütarlapsele, kes temast juba mööda oli astunud.

Tavi pöördus, kuid ei jõudnudki midagi öelda, sest piletikontroll hakkas õiendama uute sissetulijatega, unustades tütarlapse või pidades teda «oma inimeseks» — neid on ju alati palju seal, kus pileteid kontrollitakse. Rahul, et tal vedas, kuna ta poleks saanud mingit piletit osta, läks Tavi edasi ja vaatas ringi.

See oli õu või õigemini väike kiviplaatidega sillutatud väljak, kus mõlemat kätt kõrgusid nagu amfiteatri

tribüünide tõusvad pingiread, külgedelt ja pealt puldanvarjudega kaetud. Inimesi oli hulganisti; neid silmitsedes märkas Tavi, et see polnud avalike vaatamängude kirju publik, vaid niinimetatud «valitud» seltskond, enamikus haritud inimesed. Tribüünide vahel seisis sinise kaleviga kaetud lauad tindipottide ja paberipognatega; laudade taga istus palavusest roidunud poosis umbes kolmkümmend meest, vestid lahti nõõbitud, leemendavad juuksed otsmikule langenud ja kaabud kuklasse lükatud. «Kuhu sa, kullake, oled sattunud?» mõtles Tavi nõutult, taibates, et siin küll nähtavasti õhulendusid ei toimu. Parajasti siis tõusis laua tagant püsti apoplektilise kehaehitusega mees ja helistas kella; tal oli võimas, ümmargune, peaaegu kulmudeta nägu ja bakenbardiid, mis näisid hädavaevu paksudel põskedel püsivat; ümara o-na avanesid lihavad huuled; mees hüüdis nõudlikult:

«Palun korda! Tähelepanu! Vaiksemalt! Avan Õhusõitjate Klubi erakorralise istungi.»

Samas märkas Tavi laua juurde astunud Crookesi, sedasama, kes hommikul äkki ära oli kadunud. Nähes võõras linnas, tundmatute inimeste seas seda rahustavalt avalat nägu, rõõmustas Tavi nagu lihast isa kohates, ja istunud kiiruga ligemale pingile, hüüdis sealt:

«Hei, Montgomery, mida teie siin teete? Crookes! Crookes!» Mees pööras pilgu tema poole ja leidis ta kohe üles; tundnud ära hommikul kohatud tütarlapse, noogutas ta, tõstis sõrme huultele ja naeratas tähendusrikkalt. Äkki tundis tütarlaps end turvaliselt nagu kodus, ja kuigi daamide hapud näod ja meeste põgusal muigel kerkinud kulmud pöördusid kui käskluse peale tema poole, väljendades imestust või meelepaha, läks Tavi ainult näost roosaks, aga ei lasknud ennast häirida.

Võtnud vaba tooli, istus Crookes ja langetas silmad. Seljas oli tal nüüd kinnise kaelusega nahkkuub, jalas pikad saapad ja peas must nokkmüts; selle rihm jooksis lõua alt läbi ühest meelekohast teiseni. Nüüd jõudis Tavi põnevus haripunkti, mida nimetatakse uudishimust lõhkemiseks; nii Crookesi isik kui ka ümbrus ja talle ootamatu õhusõitjate istung — kõik olid nagu tundmatu masina lahtivõetud osad, mida tema silme all kokku hakatakse panema, et seda käiku lasta. Ta värises. Kas olete näinud, kuidas niheleb rumal nooruke

neiu, suutmata rahulikult paigal istuda? Maailm on talle alles huvitav vaatemäng, aga selles vaatemängus, katkestades juhtivat tegevusliini, tunglevad parves terved stseenid kõikvõimalikest muudest etendustest. Sellistel hetkedel on ta meeleolu sama püsima kui varjukujud, mida sünnitab keerlev suits. Silmapilgukski pole rahu ta näos, poosis või hingamise rütmis; tal on tahtmine jalgu trampida, püsti hüpata, ette ja kõrvale vahtida, tagant ohutada ja valjusti hõigata.

Tüse mees oli eesistuja. Vaikuse ära oodanud, ütles ta:

«On toimunud alljärgnev: klubi kantseleisse on saabunud motiveeritud avaldus härra Crookesilt, kes on leiutanud uut tüüpi lennumasina, mistõttu ta palub luba katsetusi läbi viia ja ühtlasi võimaldada temal, Crookesil, osa võtta tänastest võistlustest. Vastavalt klubi põhikirjale peab iga monoplaan, biplaan, parasütt, balloon või aerostaat veidrate või kurbade arusaamatuste vältimiseks olema eelnevalt kontrollitud ekspertide poolt, et ei tuleks tegemist tehniliselt võimatute või siis, nagu on korduvalt juhtunud, vaieldamatult absurdsete katsetustega. Seeparast, kuna võistluste alguseni on jäänud veel tund aega, otsustas presidium: vaadata üle Crookesi aparaat ja lubada tal, kui tema leiutis peaks olema teaduse ja tehnikaga kooskõlas, kasutada lennuvälja avalikuks katselennuks; ja kui Crookes seda soovib, kanda ta tänaste aviaatorite nimekirja õigusega konkureerida lennu kõrguse, kestuse ja maandumise täpsuse auhinnale.»

Sedamööda kuidas eesistuja sorav kõne lõpule lähenes, kerkis tume häbipuna Tavi näkku; pisarateni, otse peakaotamiseni oli ta ehmunud, taibates nüüd, et see, keda ta ebaviisakalt ja sõbramehelikult oli hüüdnud, polnud keegi muu kui — kindlasti kuulus — leidur. Kartes, et Crookes äkki uuesti tema poole vaatab, seadis tütarlaps end nii istuma, et võis kellegi laia kübara tagant välja piiluda. «Issand, hoia ja halasta, talitse mu keelt,» sosistas ta; siiski ei jõudnud ta põhjalikult oma pattu kahetseda; tõusis kära ja kõnekõmin; terased või uudishimutsevad märkused segunesid kärsitute hüüetega.

Nüüd pöördusid kõigi pilgud Crookesi poole, kes oli püsti tõusnud ja käega märku andis, et tahab midagi öelda. Jälle vaibus kära; laua taga istuvad inimesed

kortsutasid tähtsalt kulmu, millega rõhutasid oma täielikkust ja eksimatut kõiketeadmist.

«Teate mis,» ütles Crookes vaikselt, aga nii selgesti, et ta sõnad olid kõigile hästi kuulda, «ma ehitasin aparaadi, mille konstruktsioonil ja mootori süsteemil pole vähimatki ühist kaasaegse lennukiga. Ma ei kasutanud auru ega gaasi, bensiini ega elektrit; ei kandepindu ega propellereid; polnud isegi põhjalikumalt arupidamist materjali valikul, millest aparaat on kokku seatud. Sama hästi kui linasest riidest või siidist, võib teda ehitada harilikust paberist või plekitahvlitest, ilma et ta lennuvõime seeläbi põrmugi kannataks; ta liigub edasi helivõngete jõul, mida tekitavad neli tuhat tibatillukest hõbekellukest, mille tilin...»

«Mille tilin!?» hüüdis keegi häälel, mis väljendas üldist arusaamatust. «Millest te räägite?»

Kõlas naer. Vaikus katkes. Hajusid tasakaal ja tähelepanu, saanud hoobi mõlemale kaalukausile, nagu hajuvad kõik tingliku kokkukuuluvuse viirastused. Mõni vahtis ringi, mõni otsis pilguga kärsitut inimest, kes oli küsinud, kuhu salapärase leidur oma imeliku jutuga sihib. Eesistuja haaras kella ja kavatses vaikust jalule seada; aga talle sosistati midagi kõrva ja juba heitis temagi segaduses, veidi kõhklevalt, vargseid pilke Crookesi poole, kes seisis ja ootas, millal ta saab edasi rääkida, niisama lihtsalt nagu tugev inimene, kes on tänavanurgal edasitormava jõugu keskele sattunud. Nüüd hakkas Tavi Crookesi pärast hirm; milles ka poleks seisnud selle mehe lüüasaamine, ikka oleks see talle talumatu tundunud; Tavis oli jõudnud tärgata sügav kiindumus temasse. Talle meeldis, et ilmselt tuleb Crookesil üksi astuda paljude vastu, kuid tundes pilke jõudu, kartis ta, et stseen — millised ka poleks selle tulemused — võib omandada koomilise iseloomu. Vahepeal kostis veel hüüdeid; hääletekõmin kerkis ja vaibus siis.

«Võib-olla olete veidi väsinud,» ütles eesistuja Crookesile, «võib-olla olete haige või närviline; sellisel juhul ei pane me pahaks, kui teie äärmiselt huvitav selgitus edasi lükkub kas või homsele päevale.»

Crookes naeratas häirimatult; suure mõnuga oli ta kuulanud seda ettevaatlikku ja malbet vahelesegamist.

«Ma pean paluma teid lubada mul öelda kõik, mida

ma tahan, saan ja pean vajalikuks öelda. Aga et need peaaegu imetaolised uued nähtused, mis ma olen avastanud, ei jääks jõuetuks sõnakõminaks, pean oma kohustuseks tutvustada aparati koosviibijatele. Ta pole suur ja tal pole midagi ühist nende kohmakate tuuleveskitega, milles sõidetakse hirmsa mürina ja kolinaga...»

Õelnud seda kainestava kindlusega, mis ei jätnud enam mingit võimalust kaksipidi arvamusteks tema vaimse seisundi või kavatsuste kohta, oli Crookes jälle vaikusel tukast kinni haaranud ja kuulajate tähelepanu kahekordistus. Tavi kuulis, mida tema ümber räägiti. «Äkki tõepoolest!» ütles keegi, mõeldes sellega, et avastustel pole piire. Mõned kiired vaidlused vaibusid; kasvav huvi veeres nakatavalt üle pingiridade.

«Ära kuulata, ära kuulata!» karjuti lõpuks kohtadelt, kui märgati, et žürii kõhkleb. «Me tahame kuulda!» Eesistuja jõudis otsusele, aga esitas selle kui teatava diplomaatilise möönduse. «Kui te nõuate,» ütles ta, «siis oleme nõus. Kuid on harrastusi, mille ettenähtamatu vorm võib meid panna eksperimenti kahetsema; selle ebarahuldavad tagajärjed mõjuvad nii teile kui ka kõigile meile, seepärast tunneksime ääretut kahetust kõige ebateadusliku, kõige nii-öelda diletantlikult julge pärast, mis ei vasta Õhusõitjate Klubi eesmärkidele. Järelikult, kui te olete, kas või osaliseltki, veendunud oma leiutise, selle põhiprintsiipide positiivsetes omadustes — olge lahked, härra Crookes. Ma ei salga, et teie selgituskõne algus tundus kõigile nii tähendusrikkalt kummaline... Niisiis, me kuulame teid.»

Häälestanud sel moel enese, Crookesi ja publiku heasoovlik-hoiatavas laadis, manas eesistuja näole range ja kaaluka ilme; tema ja tema järel kõik teisedki jäid Crookesi otsa vahtima nagu eksamineerijad, kelle salamõttest: «Jüts, põlvili!» õhkub kannibalismi.

«Lõpuks ometi,» ütles Crookes, «tänu jumalale. Teid hämmastasid neli tuhat kellukest; suurendan teie hämmingut: rohkem kui neli tuhat või vähem — see ei mängi mingit rolli. Nagu lapsed, kes sulalumest memmesid veeretavad, ei tunne muret selle üle, kas talve, tuisu ja pakase inimnäolises kehastuses, mille nad valmis on voolinud, on paaris või paaritu arv lumeräitsakaid, nii ei nõua ka mina, et neid peaks

tingimata olema neli tuhat, vaid olen hea meelega nõus vähendama nende hulka mis tahes arvu võrra või lisama neljale tuhandele nii palju, kui palju üldse mu aparadi külge mahub; mulle meeldib, et on palju kellukest; asi pole arvus, vaid toimes.»

Kui ta oleks naeratanud, kui üle selle selgejoonelise näo oleks kas või hetkeks libisenud kaval muie, oleks prahvatanud valla talitsematu naeru- ja lärmipuhang. Kuid Crookesi pilk ja toon olid väga tõsised — samavõrd kui ta jutt veider — ja jätsid kõigile üsna masendava mulje. Veel polnud protesti avaldanud ja sekkinud need, kes võtavad kui teotust või väljakutset kõike, mille tarvis pole valmis sahtlit nende ajus, mis on harjunud rahulikult mäletsema ega vaevu nähtuse olemust mõistma, kuid nägudest võis juba täheldada, et protestilaine on kerkimas. Tappev iroonia kõverdas presiidiumiliikmete huuli; tänu oma kergemeelsusele tuli neil nüüd väriseda päevarütmist pärast, piisava austuse pärast koha ja asja vastu, millega nad tegelesid ja mille täheks olid kinnitanud rinda märgi, mis kujutas rattaid ja tiibu. Kõike seda taipas ja andis sellele oma hinnangu Tavi, tütarlaps, kes seisis saatuse ristteel; ettemääratuse aimus oli tärkamas ta sisimas; tahtmatult seostas ta kellukesed, millest rääkis Crookes, õrna ja kustumatu mälestusega voorimehevankrist ja helinast, mida oli kuulnud tunni aja eest. Noorusliku ärevuse kuldniidil rippuva südamega ootas ta, mida Crookes lõpuks ette võtab. Paistis, et see kavatses vaigistada enda vastu tõusnud pahameeletormi; tema jutt puudutas nüüd paljusid asju.

«Vaatleme,» ütles ta, «kas või osaliseltki, õhus liikumise anatoomiat ja psühholoogiat. Seniajani lendavad ainult linnud, putukad ja esemed; inimene sõidab kaasa lendavate esemetega, ise ta lennata ei suuda mujal kui unenägudes. Rippudes õhupalli küljes, mis etendab otsekui iseseisva organismi osa ja liigub edasi atmosfääri muutuste meelevaldas, pole tema olukord millegi poolest keerulisem kui lehetäil, kes istub või lilliseemnel, kui tuul selle lahti rebib ja kõrgele õhku kannab. Aeroplaan lubab justkui iseseisvamana vaa-delda neid kavatsusi. Kuid püüdkem selgitada lendamise olemust, soovi, ideed, tema eeldatavat ideaalset olekut. Unenägu on siinjuures möödapääsmatu; just

selle nõiduslik kude ilmutab nägemusliku selgusega, millest on hingestatud puhas lend. Seda juhib kerge ja sügav ekstaas; ilmsi kogematud tundmused, nii kummalised, et nendega võib ehk võrrelda ainult laulmist ookeani põhjas, sulavad kauniks harmooniaks neis iselaadseis unelmais, mis pühivad minema füüsilise piina, sajandite jooksul ladestunud vastumeelsuse jalgade vastu, mida aheldab võimas magnet. Tuletagem meelde, kuidas me lendame sel ajal, kui meie tekki mässitud keha alandlikult oma asemel lamab: endastki mõista on see meie soov, mis meid irduma paneb, üles tõstab ja ohutusse kõrgusse kannab. Selleks pole tarvis mingit tõukejõudu peale meeliülendava õhina ega suuremat jõupingutust kui kõne jõupingutus. Pange tähele, et une riigis pole praktilisi lende: posti ja reisijate vedu või võistlus auhindadele on välistatud; selle seisundi ainus võlu ongi imeline õhus hõljumine; kõik sisaldub selles — midagi pole su kõrval, midagi väljaspool sinus endas laotuvat ruumi; ei mingeid jõupingutusi või arvutusi.

Aga kuidas lendab inimene tegelikult? Või õigemini, kuidas roomab edasi maa kohal, kust teie, pead kuklas, tema kramplikult küürukiskuvale kogule rutakalt järele läkitate «looduse kuninga» tiitli. Seal...

Parajasti hakkas kostma iseloomulikku mootorimürinat; vali ühetooniline urin kõlas õhus ja klubi liikmed, pilgu taevasse tõstnud, nägid lennukit, mis raskelt üle vaatevälja lendas.

«... Seal ongi see saavutus, mis ilmus demonstreerimiseks kõige sobivamal ajal. Kui palju kahtlusi! Ja kartusi!? Ega ta äkki alla ei kuku? Võib ju olla, et ei kuku. Kujutlege, mida see tähendab. Tema liikumine on sama vaba kui ratsukäik; tema kiirus on kohustuslik, tema mootorile ei või kunagi kindel olla, elu ja raha nimel on tema looja nagu sunnitööline aheldatud tasakaalu jalaraudadesse; tema allakukkumist kardetakse; tema maandumine on riskantne; temaga pööret teha on raske; tema välimus on inetu; tema lend on nagu kärbe lend pudelis; ta ei saa peatuda ega õhus hõljuda; kõrvulukustav mürin, õhkkond nagu vabrikus, vaearikas töö; sadu sandiksjäänuid ja surnuid — ja see on lendamine? Kadestada kiili, kelle liikumise matemaatilises täpsuses välgatab helendava

päikesekiire kirkus; imetleda pääsukese käärimustrit, mille ta löikab iseenda peegelpildi ümber läikiva vee kohal — k u l u t a d e s selleks vaimustavalt tühiseid jõupingutusi; vaimustuda kotkast, kes tiirleb udulaamades rahulikult kui pilv ise — kas pole see meie pärisosa? Ja kas ei ilmuta see meie püüdluste asjatust — igavest kuristikku, täis kirkavaid unenägusid?

Mul oleks üsna vähe vaja, et tõestada teile, kui ebatäiuslikud ja rohmakad on need aparaadid, millega te hirmsat vaeva nähes ja elu ohtu pannes õhku künnate, klammerdudes nende külge, sest liiguvad ainult aparaadid, mitte teie ise; sama lihtne kui raudrüüs kõndimine, palgi seljas kosest laskumine või puu otsas magamine on teie lendamine tõelise lennuga võrreldes. See on nagu teie ise. Oige lennuaparaat peab olema kuulekas nagu kerge jooksuriietus; igal hetkel ükskõik millisesse suunda ja ükskõik millise kiirusega — selle poole tuleb teil püüelda. Olin kavatsenud rääkida kauem, kuid mind võtsid vastu sallimatus ja pilked; puudutamata seepärast pikemalt teie tehnikaalaseid väärvamusi, läheme üle katse juurde. Enne seda teatan kõigi kuuldes, poseerimata ja kahetsust tundmata, et ma ei võta vastu auhinda, kuigi purustan viimseni kõik rekordid. Vaadake ja otsustage ise.»

Oue tagasopis oli paokil värav, see lükati pärani lahti ja kaks töömeest kandsid sisse nii kerge eseme, et nende nägudel polnud märgata vähimatki füüsilist pingutust. Puldaniisse mässitud ese oõtsus ja tilises vaikselt. Põnevil Tavi tõusis püsti. «See on see, mida voorimehevankril veeti,» mõtles ta. Jälle istunud, ei mallanud ta ometi istuma jääda ja tõusis uuesti, nagu tõusid teisedki tema ligidal, et imeasja vaadata. Siis jätsid kõik oma kohad; publik piiras Crookesi sisse, moodustades leiduri ümber tiheda ringi; sealtsamast, ja nii õnnelikult, et tema ja salapärase heliseva eseme vahel oli vaba ruumi, leidis end ka meie rahutu reisiija.

Järsu liigutusega tõmbas Crookes puldani pealt ära. Osa vaatajaid, teadmata, kas vihastada või naerda, taganes sügavalt pettununa nagu ikka tõsised inimesed, kes on lasknud end kurioossest müstifikatsioonist nina-pidi vedada; teised hakkasid valjusti karjuma; kolmandad kangestusid; neljandad... aga õigem oleks öelda, et sama palju kui oli inimesi, oli ka suhtumisi; sellest

me räägime vaid möödaminnes. Olete te kunagi lipanud tulistvalu järele tänaval traavivale, möirgavale ja hirnuvale rahvale? Jumal teab, mida te loodate leidvat, aga kui te olete trüginud otse rüsina keskele, näete vaid nutust punase näoga põngerjat, kel on ligane präänik pihus; hoidja on ta ära kaotanud. «Kus sa elad?» küsitakse lapselt; imestades, et teda pole ikka veel täpse aadressi järgi koju viidud, vastab jõmpsi- kas nutuselt: «Seal!»

Samal ajal kui majakatuste kohal vabrikukorstnate suitsus hõljusid kolm kõitega kinnitatud ballooni; sel ajal kui nööriga kinnisoonitud vorsti meenutav tõnt- sakas aerostaat mingisuguste sulekeste lehvides viie- saja jala kõrgusel ringi lendas ja neli südi aeroplaani oma undamisega laotuses valitseva vaikuse katkestasid ja sama graatsiliselt kui tormist õhikutõstetud katused üle Õhusõitjate Klubi õue vuhisesid — niisiis, samal ajal kui kerkis lennuetenduse eesriie ja «edusamme» demonstreerima hakati, avanes kohtunike pilgule kilgendav, fantastilise kujuga leiutis. See oli umbes kümme jalga pikk ja viis jalga kõrge. Eestpoolt meenutas pikaksvenitatud ja ahenev paadinina kumeras luigekaela, kusjuures see kael lõppes tõelist luigepaad kujutava pukspriidiga. Küljelt vaadates meenutas kere Pompeii paadikujulist lampi; kummalise laeva achter, koht, kus tavaliselt asub rool, oli nagu käilgi pikaks venitatud ja sirbiteravikuna seesistuja pea kohale kee- ratud. Tundmatust materjalist õhuline tugisõrestik oli nagu lambivarju alus kaetud imeilusa sinise siidiga, mida kaunistas uhke hõbedane ja värviline tikand. See tikand oli nii kaunis, et paljud, eriti naised, vaimustu- sest võpatasid; kohe kõlasid nende siirad ja tulised imetlushüüded. Aparaaadi pardad olid üle tõmmatud tumerohelise siidiga, mida ehtisid kuldsed loorberi- oksad; kuid imelaeva kõige imetlusväärsema ja häm- mastavama osa moodustasid tibatillukeste säravate hõbekellukeste vanikud ja girlandid, ketid ja kobarad, kerged kui seebimullid; nende pitsvõrk kattis kogu laeva. Crookes raputas oma kätetööd ja tundus, et see naeris rõõmsalt helisevat naeru.

«Neli tuhat kellukest,» ütles Crookes, kui hämmel- dus oli hüüded vaikima sundinud. Ja ta vaatas Tavile nii tähelepanelikult ja hellalt otsa, et põnevusest tulvil

ergas rahu kohe tütarlapse südamesse tagasi tuli. «See leiutis on saladus; ütlen vaid, et helide kooskõlasta- tus ja moodus selle juhtimiseks tekitavad õhuvõnku- mise, mis kannab aparaaati mis tahes kiirusega mis tahes suunas. Nüüd istun ma sisse ja tõusen lendu, teie aga võite segamatult teha tehnilisi oletusi.»

«Ta tõuseb lendu!» ütles sakslasest lendur, sigar hambus, ja pungitas tarmukalt ümaraid põski. «Teat- ris, trosside ja plokkide abil...» tähendas teine. «Ta on nõdrameelne!» teatas tõsine hääl. «Totter müsti- fikatsioon!» kinnitas noormees, kel oli habemeude üla- huulel. Äkki kaikus nõutust saginast läbilõikav vile; nagu oleks ta oodanud märguannet löömingu alustami- seks, hakkas rahvas metsikult vilistama, karjuma ja teotusi hüüdma. Kuid Crookes vaatas ainult hajameel- selt ringi; märganud uuesti Tavit, ütles ta talle: «Varsti kohtume; Torp on ju surnud ja teil pole enam vaja teenima minna.» Need ootamatud sõnad rabasid tütar- last nii, et ta taganes; ainult: «Kas te siis teate?» jõu- dis ta lausuda, kui kiire stseen oligi lõpule jõudnud.

Nähes, et Crookes seab end istuma oma lennuapa- raadi sisse, lükkas eesistuja segajad otsustavalt teelt kõrvale ja läks kummalise aviaatori juurde.

«Ma ei või lubada teil sooritada mingeid katseid, millest on päevselgelt ette näha, et nad on kasutud!» hüüdis ta ärritatult. «Te kas olete haige või on teil eesmärk, mis meid põrmugi ei huvita; milline täie mõis- tusega inimene võiks hetkekski arvata, et — ptüi! — selle... selle... ma ei tea millega, selle logiseva riide- korviga saab lennata! Olge nii lahked ja hakake astuma. Hakake astuma ja koristage siit oma k a a d e r v ä r k!»

«Mulle anti õigus,» ütles Crookes külmalt, vastates ühtaegu temale ja teistele — neile, kes rahva hulgast heledalt hõikudes, kõri kähedaks karjudes eesistujat toetasid. «Õigus! Ja ma ei loobu sellest õigusest!»

«See pole mina, mitte mina üksi: minu arvamus, minu nõudmine — see on kõigi arvamus, kõigi nõudmine! Kas te kuulete? Näete, mis te korda olete saatnud! Kust meie võisime teada, kellega ja millega meil tegemist tuleb teha! Lahkuge istungilt.»

«Las ütlevad kõik, et nad tahavad seda,» lausus Crookes.

«Suurepärase!» Eesistuja puhkes närviliselt naerma

ja kõlistas jalgu trampides nii ägedalt kella, et vaikus, leidnud õige hetke, kerkis kui müür. «Härrased! Lugupeetud härrased! Aidake seda kõike lõpetada! Härra Crookes, kui kas või üksainuke siinviibiv normaalne ja täiskasvanud inimene ütleb, et ta arvab, et te tõesti lendu tõusete, — häbistage siis ennast või meid lõplikult! Kes arvab nii? Kes loodab? Kes usub?»

Siit-sealt, kuid nii kiiresti, et uuesti kerkida ähvardanud kära vaibus, saabus tõeline, kõigutamatu ja reeturlik vaikus, täis nähtamatult allapoole osutavaid pöidlaid, nii et Tavi hakkas kõhe. «Üks, kaks, kolm, kaheksa,» asus ta pikkamööda lugema, et siis põrmu paisata talle vastikuks muutunud rahvahulka, ja sundis end vägisi lausuma «kümme», kui oli pärast «üheksat» pidanud valutegevalt pika pausi. Vaikus; küünarnukid laual, toetas tütarlaps lõua tuimalt kätele ja vaatas maha; Crookes heitis kiire pilgu tema poole. Järsku seesmiselt üleni helisema lüües, teadvuse kaotuseni kergeks muutudes astus tütarlaps, näost punane, sõrme viibutades ettepoole, vihane oma sunnitud kangelaslikkuse pärast. Ainult vaist lükkas teda tagant — «Mina! Mina! Mina!» hüüdis ta naerdes ja õudust tundes. Kohe paistis talle, nagu tungiksid kõigi pilgud läbi ta keha; inimesed vaatasid hinge kinni pidades tema poole, siis veeres mürisev naerulagin üle külmast ja palavusest judiseva tütarlapse, kuid oma tunde- puhangust kantuna, peaaegu nuttes, vibutas ta aina rusikas käe nimetissõrme ja kordas vihaselt ning abitud: «Jah, jah, mina... ma tean, et ta tõuseb lendu!»

Rabatud eesistuja jäi vait; ta kaotas pea. Nõukogu liikmed hoidsid tal kätest kinni ja sosistasid ägedalt midagi segast, millest ta vähimatki aru ei saanud, ja seepärast andis ta järele Tavi otsustavale rünnakule. «Ma ei sõõ oma sõna,» ütles ta nõuandjaid eemale tõrjudes ja kõrvale lükates, «aga eesistuja ma enam pole; las valitsevad klubi laps ja hullumeelne.»

«Oh ei, mulle pole klubi vaja,» ütles Crookes, «teda pole vaja ka mu eestkostjale. Astuge eemale!» Ja kuna keegi kättevõidetule enam vastu ei vaielnud, istus ta lennuaparaati, mis näilisest haprusest hoolimata suurepäraselt tasakaalus püsis; see oli nagu maa külge kasvanud, ei nagisenud ega tilisenud; valge luigepea vaatas uhkelt ettepoole ja temast õhkus vaikivat salapära.

Istudes võttis Crookes kimpuseotud pärilinõõrid, mille otsad olid kinnitatud parraste külge, ja tõmbas neid; algul vaikselt, siis üha jõudsama hooga hakkasid helisema tuhanded õrnad keeled, mis südame põksuma panevad, kõik kellukestekimbud ja vanikud, otsekui suvised rohutirtsuväljad, kus iga rohukõrs sirtsus ja siristab. Kas nende jõul või kuidagi teisiti — aga laev hakkas liikuma; tõusis rahulikult üles lõkkesuitsu kõrgusele ja peatus; seal, kus ta nüüdsama oli seisnud, läikis tolmune sillutis.

Mis rahvahulga higiletõmbunud hingest valla pääses või sinna varjule pugus — samal hetkel kui raksatas hoop, mis vedas pärani kõik suud, ajas pungi kõik silmad, nõõris järsu krambina kõiki kõrisid —, seda pole võimeline kirjeldama ükski sulg; võrdluseks võime tuua vaid nõrga sarnasuse tsirkuse papist kaalupommiga, mida tõstma asudes profaan juba ette lihased pingule tõmbab, kuid silmapilk omaenda ponnistusest kápuli lendab, suutmata kohe taibata, mis juhtus, — see annab ehk ettekujutuse muljest, mis sundis kõiki taganema ja laiali jooksuma, niipea kui Crookes oli õhku tõusnud. Veidi aega seisis ta liikumatult paigal, hakkas siis ühtlaselt nagu kruvikeeret mööda, sama kiiresti kui jalgratas, võimsas spiraalis ülespoole kerkima, kuni laev ja Crookes ise muutusid väikeseks nagu lillekimp. Siis aga, rebinud end lõpuks lahti kõigist köidikuist, prahvatas laevale järele selline vaimustorm ja röökimine, nii metsik ja pöörane rõõmukisa, et näis, nagu poleks kübarad, mis õhku lendasid, välja kannatanud eneseunustuseni kuumaks köetud peade palavust. Ainult surnu, kui ta tegutsemast lakanud meeltest oleks säilinud vaid üks, nimelt tähelepanuvõime, suutnuks ehk midagi mõista neis jampslikes ja sõgedais möiretes, milles olid sassis kõik algused ja lõpud ja mis meenutasid pigem tuhatnelja ajavate voorivankrite mürinat kui inimhääli; enam ei leidunud skeptikuid ega filosoofe; polnud pretensioone ega enesearmastust, närvilisust ega irooniat; nagu Kohinoo, mis kerjustejõugu keskele visatuna vallandaks kõige plahvatusohtlikumad jõud hinge pimedast urgastest, nii tuhises ka see vaatepilt, selle ilmne vaieldamatus nagu tormilaine üle vaatajate ja pööras kõik pahupidi.

«Hurraa! Hurraa! Hipp! Hurraa!» hõiskasid entusiastid, vahtides ringi, kas teised ka hõiguvad, ja näinud, et kõik karjuvad nagu kõri võtab, plaksutasid käsi, jooksid naabreid müksides siia-sinna ja raputasid käsi kõigil, kes neid omakorda juba tükk aega raputanud olid. «Uus ajastu. Õhulendude uus ajastu! Hipp, hurraa! Võim, täielik võit õhuruumi üle! Ma suren, mul hakkas paha!» karjusid daamid. Teised, silmad täis vaimustuspisaraid, kuivatasid neid väarikalt, pomisedes, nagu soniksid nad: «Vägevam kui elekter; võib-olla võimsam kui raadium; mida me sellest teame?» «Oh jumal!» kostis kõikjalt, kus ei suudetud enam mõtteid ega sõnu leida ning osati vaid ägada.

Kõige selle kohal seisatas kergelt õõtsudes Crookesi vaevukuuldavalt helisev lennuaparaat, mis säras kui kallis ehteasi. Ise istus ta nagu toolil. Ta huuled liikusid, ta ütles midagi, kuid kõrguse tõttu kuuldi all alles paar hingetõmmet hiljem, nagu oleks õhk ise lausunud: «Neli tuhat kellukest. Aga võiks olla ka vähem.»

Siis tegi laev pöörde ja sööstis mööda kõverjoont minema nii kiiresti, et keegi ei suutnud tabada suunda, — muutus väikeseks kahvatuks täpiks ja kadus. Värisedes ja nuttes seletamatust uhkustundest, ütles Tavi neile, kes teda rahustasid ja lohutasid, pärides samal ajal, kes see Crookes õieti on, kuna nad arvasid, et Tavi teda hästi tunneb: «Miks te nii väga imestate? See aparaat on leiutatud ja... muidugi on tal, noh... propellerid ja mis need nüüd olidki, mootorid. Teie aeroplaanid ju ometi lendavad?! Ma teadsin, et ta lendu tõuseb. Need kellukesed meeldisid mulle otse hullupööra!»

VIII

Sageli juhtub, et me võtame rõõmuga vastu elu tuulevaikuse, usaldame end rahunenult tema hooleks ega mõtle enam millelegi, ei minevikule ega tulevikule; ainult olevik hõljub ja kumab nagu puulehed puhkama istunud ränduri silme ees, varjates kõike, mis kaugemal asub. Aga see vaikus on üürike. Ükskõik, kas see meloodia, mille lahvatus meie kärsitu «mina»

mõnusast äraolemisest lahti rebis, on vaibunud või ei; taas sünnib, kasvab ja sunnib püsti hüppama kui appikarje pikk, värelev helin. Võimukalt kõlab see, ja minevikudeemon — kas ununenud kalli kuju näol; lootusena, mis sirutab valge käe tuleviku pilkasest ööst; mõttesse löikunud võõra mõtte vaheda terana — istub tiibu kokku pannes sinu jalgade ette ja suudleb su silmi...

Sellest päevast, kui Drudd igaveseks lahkus, oli Rouna Begouême'i elu muutunud vääraks; ta ei märganud seda kohe. Esialgu jäi samaks ta elu väline kulg, kuid iseteadliku vaimu külm, karge hoovus, mille abil ta valitses oma päevi ja öid, oli muutunud võõraks ja õõnestas selle rahulikku vormi. Südames polnud tal viha ega kahjutunnet, pettumust, kurbust ega kadestust; külmalt pööras ta selja unelmatele, heitis külma pilgu sellele, mis polnud alistunud tema tahtele, ja tõrjus ta endast välja. Ta hakkas elama, nagu oli elanud varem; ehk veidi lõbusamalt, veidi hoogsamalt ja seltskondlikumalt. Galles sõitis oma rügemendiga kaugesse kolooniasse; Rounal oli sellest kahju. Üha harve mini, üha elutumalt nagu haigust või hullu kapriisi, millest ei saa kellegagi rääkida, nii et vestluskaaslane kõike taipaks ja õigesti mõistaks, meenutas ta päevi, mis olid prahvatanud ta eluvahtu, ja Druddi meenutas ta pigem nagu korraks kehastunud mõttesähvatust, mitte kui elavat inimest, kelle kätt ta oma käes oli hoidnud. Aga vaid lühike hingetõmbeaeg oli see üks rahulik kuu; pimedus oli juba ligidal, ta koputas ja astus sisse.

Ta astus sisse uduhallil päeval — ajusse, närvidesse ja verre —, äkki, nagu väikese rabina järel algav vih-mavaling. Juhtus see pärast rahutult magatud ööd. Koidik oli veel kaugel; Rouna ärkas ja tõusis istukile, teadmata, kuidas uuesti magama jääda; ei olnud und, ei olnud mõtteid ega ärevust — midagi ei olnud...

Ta pilk rändas sammhaaval ringi, pörandalt ja mööblilt lakke, nii nagu me mõttele toetuspunkti otsides ümbrust silmitseme. Ja ta nägi, et magamistuba on kõrge ja valge, et lage kaunistavad muusad ja geeniused on teineteise embuses hoogsalt lendu sööstmas ja päratult maalilt vaatavad alla värvidest sündinud elutud kujud. «Nad lendavad, lendavad,» ütles vakatanud neiu;

silmad pärani, vaatas ta südames nüüd veel kõrgemale ja kaugemale, üle minemalibisevate hoonekontuuride põhjatusse öötaevasse. Valusalt nagu silmadesse sihtiv terav nöel meenus talle äkki Drudd, selline nagu ta oli, kõrgel üleval tema kohal; Rouna nägi tema liikuvat varju ja nägu. Drudd lendas nagu vihinal heidetud nuga. Nüüd ei jäänud enam pisimatki mälusoppi, milles poleks löönud leegitsema täht-tähelt korduva elamuse pimestav valgus; jälle nägi Rouna rahvahulka, tsirkust ja iseennast; muusika piitsutas tuuleilina nagu ja särava areeni kohal, märkamatu hüppega õhku kerkinud, hõljus kui kõrgeletõstetud küünal see kauni ja kohutava näoga mees.

Rouna võpatas, hüppas voodist välja, tuli teadvusele, ja hirm pigistas raudse käega ta ägedalt kerkivat rinda. Magamistoa enesekindlas vaikuses norutas luksuslik tühjus, selles tühjuses kerkis ta sisimast ja tõusis lendu kõik, mis võrdus kõrgusega, — lindude varjud, pilvede suitsukoonlad ja vormitud olendid nagu tollalaterna ümber tiirlevad siluetid. Ta surus käe südamele, julgemata vaadata selja taha, kus oli kell. Jalad olid külmad ja tundetud. Ja siis tõmbus sein otse ta vastas ähmaseks, muutus läbipaistvaks ja seinast astus välja naeratav Drudd, viipas kutsuvalt käega ja kadus, nagu oli ilmunud.

See oli, nagu oleks põrand ta jalge alt ära tõmmatud; hirm ja veri tulvasid pähe; nagu pilkases padrikus tundis Rouna end oma luksuslikus kodus kesk sädelust ja vaikust, tajudes kõikjal salapärast, hääletult ligihilivat ohtu. Kartes, et ta kukub, kummardus Rouna vaiba kohale, ainult uhkuse varal karjatust tagasi hoides. Kuid seisatanud süda lõi jälle ja hakkas meeletult peksma; mõtlemisvõime tuli tagasi. Kell! Päästev portselannupp! Rouna vajutas sellele, hing rinnus kinni, kannatamatusest nõrkemas, julgemata pead pöörata, kartes näha viirastusi, mis näisid igast nurgast talle selga jollitavat. Kergendatud väsimusohkega vaatas Rouna noore naise realistlik-roosasse näkku — tema katkestatud uni oli olnud rahulik nagu ta suletekk. Tormikeeris oli väibunud, tavaline muutunud taas tavaliseks — Rouna ümber. «Istu siin ja räägi minuga,» ütles ta toaneitsile, «mul ei tule und, tunnen end pahasti; jutusta midagi.» Ja kuni koit kardinate ümber

heledad triibud maalis, lobises teenijatüdruk igasugu tühjast-tähjast, mis ei väsitä ega lahuta ka meelt, vaid laseb omaette mõelda. Kuidas ta elas, kus varem teenis, mis pererahva juures oli naljakat, halba või head. Poole kõrvaga ta juttu kuulates jälgis Rouna nagu haige oma ähvardava ohu hirmul krampikiskuvat südant, kuulas ja sai endast võitu.

Möödusid mõned päevad, ja seltskonna koorekiht, kohtudes või üksteisele kirjutades, hakkas rääkima aina samast: «Kas te lähete Begouême'i poole dineele?», «Kas Rouna Begouême oli krahv V. banketil?», «Kes käisid Begouême'i ballil?», «Tutvustage mind Rouna Begouême'ile», «Jutustage Rouna Begouême'ist». Nagu oleks kaunitar Begouême uuesti sündinud ja taas elama hakanud. Tema pöörased tellimused panid higistama ja viisid hasarti linna parimate firmade direktoreid; mõnestki aadlikuperest tähtsama ja kuulsama juveliiri või rätsepa ukse ees, villade ja teatrisaalide ees, aristokraatide treppide ees, mis särasid öös kui tulekahju, peatus iga päev Begouême'i töld; Rouna elu oli nüüd üksainus joobnustav üksluine pidu. Otsekui tagasi vaadates ja teadvusele ärgates tuletas ta meelde, et on alles kahekümne nelja aastane, et eraklikkus, kuigi seda võib pidada originaalseks tooniks, suretab ajapikku soovid ja jätab südame ilma loendamatu rõõmude kuldkan-gaist ja õiepärgadest. Lahkel käel keeras ta lukud lahti; valjude tervitushüüetega tulvasid kõigist udest sisse külalisteparved; Rounast sai seltskonna kuningatar, nii paljude armunute õnn ja ihaldus, et ta võis mehe ainsas käepigistuses kuulda tervet kõnet — pihtimust või kiivast ohet; või siis seda külmade natuuride närvilist võbinat, mis kõrvetab kui jää ja mõjub vahel tugevamiini kui ükskõik milline monoloog. Tundus, et raudid ja ballid, banketid ja dineed olid omandanud võrratu sära, erutavaima peene aroomi sestpeale, kui see õrn ja võimukas ilu pidustuste keerises naeratama hakkas; veel teravmeelsemaks muutusid vaimukad mehed, veel elegantsemaks dändid; eriline paiste, kütkestava sädeluse kuma langes isegi inetutele ja vanadele nägudele, kui need tema lähedusse sattusid. Kõik tiirles tema ümber, kõik märkasid ainult teda. Igaüks, kes teda jälgis või vaatas, kuidas ta keerleb tantsuhoos frakis härrasmehega, kelle soeng ja rüht, kullipilk ja sametvurrud

luituvad eimiskiks noore tuleleegi kõrval, kes valge vediku lehvides hõljab uhke lõbutseva rahvasumma seas, võis mõelda, et siin näeb ta ülimat elurõõmu ja hingerahu, mille teed valgustab õnnetäht, et pole õnnelikumat inimest kui Rouna; ja nii mõeldes ei teadnud keegi — mitte midagi.

«Unustage, unustage!» kuulis Rouna vahel rõõmsas hääletesuminas, viiuli taktipausis või ratastemürinas, kui ta tuuletiivul uutele lõbustustele vastu kihutas; kuid «unustage!» meenutab äraandlikult ise sedasama, mida kustutada püüab. Mitte armastust, kahetsust või kirge ei tundnud ta, vaid valu. Seda valu oli võimatu seletada, isegi oma sisimas mõista, kuigi me õigest elust kõrval seistes mõistame sageli paljutki, mis käib risti vastu meie harjunud tundmustele. Tusk ängistas teda. Kuhu ta ka ei sõitnud, mis ka ei toimunud tema kodus või võõras majas, ikka oli ta kaitsetu muljete ees, mis uuristavad salakäike meie hingesügavikes; kord sähvatasid need äkiliselt kui välgunool, kord ladusid vaikselt ja pikkamööda kandamile raskust lisaks, otsides talumisvõime piire. Vaadates teatri kuppellae poole, tõstis ta aeglaselt käe silmade ette, et varjata seda, mis ülaval kaju oli võtnud; lagi hakkas keerlema; võlvid hakkasid ringi käima ja vabisema; lühtrite tardunud ja siis lõõmama lahvatanud valgus pimestas silmi, varjutas uttu häilivad rõdukaared, mille all nagu minestus haigutas põhjatu helendav kuristik. Siis muutusid väljakannatamatuks kõik muljed, käesolev hetk, etendus, lava, selja taga seisvate meeste tasane viisakas sosin, kuigi paljalt nende ligiolek oleks pakkunud usaldusväärset kaitset igasuguse muu ohu vastu; ja oodanud ära südamelöögi, mis kõmahtas korraga meelegahtades ja ajus, astus naaberlooži barjääri juurde Drudd.

Siis lausus kahvatanud Rouna naeratades oma kaastlastele, et tal hakkas paha, ja sõitis koju, teades, et täna ei tule tal und. Kogu öö põlesid lambid ta magamistoas ja kõigis teistes tubades; Rouna istus või kõndis ringi, kuulatades iseennast, nagu valvaks ta ust, mille taga varitseb vaikselt hingav vaenlane; vahel puhkes ta põlglikult naerma, kuid sellest naerust hakkas südamel veelgi külmem ja kõledam; vahel nuttis ja värises, võideldes hirmuga, mis otsis väljapääsu karjatuses. Kuid karjatus kajas ainult ta hinges.

«Nüüd aitab,» ütles ta, kui mõned rahulikud, heas tuhus möödunud päevad kinnitasid temas usku, et see inimine on lõppenud. Kaunis kui ime, imeline naeratu näol, astus ta üles trepist, mille käänakuil, ühest peegliäärest teiseni, saatis teda teine Rouna, või istus lugitoolile poolringis hõljuvate lehvikute keskele, või lappas ratsuteid lõdvale lastes mööda alleed, lausudes saatjatele neid erutavaid sõnu, milles — kuigi nad on nii petlikult sarnased õnnestava salalubadusega — on varjul suur «ei» kui nähtamatult pea kohal rippuv mõogatera, — mõttes ikka seesama «nüüd aitab» või isegi sellele mõtlemata, meeli valitsemas ainult õnnelik vabanemistunne, üleni nagu vaht ja teras. Järsku aga, heitnud äkilises tusahoos pilgu peeglisse, nägi ta, et selle sügavikus kõnnib tema kõrval mõtlik Drudd; et lehvikud peksavad vihinal õhku nagu pärlitest tiivad; et nad muutuvad järjest valemaks ja suuremaks, ja lendamise tunne, selle terav ja meeletu hoog täitis ta südame magusa valuga. Ta silitas hobust, kuid see pööras pea kõrvale, tõstis jalad ligistikku ega teinud enam sammugi, vaid tammus värisedes paigal; paistis, et loom tajus sel hetkel kõike samade närvidega kui perenaine, kelle süda peksis nii, nagu kabjad peksid liiva; pea all, kindla käega ratsmeist kinni hoides seisis ta ees Drudd. Hetke vaatas ta Rounale otsa ja kadus.

IX

Mida rohkem aega möödus, seda õudsem oli tal elada. Muutmata seda kauem taluda, pöördus ta Gruntomi poole — ühe sellise positiivse, kuid vähetuntud mehe poole, kelle juures inimesi veetleb neid ümbritsev enesekindla õpetatuse ja asjaliku kasinuse atmosfäär; kelle paljas pealagi, Darwini-nägu ja ergas inimlik pilk kuld- ja samidega prillide tagant läkitavad meile ühesainsas sõbralikus puhangus kogu usalduse valguse- ja varjuvaingu. Olles mõelnud meeltesegadusele ja kartes seda, kuid tahtmata siiski kõike südamest ära rääkida, libises Rouna sellest üle kui hallutsinatsioonivormist ja ütles professorile, et näeb vahetevahel jäljetult kadunud tuttavat. Oma suhtumise väljamõeldud isikusse tõlkis ta

originaalist, sulatades seejuures kõik detailsed muljed harilike kohtumiste kirjeldusse. Ometigi lisas ta, et täiendada üldist iseloomustust: «Mulle tundus, et tema loomuses on midagi erakordset ja salapärast, mis niikaua mu mõtteid valdas, kuni kujunes põhjendamatuks, kummaliseks veendumuseks.» Aga ta seletuste kontuurvõrk polnud mõningates punktides päris täpne, selle ülekan-dejoon oli katkendlik, ja Gruntom aimas valet.

«Seda halvem teile, kui te täiesti siiras ei ole,» ütles ta, nõudmata siiski lisaselgitust; Rouna ära kuulanud ja läbi vaadanud, ütles ta pliiatsiga vastu lauda toksides, nagu üksikuid sõnu rõhutades: «Te olete terve. Kõik on täiesti normaalne; normaalsed on nii vaim kui keha. Ma ütlesin veel rohkem: füüsiliselt olete te laitmatu. Teiega veidi vestelnud, märkasin ma, et erilistest teguritest tingitud äärmine närvilisus avaldub seda teravamalt, et ta on surutud tugeva tahte raamidesse, mis pärsivad ta avaldumisvõimalusi. Sellest tahaksin ma teiega rääkida pikemalt; esialgu võtame käsile ravi, kuivõrd te seda tarvitsete.»

Professor heitis talle uuriva, kuid lühikese pilgu; nii vaatab inimene, kel on tagamõte; pilgu kiiruse tõttu võis seda põgusat muljet ka ekslikuks pidada. Aga toon — just toon, see kõne eksimatu kõrvalmaitse — häälestas Rounat veel tähelepanelikumaks, kui ta oli olnud seni, — kui üldse võib erisuguselt tähelepanelik olla inimene, kes ootab päästmist. Gruntom jätkas:

«Abielu. See on esimene, mis — kas tahate seda või ei — kõrvaldab teise sfääri...»

Ta jäi vaib ja vaatas prillide taga silmi kissitades ilmetul pilgul Rouna kahvatusse näkku; neiu kortsutas kulmu ja muigas üleolevalt, püüdes Gruntomi mõningaid kummalisi lauseid seostada oma erilaadse olukorraga. Näis, nagu oleks Gruntom hoomanud ta püüdlust, aga vaevutajutav sümpaatiavirve, tugevam kui seda on õigus oodata ainult patsiendil, kadus korrapealt, kui ta valgussõõrist sügava tugitooli varju vajus ja praktiliste nõuannete juurde tagasi pöördus.

«Terve inimene, kes teid armastab ja kel on tugev iseloom — pole võimalik, et te ei kohta sellist lihtsat, kuid teatavas mõttes täiuslikku õnne, — niisugune inimene, ütlen ma, abielu ja lapsed, ühesõnaga perekond, juhivad teid soojal ja kindlal käel rahuliku päevaval-

guse kätte. Oletagem aga, et selle kava teostamist takistavad põhjused, mida ei saa kõrvaldada. Siis põgenege maale, sööge lihtsat toitu, supelge, tõuske vara, jooge vett ja piima, unustage raamatud, kõndige paljajalu, laske päikesel end pruuniks praadida, tehke põllul tööd, nii et te surmväsinud olete, magage heintel, tegelge loomade ja taimedega, naerge ja mängige kõiki mängu, kus ei pääse siniste plekkideta või kastesele rohule lendamiseta, õhtuti, kui magus heinalõhn seguneb korstnatest kerkiva suitsuga. Ja te muutute samasuguseks kui kõik teised.»

Rahulik nõuanne lõbustas ja ergutas neiu.

«Jah, ma teen seda, see on nii tore,» ütles ta õhinal, nahes mõttes vaimustavaid pilte; tundes end juba tugeva ja päikesepuuni metslasena, vehkis ta uljalt käega. «Ma raputan seal kõik õunapuud tühjaks. Ja kas te aia võib ronida? Plikana meeldis mulle ronida puude otsa. Gruntom! Kallis Gruntom! Päästke mind!»

«Ma päästan.» Gruntom ütles seda järelemõtlikult ja energilise kindlusega, kuid nii, nagu võinuks oodata veel midagi, võib-olla mingeid tingimusi. Siis pööras ta lampi, nii et selle hele valgus langes temale, näidates selpa ja targa vanamehe kibravõrgus, liikumatut ja naervat silma ja siis neis silmades vilkuvaid teraseid sädemeid, mis olid kui helgid prilliklaasil...

X

Järgmisel päeval saadeti Rounale roose Ardes'ist; see maakond oli kuulus lillede poolest, sest seal kasvatati taluslikumaid sorte endastmõistetavalt nagu paradiisililli. Rouna pakkis selle kastemärja ilu lahti kui hoolas ja armastav ema, kes oma poja sassis kiharaid kammib. Alles nüüd, kus kõik erakordne, saanud esimese tõuke Druddilt, talle rahulikkude jõudu lisas nagu magnet, mis rauapurust kindla joonemustri kujundab, oskas ta mõista ja vaimustuda lillede sünnipärasest võluvõimust, mis on kui loodud selleks, et alistada tervet ilma. Ümmargusel laual ta ees lebas tumeroheliste lehtede ja tugevate läikivate okkaliste vartega lõhnav lillesülem. Kõikjale imbuv roosilõhn näis kerkivat sellest samast õie-

lehtede vahelt õhkuvast roosast kumast, mida ei ole paberist roosidel. Õied ise puhkasid oma söakate lehtede keskel kõige imeväärsemas ja vaheldusrikkamas ilus, sama veetlevana kui nooruke, magades ringutav neiu. Atlass-siledade kurdvate õielehtede kahvatus toonitas ööpunaste leegitsevate õiepungade patrilislikku lopsakust, mis ergasid õienuppe lahti löömata, nagu seoks neid vandetootus. Nende purpuri ja koldupuna keskel oli sületäis valgeid roose kui maikuu lunamille hurmavale valevusele sõna «roos» — tahtmatult värvi andes — erksat sooja elurõõmu lisab. Ja kollased roosid — kas neid võibki nii nimetada, sest siis kõndame ebatäpse sõna ammust valet — ei, mitte kollased, mitte kollased, vaid sellise varjundiga, mis nendes selgetähenduslikes sõnades märkimata jääb — näisid teiste kuningannade keskel haruldase sametina, mille kurdudes mängleb see päevapaiste.

Rouna seadis lilled vaasidesse, ja nüüd, kaunimad kui peene mustriga kallis kristall, olid nad valmis nende määratud kohtadel imetlevaid pilke vastu võtma.

Kuni neiu roosidega tegeles, võttis temas kuju kirj, ainult et ta ei taibanud kohe, et see just kiri on. Mõtted hajali, lilledesse ja armastusega võrduvasse roosilõhna süüvinud, kuulis ta sõnu, mis tekkisid liigutuste rütmist, sõrmede ja lillede põimumise pingest, nende kokkupuudetest. Varred, mida Rouna oli efekti taotledes tahtnud ligistikku seada, vajusid üksteisest eemale, takistuseks oli ka kimbu keskele kooldunud pung, ja hääletult algas kõnelus: «Ma tahaksin teiega kohtuda, uuesti endasse vaadata ja end proovile panna.» Need sõnad olid määratud kindlale ja usaldusväärsele käele, mis ei sarnanenud Leedsi naiseliku käega, kuigi tema oli saatnud selle õitemäe, millega Rouna praegu innukalt tegeles, — neiu jutt oli määratud kujuteldavale olematule, kuid vajalikule käele, ja selles käes nägi ta mõttes oma roose. «Võtke need,» ütles see, kelle nägu Rouna ei näinud, «minu kõrval ei maksa teil midagi karta.» Rouna käele langes õieleht. «Ma ootan, et te mulle kirjutaksite,» ütles see ette; siis torkas okas ta sõrme, nii et ta kätt eemale tõmmates ühendas juhustlikult kaks roosi, valge ja veinpunase, ja nägi nüüd kuidas nad teineteise ligi hoidusid, nii erinevalt ilusad, kuid sisemiselt nii lähedased ja teineteisele vajalikud.

et see ei võinud olemata olla. «Mida me teame endast, ja kas on see vaid juhus, et ma teile kirjutan; koos olla on siiani kõik, millest ma mõtlen. Rõõmustavad teid need sõnad?» Niiviisi, mõtlemata nähtamatule kujurile, kes ta meeleolu vormis, improviseeris ta kõnet kindlale käele; siis toodi talle kiri.

Jätnud lilled, hakkas Rouna lugema ülemealiku naljahamba armastusväärset ja vaimukat heietust: meelitusi, nalju, tähelepanekuid, teravmeelsusi ja kiidulaule — seda kerget, ainult rahulikule südamele tajutavat meheliku sule surveavaldust, mis on iseloomulik end psühholoogiks pidavatele südametemurdjatele. Naeruvirvetagi luges ta tuttavlikke, osavaid meelitusi, kuid kirjas oli postskriptum, kus üks nimi — Galles — teda rängalt masendas: «Lõpuks üks kurb teade, mis endastki mõista kutsub esile aupakliku vaikuse — ja ma panen käest oma sule; kapten Galles suri Azuggios malaariasse. Rahu tema vaprale hinge!»

Rounale oleks kui vastu silmi löödud; pühkinud külma käega üle laugude, luges ta uuesti kõnekat postskriptumit. Loetu sisaldas ikka sedasama — ei rohkemat ega vähemat; pigem rohkemat — tema südames, sest ta mõistis, et kiri, mis temas nüüdsama oli sündinud, kui ta lilli vaasidesse pani, on selle hoobiga kokku kätardatud; et see oli mõeldud ja adresseeritud Azuggiosse, hukkunud ohvitserile, päästmise pärast.

XI

Septembri lõpul sõitis Rouna Quinkle'isse, kus orgu ümbritsesid kõrged pilvelumme uppunud mäed, jättes teenijatele karmi käsu, et kellelegi tema aadressi ei antaks, ja palunud kõiki, et keegi talle ei kirjutaks. Arasõidust kuuldes vahetas ta tutvusringkond pilke ja naeratas viisakalt, võttes teatavaks seaduseks saanud kapriisi.

Rouna üüris talupoja peres hädapärase mööbliga toa ja hakkas elama, nagu elasid teised inimesed tema ümber. Neelates alla pilkavad või pahasoovlikud pilgud, töötas ta viinamägedel ja viljapuuaedades, tassis raskeid viinamarja- ja ploomikorve, kaevas maad, pesi

end ojavées, läks vara magama ja tõusis üles koos koidu kiirtega, sõi rukkileiba ja jõi piima, ei võtnud kätte ühtegi raamatut, uitas ringi sügaval metsas ja vaatles varjulises laanes nukralt oma hingemaailma, nagu vaa deldakse kallist anumad, millesse tekkinud pragu on hävitanud nõu endassesuletud terviklikkuse. Kui hirmu sasti ta ka ei väsinud, kui raske tal ka polnud selles uue maailmas, ei kannatanud selle all tema rüht ega liigutuste väljendusrikkus, ja õbluke õlg pingul raske puu viljakorvi all, kõndis ta sama nõtkel sammul, nagu astuks ballisaali. Ta läks pruuniks, tema käed hakkasid punetama ja kaotasid hoolitsetuse ilu, kuid ta järgis seatud sihti visalt kui unetuse all kannataja, kes näe seina poole pöörab, ja sajani lugenud, on valmis ikka ja jälle lugemist kordama, kuni ta magama jääb. Nii möödus nädal, siis teine; kolmandal nädalal tundis ta, kui meeldiv ja armas on talle see tööst õitselepuhkenud maa; et mõisteid «mina» ja «maa» saab mõtlematagi, ainsas rahuloluohkes ühendada sõnaks «meie». Ta hakkas laulu ümisema, vastutulijatele sõbralikult naeratama, varbaga oksaraage veeretama, teda ümbritsevad taas püsivad ja kindlamõõtmelised asjad. Rouna oli tugevaks muutunud.

Ükskord, õhtu eel, vaibus tuul; läänetaevas tõmbus kahvatuks ja selgeks nagu peegel, kus heiaistub kuristik. Kolm pilverünka, üks suurem kui teine, tõusid punetava silmapiiri tagant ja kerkisid aeglaselt üles tumenevasse taevalakke — tükike imelist maad, mis ei tunne külaskäike. Vaevalt oli kujutlusvõime jõudnud neile kergetele efemeersetele kolossidele omistada maapealse maastiku vormid, täis helkavat valgust, kui ta rännuhimuliselt juba üleval, kättesaamatu ja ligi kestva eesmärgi muinasjutulises üksinduses kõndis. Oli kerge mõtiskleda selle terenduva maa üle, tundmata ühtegi soovi, vaimusilma ees selge unenäopilt, — kuid polnud kerge endasse tagasi tulla — kurval ja kõlaval klirinal pudenes maha ja jäigi kadunuks miski, mis meenutas kaunist ehet.

Alles tüki aja pärast tajus Rouna, et tema põgusatesse mõtisklustesse oli hiilinud rahutus, ja märganud heledate õhtuvarjude seas sünka, tumedat viirgu, tõusis ta püsti kui ohtu kartes. Käe välja sirutanud, tõrjus ta eemale seda rünnakut — tormikeerist, mis oli tek-

kinud — ta aimused polnud teda petnud — hesperiidide pilvenaedades. Mängivate laste kilked muutusid äkki lühmiks, nagu kuuleks ta neid läbi seina; jõud lahkus temast, ja pööranud abitu pilgu aina kerkiva pilvemüüri poole, nägi ta, et otse tema näo suunas kihutavad nagu kiired linnud kaks säravat, mõtlikku silma; ühtegi kehajoont ega kontuuri polnud selles kohutavas mängus — ärganud võimatule elule verevas loojangukumas, lähenesid laotusest, lennates ja langedes, ainult Druddi silmad. Nagu hetk enne kohtumist olid nad juba liigil ja selgesti näha, aga niipea kui õnnetu neiu süda oli jõudnud minestuse äärele, kadusid nad silmapilk.

Kaks päeva oli Rouna haige, kolmandal päeval, tundes äkilist vastikust kõige vastu, mis talle alles äsja tuge oli pakkunud ja ta meelt lahutanud, sõitis ta koju tagasi. Lootust polnud ta kaotanud. Vastupidi, seda uut lootust, mis talle nii lihtsalt käe oli ulatanud, võttis ta vastu kui vana, vahepeal unustatud sõpra. Kuid see sõber oli olnud siinsamas, tema kõrval — tarvitses teda vaid usaldavalt hüüda. Sõbra hääl oli niisama rahulik kui lapsepõlves — see oli igavene nagu jõekohin ja lihtne nagu hingamine. Tuli tähele panna, mida ta ütleb, teda kuulata ja uskuda.

Selle päeva veetis ta vaikselt, teda ei häirinud argipäevamured, hirm ega mälestused. Minevik oleks nagu seisnud läbipaistva, kuid kindla seina taga — südamevalu sellest läbi ei pääsenud — ja Rouna vaatles seda vaikselt.

III OSA

TUUL JA TAEVALAOTUS

I

Öösel kella kaheteistkümneks jõudis Tavi San Rioli tagasi. Kõik selle päeva väikesed ja suured sündmused, mille taolisi ta elus veel kunagi juhtunud polnud, sõitsid ja astusid koos temaga rongist maha ja ta polnud võimeline neid minema peletama. Need elasid ja piirasid teda Crookesi märgi all.

Läinud läbi vana maja klaasrõdu, mis oli täis kuldvama riputatud pesu, ära visatud vanu kaste ja muud kolu, lükates jalaga eemale tühje pudeleid ja komistades kasside otsa, jõudis Tavi käsikaudu oma ukseni, pistis väsinult võtme lukuauku ja hakkas mõtlikult seda keerama. Sel hetkel tabas teda väike tardumus, umbes samasugune kui see suur, mis oli teda haaranud Lyssis, kus ta, sõrm huultel, peaaegu pool tundi seisis vaateakna ees, sügavalt mõttes nagu Sokrates, otsides vastust kõigele ja saamata vastust millelegi. Selle väikese tardumuse kahm ja pinge lahenes lõpuks arvukates tormilistes ohetes ja kõrvaltvaatajana endale läkitatud imetlevas pilgus — eks seisnud siin kogenud inimene, vana kala, keda on tulevikus raske millegagi imestama panna.

Lükatud lõpuks täisringi sooritama, kündis võti, juba soe kuumas käes, luku salapärase sisemust ja hüppas raudsest lõksust välja säärase kriginaga, mis täitis Tavi südame lugupidamisega iseenda vastu, aga ka tahtmisega teha ühel hoobil midagi veel selgepiirilisemat. Tuppa astunud, jäi ta pilves pilgul ringi vaatama.

Tolmune elektrikipirn, mille ümber silmapilk ilmusid kärbsed, lõi põlema keset korralagedust, mida me alles siis esimest korda märkame, kui teist laadi muljetega koju tagasi tuleme. Kõiki asju ümbritseb kõledus ja

tühjus; elutult nagu kuivanud lillekimp võtab meid vastu mahajäetud, tolmu ja prahti täis korter. Paistab, nagu poleks me terve aasta siin elanud — nii teravas vastuolus on kärsitu mugavusejahu selle segadusega, mis meist pärast rutulist ja lootusrikast teeasumist maha on jäänud.

Kõigi selle maja korruste ümber jooksid kinnised klaasrõdud, millele avanesid ridamisi kitsukeste üürikorterite ukseid, kust pääses otse kööki ja sealt edasi väikesesse tuppa, mille kahest aknast võis näha tolmust hoovi paari poolkuivanud põõsaga. Siin olid peavarju leidnud vaesed käsitöölised, pudukaupmehed, kõrgeist noort kerjused ja madrused. Taval polnud oma mööblit ega ühtegi sugulast. Mööbel korteris pärines selle eelmiselt elanikult, joodikust kaptenilt, kes oma ameti ammu oli maha pannud; surma sai ta nagu koer kakluses Beradia sillal; komistanud, kukkus punetava näoga ühe vanamees vastu pehastanud käsipuid ja pealtnägilad teadsid pärast ainult jutustada, et ta vette prantsatades oli valjusti ja ropult vandunud. Kiire voolus kandis ta keha, patukoorma ja sõimukisa Möirgava karestiku teravate kivide vahele; laipa ei leitudki üles.

Temast jäid järele kummut, mille sahtlid vahel teadmata põhjusel üles tursusid ja nädalate kaupa kinni ei läinud, mõned kokkupandavad puldantoolid, kapp riideräbalatega ja tubakakarbid, värvitud kipssaratseen ja paar taldrikut; kõik muu oli kadunud — kui tal üldse midagi väärtuslikumat oli.

Tavi ei mäletanud ei isa ega ema; ema oli oma mehe maha jätnud ja läbisõitva riigivargaga jalga lasknud; isa läks sõduriks ja langes lahingus. Lapsepõlve veetis Tavi kauge sugulase, poolpimedä tädi juures, kannatades selle tõbede ja kompresside all rohkem kui vanamutt ise, sest need nõudsid talt palju muret ja vaeva. Kui ta neliteist aastat vanaks oli saanud, võttis tädi tuttav raamatukaupmees tüdruku oma poodi tööle; seal müüs ta raamatuid ja elas poolnäljas. Siis laostus kaupmees ja suri, ja Tavi pani lehte kuulutuse.

See oli elulugu, milles on rohkem mõtet kui Casanova kolavates kannakõpsudes poolilma ja aadli ballisaalide parketil. Kuid Tavi ei mõelnud sellele, kui ta köögis pliidil ette istus, et teed keeta; nii tugevad olid ta uued muljed, et tal neist pääsu ei olnud. Kuhu ta mõttesse

vajudes ka vaadanud poleks, varises sein heleda la-
guna öösse ja selle ähmases sädeluses, õudse kirstu
küünalde kohal, hõljusid kummalise lennuaparaadi
hõbekellukestest vanikud. Kord paistis talle, nagu oleks
hiiglaslik sõrm lükanud tiirlema linna tohutu kireva
ketta; siis tundis ta end juhuslikult taplusse sattunud
ja õnnekombel terve nahaga pääsenud inimesena, ja
ähmane tänutunne kerkis tuikavatest kandadest väsi-
nud silmadeni; seejärel pani ta tõsiselt imeks, et polnud
juhtunud midagi veel jalustrabavamat.

«Tavi, mu kallis,» ütles tütarlaps, «mida sina sellest
arvad? Teadsid sa, et on olemas linnu, kus sinust võit-
vad järele jääda vaid saba ja sarved? Tõepoolest, Torp
oli Sinihabe. Aga kes on Crookes? Tema on vist siiski
täiesti korralik inimene. Ta on ju rumal nagu vasikas.
Ta oleks võinud oma aparaadiga otse neile laua peale
lennata.»

Seda ette kujutades puhkes ta naerma, langetades
näo pihkudele; mõnus, rahulolev ja vaikne naer sädeles
ta silmades, mis piilusid kujuteldavat pilti sõrmede
vahelt nagu loori tagant. Tavi kuulus nende väheste
tõepoolest õnnelike loomuste hulka, kelle meelest kõik
maailmas on niisama lihtne kui nende malbe südamlil-
kus: vaevalt oli tema silmis erilist vahet aeroplaani ja
liblika vahel, kui, siis ehk vaid niipalju, et liblikal ei
ole propellerit, mistõttu vaatajate pöörane vaimustus
tundus talle palju hämmastavam kui eksperiment ise.

«Ta tõusis lendu, aga ta ju ütles, et tõuseb; ja ütles
ka, miks: kellukeste tekitatud helivõnked. Kui ilusasti
see välja tuli! Õigesti ütles keegi, et lennuasjanduses
algab uus ajastu! Ammu oleks juba aeg teha need
lennumasinad ilusad ja erineva kujuga, nii nagu
tehakse näiteks mööblit.»

Läbi nende mõtete ja elavate meenutuste, kuidas
uudishimulikud ta sisse piirasid, kui taipasid, et just
see tütarlaps teab kõik, ja kuidas ta nende eest põge-
nes, viirastus kogu aeg Crookesi enda nägu; ikka veel
kuulis Tavi tema häält, kui ta ütles: «Me kohtume
varsti.» Miks ta nii ütles? Kust ta teadis, et Torp on
surnud? Lõpuks sai Tavi päris pahaseks, sest ei osanud
midagi seletada ega ära arvata, kuigi seljas juba piis-
tis suurest mõtlemisest. «Küsis ta siis vähemalt, kas
mina tahan teda näha?» — selle küsimuseni jõudnud,

hakkas Tavi kordama: «Kas ma tahan teda näha? Kas
ma tahan teda näha?», kuni see teda ära tüütas.
«Tahan. Jah, tahan, ja ongi kõik; ta oli minu vastu
hea.» Sellest mõttest tundis ta end üksildasena ja väsi-
nuna, paljaksröövitud ja mahajäetuna; silmadesse ker-
kisid pisarad. Tavi tihkus veidi nutta, sõi tüki leiba,
jõi teed, rahunes ja heitis magama, otsustanud kindlalt,
et korraldab homme, sünnipäeva auks lõbusa peo ja
kutsub külla oma vähesed tuttavad.

Pööranud näo seina poole, puudutas ta käega rinda
ja tundis, et miski on kadunud. Medaljoni ei olnud,
selle oli ta Lyssi pandimajja jätnud.

«Aga ma ostan ta kohe välja, kui olen rätiku maha
müünud,» mõtles tütarlaps. «Nüüd ma käsin endal ilu-
sat und näha, häs-sti põnevad. Crookesi tahaks näha.
Ehk ma näen, kuidas ma temaga lendan — edasi ja
tagasi — selles tema imemasinas.»

Ah, Crookes, te ei teagi, et üks tüdruk mõtleb teile
ja ei saa millestki aru ja jääb magama... jääb
magama...»

Siinkohal ajas ta huuled torru ja pani sõrme suule;
siis jäi ta vakka ja nägi kõike seda, mida meie ei näe.

II

Kell seitse hommikul Tavi ärkas, nähes kõike seda,
mida näeme ka meie. Paar minutit sahmerdas ta, et
voodisse pugunud õist jahedust minema peletada, ja
lõppis tekki endale külje alla, hõõrus siis silmi ja mää-
ras kindlaks hetke. Hetk näis olevat piduliku moega,
silmet päeva valitses mõistatus, tänast rahapuudus. Ole-
viku ja ammu möödunud käsitamatu ajalõigu vahel oli
sõit Lyssi.

Kuigi Tavi oli olnud väga väsinud ja raskelt maga-
nud, äratas teda üsna vara see sisemine käsk, mille me
endale alateadlikult anname, kui saabuv päev toob
kaasa palju askeldusi.

«Sellel kuupäeval ma siis sündisin,» ütles tütarlaps,
lõmbas käed teki alt välja, silitas ja vaatas neid nagu
võõra pilguga.

Kurvastusega leidis ta, et nad on väärt ninakirtsust, vähemalt pole nad nii ilusad kui mõnel kujul või kuulsal maalil. Aga — tühja sellest. Käsi silmitsenud, katsus ta hirmuga oma jalgu — ega nad kõverad ei ole, aga äkki on nad kõverad? Ta poetas ühe jala teki alt välja ning tõstis üles, kuid peale valge naha, sirge sääre ja väikese põia ei avastanud midagi. Äkki tundus talle, et keegi vaatab neid õpetlikke harjutusi pealt, ja voodi segi tuustunud, sukeldus ta sellesse kui vette, kahmates kaasa ka õhtul toolileenile visatud rõivad, ja pani end mugavuse mõttes teki all riidesse.

Ajalehe sisse pakitud rätik kaenlas, astus ta köögiuksest välja. Nüüd kohtas ta ka naabreid. Lõbus küürakas pesunaine jooksis talle trepil müdinal järele, haaras käest kinni ja karjus nagu kurdile:

«Kas sa ei sõitnudki ära? Millal sa tagasi tulid?»

Abielupaar Punktier — rändnäitlejad ilma teatrit, kaks edvistavat vanakest — kastsid teekannust oma potililli; Tavit nähes vudisid nad kähku talle vastu, magus uudishimu silmades.

«Saite oma tööasjad korda, Tavi?» küsis mutike vanamees tõstis ühe kulmu kõrgele ja valmistas ette sobivat ilmet vastavalt sellele, kuidas kõlab vastus.

«Jah, teie tööasjad,» kordas ta. «Avastage endas talent, näitlejatalent, nii soodsa figuuriga, nagu teil on...»

Kaasa löikas jäise pilguga ta jutu katki, mispeale vanamees pea õlgade vahele tõmbas, vait jäi ja varukalt niidiotsakese maha rapsis, näol imal, õnnis naeratus.

«Kelle juurde te teenima lähete, kullake?» uuris madam Punktier raugel häälel, nagu tunneks ta end veidi häiglasena.

Veel mitu inimest, kellel tuhvliid palja jala otsas, kellel piip või juuksenõelad hambus, esitasid Tavile samu küsimusi ja kõigile vastas ta, et ei olnud nõu raske töö ja näruse palgaga.

«Nojah, mis siis ikka,» oli üldine vastus.

Kõige lühem oli tütarlapse jutt Quangiga, turske mehega, kes istus ukse ees õlekotil, jalad põiki üle rõdu välja sirutatud — koibi poleks ta koristanud ka siis, kui terve ratsaeskadron siit läbi oleks kihutanud — tuli tagasi pöörata või temast üle astuda. Quang oli

kattlakütja. Tavit nähes nihutas ta jalga, aga eest ära ei tõmmanud, vaid sügas hoopis selga. Võtnud piibu suust, ütles ta keerlevasse suitsurõngasse:

«Ei vedanud?»

«Ei,» vastas Tavi käigu pealt. Sealjuures ei vaadanud vestlejad teineteisele otsagi.

«Untsus?» päris Quang.

«Vhjuhuu,» vilistas Tavi.

Ja Quang pistis piibu jälle suhu.

Oli algamas üks neid palavaid ja helgeid, omaenda sadelusest joobunud päevi, mil kauni hommiku virges-tav kargus on nagu sõbralik käsi, mis üle silmade libiseb, enne kui neil tuleb aeg vaadata ärganud tunnete looma. Et enne keskpäeva leitsakut kodus tagasi tulla, ruttas Tavi ja jõudis südalinna äride avamise ajaks. Tal oli varemgi olnud tegemist igasugu vana-kraamikauplustega; ühte sellisesse poeuberikku ta sisse astuski.

«Belle rätiku müün ma ära,» ütles ta tõsiselt poodnikule, kes oma hommikusöögi pooleli jättis, et väikest ari teha.

Mäludes hakkas mees rätikut uurima, keerates seda oma hapu ja virila näo ees hoolikamalt, kui seda võisid maal ajal teha kangrud.

«Kuni te vaatate, räägin ma teie telefoniga,» ütles tütarlaps, ja tuletanud meelde vajaliku numbri, asus helistama.

«Doktor Emerseni korter,» ütles talle kõrva kauge naischääl.

«Noh, ja palju te selle eest tahate?» päris poodnik.

«Kas Rita on kodus?» küsis Tavi. «See maksis kolmkümmend — kakskümmend viis ehk ei laosta teid?» — «On küll, ma kutsun kohe.»

«Kuulge, preili,» ütles poodnik, «mis te tühja loba ajate, kui ma võin samasuguse või veel parema müüa teile viieteistkümmene eest, kaks või kolm või sada tükki võin müüa.»

«Praegu müün ju mina,» vastas tütarlaps mahedalt. «Rita, sina?» — «Jah, mina, mina, kes räägib?» kõlas rahulik kume hääl. «See olen mina, Tavi.»

«Võtke kaksteist,» ütles poodnik.

«Parem ma viskan ta minema.» — «Tavi, mida sa ütlesid? Ma ei saanud aru.» — «Ära imesta, Rita, ma

räägin sinuga ja veel ühe inimesega. Tule täna õhtul mulle külla oma paksu Buddsiga. Mis? ... Sünnipäev.

«Võtke viisteist!» hüüdis poodnik.

«Oh, mis sa ikka õnnitled... Hästi, võtan viisteist. Vanaks hakkame jääma, Rita, varsti on kaks aasta kümnet turjal! Ootan ja pakun igasugu maitsvaid asju. Mis? Hästi, jääme nägemiseni.»

Jätnud telefoni, sirutas Tavi käe ja vaatas tõsiselt ning nukralt, kuidas poe peremees hõbemünste talle poe peale ladus. Sealjuures vaatas poodnik talle otsa, endal nagu laia naeru täis.

«Olge terved,» lausus ta, «astuge sisse, kui midagi müüa juhtub; meie ostame kõike.»

«Ostan, müün, müün ja vahetan,» lausus Tavi hahameelselt lävel seisatades ja vaatas kelmika naeratusega tagasi, «aga ühte asja te ikka ei saa osta.»

«Ei tea, mida?» päris poodnik, ärihasardis riivatud ja hõõrus energiliselt käsi.

«Te ei saa osta sünnipäeva, nagu mina selle ostsin. Näete!» pigistas Tavi raha rusikasse, tõstis käe üles ja puhkes naerma. «Ei saa osta! Trafagator, Eclador ja Macridator!»

Pahvatanud ühe hingetõmbega need sõnad, päris okultistlikust romaanist, mida ta hiljaaegu oli lugenud, lipsas naerev tütarlaps vuhinal poest välja ja kadus varahommikusse päikesepaistesse, mis ei lasknud otse vaadata, vaid pimestas ja tõi vee silma.

Ostnud punase roosi ja valge liilia, millest ta juba eile oli unistanud, kinnitas Tavi need kleidile. Korvis olid tal nüüd munad, liha, või ja jahu; toidukraami keskelt paistis tumeda veinipudeli hõbekael; batistipeidetud küünarnuki all punasid mõned apelsinid. Nõnda relvastatuna, tundes, et on sooritanud kangelaadse teo, jõudis Tavi koju, istus, laksutas keelt toimetuste plaani pidades ja tegi tule pliidi alla.

Tuli hakkas praksuma ja pliidirõngaste vahelt paistis lõbus leek. Tuba ja köök olid heledat päikest täis, korralageduski tundus meeldiv; roos ja liilia seisis helesinises piimakannus laual, kust lina oli maha libisenud, ja pakkusid rõõmu silmale. Lilli vaadates tuli Tavil tahtmine minna parki, kus läbi lehtede roheline langeb hõbedane sillerdav valgus, kus lillepeenrad kirendavad õitelõõmas ja kirkas vaikus nagu tugev

südametukse valitseb karge hetke üle. Pannud liha kastrulisse, vaatas ta ringi ja märkas, et on käes lihtne üksildane hommikutund, mida soojendab päike. Siis ihkas ta, et süda lööks magusalt ja valusasti; nagu metslane õiendas ta arved oma sisseostudega, viskas kiiruga, läbematusest jalaga vastu maad lüües, liha peale tüki võid ja otsustas soola panna hiljem, kui praad valmis on; rutakalt ja ägedalt sõtkus ta savikauas jahust, piimast ja munadest taigna, segas hakkliha ja tegi valmis pirukatäidise. Selle tööga lõpule jõudmas, kujutles ta, kui maitsev see kõik saab olema; siis heitis ta piruka ja prae peale raasike lahkema pilgu ja pani toidu veidi õrnemalt praeahju; seejärel pesi ta käed, võttis raamatu ja istus akna alla.

Peen roosilohn ei sobinud viletsa toaga. Luksusejanu haaras Tavit; tilgutanud pudelist paar tilka lõhnaõli taskurätile, nuusutas ta seda võrdlemisi rahuloleva nooga ja pani enda kõrvale lauale. Kuid teises käes oli tal midagi, ja Tavi tegi peo lahti: sülle langes tükk kuivanud juustu, mille ta möödaminnes, hahameelselt punku oli kahmanud. Juust, nagu ikka, nõudis leiba. Vastumeelselt tõmbas ta jalaga lähemale tooli, millel eile õhtust saati vedeles leivakannikas, ja murdis selle küljest tükikese. Juust oli nii kibe, et ta sülitas, kuid sattus siiski hoogu, kraapis noaga hallituse ilusti pealt ära, istus uuesti ja hakkas sööma, vahetevahel taskurätikut nuusutades; ühtaegu libisesid ta säravad silmad kiiresti — edasi-tagasi — üle raamatu lehekülgede. Sellal kui liha praeahjus ägedalt särises, pirukas kerkis ja jälle alla vajus, olles otsustanud pigem kõrbeda kui mingisugusele juturaamatule alla vanduda, kihutas ratsanik Saint-Croix'ist toimu üles keerutades mööda kivist rada Alençon'i hertsogi juurde, et inglaste kalaleitungist teadet viia, ja ratsaniku ümbert kinni hoides istus tema selja taga lõhnaõlipilves Tavi. Kuni lord, Calais' kuberner, Dianalt võimatuid tundmusi anus, kees kaste üle, kuid Tavi vastas lordile jäisel pilgul: «Oo eil!» Selleks ajaks, kui rüütel, kõigi maade ja aegade paleus, vangistatud neiu vabastas, oli pirukas lõhki küpsenud ja osa täidist välja valgunud, Tavi aga, näost õhetav, oli just otsustanud öelda sellele suure mõõgaga rüütli: «Jah!»

Oh teid, surelikke inimesi ja teie lapselikke silmi,

mida tumestab elu! Teile naeratavad ja teid tervitavad kõik, kes hingavad olematu maa rahutut ja magusat õhku. Kas Tavi magas või ei, poleks ta osanud öelda, kuid ära väsides nägi ta, kuidas inglaste ja prantslaste vägede sekka ilmusid indiaanlased. Mingi raamatu kaaned polnud suutnud neid kinni pidada. Siis kadus kõik. Käega üle silmade pühkides tuli Tavi tõeliselt tagasi ja asus taas majapidamise kallale.

III

Nüüd kraamis ta tuba, pühkis lapiga tolmu, nihutas kolinal toole, pesi ja kuivatas nõusid ning askeldamisest löid lõkendama ta õrnad palged. Tundes, et nägu õhetab, läks Tavi peegli ette, mossitas ja sülitas.

«Ptüi, ptüi! Nagu nõid, nagu korstnapühkija; mitte põrmugi parem kui see saratseen seal!»

Tõepoolest, ta nina oli tolmu, üle põse jooksis tahmatriip ja kael oli tolmust hall. Tavi tahtis juba käterätikut haarata, et end puhtaks pühkida, kuid lausis siis tujutult ohates käed rüppe ja vangutas pead.

«Kelle jaoks ma end ikka ehin ja nühin; niigi kena küllalt.»

Tõepoolest, ta oli niigi kena küllalt.

Pole õigemal hetke naist kirjeldada kui see, mil ta ise oma välimusele mõtleb; nii-öelda kasutada kirjelduseks sobivat juhust. Et selline juhus on saanud, oleks patt seda käest lasta ja uut ootama jääda. Terava pilguga lugeja pani arvatavasti juba tähele, et rõhutatades sõnu «ta oli niigi kena küllalt», see tähendab oli kena tolmu- ja tahmase näost hoolimata, ei mõelnud me klassikalist joonte harmooniat, mis mingil juhul ei tohi tahmaseks saada, sest tahmaplekk rikub silmapilk kogu ta võlu. Tehke prooviks katset kujuga ja määrige ta imekaunis nägu, mille ilmes ei avaldu küll midagi peale tingliku täiuslikkuse, millegi tumeda, kas või sellesama tahmaga kokku — silmapilk on lahunenud ta veetlus. Must plekk või jutt marmori rangelt täiuslikel vormidel mõjub hukutava lisandina, mis niisama halastamatult kahjustab lõpetatust, nagu tindilärakas valgel paberilehel teeb korrapealt räpaseks

kogu lehe. Just niisamuti kaotab sarmi tõeline iludus, pealaest jalatallani laitmatult kaunis naine, kui ta nina saab tolmuks või põsele satub tindiplekk; selline on igasuguse täiuslikkuse kurbloolus, sest olles küll võimas, on ta ühtlasi kaitsetu, kui on sunnitud millelegi või milleski ootamatult alla vanduma.

Elav ja lõbus tütarlaps aga, kel on ebakorrapärane, kuid armas ja õrn nägu; särav ja soe, otsekui tasa helisev pilk, mille ilme järjest vaheldub; tütarlaps, kes vahetpidamata koob enda ümber hoogsate, muretute liigutuste nähtamatut kangast; kes on kõhnuke, kuid kauni kehaehitusega, kel on aval ja selge hääl ning naeratus, mis libiseb üle näo kui värelus üle puulehtede — selline tütarlaps võib vähimatki kahju kandmata end mustaks ja tolmuks teha, nagu süda lustib; tema sulnidus, mis kutsub esile hoolitseva naeratuse, võib musta tahmapaine, sest tal on selleks rohkem vahendeid kui liikumatul raidkujul või elusal, kuid aeglaselt muljeid kiirgaval jumalataril. Kas see võiks naeru lagistades ja endale vastu külgi pekstes ringi karelda? Ei võiks. Aga seda võib iga lihtne armas tütarlaps, kellele ei tee muret, kuidas niisugune eksperiment välja kukub.

Ja ongi kõik, mida me tahtsime paslikku hetke kasutades öelda. Vahepeal oli Tavi, pühkides tolmu kummutil seisvatelt nipsasjadelt, pidanud mõttes vestluse kipssaratseeniga. Kadunud kapten oli alailma piipu vastu tema alust tühjaks koputanud, värvi maha tagunud ja sel moel saratseeni jalgealusesse hirmsaid auke uuristanud. Üks käsi varjuks silmade ees, vaatas saratseen kaugusse, teine käsi hoidis jatagani käepidet.

«Noh, kuidas te seal Saratseenias ka elate?» päris tütarlaps.

«Pole viga, tasapisi.»

«Räägitakse, et teie tõite vaimuvalguse Hispaaniasse,» jätkas Tavi. «Räägitakse, et te olite vägev rahvas, aga nüüd te olete viletsaks jäänud. Miks see nii läks?»

«Mina olen kipsist, mina ei tea,» vastas saratseen.

«Kuule,» lausus tütarlaps ja pani käed puusa, «tõmba ükskord ometi oma jatagan välja, raiu vihinal õhku ja too kuuldavale sõjahüüd; mitu aastat hoiad sa pide-mest kinni, aga mõõka tupest tõmmata ei suuda. Ärka üles ja näita end!...»

Koristamise, nõude pesemise, poodi jooksmise, küpsetamise ja mitmesuguste muude rahmelduste tähe all möödus palav päev, andes maad lämmatavale öhtule. Kuid unustamatu päeva sündmustest polnud mitte kõige vähematki meelest läinud; ümberpöörduvalt, mida rohkem aega möödus, seda pealetükkivamalt ründasid rasked mõtted, seda läbitungimatumaks muutusid sündmused; kõiges toimunud oli tabamatu ja käsitamatu seos. Kui vaevarikalt Tavi ka ei harutanud sõlme, mille moodustas Crookes, kes teadis, et Torp on surnud; Crookes, kes jahmatas rahvahulka tegudega, mis halvustava rümina silmapilk poolehoiuhõisetesse lämmatasid; Crookes, kes oli öelnud, et nad kohtuvad varsti ja et tal pole enam vaja teenima minna, — keeruline pundar jäi ikka selleksamaks hargnematuks umbsõlmeks, mida ta sakutades aina kõvemaks muutis, võimetuna seda lahti harutama või puruks rebima. Torpi surm paistis olevat valatud sama medali teisele küljele kuhu Crookeski. Crookesi üle mõeldes oli Tavi sunnitud tunnistama, et temas oli jõudu ja rahulikku kindlust, mis ootust äratas, aga kujutledes ennast ja oma tähelepandamatut elukäiku, pani ta imeks ega saanud aru, mida ühist võiks temaga olla inimesel, kes kui mitte täna, siis homme jätab varju Edisoni.

IV

Kella kaheksa paiku öhtul, kui Tavi üksiolemisest juba tüdinema hakkas, kuulis ta kombekalt kasinat koputust, millega siseneb inimene, kes enda jäetud jälgi vaatab, ja tormas ust avama.

«Ma tundsin su ära,» hüüdis ta, «see oled sina, Rita, vaikne hiirepoju, ja sinu Budds, kes on vist küll kõhnaks jäänud!»

Kleenuke punapäine neiu, kelle nägu oli nagu kitsejalg, astus väärakalt üle läve ja heitis pilgu austajale oma selja taga.

«Minap see olen,» ütles ta pikkamisi, «aga kuidas siis Budds kõhnaks on jäänud?»

Tema selja taga turtsatas olend, kes oli nii paks ja ümmargune, et küljele keeratuna oleks ta arvatavasti

võinud pöörelda selles asendis nagu vurr, ilma, et ükski muu kehapunkt maad oleks puudutanud.

«Kuidas siis Budds kõhnaks on jäänud? Ta sööb, jumal tänatud. Aga kullake, palju õnne sünnipäevaks! Budds, soovige õnne. Siin on sulle tort, Tavi.»

Võtnud ühte kätte tordi ja saanud põgusa suudluse huultele, millele ta vastas tormaka musiga kõrvaletale, haaras Tavi teise käega Buddsist kinni ja tõmbas ta endale päris ligidale. Budds oli kahekümne kahe aastane noormees, parimas öitseeas nagu trullakas kümneaastane hiiglasepõnn, kelle iga liigutus meenutas imik Gargantuad.

«Nii et te ei kavatsegi kõhnemaks jääda, Budds,» ütles Tavi, näpistades teda võpatavast küünarnukist, «kahju, siis te meeldiksite mulle palju rohkem! Te olete ju täitsa hiline! Krae pigistab teid. Rita, miks sa ei vaata, et ta trepist tasakesi üles tuleks? Kuidas ta süda peksab, kuidas ta hingeldab — oh teid vaesekest! Te peate end puuderdama. Tahate, ma puuderdan teid?»

Rõõmsalt naerdes kavatses ta kohe puudritupsu haarata, aga Budds tõstis haledasti mõlemad käed kaitseks ette; ehtne hirm ja ehmatus peegeldusid ta punetaval näol, silmad tõmbusid märjaks, aga siis sai naeruhogast võitu, ta kõõksatas äkki, turtsatas ja hakkas müginall naerma.

«Pu-pu... pu-puuderdada,» kogeles ta lõpuks õhku ahmides ja taskurätikuga nägu pühkides, «ei, ma ei puuderda end... mitte, mitte, mitte... ialgi! Olge te tänatud! Väga lahke teist!»

Need nobedalt lausunud sõnad, täis sügavat põlgust puudri vastu, vallandasid hingematva naeru, mida Budds püüdis vaigistada käsi vastu nägu surudes; isegi rahulik Rita puhkes südamest naerma.

«Aga ikkagi, kullake,» usutles ta, «sa oled nii elevil, et mul hakkab hirm! Mis sinuga on, ah?»

Uus koputus katkestas ta küsitluse.

«Ma olen terve öhtu niisugune,» jõudis Tavi öelda, «tead sa, Ballis, mul on närvid püsti.»

Ikka veel naerdes avas ta ukse ja haaras embusse väikese tõmmu pärdiku nägu Célestine Dufrault' — kunagise töökaaslase raamatukauplusest —, kelle mustadel kiharatel ilutses laia servaga kübar.

«Tere, Célèstine, tere!»

«Palju õnne, kulla Tavi, palju õnne!»

«Jah, raske on see vanainimese elu. Célèstine, kelm sihuke, kes sul kaasas on? Aah, see on ju sinu vend!»

Teineteise käest kinni hoides hüppasid tüdrukud mitu korda õhku; seejärel õnnitles Flaque, Célèstine'i vend, Tavit vaimukate ja valitud sõnadega; tema käitumismaneer, pilklik ja iseteadlik nägu, vilunud ja kekutavad, ekstra lihvitud žestid, mis on kõrges hinnas avalikel ballidel, tegid sellest elupõletaja näoga noormehest kogenud, igas olukorras leidliku kavaleri.

«Õilmitse ja ehi ikka me elurada, puhke üha uhkemalt ja säravamalt õitse!» lõpetas ta oma õnnesoovi.

Tähelepanelikult, näol ergas naeratus, kuulas Tavi selle ilukõne ära nagu noomituse, sirutas pidulikult Flaque'ile keppsirge käe, raputas maruliselt lahke õnnitleja kätt ja lausus õhates:

«Oeh! Te purustasite mu südame! Kas ta purustas mu südame või ei?» küsis ta kiiresti ja tõsiselt kõigilt järgemööda. «Purustas või ei? Purustas või ei?» jõudis ta aupaklikult eemaletõmbunud Buddsini. Pea heldinult viltu, paristas paksuke õhinal:

«Ei, ei, ei!» ja kiikas pelglikult Rita poole, kuid tema käitumisele vastati armuliku grimassiga.

Tavi kavatses parasjagu külalisi köögist valgesse ja puhtasse tuppa lükata, kui paakil ukse vahelt kostis mandoliini metalset tilinat, mispeale Flaque kulmu tõstes tähendas:

«Ohoo, sealt tulevad Ralf ja Murray!»

Ja tõesti, kaks pikka noormeest, lasknud endast mööda niisama pika ja tugeva, meheliku välimusega neiu, kes polnud küll ilus, kuid meeldiva näoga, jäid ukse taga seisma, seadsid ühe jala ette, ja puudutanud käega sametbaretti, meelitasid pillikeeltelt «hullustihurmava» valsi. Nõnda, valsi saatel, astusidki nad sisse ja tervitasid kummardades, mängimist katkestamata. Veetlevaim paharet, kes eales on end seeliku varju peitnud, näpistas kilgates tütarlapsi sääremarjast: õhates viskusid nad kavaleride embusse, toetusid nende kõverdunud käsivarrele ja hakkasid ühe ja sama koha peal keerutama, sest ringis tantsima poleks selles ruumikitsikuses mahtunud isegi kanapojad. Kuigi Budds end

rohkem väänutas kui tantsis, paistis Tavi rahule jäävat.

«Te ju tantsite oivaliselt!» sosistas ta. «Kergelt nagu suletups!»

Ja heasüdamlik paksuke andestas talle jäägitult tema ulaka puudrinalja. Pikk neiu, kelle nimi oli Alice, väntsutas ülima külmaverelisusega ringi edevalt naeratavat Ritat; lõpuks pörkasid Célèstine ja üks moosekant seljakuti kokku ja tantsupidu lõppes.

«Et te nii uhked välja näete,» ütles Tavi barettidega noormeestele, kes kandsid ühesugust, punase atlasskraega sinist kuube, «siis teeme kirju rea. Mis oleks, kui ma ühe teist enda kõrvale istuma paneksin — nimelt teid, Murray, sest te naeratate mulle nii kenasti; pealegi peaks minu valge kleit selle musta vööga hästi sobima! Ralf, kullake, tulge siia. Alice, sõber, luba ma kallistan sind natuke.»

Nad sülelesid ja silitasid teineteisel naerdes ja hellalt pead.

«Nii, nüüd on kohe rõõmsam olla. Noh, tulge, istuge, istuge, kõik, kõik, kõik! See tool logiseb; see küll ei logise, aga teie jaoks on ta nõrk, Budds; noh, kas kõik on istunud? Uuhh!»

Niimoodi lobisedes, naerdes, ühte tagant lükates, teist toolile surudes või uuele kohale juhatahes seadis Tavi kõik ümmarguse laua taha istuma ja võttis ise platsi Alice'i ja Murray vahele. Uhkustundega vaatas ta lauda. Alice oli toonud plaadikoogi, Rita tordi, Ralf kraamis lagedale vorsti ja Murray karbi suhkurdatud puuvilja; pealegi pilgutasid nad teineteisele silma ja kinnitasid bassihäälel, et «täna alles hakkame jooma», mispeale daamid tegid «hm!», kehtasid õlgu ja küsisid üksteiselt:

«Saad sa millestki aru? Ei saa. Aga sina? Veel vähem kui sina!»

Sellest hetkest peale võis Tavit näha kolmes asendis: toolil nihelemas ja nimetissõrme vibutamas, kusjuures ülejäänud sõrmed olid rusikas, nagu hoiaks ta pähkliit peos; püsti seismas, et jalaga vastu maad kõpsutades oma kiirele jutuvoolule kaalu lisada, või siis poolkõveras nõudest lookas laua kohale kummardumas. Ta naeris ja lobises vahetpidamata, kuid kuskil südame kohal lamas kivi, mis ei lasknud vabalt hingata. Nii teeb

vahel häda kipitav koht; teeb häda, kui sa tema peale mõtlema satud.

Kuidas süüakse ja juuakse, on kõigile teada; mainida tasub ehk ainult seda, kui lusikas kõlksatab või naeruhimuline naaber midagi kurku tõmbab ja läkastades kohvi suust purskab, nii et kõik kiljudes toolidega eemale sõidavad.

«Kuidas su reis siis läks, Tavi?» küsis Alice, vaadates midagi öelda kavatseva Rita poole.

«Kas sa mõtled, et sa enam üldse teenima ei lähe?» päris Rita. «Ausõna, sinu pidu on nii uhke, nagu poleks sul seda enam vajagi.»

Tavi keeras alustassi teistpidi, viskas õhku, püüdis kinni ja viskas uuesti üles, seletades:

«Selle koha magasin maha, magasin maha. Hiljaks jäin. Keegi oli juba tööle võetud.»

Hetkeks tuli tal tahtmine kõik ära rääkida, aga suu juba lahti ja silmad säramas, tundis ta, et ei suuda. On asju, mida ei saa puudutada, ilma et kuulaja imestaks, võib-olla isegi muigaks, igal juhul räägitakse neist nelja silma all, mitte lõbusa peoõhtu saginas.

«Aa... ee... ee...» — nende laulvate hääletsustega piirduski ta nõrk tuhin; ta läks näost roosaks, müksas Murray't ja kirjutas talle sõrmega põsele: «Vhiuu.» «Jätame selle,» ütles Tavi ükskõikse häälega, «täna pole mul tuju oma ebaõnnestunud sõidust rääkida.»

«Nojah, olgu nii!» hüüdis Ralf ja patsutas endale vastu põlve. «Asume olulisema juurde. Too pudelid, Murray, korgitõmbaja on mul olemas.»

Sõnagi lausumata tõusis Murray, nagu peas kui kuu-tõbisel, läks välja ja tuli tagasi, pudelid kaelapidi sõrmede vahel nagu viinamarjakobarad.

«Kus on alles kämblad!» ütles Flaque. «Aga kus see hüva kraam siis seisis?»

«Kartes, et kõik on juba purjus,» ütles Murray, «ja kellelegi kurba otsa soovimata jätsin ma nad rõdule.»

Naeru rõkatades asus seltskond silte uurima. Sõrmega tähtede ümber ringe joonistades luges Célestine: «Rumm.»

«Rumm!» hüüdis ta õudusega. «See ju tapab meid! Kas sina jood seda mürki, Alice? Ja sina, Rita? Mina küll ei joo, miski hinna eest!»

«Muskaati on ka,» tähendas Ralf viisakalt, «siin ta on, see kanaarilindude jook, napsivendade häbi ja filosoofia viletsus.»

«Ja mis see on?» küsis Rita tõsiselt pudelit uurides.

«Harilik kastoorõli,» vastas Murray.

Lõpuks olid kõik pudelite üle arvamust avaldanud ja nalja heitnud ning Murray asus valama; daamid ulatasid klaasid tema poole, näidates mõõtu peaaegu põhja ligidalt, aga nihutades sõrme ülespoole, kui pudelist mulksuv vein kõrgemale tõusis.

«Aga minu, minu, minu tagasihoidlik pudel, mis ma oostsin,» küsis Tavi, «kas ma selle ka lauale toon?»

«Aga muidugi, muidugi!» hüüdsid mehed. Budds higistas vaikides, kummardas, säras ja pühkis aina nägu.

«Niisiis terviseks!» tegi ettepaneku teistest kärsitum Flaque.

Mõni puudutas klaasi vaid huultega, mõni jõi põhjani, ja kõlavate hõisetega õnnitleti Tavit, kes oli veini kurku tõmmanud ja aevastas, vehkides tänu märgiks närviliselt käega.

«Täna kõik, kõik, kõik,» ütles ta ja mõtles samas: «Huvitav, kuidas mu salapärane tuttav Crookes mulle õnne oleks soovinud?»

Kuid ta mõttelõnga katkestas vali hüüatus.

«Siis ma pean jutustama,» jätkas hüüdja (see oli Murray), «et tänasest ülimalt põnevast ajalehest lugesin ma lihtsalt vapustavat lugu — ja ma mõtlesin, Tavi, et te võib-olla olete sellest kuulnud, kuna te olite eile Lyssis.»

«Mina lugesin ka. Jama,» ütles Rita plaadikooki mugides. «See pole usutav.»

«Te siis ei teagi?» hüüdis Murray. «Mul on see leht kaasas. Jutt on ühest uuest leidurist. Ta lendas nii, et kõigil jäid suud ammuli. Kas te tõesti midagi ei kuulnud?»

Püüdes mitte märku anda ärevusest, pööras Tavi süütult näo Murray poole ja pilgutas süvenenult, kuid nõutult silmi, nagu pingutaks ta kergelt mälu.

«Kuulsin küll,» lausus ta aegamisi, «midagi niisugust kuulsin ma küll, midagi sedamoodi, aga ma jäin vist tukastama ja ei pannud tähele, mida vagunis räägiti. Noh, lugege ette.»

Murray lõi ajalehe lahti ja hakkas otsima artiklit, mis teda vapustanud oli.

«Tasem,» ütles Rita, kuigi kõik hiirvagusi ootasid; Murray'l ei õnnestunud kohe õiget veergu üles leida. Seltskond ootas köhatades lugemise algust. Oli vaikne; sellele vaikusele vastas äkki ebameeldivalt tajutavaks muutunud vaikus väljaspool; nagu oleks kogu maja korraga magama jäänud, nagu oleks terve linn unne vajunud.

«Mida see tähendab, miks nii vaikne on?» küsis Alice rahutult teiste otsa vaadates. «Kas kell on tõesti nii palju?»

«Siin see on,» ütles Murray ajalehte lauale laotades. «Eks arvake ise, milline torm Lyssis tõusis. Kuulake!» Aga ta ei saanud jätkata, sest kõigi tähelepanu pöördus äkki millelegi muule: kiire vali koputus tarretas nii lugeja kui kuulajad.

«Mis see siis on!» hüüdis Tavi, kuid kohe raksatasid uued, veel valjemad ja nõudlikumad hoobid, ja veidi kahvatanud, läks ta mureliku näoga kööki, käskides käeliigutusega kõigil teistel rahulikult istuma jääda. Lävel jõudis Murray temast ette; tütarlapse kõrvale lükanud, tõmbas ta ukse hooga lahti; selle taga pimeduses tungles suur jõuk mehi.

Kes taipas, kes jõudis taibata, milles on asi, karjatas ja hüppas tooli kolinal püsti, kuid Tavi, käsi vastu rinda surutud, taganes samm-sammult toa poole.

«Välg ja pauk,» ütles Flaque külalistele kordamööda otsa vaadates; nagu tema, vaatasid teisedki üksteise poole ja nägid, et kõik on kahvatud ja jahmunud. Tavi, süda saapasääres, suutis ainult kiiresti hingata ega uskunud oma silmi. Kuus sandarmit olid ta sisse piiranud; kaks jäid pärast tuppaastumist ukse kõrvale seisma; ülejäänud lahutasid külalised üksteisest ja täitsid terve korteri, jäädes valvsalt ja liikumatult seisma, nende ilmes aga välgatas midagi kiskjalikku, valmis esimesel märguandel kallale sööstma.

Nii nagu kaob ese, mida me nüüdsama rahumeeli ja muretult imetlesime, kistud käest võõra, vihkamisest tulvil liigutusega, andes hingele valusa, masendava hoobi, nii oli ainsa hetkega välja kistud, lõhutud ja eemale heidetud selle õhtu lõbus valgus. Salvav hirm surus oma astla kaamete külaliste kohkunud süda-

meisse; karjatades hüppasid nad püsti ja vaatasid ringi, nähes kaaslaste nägudelt, kui kaamed nad ise on, kui rusutud ja löödud relvade nägemisest.

«Tavi!» karjatas Alice.

«Ma keeldun midagi mõistmast,» ütles tütarlaps südametäiega, põrnitsedes mornilt lävel seisvat mustas mundris meest, kes omakorda ainiti teda silmitses. Mehe pilk mõõtis harjumuslikult toimuva keskpunkti; ühes käes oli tal portfell, teise käega toetas ta oma teravat lõuga.

«Seletage siis, mida see kõik tähendab,» nõudis Tavi, püüdes vägisi naeratada, «kas teie tõite nad siia? Vaadake, kuidas te meid ära ehmatasite. Ma värisen veel siinemaani. Te ju eksisite, eks ole? Siis vabandage ja minge minema; ja siis ma veel mõtlen, kas ma teile andestan. Selles korteris elan mina. Minu nimi on Tavi Tum. See on kõik, mida teil polnud tarviski teada.»

«Tavi Tum,» ütles tundmatu, «teie isikut kindlaks teha oligi see, mida me tarvitsesime.»

Need sõnad vabastasid kõik tardumusest. Tavi kergitas õlga, lükates maha sandarmi käe, ja läks nurka, pöörates teiste poole solvumispisarais, uhkelt naeratava näo. Ralf ja Murray tormasid toa keskele, et takistada perenaise kinnivõtmist.

«Te olete täiesti hulluks läinud,» ütles Murray vihaseks ja sirutas käe välja, et lähenevaid sõdureid kinni pidada, «häbenege! Pole olemas süütumat ja leebemat olevust kui see tütarlaps, kellele te seitsmekesi kallale lähete!»

Ta lükati küünarnukiga teelt kõrvale.

«Siin seisab inimene, kes teab, mis ta teeb,» vastas ametnik järsult, «või te tahate, et ma areteerin ka teid?»

Céléstine oli voodile viskunud ja nuttis kibedasti; värisev Rita kordas mõttetult, hädise naeratusega ringi vaadates:

«Lähme ära, lähme siit ära! Issand, kui õudne!»

Aga Budds, nagu äkki verd täis valgunud, pörutas jalaga vastu maad, haaras tooli ja virutas selle põrandale.

«Ei tohi, ma ei luba!» hüüdis ta tuliselt.

«Vait!» käratas sandarm. Kuid Budds oli isegi koh-

kuma löönud, porises veel midagi pahaselt ja jäi vait.

Nüüd, kus kõige kohutavam öeldud oli, saabus, nagu kiirelt ja pingeliselt arenevate sündmuste puhul tihti juhtub, lühike vaikus, otsekui võigas pilt, mis oma liikumatuses kõnekalt mällu sööbib. Kõigi pilgud olid pööratud vangi poole, kes asjatult katsus lahti rabelda kahe tugeva kätepaari vahelt, mis teda masinliku jõuga kinni hoidsid. Nuttes, pärani silmades kättemaksuiha, suu põlglikult kokku pigistatud, tukslev pisarais nagu õnnetu nagu lapsel, jättis Tavi lõpuks rabelemise ja käte vabaksiskumise, kuid surus peod rusikasse ja raputas neid nii kõvasti ja ähvardavalt kui suutis. Siis hakkas ta hingeldades rääkima.

«Ma nõuan,» ütles ta raevukas meeleheites, «et te seletaksite mulle, mis nalja te teete! Täna on minu pidu, minu sünnipäev, aga te võtate mu kinni nagu vargaplika tänavalt! Need on minu külalised, minu sõbrad — mida nad minust mõtlevad!?»

«Tavi, tobuke!» hüüdis Alice silmi pühkides. «Ära räägi rumalusi!»

«Me mõtleme, et sa oled keevaline laps,» ütles Murray ta kätt surudes. «Kuula mind, nende meestega on mõttetu maid jagada. Me jääme sind ootama. Ära peksa neid ja mine kaasa, kui kord nii läks. Eksitus on liiga jäme. Kurat teab, mis nad seal segi ajasid!»

«Üks küsimus,» ütles Tavi mehele, kes areteerimist juhtis, «mis on teie jõleda käitumise põhjus?»

«Seletused antakse teile kohapeal,» vastas see, käskides sõdureil pilguga ukse poole astuda, «mina tegutsen käsu järgi ega tea mitte kõige vähematki.»

«Valetate,» ütles Tavi viha ja nõrdimusega, «valetate, te olete harjunud valetama. Mida te otsite siit terve väesalgaga? Ma küsin teilt uuesti: miks te käitute nii alatult?»

«Aitab,» ütles ametnik, «jätke jumalaga ja minge tõrkumata alla. Teid viiakse pärale. Ja teid, härrased,» ütles ta külalistele, «pean ma kõiki veidi aega kinni. Ees seisab läbiotsimine. Kuni see pole lõppenud, ei lahku siit keegi.»

«Lubage mul ometi neid kallistada,» ütles Tavi sandarmitele. Ta lasti vabaks; ta kallistas sõpru, tõustes kikivarvule, kui järg jõudis Ralfi ja Murray'ni; suudeldes määris ta kõigi näod pisaratega märjaks. Sõdurid

ei läinud temast sammugi kaugemale; talle ulatati kübar, sall, soe jakk. Toppinud värisevad käed sassiläinud varrukatesse, seadis ta end kiiruga valmis, vastas hüüetele õhusuudlustega, lehvitas käega, läks möökade ja saabaste tümpsumise saatel välja, ja märganud, et ametnik jälgib ta kohmitsemist sellise näoga, nagu kavatses midagi käratada, näitas talle rahulikult keelt.

V

Hambad ristas, pisaraid neelates ja lõdisedes, nagu lükkaks teda tagant tappev tuul, läks Tavi tiheda sõduritesalga keskel kiiresti rõdult läbi. All hoovis õõtsusid laternatuled, raiusid kapjadega maad hobused; naaberkorterite udest piilusid naised ja lapsed, kes üksteise ümbert kinni hoidsid, nagu ähvardaks neidki hädaoht. Hirmunult ja küsivalt vaatasid nad tütarlapse masendatud nägu. Viimaseid jõuriismeid kokku võttes noogutas või naeratas Tavi abitult neile, keda ta tundis. Kui rongkäik jõudis mõne sellise paakil ukseni, kust paistis valgus ja kostis hääli, langes see paukudes kinni ja selle tagant võis kuulda summutatud vandesõnu. Sõdurid kiirustasid; kaks kõndisid ees ja andsid käeviipega märku, et juhuslikud vastutulijad end teelt koristaksid, ja inimene tõmbus silmapilk seina äärde; ainult Quang, kes oli seisnud liikumatult keset koridori, hõõguv piip hambus, astus kõrvale nii aeglaselt, et sandarm ähvardavalt mõõga järele haaras.

«Ma ei mõtle midagi!» jõudis Quang tütarlapsel hüüda. «Rõõmsa jällenägemiseni!»

Tavi silmad läigatasid nii paljuütlevalt, et Quang mõistis täielikult ta hirmu ja ahastust.

«Nojah,» hüüdis Quang talle järele, «võeti kinni nagu lind, ja muud midagi.»

Need arusaamatud, kuid tulise hooga lausunud sõnad soojendasid veel Tavit nagu pehme tuuleõhk, kui kõik järsku seisma jäid: trepist jooksis üles sõdur ja karjus:

«Tõld kihutas minema! Kõik hobused hakkasid perutama: värisestid ja lõhkused, kutsar ei saanud midagi teha. Panid täie hooga ajama!»

Puhkenud lärm mattis ta sõnad; vahepeal oli rong-

käik troppi kokku jooksnud, ja kuni nad ridu kohendasid, kõlasid juba kiired käsklused. Suure lõbuga kuulis Tavi, kuidas osa teda saatvaid sõdureid lahkus ja müdinal trepist alla jooksis — midagi välja uurima ja joonde ajama.

«Saite nüüd,» surus ta läbi hammaste, «hobusedki on targemad kui teie!»

Tema juurde jäänud sõdurid viisid ta tagant tõugates akendest valgustatud hoovi, kus sadulasse hüpanud mehed suure vaevaga pidasid paigal millestki ärakohutatud hobuseid; need pruuskasid ja peksid kapjadega maad või kargasid korsates, paanilises hirmus kõrvale.

«Noh, mida me nüüd teeme?» küsis keegi meelepahaga. «Tõsta tüdruk sadulasse,» hüüdis teine. «Hoidke silmad lahti ja pidage meeles, et see on ohtlik juhtum!»

«Relvad valmis panna!»

«Seis! Hoidke areteeritut endi keskel!»

«Mida ta kardab?» kõlas vargne sosin.

«Seda ei tea keegi, siin ei saa kurat ka millestki aru.»

Tavi talutati hobuse juurde; sadulas istuv sõdur kummardus ja sirutas käe tema poole; teine sõdur, kes tütarlapse taga seisis, tõstis ta äkki hooga üles. Tavi rabeles meeleheitlikult ja lõi kogemata hobusele jalaga vastu külge, nii et see ootamatult väravast tänavale tormas, ja siis teatasid kivisillutiselt kostvad kabjahoobid kõigile, et ratsanik jõuab vaid suure hädaga hoida kinni perutavat looma; hobune korskas ja hirmus. Siis tormasid mehed vihaselt karjudes lugu lõpetama.

«No see tüdruk on püsti kurat,» ütles sõdur, kes Tavit kinni hoidis.

«Ma ei taha,» ütles Tavi nõrdinult, sõdides teda kiskuvate, tirivate ja rebivate jõhkrate kätega, millele tal polnud peaaegu enam jõudu vastu hakata.

«No on alles öö!» ütles keegi otse ta kõrva juures.

«Tooge latern ligemale!» hüüti eemalt.

«Ma ei saa temast jagu,» ütles sandarm, kes sadulas istus ja kellega Tavi sõitma pidi, «seiske kahele poole ja hoidke seda saatanat valjastest.»

Oli pime nagu inimesel, kelle silmad on kinni seotud; taevast polnud tähti ega kuud; kuskil kaugemal vilkusid mõned harvad äärelinna tänavalaternad. Puhus

hootine tuul. Paistis, et pilkane pimedus on igaveseks matnud päevavalguse ja kõik on otsa saanud peale kabjamüdinat ja häätekõma. Kellegi kärmas käsi ulatas laterna ja Tavi nägi selle valgusel teda kinnihoidvate sõdurite kiivreid ja pingul ratsmete vahel püstikistud hobuse pead suurte hullunud silmadega; hobuse mokkade vahelt langes tortidena vahtu. Nüüd kõlasid kõik hüüded ja hääled tütarlapse selja tagant; lõpuks ta peaaegu visati üles, kus paindumatu käsi nagu tunnivits ta vöö kohalt kinni haaras, ja ta leidis end sadulast, nagu leegitsemas ja kuumamas kuivanud pisa-raist.

«Las käia, Prost!» hõigati sõdurile, kelle selja taga Tavi istus. «Hei, tee pealt eest, kõik sadulasse ja neile järele; vaadake hoolega ette!»

«Lase hobune lahti,» ütles sandarm.

Hobust hoidnud mehed hüppasid kõrvale; sõdur ajas end sadulas püsti, karjatas, ja enne kui lukkulöödud kõrvades vakatas nagu otse näkku raksatanud lask, heitis käed laiali ja prantsatas, pea ees, maha, Tavi aga, kaotanud tasakaalu, libises sadulast; jalg vääratas, ja kukkudes mõtles ta, et sai pihta. Hobune hirnatas ja kadus.

Mõökade kõlinal tormasid karjuvad sõdurid tema juurde kokku. Tavi ajas end jalule ja otsis tuge seinalt, kuid kohe haarati temast kinni ja raputati metsikult ning vihaselt, sest arvati, et tulistaja oli tema.

«Otsige läbi, võtke revolver ära!» kõlasid hüüded otse ta näo ees. «Siduge ta kinni!»

Jõhkratest puudutustest solvatud, tõmbas Tavi osavalt käe vabaks ja lõi kõige ligemal seisvale mehele näkku; samas kärgatasid kolm pimedust rebestavat lasku ja tulekeel sähvatas silmade eest läbi otse rüseluse keskel, pöörates pahupidi kõik; kaks sõdurit vaarusid eemale ja vajusid oiates kokku; teised põgenesid kabuhirmus, ähmiga tõugeldes ja üksteisele otsa tormates.

«Meid tapetakse! Mida te passite? Tuleb maja sisse piirata ja kogu tänav! Sadulasse! Hei, areteeritu?!»

Kangestunud Tavi surus end vastu seinat, käsi kaitseks üles tõstetud; hirmust oimetu, hakkas ta karjuma, tema ümber aga käis meeletu möll, raiusid takka üles hobused ja välkusid kriitvalget helki heites mõõgad,

nii et tal põlved nõrgaks läksid. Äkki sosistas keegi kiiresti talle otse kõrva:

«Talitsege end; olge täiesti vait ja kuulake minu sõna.»

«Aga kes te olete?» küsis tütarlaps samuti sosinal, hing rinnus kinni.

«Ma olen Crookes.»

Tavi ei jõudnud veel toibuda, kui tundis oma pihal kätt, mis ta järsku, kuid rahuliku ja kindla liigutusega maast üles tõstis; kohe vajus kuskile kaugele löömingukära, nagu oleks suur riidepalakas sellele peale visatud.

VI

Ta tõstis Tavi üles, käed nii rahulikult ümber tütarlapse kerge keha, nagu ei ähvardaks teda miski oht, ja kohendas end ettevaatlikult, kui märkas, et tema vasak käsi pigistab tütarlapse õlga. Kuid Tavi meeled olid juba nürinenud ja ainult sügav, valuline ohe, millest rammestunud süda uut jõudu ammutas, laskis Druddil aimata, kui raske tal oli olnud ja kui kerge oli tal nüüd. Tavi oli vapustatult vaikne ja piiritult rambe ning nõrk. Aga juba valdas teda täieliku turvalisuse soojus; Tavile tundus, nagu oleks ta selja taga sulgunud paks, varjav müür. Seda muljet tugevdas absoluutne vaikus, milles nagu kuskilt õige kaugelt võis aimata mingeid kleidisahinat või vaikse vee nirimist meenutavaid ähmaseid ja nõrku hääli, millest ta järeldas, et on peidus kuskil maja lähedal, mingis juhuslikus, kuid kättesaamatus kohas. Üle ta näo libises tuulehoog, millest meelekohtadel jahe hakkas, aga see võis nii puhuda vaid lagedal väljal.

«Aidake mind ometi,» ütles Tavi vaevukuuldavalt, «seletage mulle kõik, ja nii ruttu kui võimalik — mul on halb; mõistus jätab mind maha. Kas see olete teie? Kus ma nüüd olen?»

«Kannata ja usu,» ütles Drudd, «veel pole aeg seletada; esialgu ära parem räägi. Ma ütlen seda pahandamata. On sul väga ebamugav?»

«Ei, mitte eriti. Aga ärge hoidke mind enam süles. Laske mind lahti, ma seisan ise.»

«Ka selleks tuleb aeg. Siin, kus me oleme, on märg. Ma seisan põlvini vees.»

Tavi tõmbas vaistlikult põlved kõverasse. Druddi «sina» ei viinud segadusse tema päästmist ja kaitset ihkavat hinge, ta ütles «sina» lihtsalt nagu inimene, kes on olukorra peremees, kes vormile tähtsust ei omista. Tavi jäi vait, kuid mõistatuslik tuul puhus vaibumatult talle näkku ja tütarlaps ei suutnud millestki aru saada.

«Ma ei hakka rääkima,» ütles Tavi süüdlaslikult, «kas ma tohin teilt ühte asja küsida, ainult paar sõna?»

«Noh, küsi,» nõustus Drudd lahkelt.

«Miks nii vaikne on? Miks tuul nende seinte vahel puhub?»

«Tuul puhub aknast,» vastas Drudd hetke pärast, «me oleme vanas laohoones; aken on katki; ladu on poolest saadik maa sees, vesi ja tuul uitavad siin ringi.»

«Me ei upu ära?»

«Ei.»

«Ma ütlesin ainult paar sõna, rohkem enam ei räägi, olen tasa.»

«Seda ma näen.»

Tavi jäi vait ja kiigutas jalga, mis Druddi kõverdatud käsivarrelt alla rippus, et tema meeleolu proovile panna, kuid Drudd seadis ta jala karmilt tagasi ja ütles:

«Mida vähem sa end liigutad, seda parem. Oota ja ole tasa.»

«Olen tasa, olen,» vastas tütarlaps kähku; kogu ta tähelepanu kiskus endale kummaline nähtus, ähmane tuletõlm otse tema all; aeglaselt nagu kärbsed roomasid mööda liikumatut fosforset valgussõõri kollased ja punased täpid.

«Mis seal helendab?» küsis Tavi tahtmatult. «Sinna oleks nagu hõõguvaid süsi laiali pillatud; seletage siis mulle lõpuks ometi, kallis Crookes, — te päästsite mu ja olete hea, aga miks te ei räägi kohe?»

Kartes, et ta hakkab nutma, silitas Drudd ettevaatlikult ta tuulest jahedat kätt:

«Rõskes keldris helendavad pehkinud talad; pehas-
tanud palgid on täis mikroskoopilisi baktereid; meie
jalge all on vesi, selles peegeldubki kõdupuu vilkuv
valgus. Ongi kõik,» lisas ta, «varsti on lõpp.»

Tavi uskus teda ja vaatas üles, ei näinud aga midagi; ümberringi valitses tardunud vaikus ja tuuline pimedus. Peegelpilt vees, millest Drudd oli rääkinud, muutus pidevalt, moodustas ühe kujundi teise järel ja sai lõpuks hägusa poolringi kuju. Tavi hingevaev kasvas peaaegu talumatuks; iha toimuvast aru saada läks üle kibedaks, valusaks meeleheiteks — veel natuke, ja ta oleks ahastusest nutma ja karjuma hakanud. Ta värises järjest tugevamini, ta hingetõmbed olid vaevalised ja täis ängistust. Seda märganud, pigistas Drudd hambad kokku, kivinedes jõupingutusest, ja kahekordistas kiirust; viimaks võis ta öelda:

«Vaata. Näed sa seda akent?»

Pisaraid neelates hõõrus Tavi silmi ja vaatas kaldu allapoole, tajumata perspektiivi, mistõttu Druddi osutatud asi tundus petlikult käeulatuses asuvat. Seal kumas pimeduses kitsas püstloodis nelinurk, mille sise-mus sumejalt vinetas; hoolega vaadates võis nelinurgas ära tunda akna; see kasvas suuremaks vaevutajutavalt, nagu liigub näiteks kellaosuti, kui seda pilku pööramata jälgida. Hetk kinnitus kaadunud teadvuse magneti külge ja kujundas selge mustri nagu rauapuru; hirm kadus; rõõmus mõttetu «hurraa!» tulvas üle ääre, raksatades Druddi kõrvu kui selgusttoova oletuse võiduhõise ja Tavi kargles ta kätel nagu keset mänguhoogu kinni-püütud kitsetall.

«See pole midagi muud kui hästi imelik ja pentsik unenägu,» ütles ta naerdes. «Jahah, nüüd me räägime teiega. Unes pole piinlik; keegi ei saa teada, mida sa teed või lobised. Mida ma mõtlen, seda ka ütlen; kahju, et ma teid ainult unes näen. Või peaksin ma üles ärkama? Aga unenägu pole enam hirmus... Me peame üht-teist selgeks rääkima, lugupeetud Monte Cristo. Te ei tohi, ei tohi mind kõvasti pigistada! Aga süles hoida võite. Unes ma ei häbene, tühja sellest! Et te teaksite — te olete mu südamele kallid. Aga kas mina teile ka olen? Kuhu teie kellukestega lennumasin jäi? Kust te teadsite, et vanamees suri? Kes te olete, ütelge mulle, salapärase inimene. Ja kuidas te elate? Kas teil pole igav ja raske nende mõistmatute puupeade keskel?»

Nii rääkides naeris ta ja raputas Druddi kuulekat kätt, surus end tema rinnale, kus ta end mõnusalt tun-

dis, ja mõtles unenäoreeglitele, endale nörku etteheiteid tehes, kuid ääretu loiult ja väsinult.

«Ei tea, kas ma ka punastasin?» mõtles ta kuuldavalt.

«Nii et see on sinu uni?» küsis Drudd erilisel toonil, mis on häältel unenäos.

«No muidugi uni,» kinnitas tütarlaps muretult, hoides Druddi kätt ja vaadates lähenevat akent, «uni,» kordas ta pead tõstes, et telliskiviseina silmitseda. Aken neelas nad endasse ja hüppas seljataha.

«Uni,» ütles Tavi silmi hõõrudes ja jalaga vastu maad lüües — Drudd oli ta juba sülest lasknud. Jalad olid surnud ja ta pidi lauale toetuma, aga ta liigutusest kukkus plekk-kruus kolinal põrandale. Stebbs tõstis selle sõna lausumata üles, särades ja naerdes üle kogu näo.

Tavi võpatas, ajas end sirgu ja vaatas Stebbsilt Druddi otsa, taganes, võttis jahmunult kruusi ja viskas selle uuesti maha, kuulatades, kuidas plekk kõliseb. Viirastuseks taandumatu, paljastas kruusi hääli tõe.

«See polegi uni,» lausus tütarlaps aeglaselt, istus ja laskis käed rüppe; äkiline ime sähvatas ja kaikus temas nagu välguraksatus.

Drudd vaatas Stebbsi poole, andes käega märku, et ta ära läheks. Tavi pigistas käed kokku ja astus paar sammu ligemale, nii et Drudd seisis nüüd tema vastas.

«Vaadake mind ka ual!»

Drudd vaatas teda pilguga, mida aimas Tavit soovivat — leebelt ja lihtsalt.

«Nüüd ärge vaadake mind.»

«Jumal sinuga, ma ei vaata,» lausus Drudd liigutatult, «istu ja saa jälle oma südame valitsejaks. Iseendast leiad sa kõik.»

«Ärge puudutage, ärge rääkige minuga...» ütles Tavi vaevukuuldavalt. «Muidu läheb miski segi...»

Kuid talle käis üle jõu kõik toimunu ja selle ulatus. Ta vabises.

«Liiga palju on kõike,» ütles Tavi, vaadates Druddi otsa kahvatu ja vaevatud näoga.

Tõsiasiad olid temast tugevamad ja ta ei suutnud neist jagu saada ei mõistuse ega tundmustega; nii järsult oli elu heitnud ta teisele kaldale, kust eelmine pais- tab vaid läbi udu, uus aga on küll imeväärne, kuid hääletu.

«Käed valutavad veel, sõdur pigistas mind valusasti. Ma küsin — mispärast?»

«Sind jälitati, sest nii loodeti teada saada, kust Druddi leida. Me vahetasime paar sõna, kui mu kellukesi veel naeruks pandi, kui sinu vapper süda naeraluse kaitseks välja astus. Seepärast kõndis ja pärast sõitis sulle järele viisakas, targa näoga mees. Minu nimi on Drudd — oled sa minust kuulnud?»

Tavi näolt ei kadunud mõtlik ja alistuv ilme, pilk aga, mis vaguras hajameelsuses ringi uitas, oli täis varju — see ei mängelnud ega säranud enam. Tavi muljetevool oli peatunud, teadvusele oli langenud pime vari, ja Drudd taipas seda, kuid ei muretsenud.

«Ei, ei ole kuulnud,» ütles tütarlaps niisama osavõtmalt kui enne, «kes te siis olete?»

«Ma olen inimene, samasugune nagu sina. Ma tahan, et sul oleks rahulik olla.»

«Mul on rahulik olla. Mul on teiega hea. Siin on nii hea istuda. Aga mis see on?» Tavi viipas nõrgalt käega. «Kas see on muistne kindlus?»

«See on majakas, Tavi, aga nagu kõik mu ulualused — neid on palju —, on ta sinu jaoks kindlus, nagu teisedki saavad olema. See kõik on sinule ja sinu tarvis.»

Tavi jäi mõttesse, siis naeratas.

«Ah nii! Aga miks siis... miks siis... mille poolest ma siis silma paistsin?»

«Küllap vist selle poolest, et sa seda ise ei tea. Ma kõndisin, ja sina peatasid mu. Tõsi, see polnud küll kuigi ammu, aga nüüd on mul aeg sinu eest hoolt kanda ja avalii südamega sind kuulata. Meie, üksildased paljude omataoliste hulgas, elame teiste seaduste järgi. Tund, aasta, viis või kümme aastat — kas see pole ükskõik? Eksinud olen ka mina, aga olen õppinud ega eksi enam. Ma kutsun sind, tüdruk, kelle süda mind kuulis, tule minuga maailma, mis pole kättesaadav vist ühelegi teisele inimesele. Seal valitseb vaikus ja silmipimestav valgus. Ent üksikul südamel on raske peegeldada seda sära; ta muutub külmaks kui kilgendav jää. Tahad sa koos minuga sulatada jääd?»

«Ma ütlen kõik... Ma ütlen kõik, aga praegu ma ei suuda.» Tavi hingas nõrgalt ja vaikselt; tema pilk oli kummaliselt tüüne; aeg-ajalt sosistas ta endamisi või

vangutas pead. «Ma pole ju eriti nõudlik; mul on ükskõik; ma tahaksin ainult, et süda ei valutaks.»

«Tavi!» ütles Drudd nii valjusti, et veri tõusis taas Tavi näkku. «Tavi, ärka üles!»

Tavi vaatas oma käsi, tõmbas sõrmedega üle silmade.

«Kas ma tõesti magan? Ja tõepoolest — kõik on nagu udus — mis see on? Mis minuga on? Äratage mind üles!»

Drudd pani käe ta juustele, siis paitas teda nagu kohkunud last.

«Kohe saad sa jälle iseendaks, Tavi; udu haihtub ja miski pole enam imeline ega veider; kõik muutub lihtsaks, kui kaks mõtlevad ühte ja sama. Vaata — seal on laud, laual on leib, munaröög, kohvikann ja tassid; selles toas elab majakavaht Stebbs, kehv poeet, aga hea sõber. Ta on tõepoolest mu sõber ja ma oskan seda hinnata. Siin sündis ka kujutelm sinust — ühel ööl aasta tagasi, kui me mängisime klaaspudeleist harfil; seejärel olid sa kogu aeg mu silmade ees, kuni ma su üles leidsin. See ongi kõik; kõik on nii nagu teistegagi, inimesed on üksteisega sarnased. Ainult et ühele neist — mulle — on osaks langenud olla sõltumatu kaugusest ja kõrgusest; kõiges muus jään ma tunduvalt alla Stebbsile — ta on tugevam ja osavam kui mina, pealegi oskab ta suurepäraselt sukelduda, mida mina ei suuda kuidagi ära õppida, nii et olen seepärast talle vahel kade. Tahad, ma kutsun Stebbsi?»

«Tahan.» Tavi vaatas alt üles, enda ees seisva Druddi näkku, haaras ta käe oma käte vahele ja raputas seda ägedasti, endal silmad kinni ja nägu krimpsus; avas siis silmad ja hakkas naerma naeru, mis oli tulvil vaikset naudingut. «Kas te mulle veel palju asju näitate?»

«Piisavalt, et sul kunagi igav ei hakka. Stebbs!»

Ta avas ukse ja hüüdis teda.

«Tulen, tulen!» vastas Stebbs trepilt, kus ta kutset oodates oli seisnud. Ta oli pestud ning kammitud, ja kuigi oli öö, oli ta seebi ja bensiiniga pükse puhastanud.

«Kui tore,» ütles ta, «kui kaunis öö! Raske on pöörata pilku taevastelt täheparvedelt, jäin neid vaatlema... Mida te ütlesite?»

«Stebbs,» lausus Drudd, «istu; teist korda jätame sinuga jumalaga, ja jälle nii äkki. Aga minuga on see, keda ma otsisin, ja talle on vaja põhjalikku puhkust.

Pealegi on majakast andmeid neil, keda ma ei salli. See pärast ei jää ma kauaks, ainult sünn veidi. Kuid sulle antakse peatselt teadust ja sa tuled alatiseks.»

«Täna, Mägi,» ütles Stebbs. «Kuidas on uue sõbra nimi?»

Drudd hakkas naerma.

«Suur väike sõber on ta nimi, Tavi on ta nimi, Vilgas ojake ja Kütkestav helin.»

«Jah, meid on neliteist,» lisas Tavi, «aga kõik pole veel üles loetud. Teisi te muide tunnete... Aga on see tõsi, et ma olen teie sõber, sõber, aga siis ka alatiseks?»

«Tema teab seda. Tema on Mägi,» ütles Stebbs, tõstes toitu tütarlapse taldrikule. Kuid Tavi ei suutnud süüa, jõi ainult rutuga tassi kohvi ja vaatas jälle kordamööda Druddi ja Stebbsi, Stebbs aga päris, kuhu Drudd nüüd minna kavatseb. Teda vaevas uudishimu. Tütarlaps ei vastanud päriselt tema maitsele, kuid Drudd oli ta siia toonud ja hoidis teda, seepärast vaatas Stebbs Tavit nõutult nagu kirjakandja, kelle ees on šifreeritud kiri. Aga talle oli määratud üsna ruttu temaga harjuda ja temasse kiinduda — palju rutem, kui ta ise sel hetkel arvas, kuigi ta alati oli mõttes Druddi kõrvale asetanud Tannhäuseri Venuse, nagu teda maalil on kujutatud, või siis vahel Diana või veel harvemini Psyche; tema psühholoogiline pettumus oli siiski meeldivate killast.

Uudishimulik nagu kits, hoidus Stebbs siiski esitamast küsimusi selle kohta, mis juhtunud oli, teades ette, et ta vastust ei saa, sest Drudd ei tõtanud kunagi oma südant avama nendele, kes seda praegu ei olnud puudutanud. Natuke ta ometi seletas:

«Kui sa hiljem kuuled, mis juhtus, arvad sa, et mina ta päästsin; aga ei — ta kandis pääsemist omaenese rinnus. Me kõndisime ühte teed, ma jõudsin talle järele, tema vaatas tagasi, ja edasi läheme me juba koos.»

Siis tõusis ta püsti, tõi suure teki ja läks tütarlapse juurde, öeldes talle:

«Ärgem viitkem aega, me ei tohi kauaks siia jääda, kasutame pimedust ja puhkust ning jätkame teekonda. Hommikul ei jää sulle ühtegi lahendamata mõistatust, ma räägin sulle kõik, aga kodus. Jah, mul on kodu, Tavi, ja mitte ainult üks; mul on ka palju sõpru, kelle peale võin loota nagu iseendale. Ära karda midagi. Aeg

annab meile nii lihtsuse kui kerguse, ja ühised arusaamad kõigest ja palju häid päevi. Siis meenutame seda ärevat ööd meelikõitvana.»

Punane kui pujeng, vaprustepisarad silmis, pani Tavi käed risti ja Drudd mässis ta kõvasti teki sisse, ja et see maha ei libiseks, sidus Stebbsi kootud salliga kinni. Nüüd nägi Tavi üsna naljakas välja, nagu ta isegi tajus, liigutades käsi, et tunnetada oma täiskasvanulikkust.

«Kõik humiseb sees,» tunnistas ta, «oo! Süda klopib, käed on külmad. Mis tunne on olla linn, ah?»

Kõik kolm pahvatasid korraga naerma, nii et neil rinnus pistma hakkas, nii et nad kõveras olid ega suutnud sõnagi lausuda, vaid vehkisid ainult kätega. Siis sattus Tavi, pigem hirmust kui loomupärasest elavusest, üleannetusse tujju ja hakkas end kiigutama, öeldes:

«Seesam, seesam, ava end! Majake kanajalgadel, metsa poole seinaga, minu poole lävega!» Örna ja äreva pilguga jälgis teda Drudd. «Oh, ärge pahandage, kallid!» palus Tavi tuliselt, püüdes käsi ette sirutada. «Ärge pahandage, saage minust aru!»

«Kuidas saaksin ma pahandada,» vastas Drudd, «kui südames on nii helge? Ei!» Ta kinnitas vöö vööle, kattis pea ja viipas Stebbsile käega. «Ma pean kiirustama. Sageli olen ma sinuga hüvasti jätnud, aga ometi oleme kohtunud ja kohtume jälle. Ära kurvasta.»

Ta astus Tavi juurde; tahtmatult taganes tütarlaps ja tarretus, aga vabanes kangestusest, kui Drudd ta kergelt üles tõstis. Ja juba varises kõik nende ümber alla nagu laviin; jalataldadest kerkis üles südameni kõditav jääne juga, ruum nihkus laiali, muinasjutukohin summutas kauge lainemüha ja kõrvus hakkas tuhisema tuul.

«Tavi?!» ütles Drudd küsivalt, tundes, et ta on tema silmis jälle võrdne tormitiivul kihutava ööga, et ta on Mägi.

«Uu!» kostis summutatult teki varjust. Aga kohe vabastas Tavi pea ja tõstis selle vaimustusega üles, karjades nagu kurdile: «Mis seal all helendab? Need on pehkinud postid, puu pehastub ja helendab, vaat mis see on! Ja ärge uskugu keegi, et selline elu on võimalik, ärge teadkugi keegi! Nüüd ei saa mind teist enam lahutada nagu sanga kannust. Ühes laulus öeldakse

nii...» Ta katkestas, kuid lõpetas läbi hammaste, elevil ja trotslikult: «Sinust saab mulle mees, ja minust saab sinu naine,» ja enne seda on nii: «Kui sa ei unusta mind, nagu laine unustab laine... ta-ta-ta-ta-ta-ta... sinust saab... ta-ta-ta, ta-ta-ta... naine.»»

Ja juba ta nuttiski — nii kurb tundus ta meelest äkki, et «laine unustab laine». Siis hakkas rääkima Drudd ja ütles talle kõik, mida vajab süda...

VII

Juba viiendat kuud tegid kuus endassesulgunud, vaikivat meest tööd, mida sidus ühine plaan ja ühine eesmärk; neid mehi suunas juht, kes kohtus ja rääkis nendega ainult neil puhkudel, kui see täiesti möödapääsmatu oli. Nad said ja kulutasid suuri summasid, neid võis vilksamisi näha kõigil liiklusteedel, tegutsemas väsimatuse ja järjekindlusega, mis on suuteline organiseerima rahvasterändamist või esile kutsuma sõda. Kui neil ei jätkunud raha või nad kohtasid takistusi, mida saab läbi raiuda ainult hiiglasliku kuldmöögaga, lendasid telegrammid särtsudes üle maa, andes oma varjatud võbeluse edasi valgele käele, mis kärsitu naiseliku žestiga avas mattklaasist pangaluugi, mille taga siledakskammitud juustega mees nummerdas, kirjutab alla ja viis süsteemikindlalt lõpule alles kuivamata allkirja muutumise värviliste pangatähtede patakatteks või oma raskusega kätt maa poole vajutavateks kullarullideks.

Algul hõlmasid need kuus meest, kes näisid kogu oma elu olevat pühendanud tööle, millele juht neid oli üles kutsunud, oma marsruutidega suuri maa-alasid. Nende teed ristusid sageli. Vahetevahel kohtusid nad, andsid aru ja said uusi juhtnööre, misjärel kihutasid paikadesse, millel oli mingi seos nende ülesandega, või võtsid uuesti üles vana jälje, avastanud uue vaatenurga, mis tegi teekonna ahvatlevamaks, ülesande selgepiirilisemaks, meetodid mitmekülgsemaks. Nad olid kõik omavahel seotud ja samal ajal tegutses igaüks üksinda.

Pikapeale kaotasid nende retked endise ulatuse ja keskendusid mõningate joonte ümber, mis olid keeru-

liste märkide abil kantud iselaadi kaardile, millest meie midagi ei taipaks. Perifeeriast suundusid need spiraalselt kokku nagu tsentrumi või õigemini ebamääraste piirjoontega territooriumi poole, mille raamides eesmärk tundus selgem ja selle saavutamine tõenäolisem; jäi mõnel määral sõltuvaks pelgast juhusest, kuid äratas siiski märksa kindlamat lootust.

Juba viirastus mingi ähmane lahendus. Juba kujunes korduvaist, mitmeid kordi kontrollitud faktidest sätestav, katkendlik punktiirjoon nagu kaugel lasu hääletu sähvatus; juba satuti värskele jäljele, mis liitis kõik hoolikad kaalutlused üheks, lõplikuks sammuks... Samm tehti, käed haarasid tühjust, võpatasid ja kangestusid ülepingutusest ning vastulööki peksis pihuks ja põrmuks salajase püünise. Siis koitis harilik päev, mille valgel jahmatamapaneva selgusega asetus oma kohale kõik, mida näeb tavaline inimene tavaliste silmade läbi — nagu poleks juhtunud midagi.

Me pöördume tagasi Rouna Begouême'i juurde, kelle hing oli jõudmas pilkase kuristiku servale. Tema hääli oli muutunud kuivaks, pilk liikumatult rahulikuks, liigutused väsinuks ja järsuks. Selle aja jooksul, millal ta sepistas surma leegitseva südamega, süütule ja vaprale mehele, ei nimetanud ta kordagi asju nende õige nimega ega mõelnud neist õuduse või ahastusega. Ta oli hukkumas ja kaitses end jäises meeleheites, leides tuge veendumusest, et Druddi surm vabastab ta ja annab talle rahu. Sellest veendumusest, mis sarnanes ilmutuse või talumatu ja ometi lõputu valuhooga, oligi kujunenud eesmärk, mis oli usaldatud juhile, ja ainult temaga rääkis Rouna sellest, paludes alati, et teda võimalikult vähe tülitataks.

Pole ettevõtet ega eesmärki, mis varem või hiljem ei vallutaks inimese kogu mõtte- ja tundemaailma, kuigi see inimene on võib-olla seniajani elanud eriliste plaanideta, kuid oma rolli eelaimuses ja häälestatuses. Ta tuleb välja otsida ühetasasest peademerest, ära tunda ja märgistada paljude temanäoliste, petlikult originaali muljet jätvate teisikute hulgast. Tundus, et midagi sellist pole kogemuste ega jõu kohane niuile, kelle iga saabumist ja lahkumist ajalehtede seltskonnakroonika ülevas toonis registreeris. Tõepoolest, ta poleks sellega toime tulnud isegi siis, kui oleks teadlik olnud kõigist

ülesande iseärasustest ja endale selgelt aru andnud, mida oleks tarvis teha; ees oleks seisnud mitme linna elanikkonna avalik väljakutsumine või läbivaatamine katsetustega, millele oleks kulunud rohkem kui üks aasta.

Vajalik inimene tuli ise, nagu oleks ta varitsenud jõuetushetke, et koputada, sisse astuda ja rääkima hakata. Tühjalt öiselt tänavalt kostis rattapõrin, mis järjest valjemaks muutus, ja Rouna, peletades und — õigemini surmlikku mõttetardumust, mille abil ta sukuma püüdis jääda, põsk kõrvetavkuumal padjal, — jäi kuulatama nähtamatu tõlla mürinat.

«Kes sõidab öösel? Ja kuhu?» küsis ta, märgates äkki, et kuulatab kummalises ootuses, et veri tuikab metsikult; näis, nagu suunduks just tema poole see üksildane öine mürin. Järjest valjemaks muutus see; üha selgemaks ja kiiremaks läks rappuva tõlla kolin; keegi ruttas kuskile, ja Rouna tõusis istukile, kuulates, kas rattad uuesti krigisema ei hakka. Ent mürin oli vaikinud maja ees, pinguldatud kõrv tabas teise, loiu ja sumeda hääle; kaugel helises kell, nagu piniseks sääsk, helises uuesti — seekord lähemal, paugatas kauge uks, kostsid ähmased sammud, siis vaibusid need. Suutmata seda taluda, helistas Rouna ise, tajudes kergendatult, kuidas see iseseisev tegu teda kangestusest vabastab.

Vaikselt koputanud, astus sisse toaneitsi.

«Teile tuli külaline,» lausus ta, «ja me ei saanud midagi teha. Tõllaustel on vapid; sealt tuli välja mees, kes nõudis, et annaksime teile selle kirja. «Niipea kui see on läbi loetud,» ütles ta, «saate te käsu mind kiiresti oma perenaise juurde juhatada.» Me pidasime nõu. Nähes, et me ei julge teid tülitada, naeris ta ja andis igaühele mõned kuldrahad. Siis me saime aru, et nii tähtis isik ei hakka teid kindlasti tühja asja pärast häirima. «Riskime,» mõtlesime meie.»

«Kuidas!» ütles Rouna tahtmatult pahaseks saades. «Ainult mõned kuldrahad... Ma vaatan seda kirja. Häda teile, kui see pole küllalt tõsine sellise ennekuulmatu, jultunud külastuse tarvis.»

Ta rebis ümbriku lahti, vaadates pahuralt toaneitsi otsa, kes jõudis kogeldes öelda:

«Keegi ei saa aru, miks me ta sisse lasksime. Temas

on midagi, nagu teaks ta, mida teha. Ta on nii' rahu-lik.»

Rouna ei kuulanud teda enam. Pilk pööratud atlasspaberile, nägi ja elas ta läbi sõna — ühtainust sõna: «Drudd»; lause ise võinuks tunduda mõttetuna igale teisele inimesele. Ta luges: «Druddi jälgedes,» midagi rohkemat selles kirjas ei olnud, kuid sellest oli küll.

«Tooge mu riided,» ütles neiu kiiresti, kortsutades kirja kähku kokku, nagu närtsutatakse taskurätikut. «Juhatage see mees marmorsalongi.»

Siis lahvatasid keset ööd valgeks aia poole pööratud aknad. Hele valgus langes raidkujudele ja vaipadele; ebaloomulikku elevust õhkus ärevast öisest tunnist, mis oli tungil hääletuid saladusi. Valuliselt end talitsedes astus Rouna külma ja liikumatu näoga salongi ning nägi seal meest, kes talle paokil laugude vahelt teravalt otsa vaatas. Kitsaste, raskelt vaatavate silmade pilk oli peaaegu haiglaselt puuriv — nagu ebameeldi-valt terav heli; tõmmut sarnakat nagu piirasid rinnale langevad hallid lokid, tuues meelde kaheksateistkümnenda sajandi. Sünges muiges kõverdunud kitsad huuled andsid näole ilme, mis meenutas Gioconda naeratust. Selline nagu võis võpatama panna, kui laulu ümisedes pahaaimamatult tema poole pöörduda. Seljas oli tal must kuub ja kübarat hoidis ta käes.

Rouna astus sisse, küsimus keelel, kuid külalist nähes taipas ta silmapilk, et küsimust pole tarvis. See oli nagu viivuks katkenud vestluse jätkamine.

«Ma ei ütle oma nime,» lausus tundmatu, «ega seleta teile ka seda, miks ma just nüüd, mitte varem ega hiljem siia ilmusin. Kuid te ootasite mind ja ma tulin.»

Värisev Rouna palus käeviipega tal istet võtta ja istus käsi rusikasse pigistades ka ise, oodates õigustatult midagi senikuulmatut. Žestikuleerimata, naeratuse varjutagi jätkas külaline oma juttu; pannud kollased käed teraval põlvel risti, muutus ta liikumatumaks kui marmorist Leander ja Hero tema selja taga oma leinas ja surmas. Ta ütles:

«Ma tean, kuidas te elate; tean, et teie elu on täis lakamatut hirmu ja et teie noorus närtsib. Ühtlasi tean ma, et mõeldes ühesainsas suunas — mõeldes alalõp-mata ühest ja samast, vähimagi lootuseta muuta olematuks seda välku, mis põletas teisse oma märgi keset

muretuid nooruspäevi, olete te jõudnud rahulikule ja läbikaalutud otsusele.»

Nende sõnadega oli Rouna olukord kokku võetud ja talle endale kätte näidatud.

«Mis teie nimi on?» küsis ta värisedes, nii kähiseval häälel, et see oli lähedal oigele. «Ma näen teid esimest korda. Mitmendat korda teie mind näete? Olen ma teiega kunagi rääkinud? Kus? Kes on mind reetnud? Jah, ma ei ela enam; ma näen viirastusi ja olen hukkumas.»

«Kes ma ka poleks,» vastas tundmatu, hüljates oma liikumatu poosi ja õõtsutades end hiljakesi sügavas ja pahaendelises hajameelsuses, «olen ma nagu teiegi tema vaenlane, järelikult teie sõber. Kui meie vestlus meid ühendab, hüüate mind tulevikus lihtsalt Juhika. Drudd ei tohi enam kauem elada. Tema olemasolu on talumatu. Ta sekkub loodusseadustesse ja on ise nende otsene eitus. Sellesse loomusesse on kätketud hiiglaslikud jõud, mis võivad, ükskõik millises suunas ta neid rakendada ei tahaks, kutsuda esile katastroofi. Võib-olla olen ma ainus, kes teab tema saladust; ise ei reeda ta seda kunagi. Te kohtasite teda hetkel, millal ta meelt lahutas, heites sädeleva väljakutse igäihele, kes teda rahvasummas kohates on kaugel mingist muust mõttest peale selle, et näeb tavalist inimest. Aga ta mõju on tohutu, tema sidemed loendamatud. Keegi ei aima, kes ta on; üks, teine, kolmas, kümnes nimi avab talle usaldavad ukSED ja kõrvad. Ta longib ringi mööda noorte joodikute ateljeesid, sisendades neile või ahvatledes neid meile tundmatute planeetide maastikupiltidega, vilistab luuletajatele kõrva oratooriume ja sümfooniaid, sel ajal kui elu kisendab viisi lihtsuse järele, õhutab takka leidureid, külvab rahutust unenägudesse ja sekkub saatuse kulgu. Kord ja igaveseks antud muutmatut elu, mis on nagu selgete kontuuridega maal, pöörab ta segi, muudab selle käiku ja juhib naerdes sädelevasse laotusse. Ja vähe sellest. On elusid, mis karmist saatusest on määratud vaesusele ja lõpmatutele kannatustele. Paks külm jääkate lasub nende kuuldamatul hoovusel; ka seda jääd purustab ta, lastes päikesel tungida pimedate voogude sügavusse. Tema määrab ja korraldab sündmusi, mis tema tahtel löövad särema kui muinasjutt. Maailm on täis tema sõnu, peeni vai-

mukusi, tapvaid märkusi ja hingeliigutusi, ilma et keegi teaks allikat, kes neid levitab. See mees peab kaduma.

Kus nõrk vihkab, seal tugev hävitab. Tahe ja kuld vestlevad praegu omavahel. Teil tuleb paratamatult teha kulutusi, võib-olla pööraseid; aga pidage meeles, et pole pääsu võitluseta; seda hoopi ei anna teie. Me alustame kaugelt ja tõmbame silmuse kindlal käel koomale. Mööda ilma rändavad mustlased ja nemad teavad paljutki, mida ei teata kuskil mujal kui nende räpastes laagrites. Nad on ahned ja salalikud. Kuid minu käsutuses on mõned erilist tõugu inimesed, kes on nagu minagi süvenenud elu varjukujude vaatlemisse, tema hubiseva ning vaevukuuldava väreluse jälgimisse. Kullaga külvatud rada pidi jõuame nende räbalais ja karvakasvanud nomaadide juurde, kelle värvikate telkide all on peidus kaval ilu ja kõikvõimalikud andmed neist suundadest, mida mööda me peame minema. Kuid me ei põlga ära ka ametlikku abi, ainult peame olema ettevaatlikud ja erakordselt valivad, kui me ei taha, et meie otsingud saaksid avalikkusele teatavaks. Sellisel juhul oleksid meie kaardid segi aetud ja kaotusseisus tänu vastuolule, millesse me oma ülesandega satume muu tegelikkuse suhtes.»

Mida kauem Rouna teda kuulas, seda selgemalt tärkas temas lootus; enam ei tahtnud ta midagi pärida, vaid ainult tegutseda. Ähmjas loor kattis ta südant; julguseta, endale selgelt aru andmata, millise sammu ta astub, ütles ta õndsalt naerdes:

«Olge siis Juht. Mul pole selle heaks millestki kahju, ma ei nuta midagi taga, ootan vaid kannatlikult ja annan kõik mis vaja.»

Ta läks ja tõi kogu raha, mis tal parajasti kodus oli, ja veel tšeki suurele summale.

«Kas sellest piisab?»

«Esialgu piisab,» ütles külaline, «nüüd võin ma lõbustasti aega veeta. Mida te ütlete, meeletu tüdruk, kui teie silme ees lavastus just nüüdsama maailma suurejoonelisim pettus?»

Kuid Rouna naeratas nõrgalt — just niisama nõrga mulje oli talle jätnud nali.

«Teil oli õigus,» ütles külaline, tõusis ja tegi sügava

kummarduse, «kui saabub aeg, teatan ma teile kõik, mis on oluline. Rahulikku puhkust.»

Seda lausus ta lõikava muigega, ainiti Rounale otsa vaadates.

Kas sisaldus neis julmades sõnades Rouna enda igatsus sonimistes ja õudses hirmus kaotsiläinud rahu järele või puudutasid need midagi veel tähtsamat, kuid üle neiu näo libises valuline tõmblus. Värahtades ajas ta end sirgu ja sai endast taas võitu.

«Minge,» ütles ta kiiresti ja raskelt hingates, «teid kutsub õõ, mis teid siia läkitas. Minge ja tapke ta.»

«Ma lähen, leian ta jälje ja püsin jälgedel kõrvale kaldumata,» ütles Juht. «Mul on kiire, ma lahkun.»

Ta läks välja; tõld sõitis ukse eest minema; jõudsalt kaugenev rattamürin muutus peagi kumedaks kõminaks. Seda kuulates rääkis Rouna iseendaga, ringutas käsi, naeris ja nuttis.

Pärast seda ööd hakkas aeg pikaldaselt venima. Rouna ärevus kasvas; paigaleaheldatud tegutsemiskihk inimeses, kes on sunnitud passiivselt ootama võib-olla just sel hetkel, kui katkevad üle maa libiseva salavõrgu kõige kindlamad niidid, kasvas temas kalgeks surutiseks, mis vajutas ta huuled süngelt kokku iga kord, kui ta vaimusilmas selgelt kujutles lõppu. Nagu ennegi, kangastusid ta päevades Druddi nägu või naeratus, otsekui oleksid need igaveseks ta saatjateks määratud, kuid see ei vapustanud, ei andnud enam nii vägevat hoopki kui alles hiljaaegu. Nüüd kummitas teda Druddi kõrval veel teine, tabamatute ja peente joontega nägu, vaevuaimuv põgusas rahutus valguses; korra ilmus see, siis kadus jälle ja Rouna ei suutnud seda selgesti tabada. Samal ajal liikus ta haavatud mõte mööda ringi, millesse oli surutud nii seletamatu kaotuse valu kui ka nüri hirm vaimuhaiguse ees. See seisund, kord ägenedes, siis nõrgenedes ja jälle ägenedes, kandis ta lõpuks troostitusse kõrbe, mille rõhuva tinaja taeva all maadligi ägab ja kisendab elu.

Järgmisel päeval pärast seda, kui Drudd naerdes oli astunud välja üle püüisiseserva, mille olid laiali heitnud koletud kütid, külastas Juht Rounat viimast korda. Nagu kohtuotsuse kuulas Rouna ära, mis tal öelda oli, pilku tõstmata, ainult hiljakesi lehvikut sõrmitsedes; ta nägu oli kalbem kui ükski pärl. Talle tundus, nagu

istuks ta vastas vihkamine ise, võtnud endale jäleda inimnäo. Juhi sõnad sisisesid ja kõrvetasid, tigidusest hingeldades pressis ta neid läbi hammaste, kiiresti nagu püssist tulistades:

«Ei olnud ühtegi kõigisse meie tegudesse ja sõnadesse puutuvat momenti, mida poleks kontrollitud astronoomilise täpsusega. Sõbrad sunniti vaikima; reeturid selgitati välja ja tapeti; kõik, mis meie ürituse tarvis kõlbmatuks või andetuks osutus, oli määratud tühikäigule ja tegevusetusele. Me nägime ette kõik juhused, arvestasime tõenäosuse miljondikosi — võtsime arvesse rohkem tegureid kui loodus ise elusolendit luues —, kuid sobivaim hetk on mööda lastud. Kuidas, kus, kes tegi vea? See pole veel selge; aga mis sellest! Kus me jätsime kahe silma vahele mõne meiega seotud inimese mõttevarjundi, mõne mõttekillu, või millal tõlgendasime seda ebatäpselt? Ah? Jälle küsin ma seda tühjalt õhult, kui taevaalune on juba tühi ja süütu, kui üles vaadates näed ainult linde; kui arakslöönud või nõder või temast eksitatud hing rahulikult naeratades, vaiksel ohkel magama heidab.»

Ta jäi vait ja Rouna tõstis silmad. Ja nüüd kohkus ta hullemini kui kunagi varem oma sonimise halvimate hetkedel. Märatsev raev ise, sinine nagu krampides, küürutas ta ees, ja pimedust täisvalgunud, hullunud silmist sähvatav vahe pilk ristus neiu vabiseva pilguga.

«Mul on halb,» ütles Rouna, «minge; kõik on lõppenud. Ja kõik on lõppenud ka meie vahel.»

Äkki muutus Juhi hää lõuetuks; õlad vajusid kõssi, pilk tuhmus, käed hakkasid nõutult ja abitult, nagu toe järele kobades värisema. Juht tõusis püsti; nägu auku vajunud, vaatas ta loiul ja tuimal pilgul ringi, kortsutas lõõdult kulmu ja läks ukse poole.

«Ma olen ainult vana mees,» kuulis neiu, «jõud lahkub minust, nägemine jääb tõntsiks, ja elu, mis antakse üheks sööstuks, — saab see veel tagasi terase läike? Ma olen murtud; võitlus lõppes viigiga.»

Ta lahkus pobisedes ja pead vangutades ning suurtest udest lasev valgus muutis ta vanamoelise kogu kaalutuks kui puunuku; unustanud ta, läks Rouna alla. Teda juhtis tahtmine liikuda, aga ta uinavas hinges oli surm juba otsustatud. Kuid Rouna ei teadnud seda.

Ta vahetas riided ja läks välja, vastates hajameelse

peanoogutusega teenri küsimusele, mida ta polnud mõistnud ega kuulnud. Tal polnud kindlat sihti, kuid õhtuses rahvasaginas jalutamine ahvatles teda, pakkudes puhkust jäises üksilduses keset kärarikast ja kirevat inimmerd. Aknad särasid tuledes nagu tavaliselt; hobustest ja inimestest möödakihutavate autode välkuvad kiirtevihud langesid otse näkku ja pimestasid silmi või uhtsid valgusega üle selja tagant, libisesid edasi ja kadusid ristuvate varjude sekka. Kihav rahvasumm voogas talle vastu, hargnedes selle imekauni kahvatu näo ees täpselt nagu kalju ümber lahknev vesi; hoolimatult ja aeglaselt kõndis neiu, märkamata midagi peale õhtuse ilutulestiku, mille kuldsetest vanikutest uhkas laotuse alla õrna sinavat kuma. Aeg-ajalt kõitis ta tähelepanu miski, mis silmapilk omandas hiiglaslikud mõõtmed, nagu varjutaks üks nähtus kõik ülejäänud: ajaleht, mis tundus suur nagu maja, naise või mehe nägu «Jumalate Roa» leheküljelt, lai tänav, mis näis helendava kuristikusuuna; pragu või kiviplaadikõnniteel, mis jalamaid muutus keskpunktiks, mille ümber mürises linn.

Pikkamööda rahvasumm paisus ja läks aina tihedamaks, selles võis märgata segadust, mis kasvas kergeks rüsinaks. Kostis küsimusi ja hõikeid. Kuni pääses, läks Rouna edasi, kuid oli lõpuks sunnitud seisatama. Tema käte alt lipsasid läbi lapsed; tihedalt reas seljad ta ees varjasid stseeni või sündmust, mille ümber oli tekkinud uudishimust nakatatud vaikus; kui keegi korras esimesest reast tahapoole vaatas, peegeldus ta näol hilitsetud ärevus.

Teades, et seal toimuv või toimunu puudutab mingil erilisel viisil teda, kuigi ta poleks kuidagi osanud öelda, miks äkiline ummik tänaval just selle, aga mitte mõne teise tunde esile kutsus, ütles Rouna valjusti ja rahulikult:

«Laske mind läbi.»

See sajandite jooksul kujunenud toon mõjus alati ühtemoodi. Mõned inimesed nihkusid kõrvale, mõned tõmbusid küüru ja tõrjuti taanduva massi poolt eemale ning neiu astus ringi keskele.

Enam ei märganud ta, et äratas rohkem tähelepanu kui mees, kes silmili maas kõnniteel lamas, nagu kuulaks ta maa alt tulevaid hääli. Otse Rouna jalgade ees

liikis laialivalguv, kirbelt lõhnav värske vereloik. Maaslamaja oli hästi riides, ta vasak, kõverdatud sõrmedega käsi oli vereloigus nagu tumedad juuksedki.

Sõnagi lausumata, krampplikult ja sügavalt hingates vaatas Rouna seda meest, üks mõte tõrjumas teist, kuni nad välkkiirelt vaheldudes pulbitsevale, hõiskavale rõõmule aset andsid. Sel hetkel oli neiu täiesti segane, aga enda ees nägi ta kui vaieldamatut tõe seda, kes nii sageli, nii valusalt, ise seda teadmata oli ilmutanud end ta ängistatud südamele. Niipea kui ta kõnema hakkas, vakatasid äkki ja taganesid kõik.

«Te ütlete,» lausus Rouna vaikselt, tabanud põgusa vestluskatkendi, «et see mees on enesetapja? Et ta hüppas aknast alla? Oh ei! Siin ta on — minu vaenlane. Maa on tugevam kui tema; ta on surnud, surnud, jah; ja mina saan jälle elada, nagu elasin enne.»

Naeratades vaatas ta inimesi, kes tähelepanelikult naabriga sosistades ise teraselt teda silmitsesid, põlvitas ja surus huultele surnu sooja, raske käe. Prantsatades kukkus käsi, kui neiu tõusis.

«Andesta,» ütles ta. «Andesta kõik. Selles ilmas, kus sa nüüd oled, pole vihkamist ega kirgi; sa oled surnud, ja mina saan rahu.»

Ta kangestus, pidi kukkuma ja jäi siis minestanult visklema inimeste kätel, kes olid jõudnud ligi hüpata ja ta kinni püüda. Sellistel puhkudel tavaline sagimine lõppes arsti kohalesaabusiga ja Rouna isikliku tõlla kutsumisega, sest mõned inimesed rahva hulgast olid ta ära tundnud.

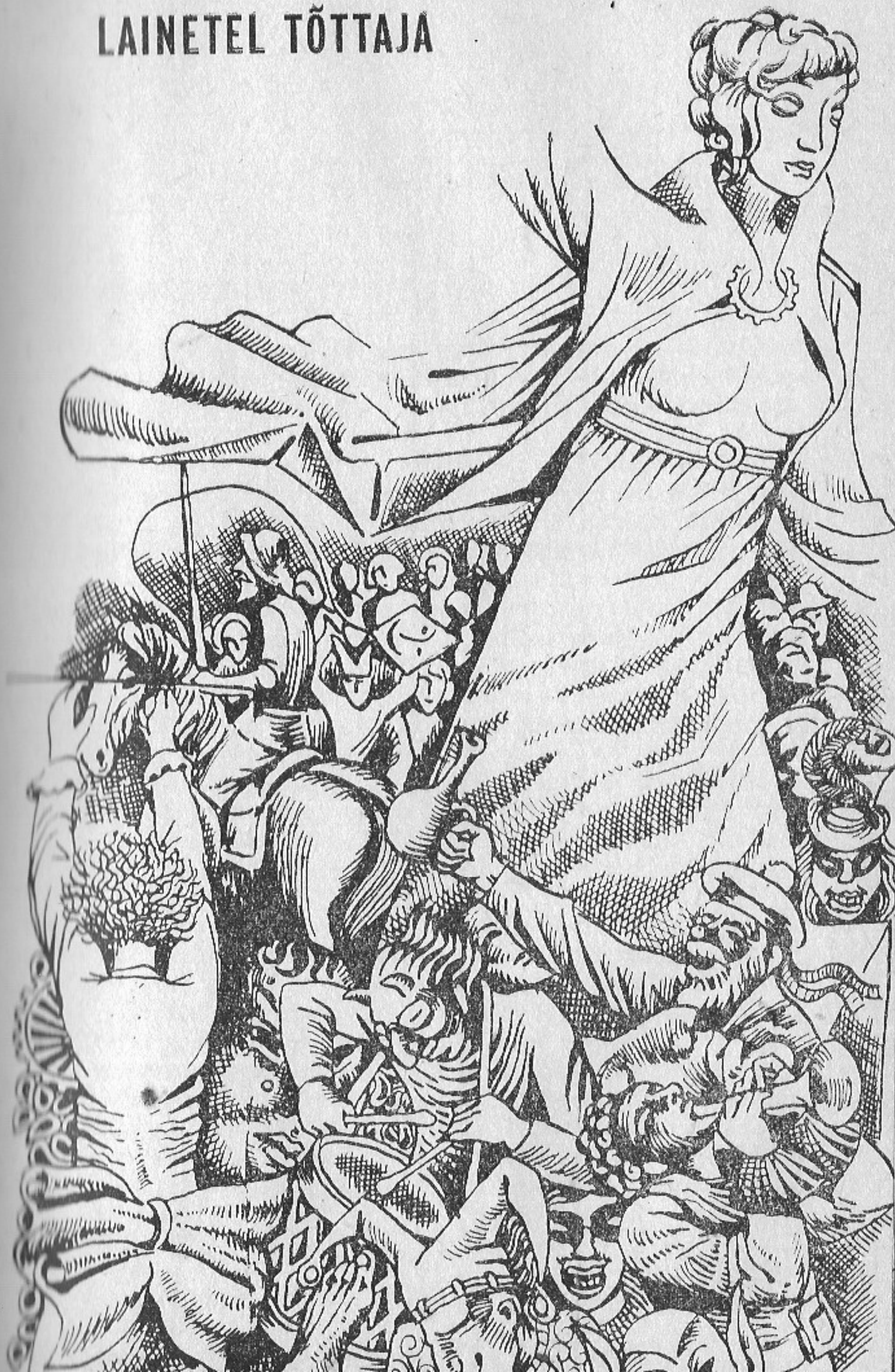
See ongi kõik, mida võis, sai ja tuli rääkida sellest suurest hingest, kes silmili maas lamas. Kuid lisagem veel mõned sõnad, mis ehk rahuldavad täielikult teaduhimulist lugejat, kes mõtleb kaugemale kui autor ja püüab ühest loost leida teist, kuni on ammendatud kõik elud, kõik armastused, kõik kohtumised ja sündmused, kuni tagasihoidlikud, lilledest kirendavad haljad kalmukünkad on katnud selle vähenõudliku, hingeheitlustest ja -püüdlustest vestva loo kõik tegelased, kõik kangelased. Niisiis, jälgides tervenenu, kuid mineviku täielikult unustanud neitut, märgime ära, et ta abiellus

Quincey'ga, kes kindlal käel kinkis talle uusi, sama ime-
lisi eluõisi, et ta sai tagasi elurõõmu ja leidis kõik, mida
vajab inimene, et hingata ja elada, kui saatus on tema
vastu armuline. Ainult vahel harva, pööranud pilgu
laotusse, kus vabad taevalinnud silmapiirist teiseni
tõmbavad nähtamatuid sinavaid radu, püüdis Rouna
Quincey midagi meelde tuletada, kaarjad kulmud mõt-
likult kortsus; aga hetk kustus ja ainult selle vari,
pöördunud tagasi kui hele kaja, sosistas kaugelt sõnu,
mida ta oli vist kuskil kuulnud või oli keegi võõras
neid öelnud — aga võib-olla olid need meelde jäänud
lapsepõlvest:

«Kui sa ei unusta mind,
nagu laine unustab laine...»

14. november 1921
28. märts 1923

LAINETEL TÕTTAJA

*See on Soovidemaa...
Oo Soovidemaa, kui vähe me rõõmustasime
su üle, nähes merest kerkimas su
mantseniilimetsadega kaetud nõlvu.*

L. Chadourne

I PEATÜKK

Mulle öeldi, et olin sattunud Lyssi äkilise ja küllalt tõsise haigestumise tõttu. See juhtus reisil. Mind toimetati kõrge palavikuga ja teadvusetult rongi pealt otse haiglasse.

Kui oht oli möödas, võttis doktor Filâtre, kes kogu viimase aja enne mu palatist lahkumist oli sõbralikult mu meelt lahutanud, vaevaks mulle korteri üürida ja leidis koguni passiija. Olin talle ülimalt tänulik, seda enam, et korteri aknast avanes vaade merele.

Ükskord ütles Filâtre mulle:

«Kallis Harvey, mulle näib, et ma pean teid tahtmatult meie linnas kinni. Niipea kui paranete, võite ära sõita, laskmata end häirida sellest, et ma teile korteri üürisin. Kuid siiski vajate enne edasireisimist teatavat õdusust — peatumist iseendas.»

See oli ilmne vihje ja mulle meenusid meie jutuajamised O l e m a t u võimust. See võim oli mõneti nõrgenenud mu ootamatu haiguse tõttu, kuid ometi tajusin vahel hinges tema terasjäika liikumist, mis ei töotanud kaduda.

Rännates linnast linna, riigist riiki, kuuletusin ma käskivamale jõule, kui seda on kirg või maania.

Varem või hiljem, vanaduse lähenedes või elu õitse-eas kutsub Olematu meid ja me pöörame pead, püüdes taibata, kust see kutse tuleb. Siis virgume ehmunult keset oma maailma ja peame kalliks iga päeva, aina süüvides pilguga ellu ja püüdes kogu oma olemusega mõista, kas Olematu ei hakka teoks saama. Äkki on ta pale nüüd selginud? Äkki pole nüüd enam tarvis muud kui vaid sirutada käsi, et tabada tema nõrku hajuvaid piirjooni?

Nii läheb aeg, vool kannab meid mööda Olematu kõrgest, udusse mattunud kaldast, ja meie arutame argimuresid.

Olin selle üle palju kordi vestelnud Filâtre'iga. Kuid Olematu lahkujakäsi polnud veel puudutanud seda meeldivat inimest ja minu seletused jätsid ta külmaks. Ta esitas mulle küsimusi kõige kohta ja kuulas mind üsna rahulikult, kuid sügava tähelepanuga, tunnustades mu ärevust ja püüdes seda omaks võtta.

Mu tervis oli peaaegu korras, kuid reisi äkilisest katkemisest häirituna leidsin ma Filâtre'i nõuande kasuliku olevat; seetõttu asusin pärast haiglast väljatulekut elama Amilejo tänavale, mis on üks ilusamaid Lyssis, parempoolsesse nurgamajja. Maja asetses tänava alumises otsas, sadama lähedal, doki taga — paigas täis laevakoli ja vaikust, kus kaugusest summutatud päevane sadamamüra oma pealetükkivuse minetas.

Mulle kuulusid kaks suurt tuba, ühes oli tohutu merele avanev aken; teine oli sellest veel ligi kaks korda suurem. Kolmas tuba all, kuhu viis trepp, oli mõeldud teenijale. Vanaaegne, pisut peenutseva moega puhas mööbel, vana maja ja korteri iselaadsus olid kooskõlas selles linnaosas valitseva suhtelise vaikusega. Toad, mis paiknesid ida ja lõuna suhtes nurgeti, olid päev läbi päikese valduses ja nii õhkus sellest idüllilisest varjupaigast ammumöödunud aegade kirkast leppimist päikese iginoore raugematu pulsiga.

Peremeest nägin ma üheainsa korra — siis, kui raha maksin. See oli tüse ratsaväelase näoga mees, kelle vagurad helesinised silmad olid iga hetk silmakoopaist välja veeremas. Üüri järele tulles ei ilmutanud ta uudishimu ega elevust, justkui oleks mind iga päev näinud.

Passija, umbes kolmekümne viie aastane aeglane ja pinevil ilmega naine, tõi mulle restoranist lõuna- ja õhtusööki, koristas ja kadus seejärel oma tuppa, teades, et ma ei nõua midagi erilist ega jää ka juttu heietama, mida tehakse enamasti vaid selleks, et lobisedes ja hambaid urgitsedes anduda mõtete hajevil voolule.

Nii algas mu elu seal; see kestis ühtekokku kakskümmend kuus päeva; doktor Filâtre käis mind üsna mitu korda vaatamas.

II PEATÜKK

Mida rohkem ma temaga rääkisin elust, elutüdimusest, reisidest ja muljetest, seda selgemaks said mulle mu Olematu olemus ja laad. Ma ei salga, ta oli tohutu — ja võib-olla sellepärast nii visa mind jälitama. Tema korrapärasus, arhitektuuri meenutav kõrgussepurgimine olid võrsunud parallelismi varjundeist. Nii nimetan ma pettemängu, mida me mängime nähtustega olustiku ja tunnete vallast. Ühest küljest on nad loomulikult sallitavad oma paratamatuse tõttu: on sallitavad tinglikult nagu paberraha, mille eest peab tasutama kullaga, kuid nendega ei saa olla leppimist, sest me näeme ja aimame nende võimalikku muundumist. Maailid, muusika, raamatud kuulutavad ammust aega seda eripära, ja kuigi näide on vana, kasutan ma seda parema puudumisel. Selle kortsudes on varjul maailma kogu igatsus ja valu. Samalaadne on idealisti närvihellus, keda meeleheide sageli sunnib laskuma madalamale, kui ta seisis — üksnes tundmise janust.

Keset eluseaduse moonutatud peegeldusi ja visa jõukatsumist oma vaimuga otsisin ma — ise seda kaua aimamata — mingit ootamatut selget märki — joonist või sündmuste sulgunud ahelat, niisama loomulikku oma põimingus ja niisama haavamatut kiiva vaimu umbusklikule pilgule, nagu seda on lemmikluuletuse neli rida, mis meie hinge kõige sügavamale on läinud. Selliseid ridu on alati ainult neli.

Muidugi sain ma oma igatsustest teadlikuks vaid ajapikku ja sageli ei märganudki neid, mistõttu laskin mööda paraja hetke nende ohtlike taimede väljajuurimiseks. Nad kasvasid suureks ja varjasid mu oma lopsaka lehestikuga. Juhtus sageli, et kohtumised ja olukorrad hakkasid kõlama kui meloodia petlik algus — inimese loomusele on omane soov seda meloodiat lõpuni kuulata, enne kui silmad sulguvad. Linnad ja paikkonnad kandsid aeg-ajalt mu silmateradeni vaevuseletava kauge ja kummalise tulikirja lummat helki — kuid see suubus eimiskisse; katkes nagu pehkinud lõng, mille tõmbab pingule väle süstik. Olematu, mille poole ma käsi sirutasin, võis ainult ise elule ärgata, muidu ei oleks ma teda ära tundnud ja oleksin riskinud umbkaudse eeskaju järgi tegutsedes vaid elutuid dekorat-

sioone luua. Teises laadis küll, kuid väga täpselt võib seda näha kunstlikes parkides, kui võrrelda neid päikese loodud habraste metsanägemustega.

Niisiis, ma olin oma Olematus selgusele jõudnud ja alistusin talle.

Kõigest sellest ja veel paljust muust — inimese igatsustest ja soovidest üldse — oli juttu mu vestlustes Filâtre'iga, kui ta puudutas seda küsimust.

Ma panin tähele, et ta ei lakanud huvi tundmast varjatud ärevuse vastu, mida tekitas minus kujutluste maailm. Ta nägi minus otsekui lõhnavat tulbiliiki, ja kuigi selline võrdlus võib näida alp, on see olemuselt siiski õige.

Filâtre tutvustas mind ka Stairsiga, kelle kodu ma aeg-ajalt külastasin. Raha oodates — olin sellest kirjutanud oma volinikule Lerchile — rahuldasin ma oma liikumisjanu Stairsi pool veedetud öhtutega ja jalutuskäikudega sadamasse, kus tohutute, kai kohal kõrguvate ahtrite varjus silmitsesin kumisevaid sõnu, Olematu märke: «Sydney», «London», «Amsterdam», «Toulon»... Olin neid linnu näinud või võisin näha tulevikus, kuid sadamate nimed tähendasid mulle teist Touloni ja hoopiski mitte seda Sydney't, mis tegelikult olemas oli; kuldsed tähed peitsid endas avastamata tõde.

Hommik toob lootusi palju...

ütleb Mons...

Pärast pikka ootamist päeval
öhtu on nukker ja hall ju...

Nagu Monsi hommik, nii toob ka sadam alati lootusi; selle maailm on täis sõnastamata tähendust, seda varjavad endas kaubapallid tohutute kraanade laskuvate nokkade otsas, see hõljub mastide ümber, on peidus kai ääres seisvate laevade raudkülgede vahel, kus sügaval, üksteise ligi surutud parraste varjus suigub roheline merevesi, vaikiv nagu suletud raamat. Teadmata, kas tõusta või langeda, tupruvad tohutute korstnate suitsupilved, terasketid hoiavad pinges ja paigal masinate jõudu, mille ainsamast liigutusest piisab, et vaikne vesi ahtri all paisudes paigast sööstaks.

Mulle näib, et sadamas seletab mu pilk silmapiiril, neeme taga, nende maade randu, kuhu vaatavad oma

aega ootavate laevade pukspriidid; kõma, hütided, laul, sireeni saatanlik huile — kõik on tulvil kirge ja töotust. Sadama kohal aga — seal randade rannal, südame kõrbetes ja kõnnumaadel, mõtete taevast — särab Olematu — lõppematu jahiretke saladuslik ja imeline jahiloom.

III PEATÜKK

Ei tea, mis oli juhtunud Lerchiga, kuid ma ei saanud temalt vastust nii aegsasti, nagu olin oodanud. Alles siis, kui olin Lyssist lahkumas, vastas ta, nagu tal tavaks oli, saja naelaga, ilma et oleks viivitust seletanud.

Ma käisin Stairsi pool ja tundsin neist külaskäikudest süütut lõbu — umbes samalaadset nagu kompressi leevendav jahedus haigel silmal. Stairs mängis meelasti kaarte, mina samuti, ja et tema pool peaaegu igal öhtul oli mõni külaline, siis rõõmustasin siiralt võimaluse üle kulutada osagi oma meeleolu pinevusest vastase kaartide äraarvamisele.

Tolle päeva eel, millest said alguse paljud sündmused, mis sundisidki mind neid lehekülgi kirja panema, osutus mu hommikune jalutuskäik piki kaldapealset harilikust pikemaks, sest tundsin äkitselt nälga ja võtsin istet ühe tavalise trahteri ees, selle ukse-esisel terrassil, mille ümber kasvasid luuderohu meenutavad siniste ja valgete õitega ronitaimed. Sõin praetud merlaani ja jõin peale kerget punast veini.

Alles pärast nälja kustutamist panin tähele, et otse trahteri vastas sildub laev, ja oodanud ära reisijate mahatuleku, jäin vaatama sagimist, mida sünnitas soov kiiremini koju või võõrastemajja jõuda. Jälgisin stseenide segadikku, mu silm tabas väsimuse, ärrituse, vaoshoitud või varjamatu viha märke — kõike seda, mis moodustab rahvamassi hinge, kui tema liikumise iseloom järsult muutub. Keset sõidukeid, sugulasi, pakikandjaid, neegreid, hiinlasi, reisijaid, hotelliagente ja rahamangujaid, pagasimägesid ja rataste raginat nägin ülima meelerahu avaldust, iseeneseksjäämist pisiasjuski, rahulikkust, mis asjaolusid arvestades mõjus peaaegu siivutuna — nii jäljendamatult, häirimatult ja maalili-

selt toimus tundmatu noore neiu maaletulek; ilmselt ei olnud ta rikas, kuid näis olevat tunginud saladusse, kuidas alistada endale paiku, inimesi ja asju.

Ma märkasin ta nägu, kui see ilmus nähtavale laevaparda kohal keset reisikotte ja viltuvajunud kübaraid. Ta tuli alla aeglaselt, nagu väljendamas mõtlikku huvi ümberringi toimuva vastu. Kas keha paindlikkuse tõttu või mõnel muul põhjusel õnnestus tal täielikult vältida mükse. Tal polnud midagi käes, ta ei vaadanud kordagi selja taha ega otsinud kedagi pilguga rahva hulgast. Nii tullakse alla luksusvilla trepist aupaklikult avatud ukse poole. Tema kaks kohvrit ujusid talle järele tõmmude pakikandjate pea kohal. Vaikselt sirutatud käe lühida viipe peale, mis näitas, kuidas talitada, asetati kohvrid laevast eemal otse tänavasillutisele ja neiu võttis nende peal istet, vaadates enda ette iseteadvalt ja rahulikult nagu inimene, kes on kindel, et kõik, mis toimub, peab edaspidigi toimuma täielikus kooskõlas tema soovidega, kuid ilma igasuguse temapoolse väsitava osavõtuta.

See paljudele saatustlikuks saanud hoiak õigustas end ometi otsekohe. Neiu juurde tõttasid hotelliagendid ja veel mingid tegelased nii esindusliku kui ka räbaldunud väljanägemisega, kes silmapilk suutsid luua talumatut räuskamise õhkkonna. Näis, et neiuga peab juhtuma seesama, mis juhtub värskelt triigitud ja rahumeeli riidepuul rippuva kleidiga, kui selle kahmab kiirustav käsi.

Aga ei... Ta jäi ikka iseendaks, silmitses rahuliku väarikusega üht meest teise järel, ütles igauhele midagi, naeratas korra, kortsutas korra kulme, sirutas aeglaselt käe, võttis ühe hotelliagendi kaardi, luges läbi, andis ükskõikselt tagasi ja hakkas lugema teist, pea sulnilt kummargil. Tema pilk langes karastusjoogile, mida ulatas talle tänavakaupmees; et ilm oli tõepoolest kuum, mõtles ta viivu, võttis klaasi vastu, jõi ja andis selle tagasi samasuguse omaenese kodus olemise ilmega, mis saatis kõiki tema liigutusi. Mitu karvast kätt oli õieli tema kohvrite kohal, käed sebisid õhus, oodates hetke, et haarata ja viia, kuid see näis temasse vähe puutuvat, kuni polnud valitud võõrastemaja. Tema ümber kogunes salkkond sadama-asukaid — teenistusvalmeid, kasuahneid ja uudishimulikke, kes

aga kõik otsekui nõiaväel võtsid omaks neiu laisa rahu.

Askeldavast, päeva räbalaiks kärstavast maailmast pärit inimesed seisis, silmad peas laiali, neiu aga istus endiselt oma kohvritel selle nähtamatu kaitse all, mida annab väarikus, kui ta on kaasa sündinud ja sedavõrd inimese loomusega ühte sulanud, et inimene ise teda ei märkagi — nagu hingamist.

Jälgisin seda vaatepilti pilku pööramata. Aegamisi valbus kära neiu ümber, kõik oli nii sünnis ja aupaklik, nagu oleks maale tulnud maailma kõikide sadamate ülema tütar. Ometi oli ta (mõte seostab tahtmatult võimu välise säraga) riietatud väga lihtsalt: batistkübar, madrusekraega batistpluus ja sinine siidseelik. Tema kulunud kohvrid näisid luksuslikud sellepärast, et tema neil istus. Neiu meeldiv kindlameelne nägu, rõõmsalt rahulike tumedate silmade pikad ripsmed viisid mõtted tundmuste rajale. Heatahtlik väike käsi suure peni karvast pead sasimas — niisugune võrdlus seostus mu mõtteis selle vaatepildiga, milles oli aimata Olematu tasast müha.

Vaevalt olin ma sellest aru saanud, kui neiu püsti tõusis. Käratsedes haaras ta saatjaskond kohvrid ja tormas sõiduki poole, mille tagaküljele oli kirjutatud «Hotel Douvre». Sõiduki juures jagas neiu peenraha ja võttis istet, täieliku rahulolu naeratus näol. Näis, et teda huvitas viimane kui asi, mis ümberringi sündis.

Hotelli agent hüppas pukki voorimehe kõrvale, sõiduk hakkas liikuma, sellele järelejooksnud kaltsakad jäid maha, mina aga saatsin pilguga eemalduvat tolmu pilve ja mõtlesin, nagu ma nii palju kordi juba olin mõelnud, et võib-olla vilksatas minu ees taas see niidiots, mis viib kerani.

Ma ei salga, olin tujust ära, ja mitte üksi sellepärast, et nägin tundmatus neius harmoonilisest terviklikkusest märgitud olendi paeluvat selgust — selline oli vähemasti mu mulje. Tema üürike viibimine kohvritel äratas vana igatsuse sündmuste ahela järele, tuulelaulu järele, keset kiviklibu leitud kalliskivi järele. Ma mõtlesin, et võib-olla on selle olendi märkinud eriline seadus, mis teostab elus valikut teadliku protsessi võimukusega, ja et niisuguse saatuse varju astudes võiksin ehk minagi lõpuks Olematut näha. Kuid veel kurve-

mana neist mõtetest — nad olid kurvad, sest tegid valu nagu vana haav rajuilma eel — kerkis pinnale mälestus paljudest seda laadi juhtumistest, mille kohta oleks õigem öelda, et neid polnudki. Jah, pettus kordus, ta võis võtta liigutuse, sõna, näo, maastiku kuju, millest aga alati jäi järele vaid kõdu — see oli nagu seadus. Soovi korral oleksin ma hõlpsasti võinud selle neiu üles otsida. Oleksin suutnud leida ühiseid huve, mõne loomuliku põhjuse, et mitte lasta tal oma vaateväljast kaduda, et nii või teisiti kohata avastamata jõe soovitud voolu. Inimhinge pühimatele värelustele oleksin ma osanud anda nii arusaadava kui ka sündsa kuju. Kuid ma ei usaldanud enam ei ennast ega teisi, ei usaldanud ka ootamatu lubaduse kuitahes valju ilmingut.

Kõigil neil põhjustel loobusin ma tegutsemast ja läksin tagasi koju, kus veetsin ülejäänud päeva raamatute taga. Lugesin hajameelselt, mind oli vallanud ärevus, mis ründas tõmbetuule püsivusega. Öö oli saabunud, kui ma väsinuna tugitoolis tukkuma jäin.

Une ja ärkveloleku vahele tungis mälestus neist hetkedest vagunis, kui ma oma olukorrast enam kuigi teadlik polnud. Mäletan, kuidas loojang lehvitas punast rätti aknas, mis tõttas läbi liivalagendike. Istusin, silmad poolkinni, ja nägin kaasreisijate kummaliselt muutlikke profile, mis paistsid üksteise tagant nagu medalil. Äkki paisus kõnelus valjuks, minu meelest oli see juba karjumine; seejärel hakkasid vestlejate huuled liikuma hääletult, nende silmad välkusid, minu mõistus aga ütles üles. Vagun kerkis sujuvalt ja kadus ära.

Rohkem ei mäletanud ma midagi. Palavik oli aju tumestanud.

Ma ei tea, miks see mälestus mulle sel öhtul nii painajalikult heiaustus, kuid olen valmis möönma, et tema helistik oli seletamatul kombel seotud kai ääres nähtud stseeniga. Unevarjud kodusid oma hämarat kangast. Jäin mõtlema neiule, sedakorda hilise kahetsusega.

Olid selles mängus, mida ma mängisin iseendaga, kohased banaalne ettevaatus? mõttetu enesearmastus? ja isegi kahtlused? Kas ei loobunud ma avatud uksest sisse astumast ainult sellepärast, et liiga hästi mäletasin mineviku suuri ja väikesi valesid? See oli õige hell, täpne toon — ma kuulsin seda, aga toppisin kõrvad.

kinni, umbusklikult meenutades kunagisi kakofooniaid. Aga mis siis, kui meloodiat oli sedapuhku alustanud õige orkester?

Mitme sajandipikkuse üleminekuperioodi järel saavutavad inimese igatsused kunsti sünteesi selguse. Igatsus vabaneb piinast vaadata oma maailma kujusid läbi närvipalangu uduse, nõrgalt kumava loori. Ta on selgejooneline nagu putukas jaanuaris. Kui võrrelda, siis olen mina selliste inimeste eelkäija, nii nagu Lethierry «Durande» on transatlantilise laevaliini terashiiglase eelkäija. Olematu varjas end mägedes ja mina pidin arvesse võtma kõiki selle ilmakaare poole viivaid teid. Pidin püüdma kõiki vihjeid, kasutama ära kõik valguskiired keset pilvi ja metsi. Paljuski — aga palju nimel — pidin ma talitama huupi.

Vaevalt olin ma mõnesuguse otsuse teinud, ajendatuna mõtete sellisest pöörangust, kui helises telefon, ma peletasin poolune ja jäin kuulama. See oli Filâtre. Ta esitas mulle mõned küsimused mu seisundi kohta. Ja veel pani ta ette homme Stairsi pool kokku saada, mida ma ka lubasin.

Kui see kõnelus lõppes, helistasin ma tunnete kummalises surutises, tajutavas nagu kinnihoitud hingamine, hotelli «Douvre». Seda laadi ettevõtmisi saadab enamasti mõte, et kõik, ka kõrvalised isikud, on teadlikud teie meeoleolu saladusest. Páris osavõtmatudki vastused kõlavad süütõendina. Miski ei või nii silmapilkselt lähendada võõrale elule nagu telefon, mis jätab meid nähtamatuks ja annab võimaluse, kui on soovi, otsekohe tagasi tõmbuda, nagu poleks me üldse rääkinudki. Need fakti seisukohalt otstarbetud tähelepanekud piiritlevad ehk mõneti seda rahutusseisundit, milles ma olin kõnelust alustades.

See oli lühike. Ma palusin kutsuda Ann Macphersoni, kes saabus täna aurikul «Granville». Tähtsusetu viivu kestnud vaikuse järel teatas ametniku asjalik hää mulle, et mainitud daami võõrastemajas ei ole, mina aga, teadnud vastust ette, aitasin arusaamatust selgitada tundmatu neiu rõivastuse ja välimuse täpse kirjeldusega.

Mu kaasvestleja pidas vaikides aru. Lõpuks ütles ta:

«Te räägite järelikult preilist, kes äsja meilt jaama sõitis. Ta pani end kirja kui Biche Seniel.»

Sügavama tusaga, kui olin arvanud, läkitasin märkuse:

«Suurepärase. Ma ajasin üht ülesannet täites nime segi. Mind paluti veel küsida...»

Katkestasin lause ja riputasin toru hargile. See oli äkiline vastumeelsus, mida tekitasid ajus tarbetud, inertsi tõttu lausunud sõnad. Mis oleks muutunud, kui ma oleksin teada saanud, kuhu sõitis Biche Seniel? Niisiis, ta jätkas oma teekonda — arvatavasti niisamuti elu muretu käskijana, nagu see oli olnud seal kai ääres —, mina aga istusin tugitooli, olles end sisemiselt kinni nõopinud, ja püüdsin süveneda raamatusse, mille esimestest ridadest nägin, et ees ootab viissada lehekülge igavust.

Olin üksinda, vaikus, mida mõõtis kella tiksumine. Vaikus kihutas ja mina kadusin hajuvate kujutelmade maailma. Kaks korda lähenes mulle uni, seejärel aga ei tundnud ma ega mäletanud enam tema tulekut.

Olles niiviisi märkamatu magama jäänud, ärkasin ma päikesetõusu ajal. Mu esimene tunne oli naeratus. Kergitasin end ja tõusin istukile sügavas vaimustusepuhangus — see oli võrratu, puhas rõõm, mille tõi täiesti ootamatu ja üllatav vaatemäng.

Magasin toas, mille kohta märkisin, et tema mere poole pööratud sein oli õigupoolest üksainus suur aken. See ulatus laekarniisist põrandani, küljed aga olid seinast umbes jala kaugusel. Aknapooli oli võimalik lahti lükata, nii et klaase polnud näha. Väljas, akna all, oli kitsas lilli täisistutatud eend.

Ma ärkasin hetkel, mil merest tõusva päikese kiired tungisid tuppa koos tagaseinal siuglevate lainepeegeldustega.

Laes ja seintel käis päikesehaldjate pillerkaar. Kuldse võrgu keerises sädelesid kummalised joonistused. Kiirgavad lehvikud, hüplevad ovaalid ja nurgast nurka sööstvad tuleviirud olid nagu kuldne linnuparv, mida võis näha vaid silmapilgul, mil ta puutus vastu tasapinda oma meeletu lennus seintesse. Silmipimestavaid arabeske virvendavaks kangaks kuduvate päikesehaldjate heitlik tants saavutas meeletu kiiruse, hetkekski lakkamata. Nende veiklevad vaibad laotusid igale poole, olid ümberringi, jalgade all, pea kohal. Nähtamatu käsi maalis kummalisi märke, mille tähendust oli võimatu

mõista nagu muusikat, kui ta kõneleb. Tuba oli täis elu. Näis, et ta ei suuda vastu panna veelt tagasipõrkava plikese rünnakule ja hakkab nüüdsama hiljukesi keerlema. Isegi üle mu käte ja põlvede libisesid lakkamatult heledad laigud. See kõik muutus pilgule tabamatult, nagu oleks raputatud helkivat võrku, milles pekslevad läbipaistvad liblikad. Olin võlutud ja istusin liikumatult keset mere sinist ja toa kuldset valgust. Olin rõõmus. Tõusin püsti, süda kerge ja tulvil seletamatut ning habrast veendumust, ja ütlesin kõigele: «Teile, märgid ja kangastused, kes te olete tulnud oma tähendust reetmata ja ometi toonud mulle tõsist ja üksildast rõõmu, teile — kuni te veel kadunud pole — usaldan ma oma Olematu rooste. Pühkige see tema palgelt ja heitke talle valgust.»

Vaevalt olin ma lõpetanud — teadmisega, et meenu-tan hiljem naeratades seda poolunes sündinud vempu —, kui kuldne võrk kustus; vaid alumises nurgas, ukse kõrval, väreles veel mõnda aega otsekui kumer, sädemete tulvale avatud aken; siis kadus seegi. Kadus ka meeleolu, millega oli alanud hommik, kuigi selle jälg pole kustunud tänapäevani.

IV PEATÜKK

Õhtul läksin Stairsi poole. Tol õhtul olime seal kolmekesi: mina, Anderson ja Filâtre.

Enne kui Stairsi poole minna, jalutasin mööda kalda-tänavat sinnamaale, kus eile oli sildunud aurik. Nüüd ei olnud siinsete sildade ääres laevu ja seal, kus oli istunud mulle tundmatu Biche Seniel, seisid veerepakud.

Niisiis, see oli läinud, näidanud end ja läinud, nagu polekski midagi olnud. Muljet taastada tahtes lõin ma õhust kujud ja paigutasin nad eilse vaatepildi raamesse, eilne ~~vesi~~ ja reidi tulede tähed kumasid neist läbi. Keskendunud pingutus andis mulle võimaluse neiu peaaegu selgesti näha; kui olin seda teinud, tundsin veel suuremat rahuldamatust, sest olin mulje täpsemalt piiritlenud. Ilmselt oli algamas omalaadne «südame migreen» — tunne, mis oli mulle väga tuttav ja millele

ma ei omistanud erilist tähendust; siiski leidsin ma, et mõtete selline suund mõjub nagu lemmikviis. See oli tõepoolest viis, ja mina jäin, teda mõneti arendades, määramatuks ajaks tema mõju alla.

Mõttes aru pidades polnud ma endaga sugugi rahul, et jätsin poole sõna pealt katki kõne hotelliga. See-sugune kiirustamine — püüd käest libisevat tegudega asendada — on mulle sageli halba teinud. Kuid ma ei saanud hakata uuesti teateid nõutama selle kohta, mida ma kord juba polnud tahtnud teada saada, olgu mul nüüd sellest kuitahes kahju. Peale selle kaalusid ime-line hommik, jalutuskäik, taastunud jõud ja harjumus jätta juhuse hooleks kõik, mis pole määratud kindlast soovist, üles eilse päeva nurjangu. Arvasin mõttes kokku summade jäägid, mis mu käsutuses olid ja mida ma Lerchilt ootasin: seda raha oli umbes neli tuhat. Samal päeval olin saanud kirja; Lerch teatas, et ta oli alles äsja ärireisilt saabunud ega olnud teadnud rahanõud-mist oodata, mistõttu ka vastav korraldus jäänud tege-mata, nüüd aga on ta tagasi ja on välja saatnud — nagu ma palusin — tuhande. Niisiis polnud mul enam rahamuret.

Kailt läksin Stairsi poole, sinna jõudes leidsin eest Filâtre'i ja Andersoni.

Stairs, irrigatsioonikomitee sekretär, oli pikka kasvu ja blond. Ilus pea, rahulikuna mõjuv lokkis habe, vali hääl ja ehtmehelik naeratus, mis aeg-ajalt vurrude var-jus liigatas — see kõik reetis jõudu.

Tehnikakooli inspektori Andersoni prillid, ümmar-gused nagu linnusilmad, ja punetavad põsenukid olid mingil moel kooskõlas tema lühikeste turris juukse-salkudega; ta oli sale ja väikest kasvu.

Doktor Filâtre, tavalise kehaehituse ja rahulike liigu-tustega mees, kes oli alati lihtsalt ja hästi rõivastatud, naeratas mind silmates tähelepanelikult, surus mul tugevasti kätt ja ütles:

«Te näete hea välja, Harvey, väga hea.»

Võtsime istet terrassil. Maja asetses teistest eemal, aia sees, linnaserval.

Stairs võitis kolm korda järjest, siis sain ma nii head kaardid, et ei pidanud juurde võtma.

Söögitoas lauda kattes ja nuge-kahvleid kohale sea-des rääkis Stairsi teenija peremehe õega õhtusöögist.

Olin oma kaartidest huvitatud, kuid tundsin juba, et tahan süüa, ja kuulsin seetõttu rõõmuga, kuidas Delia Stairs käskis toidud lauale tuua kell üksteist, see tähendab tunni aja pärast. Püüdsin ära arvata, kas seekord pakutakse singipirukaid, mis mulle väga maitseksid ja mis siin olid nii head nagu ei kuskil mujal, kusjuures Delia väitis, et see olevat täiesti juhuslik.

«Noh,» ütles Stairs mulle kaarte jagades, «kas võtate juurde? Ei?! Väga hea.» Ta jagas kaardid välja, vaatas enda omi ja teatas: «Mina ka ei võta juurde.»

Anderson ja Filâtre võtsid mõlemad juurde ja jäid passima.

«Hakake pihta,» ütles doktor. «Ja meie vaatame, mida Harvey seekord ette võtab.»

Olime kokku leppinud üsna väikeste panuste peale, kuid mul ei vedanud ja ma olin juba mõnevõrra ärrit-tatud, sest kaotasin järjest. Seekordse panuse peale oli mul siiski päris talutav karree: neli kümmet ja kuued; džokker võis olla Stairsi käes, nii et pidin silmad lahti hoidma.

Nii me siis alustasime tavalist pakkumist: mina aeg-laselt ja muretult, Stairs järsult ja kuivalt, pidulikud olime aga mõlemad nagu kaks pimedat, kes teineteist augu poole talutavad, kusjuures kumbki püüab ohvrit petta.

Anderson vaatas meid ja lõbutses — niivõrd olime me kõik haaratud finaali ootamisest; Filâtre korjas kaarte kokku.

Tuppa tuli Delia, äraõitsenud näoga neiu, päevitunud ja skeptiline, juuksed heledad nagu vennalgi, ja jäi vaatama, kuidas me Stairsi pilk vastase otsaesist puurimas, püüdsime suurendada kas võitu või kao-tust — kumbki ei teadnud, mida nimelt.

Aimasin, et Stairsil on kõva kaart, seda oli tunda tema hoiaku peaaegu märkamatust eripärast. Kuid oli see kõvem kui minul? Võib-olla püüdis ta mind liht-salt hirmutada? Sedasama mõtles ta arvatavasti minu kohta.

Deliat hõigati söögitoast ja ta läks minema, tähenda-des mulle:|

«Vaadake, Harvey, et te ei kaota.»

Pakkusin juurde. Stairs vaikis ja pidas aru, kas leppida minu pakkumisega või suurendada panust.

Olin suurepärasel meeleolul, kuid varjasin seda hoolega.

«Võtan vastu,» ütles Stairs lõpuks. «Mis teil on?»

See oli ettepanek kaardid avada. Ent selsamal hetkel, kui tema sõnad kõlasid, täitis mu äkitselt mängust väljalülitunud teadvuse võimukas vaikus ja ma kuulsin iseäralikku naisehäält, mis ütles rõhutatult: «...Lainetel tõttaja...» See oli nagu kellahelin öösel. Kuid rohkem ei kuulnud ma midagi, ainult kõrvus kohisesid järsud südamelöögid ja doktor Filâtre'i käes laksusid kaardid, kui ta sõrmedega üle paki serva tõmbas.

Olin jahmunud sündmusest, mil nii ilmselt puudus vähimgi seos toimuvaga, ja küsisin Andersonilt:

«Kas te ütlesite praegu midagi?»

«Oh ei!» vastas Anderson. «Ma ei sega kunagi mängijat mõtlemast.»

Stairsi hämmastunud nägu oli otse minu ees ja ma nägin, et ta istub vaikides. Mängust haaratuna võisime mina ja Stairs ainult arve nimetada. Kuni see mõte peast läbi vilksatas, püsis mulje naisehäältest, mis oli tulvil elu, muutumatuna.

Panin kaardid lauale, tundmata enam mingit huvi mängu vastu, kaotasin Stairsi viiele ristile ja loobusin edasi mängimast. Hallutsinatsioon — või mis see oli — tegi lõpu mängumeeleolule. Anderson märkas mu olekut ja küsis:

«Kas teiega juhtus midagi?!»

«Juhtus kummaline asi,» vastasin ma, soovides kuulda, mida ütlevad teised. «Mängides olin ma täielikult mängust hõivatud. Nagu te teate, on kõrvalised mõttekäigud võimatud, kui käes on karree. Ja siis kuulsin ma sõnu, mis olid öeldud kas mu sisimas või väljaspool: «Lainetel tõttaja.» Sõnad lausus tundmatu naisehää. Seepärast mu meeleolu kaduski.»

«Kas kuulsite, Filâtre?» küsis Stairs.

«Jah. Mida te kuulsite?»

««Lainetel tõttaja,» kordasin ma hämmastusega. «Sõnad olid niisama selged kui teie omad.»

Kõik olid huvitatud. Varsti istusime õhtust sööma ja jätkasime juhtunu arutamist. Seda laadi asjadest on väga hea rääkida õhtul, kui närvid on valvel. Delia tegi paar tavalist märkust iroonilis-tõsisel toonil, mis selgesti näitas, et ta ei naera meid välja üksnes viisaku-

sest, ja jäi siis vaikselt kuulama, kergitades arvustavalt kulme.

«Katsume kindlaks teha, kas teie hallutsinatsioonil polnud soodustavaid tegureid,» ütles Stairs. «Kunagi jäin ma tukkuma ja kuulsin kõnelust. See meenutas kõnelust teispool seina, kui sõnadest on võimatu aru saada. Kõneluse sisu võis mõista intonatsioonist — see oli vaheldumisi etteheitev ja õigustav, oli kuulda torisevaid, kaeblikke, vihaseid noote. Läksin magamistuppa, seal oli pesunõu kraan tilkuma jäänud, sest ta polnud küllalt kõvasti kinni keeratud. Torus visises ja turtus õhk. Nii avastasin, milles on asi, ja hajutasin enesesisenduse. Esitame seepärast küsimuse: kas ei juhtunud keegi terrassist mööduma?»

Mängu ajal oli Anderson istunud, selg maja ja nägu alla poole; ta ütles, et polnud kedagi näinud ega midagi kuulnud. Sedasama ütles ka Filâtre, ja et keegi peale minu polnud mingeid sõnu kuulnud, jäi see sündmus suletuna minusse. Küsimustele, kuidas ma juhtunusse suhtun, vastasin, et olin ärevil, kuid nüüd püüan vaid mõista.

«Tõepoolest,» ütles Filâtre, «lauset, mida kuulis Harvey, võib seletada vaid meie psüühilise kella varjatuma käiguga, kus pole näha ei hammasrattaid ega osuteid. Mida öeldi enne seda, kui te kuulsite häält?»

«Mida? Stairs küsis, mis mul on — ta pani ette kaardid avada.»

«Nii.» Filâtre mõtles viivu. «Pange tähele, kuidas see välja kukub: «Mis teil on?» Vastust kuulis ainult Harvey ja see oli: «Lainetel tõttaja.»»

«Kuid küsimus oli adresseeritud mulle,» tähendasin ma.

«Jah. Ainult et vastus jõudis teist ette. Teie eest vastati ja teie kordasite meile seda vastust.»

«See pole seletus,» ütles Anderson pärast seda, kui kõik olid naeratanud.

«Muidugi pole see seletus. See on lihtsalt kõrvutamine, mis näib mulle huvipakkuv. Mõõnan, et juhtunut võib seletada Ribeiro kahestunud teadvuse varal või aju teatud osa tegevusetusega, mis oleks nagu uinuv osake ärkvelolevas tervikus. Nii väidab Bischer. Kuid kõrvutumine on silmanähtav. See tuleb iseenesest, ja olgugi et vastus on mõistatuslik — kui oletada, et see

on vastus —, viitavad need salapärased sõnad Harvey varjatud huvile, kuigi nende tarbeväärtus on minetatud. Olgu mängija tähelepanu kuitahes hõivatud kaartidest — see on hõivatud tsentrumis, ääremaad on vabad. Seal varjus on ka tähelepanu ise, keset varju katte all sündivat. Stairsi sõnad: «Mis teil on?» võisid esile kutsuda sähvatuse varju valdkonnast enne, kui jõudis reageerida tähelepanu tsentrum. Assotsiatsioon millega tahes võis olla silmapilkne ja sünnitada ootamatud sõnad — nagu mõrad kivist tabatud klaasil. Mõrade suunda, kuju, arvu ja pikkust ei ole võimalik ette arvestada ega klaasi löögikindlusest tagantjärele tuletada. Harvey salapärased sõnad on alateadvussfääri kummaline mõra.»

Tõepoolest, nii see võis olla, kuid vaatamata Filâtre'i poolt visandatud psüühilise pildi loogilisusele olin ma hirmsasti puudutatud. Ütlesin:

«Miks pidid just Stairsi sõnad selle mõra tekitama?»

«Kelle omad siis?»

Tahtsin öelda, et pidades võimalikuks võõra mõtte mõju, arvestab ta kõige lapsikumal kombel kaugust, nagu oleks selline mõju võimatu piiri tagant, mille moodustab mängijaid lahutav nelja jala laiune laud, kuid soovimata niigi pikaleveninud vaidlust jätkata, tähendasin vaid, et seda laadi seletused vajavad omakorda seletusi.

«Muidugi,» kinnitas Stairs. «Kui on ebatõenäoline, et minu tavaline küsimus võis Harvey alateadvusest esile manada eriskummalise kujutelma, siis tuleb arutlust otsast peale alustada. Ja see on ebatõenäoline — ning järelikult on ebatõenäoline ka kõik muu.»

Jutt jätkus samas vaimus veel mõnda aega, mis Deliat väga ärritas, nii et ta käskis meil lõpuks ometi teemat vahetada või rahustavaid tilku sisse võtta. Üsna varsti pärast seda jätsin ma võõrustajatega hüvasti ja lahkusin, koos minuga tuli ära ka Filâtre.

Astusime taktisammu nagu sõdurid, läksime vaikides ümber mitme nurga ja jõudsim platse. Filâtre tegi ettepaneku kohvikusse minna. See oli mu meeleolu puhul niivõrd kummaline, et ma nõustusin. Võtsime istet poodiumi ääres ja tellisime veini. Poodiumil esinesid vaheldumisi lauljatarid ja tantsijannad. Filâtre hakkas taas arendama mõtet klaasile tekkinud mõrast,

seejärel meenutas ta juhtumit looduseuurija Whitehorne'iga, kes oli aias istudes kuulnud mesilaste jutuajamist. Kuulasin üsna tähelepanelikult.

Ümberkukkunud tooli kolin ja kellegi nõudlik hää selja taga sulasid sel hetkel ühte tantsu monotoonse rütmiga. See silmapilk jäi mulle meelde sellepärast, et hakkasin tundma vastupandamatut soovi otsekohe ära minna. See ei sõltunud tahtest. Polnud midagi halvemat, midagi piinavamast ja ärevamat kui selline seisund keset tuledesära ja lõbusat muusikat. Enne kui püsti tõusta, heitsin ma pilgu iseendasse, püüdes leida põhjust ja küsides, kas ma pole väsinud Filâtre'ist. Kuid oli tahtmine istuda — just nimelt temaga — selles kohvikus, mis oli hakanud mulle meeldima. Ometi ei saanud ma enam jääda. Pean tähendama, et alistusin oma kummalisele tundele nõrdimusega, mis on tavaline iga kohatu takistuse puhul. Vaatasin kella, ütlesin, et pea hakkas valutama, ja läksin ära, jättes doktori veinile lõppu peale tegema.

Kõnniteel jäin ma nõutult seisma nagu inimene, kes püüab talle vajalikku ust ära arvata, ja olles pisut mõelnud, suundusin sadamasse, kuhu sattusin alati, kui olin sihitult uitamas. Arvasin nüüd, et olin lahkunud kohvikust lihtsalt närvlikkuse tõttu, kuid ei kahetsenud enam, et olin ära tulnud.

«Lainetel tõttaja»... Kunagi varem polnud ma nii järelejätmatult mõelnud teadvuse kummalisest vembust, millel on suhteline mõte — nagu kahinal selja taga, mille järgi on võimatu arvata, milline riie kahiseb. Öine tasane tuul, mis leitsakut vaid kaheldaval määral leevendas, keerutas elektritulede kahkjast valguses paplite valget villa. Sadamas oli seda kivitulpade ümber ja seinte ääres söetolmul nii ohtrasti, et tundus, nagu oleksid põhi ja lõuna segi läinud, luues fantastilise lõõskava talve. Olin parajasti kahe muuli vahel, kui nägin minu poolt teise muuli taga sihvakat purjelaeva, mille kere meenutas võidusõidujahti. Tema veeväljasureve võis olla umbes sada viiskümmend tonni. Laev oli vajunud unerüppe.

Ma ei näinud laevalael ühtegi hingelist, kuid lähemale jõudes silmasin vasaku parda ääres vahimadrust. Ta istus kokkupandaval toolil ja magas, pea vastu reelingut.

Jäin sealsamas lähedal seisma. Ümberringi oli lage ja vaikne. Linna hääled sulasid ühtlaseks ebaselgeks müra, mis sarnanes kaugel eemal liikuva sõiduki mürinaga; minu ligidal märkisid vaikust vee loksumine ja köie tasane naging. Vaatasin üksisilmi laeva. Selle pruun kere, valge laevalagi, kõrged mastid, kõikide osade tasakaal ja põhijoonte elegants sisendasid lugupidamist. See laev oli härrasmees. Muuli kaarlambi valgus laskis tal selgena esile kerkida hämaruse piiril, milles silm seletas aurikute musti keresid ja korstnaid. Laeva achter ulatus üle siin võrdlemisi madala kaiserva, moodustades rippuva nurga kahe köie ja allpool asuva veepinna vahel.

See ilus laev meeldis mulle niivõrd, et kujutlesin teda omana. Mõttes läksin laevatrepi üles oma kaju-tisse, ja ma olin — nii see mulle kangastus — tolle neiuga. Polnud teada, mispärast see nii oli, kuid ma hoidsin mõnda aega seda kujutelma kinni.

Ütlesin juba, et mälestus tollest neiust ei lahkunud; see meenutas ükskõik millist teist mälestust, mille vaim on säilitanud, kuid oli täpse, elava varjundiga. Heitsin sellele mälestusele aeg-ajalt pilgu nagu kord meeldinud pildile. Seekord tekkis see mälestus ja taandus selgemana kui tavaliselt. Lõpuks vahetasid mu mõtted suunda. Soovides teada laeva nime, läksin temast mööda ja jäin ahtri vastas seisma, teritasin pilku ja lugesin poolringis paigutatud reljeefset kuld-kirja:

«LAINETEL TÕTTAJA»

V PEATÜKK

Ma võpatasin — nii ägedalt tuksatas meelekohtades veri. Valjusti peksma hakanud südame peatas ohe — see polnud üksnes imestusohe, vaid kätkes endas hoopis suuremat ja komplitseeritumat tunnet. Tõmbasin kaks korda hinge, enne kui suutsin veel kord lugeda ja mõista neid imelisi sõnu, mis söötsid mu ajju nagu noolerahe. See tegelikkuse vapustav tabamus mängu ajal tekkinud kummaliste sõnade pihta oli ootamatu nagu haare selja tagant. Silmapilksest jõuetusest valla-

tud mõtete keeris viis mu kaasa. Nii keerleb koer katkenud jälje ümber, nuusutades viimast jalajälge.

Tõrjusin lõpuks kindlameelselt need tunded kõrvale, nagu lükatakse käega eemale väljavaadet varjav lehtedepahmakas, ja toetasin ühe jala kinnitusotsale, et kirja lähemalt vaadata. See tõmbas mind ligi. Jäin kaugest valgushelgist puudutatud vee kohale rippu. Kiri oli minust kuue-seitsme jala kaugusel. Ülelibiseva valguskiire paistel oli see suurepäraselt näha. «Laine...» oli varjus, «...tel...» varju ja valguse piiril ning «...tõttaja» säras nii heledalt, et võis näha kullatise pragusid.

Olles veendunud, et see kõik toimub tegelikkuses, läksin ma eemale ja istusin malmpollari otsa mõtteid koguma. Need hargnesid niisuguses omavahelises seoses, et olnuks vaja võimsama tahtejõu survet, kui minu oma sel hetkel oli, haaramaks neid kõiki ühe, peamise mõttega; niisugust mõtet ei olnud. Vaatasin pimedusse, selle sinisesse sügavikku, kus virvendasid reidi tuled. Ma ei langetanud mingeid otsuseid, kuid teadsin, mida ma teen, ja see tundus mulle täiesti loomulikuna. Olin kindel keset määramatust ja täpne keset teadmatust.

Tõusin püsti, läksin laevatrepi juurde ja hüüdsin valjusti:

«Hei, laevamees!»

Vahimadrus magas, aga võis ka olla, et ta kuulis mu hoiget ja jättis sellele vastamata.

Ma ei korranud hoiget. Sel hetkel ei tajunud ma tavalist, kuigi nähtamatut keeldu, mis ei luba omavoliliselt võõrastesse valdustesse tungida. Nägin, et tunnimees on liikumatu, astusin laevatrepile ja olingi tekil.

Tõepoolest, tunnimees magas, pea kätel, käed välja sirutatud reelingukasti kaanele. Ma polnud kunagi näinud, et lihtmadrus oleks olnud rõivastatud nõnda nagu see tundmatu mees. Tema kallis, peenest hallist siidist ülikond, laitmatult valge särgikrae, sinine lips ja suure brüjandiga lipsunõel, valgest siidist nokkmüts, keigarlikud kingad, sõrmused tõmmul käel, mis reetsid võimalust kulutada palju raha ehetele, — miski ei olnud kooskõlas madruse lihtsa ametiga. Peale selle kuulutasid tõmmud, puhtad ja siledad, rakkudeta käed ning jonnakas, unes tõmblev, kõhn, hoolikalt kammitud

musta habemega nägu muid tõendeid nõudmata, otsese sisenduse varal, et see mees ei kuulu laeva alamasse meeskonda. Kõheldes, kas teda äratada, läksin aeglaselt ahtri piigi trepi poole, sest selle poikvel luukidest kumas valgust. Lootsin sealt kedagi leida. Mu jalg oli juba õhus, kui mind hoidis tagasi ja peatas kerge nähtamatu liigutus. Pöörasin ringi ja seisin silma silma vastu vahilolijaga.

Ta oli just lõpetanud haigutamise. Tema vasak käsi oli püksitaskus, parem aga rändas und peletades üle silmade ja vajus alla, pöidla silides sõrmeotsi. See oli pikka kasvu ja õlakas mees, pikem kui mina ja pisut ettepoole kookus. Kuigi ta langetatud laud teesklesid häirimatust, kiirgas nende alt halvasti varjatud rahulolu — ta ootas mu kohmetumist. Kuid ma ei olnud ei kohmetunud ega eksitatud ning vaatasin talle otse silma. Tegin kummarduse.

«Mida te siin teete?» küsis ta teravalt, hääldades aeglaselt sõnu ja otsekui vaadates neid enda ees. «Kuidas te sattusite laevalaele?»

«Tulin trepist üles,» vastasin ma sõbralikult, jättes tähele panemata võimaluse, et tema satub arusaamatusse, sest leidsin, et mu väljanägemine on piisavalt ilmekas igal kellaajal ja igas olukorras. «Hüüdsin teid, te magasite. Tulin üles, ei söandanud miskipärast teid äratada ja tahtsin alla minna.»

«Milleks?»

«Lootsin sealt kedagi leida. Nagu ma näen,» lisasin rõhuga, «pean end esitlema: Thomas Harvey.»

Vahilolija võttis käe taskust. Tema loitud silmad olid nüüd päris ärkvel ja neis võis täheldada tunnete kõhkvelolekut — flegma ja raevu segu. Ilmselt sai esimene ülekaalu, sest mees surus huuled kokku, langetas vastumeelselt pea ja vastas kuivalt:

«Väga hea. Mina olen kapten William Gueux. Milli-sele asjaolule võlgnen tänu nii v a r a j a s e visiidi eest?»

Kuid lahkusetumgi toon poleks nüüd enam mu julgust röövinud. Olin kiiresti kulmineeruva tasakaalu joonel, selle juhuse kaitse all kogu tema seni veel selgumata tähenduse suuruses.

«Kapten Gueux,» ütlesin naeratades, «kui arvata kolmas öötund päeva alguseks, siis olen muidugi tulnud meeletult vara. Kardan, et ka põhjus pole teie

meelest küllalt kaaluv. Ometi tahan selgitada, miks ma laevalaele tulin. Olin mõnda aega haige ja mu seisund, nagu arstid väidavad, muutuks praegusest veel paremaks, kui ma veidi reisiksin. Nad leidsid, et reis purjelaeval, elu algelikus, isegi mõnede mugavuste välistamine oleks nii-öelda see toores füsioloogiline tõde, mis on ihule mõnikord niisama hädavajalik nagu see toores tõde, mis vahel ravib vaimu tabanud tõve. Täna jalutuskäigu ajal nägin ma seda laeva. Tunnistan, ta võlus mu ära. Ma ei julgenud oma juttu edasi lükata, sest ei teadnud, millal te ankru hiivate, ja mõtlesin, et võin teid homme enam mitte leida. Igatahes palun mind vabandada. Olen suuteline vajalikul määral tasuma, nii et sellestki küljest ei peaks teile jääma põhjust rahulolematuseks. Mulle on ka täiesti ükskõik, kuhu te purjetate. Niisiis, ma loodan — usutavasti saite minust aru —, et olen pahandava arusaamatuse selgeks rääkinud. Ülejäänud sõltub teist.»

Kuni ma rääkisin, oli Gueux mulle juba vastanud. Vastus seisnes tema näoilme vaheldumises, mille olemust ma võisin tõlgendada vastupanuna. Kuid kõnelus oli alles alanud ja ma ei kaotanud lootust.

«Olen peaaegu kindel, et ütlen teile ära,» sõnas Gueux, «seda enam, et laev ei kuulu mulle. Tema omanik on Brown, kompanii «Armaator ja Last». Palun teid alla, seal on meil mugavam rääkida.»

Ta lausus seda jäiselt, sunnitud viisakusega. Tema kläeviibe trepi poole oli mõõdetud ja järsk.

Läksin trepist alla heledasti valgustatud ruumi, kus peale meie kahe polnud kedagi. Sisustusele heidetud põgus pilk ei saanud muljet, mis oleks olnud vastuolus mu meelte häälestusega, kuid ei selgitanud ometi midagi, ehkki ma trepist alla tulles seda lootsin. Nägin luksust ja laokilolekut. Sammusin mööda uhket vaipa. Ruumi kujundus viitas laevaehitaja rikkusele. Me istusime väikesele diivanile ja heleda valguse käes sain põhjalikumalt Gueux'd vaadata.

Tema välimust võis kaua uurida ja siiski vaid segase tulemuse juurde jääda. Näo edasiandmisel on autorite tähelepanu enamasti pühendatud otsevaatele, keegi ei taha tunnistada profiili tähtsust. Ometi on profiil huvipakkuv just seepärast, et ta on silueti alus, siluett aga on üks armutumaid terviku graafilisi lahendusi. Kui

sageli on profiil mulle näidanud hoopis teist inimest — nagu teist sissekäiku sama hoone teisel küljel. Mina omistan profiilile kommentaari tähenduse ja jätan ta ainult sel juhul meenutamata, kui profiil ja otsevaade ning samuti kõik vahepealsed löiked on märgitud vaimu tasakaalust. Kuid seda tuleb ette nii harva, et seda võiks nimetada erandiks. Gueux' nägu ei kuulunud nende erandite hulka. Tema profiil algas juustepiirilt närvilise, tahapoole kaldu laubaga, järgnesid peaaegu püstloodis nina, norgus ülahuul ja jonnakalt esiletükkiv alahuul, joone lõpetas raske, järsult kaarduv lõug. Silma juurest viis alla teine joon — lõtvunud põsk, mis allpool jäi sünge vurru varju. Kui rääkida nägude keelest, siis kõneles see nagu masendusest ja järeleandmatusest. Ometi pidi tunnistama, et sel näol, kui ta sulle otse vastu vaatas — lai, kortsuskulmuline, kurrud närviliselt mänglemas laial laubal —, ei puudunud kõitev ja omapärane komplitseeritus. Ilusate mustade silmade liikuv pilk madalate nurgeliste kulmude all oli sugestiivne. Ma ei mõistnud, kuidas võis see tugev, kirklik nägu kokku sobida Gueux' tooniga, mis oli niivõrd flegmaatiline, et isegi sõnade taga tajutav mõtte liikumine näis häirimatuna. Selle vastuolu tõttu ootas ma mitte päris põhjusetult mõnda, oma olemuselt ebameeldivat efekti, mis ei jäänudki tulemata.

«Niisiis,» ütles Gueux, kui me olime istet võtnud, «ma võiksin võtta reisija pardale vaid Browni nõusolekul. Pean aga tunnistama, et mulle on vastumeelt näha reisijat kaubalaeval. Sellest tuleb alati mingeid ebameeldivusi või sekeldusi. Pealegi tegin ma meeskonnaga eile lõpparve ega tea, millal ma uue kokku saan. Võimalik, et «Tõttaja» seisab kuu aega, enne kui uuest otsast asja saab. Soovitan teil mõne teise kapteni poole pöörduda.»

Ta jäi vait ega väljendanud millegagi soovi jutuaajamist jätkata. Pidasin aru, mida öelda, kui laevalaelt kostsid sammud ja hüüatus: «Ha-haa!», mida arvata-vasti saatis joobnu käeliigutus.

Nähes, et ma püsti ei tõuse, kergitas Gueux kulmu, silmitses mind teraselt pealaest jalatallani ja ütles:

«Butler on lõpuks päralt jõudnud. Palun ärge tehke endale tüli. Olen silmapilk tagasi.»

Ta läks minema, astudes raskel ja pikal sammul, pea maas, nagu kardaks ta otsaesist ära lüüa. Kui olin üks jäänud, vaatasin hoolega ringi. Olen mitmesuguste laevadega merd sõitnud ja seetõttu olin päris kindel, et seda laeva polnud ehitatud, vähemasti esialgselt, kohvi või puuvilla veoks. Seda kinnitasid nii laeva väljanägemine kui salongi sisemus. Suured illuminaatorid — üle kahe jala läbimõõdus —, missuguseid kaubalaevadele iial ei tehta, pidid päeval heledat ja hubast valgust andma. Nende kruvid ja raamid ja üldse kõik, mis oli vasest, paistis silma peene ja kunstipärase töötuse poolest. Veneetsia peegel massiivses hõberaamis; kalli rohekashalli siidiga kaetud väikesed sohvad, palisandripuust seinatahveldis; kardinapuud, damaskardinad, india vaip ja kolm elektrilampi mattklaasist kuplitega, mida kaitses mustiline pronksvõre, — see kõik esindas tõelist luksust, muidugi sellisel kujul, nagu see oli otstarbekas laeval. Hästi poleeritud laual, mis peegeldas lambituld, seisis suitsukarva kristallvaas värskete roosidega. Vaasi ümber, keset kortsunud salvrätte ja poolikuid veiniklaase, olid reas pesemata taldrikud. Vaibal vedelesid konid. Puhvetkapi paokil ukse vahel rippus määrdunud narts.

Samme kuuldes tõusin püsti, ja soovimata kõnelust pikale venitada, küsisin tagasi jõudnud Gueux' käest, kas ta on vastu, kui Brown annab mulle loa sõita «Tõttajal» omaette kajutis ja sobiva tasu eest.

«Kas te arvate, et sellest minuga rääkida pole mõtet?»

«Mulle näis,» vastasin ma, «et teie arvamust mõjutavad minu kahjuks niisugused kaalutlused, mis teevad teile au.»

Gueux viivitas. Nägin, et mu kavatsus Browniga ühendust võtta oli teda riivanud. Ilmutasin viisakat kindlust ja tahtmist talitada Gueux' kiuste.

«Kuidas soovite,» vastas Gueux. «Jään selle juurde, mis ma ütlesin.»

«Ei vaidle vastu.» Mu sõbralik elevus oli läinud, asemele tuli pahameel. «Kui asi on ühes instantsis kaotatud, tuleb pöörduda teise poole.»

Möönan, et need sõnad olid ülearused, kuid ma ei kahetsenud öeldut: Gueux' käitumine ei meeldinud mulle põrmugi.

«Kui asi on kaotatud a l a m a s instantsis!» vastas ta

äkilise vihaga. Tema flegma kadus nagu tuulest lendu viidud aknakardin; näkku tekkis ebameeldiv, ettevõtlikult sõjakas ilme. «Mida kuradit me räägime! Ma olen kapten ja seni selle laeva peremees. Ja teie võite teha, mida tahate.»

See oli juba andestamatult terav ja muul ajal oleksin ta arvatavasti taltsutanud ainsa tähelepaneliku pilguga, kuid miskipärast olin veendunud, et kõige peale vaatamata olen ma lähemas tulevikus koos Gueux'ga merel tema «Lainetel tõttaja» pardal, ja seetõttu loobusin solvumiseks uut põhjust andmast. Kergitasin kaabut ja vangutasin pead.

«Loodan, et leiame sellele asjale mingi lahenduse,» ütlesin ma ja sirutasin käe, mida ta surus üsna jahedalt. «Kõige süütumad asjaolud sunnivad mind vastuseisu ületama. Võib-olla ei ole te siis enam pahane, kui peaksime veel kohtuma.»

«Jutuajamine on lõpetatud ja ma tahan, et sa siit kaoksid,» ütlesid ta silmad. Läksin laevalaele ja nägin seal rõugearmilist elatanud meest, kel oli piip hambus. Ta seisis, selg vastu masti. Silmitsenud mind ligipääsmatu pilguga, ütles see mees minuga koos ülestulnud Gueux'le:

«Ma peaksin ikka minema; äkki võidan tagasi. Mida teie selle kohta ütlete?»

«Ma ei anna raha,» ütles Gueux järsult ja tigidalt.

«Te annate mulle kätte mu palga,» jätkas piibuga mees süngelt, «või me jätame hüvasti.»

«Butler, te saate oma palga kätte homme, kui olete pea selgeks maganud, muidu ei jää teile krossigi.»

«Või nii!» karjus Butler, Gueux' vanemabi, nagu ma õigesti olin arvanud. «Küll te räägite ilusaid sõnu! Aga kas maksab hoolitsejaks hakata, kui kärvanud kasski teab, mida teie ise endast kujutate — kõikides kõrtsides, endistes, praegustes ja tulevastes! Ma kulutan oma raha, nagu heaks arvan.»

Gueux ei vastanud, kuid vandesõnu, mis ta alla neelas, võis lugeda ta näost. Selle laengu energia leidis lahenduse Gueux' suhtumises minusse. Tõrjuv, kuid külmavereline džentelmen oli kadunud. Gueux' sõnad sarnanesid sõimuga.

«Eks ole tõsi,» ütles ta trepiotsa juures seistes, sellal kui mina kaile hakkasin minema, «eks ole. «Lainetel

tõttaja» niisama ilus kui «Genti pitsikuduja»? («Genti pitsikuduja» oli laev, mille piraat Kidd Teine umbkaudu sada aastat tagasi põhja laskis, sest see oli nii võrratult kaunis, et keegi oma imetlust varjata ei suutnud.) Jah, seda ütlevad paljud. Ja kui ma veel jutustaksin teile tema saamisloo ja mis ta maksma läks; kui te näeksite teda sõidus ja saaksite kas või ühegi päeva tema pardal olla — siis te paluksite põlvili, et ma teid sõitu võtaksin. Loll te ei ole, teate küll, mille peale silma heita.»

«Kapten Gueux!» hüüdsin ma seda vihasemana, et Butler lähemale astus ja muigas. «Kui ma tõesti juhtun reisima sellel laeval ja teie minu kajutisse tulete, siis püüan teie jämedust tasa teha vähemasti pisut rohkem talitsetud suhtumisega teisse.»

Ta silmitses mind pilkavalt, kuid samas oli ta nagu äkki ähmi täis. Üllatusin hirmsasti, kui ta kähku ja erutatult lausus:

«Jah, ma olen süüdi, andke andeks! Olen endast välja! Olen vihast pöörane! Te ei kahetse, kui teid Browni juures ebaõnn tabab. Ja muide: asjaolud kujunevadki nõnda, et meie teed lähevad lahku. Soovin teile kõike head!»

Ei oska öelda, mis oli ebameeldivam — kas Gueux' jämedus või see kummaline puhang. Kehitasin õlgu, astusin kaile, läksin hulga maad eemale ja vaatasin tagasi, et veel kord heita pilku «Lainetel tõttaja» kõrgetele mastidele, kindlas veendumuses, et Gueux või Brown või nad mõlemad hakkavad suhtuma mu kavatsusse täieliku poolehoiuga.

Läksin koju, ilma et oleksin märganud, kus ma kõnnin, olles kaotanud koha- ja ajataju. Vapustus polnud veel vaibunud. Südamepõhjas liikusid teadvusele käsitamatuena eelaimused, mis muutusid tabamatuks, niipea kui tahtsin neist üksikasjalikumalt pilti saada. Unes toimuva kõneluse taolised kummalised sõnaühendid märkisid mu teadvuses senikogemata seisundeid, millest ma poleks valinud ühtki, kuid mille peletamiseks mul polnud jõudu. Mõistuse kiuste, seletuste ja tõestusteta tundsin vaid ühte — et Gueux' laev ja tundmatu neli Biche Seniel peavad olema seotud. Kui ma oleksin rahulik olnud, oleksin suhtunud oma mõttesse laeva ja neli seosest kui täielikku ebaõsku, kuid nüüd oli kõik

teisiti — kujutlused tekkisid sama veenvalt nagu ränga mure või ehmatuse ajal.

Õo möödus halvasti. Nägin und — palju masendavaid ja kentsakaid unenägusid. Mind piinas janu. Ärkasin, jõin vett ja uinusin jälle, jälitatuna mõtete rodust, väsitavast nagu valesti lahendatud ülesanne leidmata veaga. See oli tunnete omavaheline arveteõiendus sündmuse järel, mis häiris nende loomulikku kulgu.

Kell üheksa hommikul olin juba jalul ja sõitsin üüriautoga Filâtre'i poole. Ainult temaga võisin ma rääkida selle öö sündmustest ja mul oli hädavajalik, ülimalt tähtis teada, mida arvab tema «klaasi tekkinud mõra» sellisest käänakust.

VI PEATÜKK

Oli küll vara, kuid Filâtre ei lasknud ennast kaua oodata. Kolm minutit pärast seda, kui olin tema kabinetis istet võtnud, astus ta väljaminekuks rõivastatuna uksest sisse ja hoiatas, et peab kell kümme olema hospitalis. Ta pani kohe tähele mu ilmet ja ütles:

«Mulle näib, et teiega on midagi juhtunud.»

«Söesündikaadi kontori ja kaldapromenaadi nurga vahel on sildunud väga ilus purjelaev,» vastasin ma. «Nägin seda öösel, kui teist lahkusin. Selle laeva nimi on «Lainetel tõttaja».»

«Kuidas!» ütles Filâtre, kes oli hämmastunud rohkem, kui ma oskasin oodata. «Ja see ei ole nali?! Aga... andke andeks... Ei, ei midagi, ma kuulan teid.»

«Ta on praegu sealsamas.»

Vaatasime teineteisele otsa ja istusime pisut aega vaikides. Filâtre vaatas maha, tema kulmud kerkisid aeglaselt, üle ta väljendusrikka näo käis närviline tõmblus. Ta vaatas mulle uuesti otsa.

«Jah, see rabab,» tähendas ta. «Ja muidugi mõista on sel lool järg?»

Ennetades tema sõnades väljaütlemata kahtlust, et võisin näha «Lainetel tõttajat» enne eilset külaskäiku Stairsi poole, mainisin seda võimalust eitavalt ja rääkisin talle jutuajamisest Gueux'ga.

«Te peate möönma,» lisasin ma oma jutustust lõpe-

tades, «et mul võis olla ainult see soov. Ükski teine talitusviis ei sobi. Ilmselt pean ma sõitma, kui ei taha eluajaks abitu ja rumala kahetsuse küüsi jääda.»

«Jah,» ütles Filâtre, küünitades sigarit kujuteldava tuhatoosi poole. «Kõik on nõnda. Kuid olukord on siiski igapidi täbar. Tõsi küll, sageli on küsimus ainult rahas. Ja mulle näib, et ma saan teid aidata. Lugu on selles, et ma ravisin Browni abikaasat, kui teiste arstide arvates polnud enam mõtet teda ravida. Kas nende kiuste või viisakusest minu vastu sai ta terveks. Nagu ma näen, viitab Gueux Brownile, olles ise teie vastu, mistõttu võib eksimatult arvata, et Brown viitab omakorda Gueux'le. Seepärast palun teid Brownile üle anda see kiri, mille ma praegu kohe kirjutan.»

Lauset alles lõpetades istus Filâtre kiiresti laua taha ja võttis sulepea.

«Kujutan vaevalt ette, mida ma peaksin kirjutama,» ütles ta, meeleskoht ja silmanurk minu poole pööratud.

Ta hõõrus laupa ja asus kirjutama, lugedes kirjutatut valjusti ette, sedamööda kuidas see paberit täitis.

«Muide,» ütles Filâtre sulge peatades, «Brown on teinimehe, ärimees, huvidelt meist mõlemast väga kauge, ja kõik, mis tema meelest sarnaneb veidrusega, paneb teda kohe endasse tõmbuma. Ja nüüd edasi: «Kunagi, päeval, mis oli õnnelik nii teile kui mulle, te ütlesite, et täidate mu mistahes soovi. Lootsin kogu hingest, et sellist silmapilku ei saabu; pidasin andestamatuks egoismiks teid tülitada. Kuid juhtus nõnda, et mu patsient ja sugulane...»

Bel diplomaatilisel ebatäpsusel või lühidalt öeldes «süütu valel pole loodetavasti erilist tähtsust?» küsis Filâtre; seejärel jätkas ta kirjutamist ja lugemist: «... sugulane, Thomas Harvey, käesoleva kirja esitaja, vajab reisi tavalisel purjelaeval. See tuleks talle kasuks ja oleks pärast haigust tarvilik. Üksikasjad teatab ta isiklikult. Nagu ma temast aru sain, teeks ta meelsasti kaasa paar sõitu kajutireisijana...» Kui imelik on neid sõnu öelda,» ütles Filâtre iseendale vahele, «mina aga koguni kirjutan neid: «... kajutireisijana purjekal «Lainetel tõttaja», mille omanik te olete. Jään teie elupõltsaks tänuvõlglasteks, kui leiate võimaluse Harvey'le vastu tulla. Loodan, et teie ülimalt meeldiva abikaasa tervis on endiselt heas korras. Palun teid...»

... ja nii edasi,» lõpetas Filâtre, kritseldades ümbri-
kule aadressi hoogsaid ridu.

Ta andis kirja minu kätte ja istus mu kõrvale.

Kuni ta kirjutas, hakkas mind vaevama hirm, et
äkki on Gueux' laev ära läinud.

«Andke mulle andeks, Filâtre,» ütlesin ma, kui olin
talle sellest rääkinud. «Mu kärsitus on suur.»

Tõusin püsti. Ainiti, väga mõtlikult mulle otsa vaada-
tes tõusis püsti ka doktor. Ta käsi tegi otsekui tagasi-
hoidva liigutuse, puudutades mu õlga; siis tõmbas ta
käe ära, kõndis mööda tuba, seisatas laua ääres, vaat-
as hajameelselt maha ja hõõrus käsi.

«Me peaksime veel nagu midagi teineteisele ütlema,
kas pole tõsi?»

«Jah, aga mida?» vastasin ma. «Ma ei tea. Nagu
teiegi, harrastan ma mõistatamist. Kuid teha seda
praegu oleks sama hea kui pimedas modelli maalida.»

«Kahjuks on teil õigus. Jah. Minuga pole eales midagi
niisugust juhtunud. Uskuge, ma olen mures ja kõigest
sellest haaratud. Kas kirjutate mulle teelt? Saan ma
teada, mis teiega juhtub?»

Lubasin seda talle ja lisasin:

«Aga äkki pakiksite ka teie oma kohvri, Filâtre?!
Minuga koos?!»

Filâtre naeratas ja laiutas käsi.

«See on ahvatlev,» ütles ta, «aga... aga... aga...»
Tema pilk peatus viivuks väikesel portreel, mis seisis
kirjutuslaua pronksgarnituuri kõrval. Alles nüüd silma-
sin seda ka mina — see oli ilusa noore naise foto, kes
vaatas otse enda ette, pea pisut kummargil.

«Mul ei ole tasu loota,» ütles Filâtre sigarit süüda-
tes ja viskas tiku järsu liigutusega käest. «Nii kumma-
line, nii askeetlik — omal viisil muidugi — kui teie
sisemaailm ka ei ole, ometi tahate teie, kallid Harvey,
näha õnne naeratavat palet. Ei maksa seda salata. Kuid
sellel teel ei leia mina midagi, sest minu soovi ei saa
täita keegi. See on lihtne ja selge, aga see ei lähe
kunagi täide. Olen palju inimesi terveks ravinud, kuid
ei suutnud ravida oma naist. Ta on elus, kuid sama
hästi kui surnud. See on tema foto. Ta ei tule siia
tagasi. Ja kõigel muul ei ole minu jaoks mingit mõtet.»

Olles seda öelnud ja ennetades mu sõnu ning isegi
mu vaikimist, mis kogu oma siirusele vaatamata võisid

omati ainult raskemaks teha seda hetke, mil võõras
sõda ootamatult endasse pilku lubas heita, — helistas
Filâtre ja ütles teenrile, et sõiduk ette toodaks. Me ei
jätanud lõplikult hüvasti, vaid leppisime kokku, et ma
laatan talle oma visiidist Browni juurde.

Tulime koos välja ja lahkusime teineteisest maja ees.
Filâtre hüppas kaarikusse; kui ta oli juba eemal, pööras
ta ümber ja hüüdis:

«Jah, see ei...» Rohkem ma ei kuulnud.

VII PEATÜKK

Browni kontor «Armaator ja Last» asus nagu ena-
miki seda laadi kontoreid kaldapromenaadil, päris ligi-
dal, nii et polnud mõtet autot võtta. Lasksin autojuhi
minema, ja niipea kui olin sadamasse jõudnud, heitsin
äreva pilgu muuli poole, mille ääres eile nägin «Laine-
tel tõttajat». Kuigi ta oli nüüd minust võrdlemisi kau-
gel, silmasin otsekohe tema kõrgeid maste ja puks-
pruuti sealsamas, kus nad olid olnud öösel. Tundsin üli-
malt kergendust.

Päev oli lämmatavalt kuum nagu õhk tulise pliidi
kohal. Olin veidi väsinud, aeglustasin sammu ja astu-
sin sadamatrahteri lõuendist varikatuse alla janu kustu-
tama.

Trahteri väheste küllastajate hulgas nägin ärritatud
madrust, kes vehkis veiniklaasiga, millest ta kogu aeg
rüübata kavatses ja selle ikka jälle tegemata unustas,
ning seletas midagi nurgas istuvale meremeeste laud-
konnale, lisades oma jutule kaalu ägedate käeliigutus-
tega. Kuni ma leti ääres seisin, tabas mu kõrv sõna
«Gueux», mille peale minagi oma klaasi unustasin,
ümber pöörasin ja kuulama jäin.

«Ma ei unusta teda,» seletas madrus. «Olen kaksküm-
mend aastat seilanud. Olen näinud nii palju kapteneid,
et kui nad kõik siia sisse lasta, ei mahu nad ühel jalal
seisama. Ja ma ütlen, et see Gueux on püstikurat. Jumal
hoidku tema käe all teenimast. Kui talle mõni mees ei
meeldi, võtab ta sel seitse nahka seljast. Ma ütlen —
ta on püstihull. Ükskord virutas ta puusepale nõnda-
moodi vastu kõrvu, et mees oli üle tunni aja oimetuna»

maas, oigas ainult. Ma ise olen ka saanud — rohkem oma vastuste pärast. Mulle meeldib nõnda vastata, et teine lausa roheliseks läheks, aga kuskilt kinni hakata ei saaks. Nojah, olgu ta pealegi püstihull, sellest saaks veel jagu. Aga ta lurjus on salalik. Näo järgi ei ütle midagi ära, kui ta su enda ette kutsus. Võib-olla annab klaasi viina, võib-olla lööb jalust maha. See käib tal nagu välk. Vahel räägib vaikselt ja arukalt nagu inimene kunagi, aga kui talle ei meeldi, mis näoga sa vaatad, võt et sa vait oled — «eks saa ise aru, miks ma vait olen» — on kohe lõpp. Vaevast meid nii hullusti ära, et otsustasime kõik üheskoos laevalt ära tulla. Liiguvad jutud, et see pole esimene kord, kus meeskond ta keset sõitu maha jätab. Aga mis sellest! Küll tema elupäevadeks lolle jätkub!»

Mees jäi vait, suu lahti ununenud, ja jõllitas oma klaasi nii tigidalt, nagu näeks selles vihatud kapteni, siis tühjendas ta klaasi üheainsa sõõmuga ja hakkas vihaselt piipu toppima.

See kõik puutus minusse.

«Missugusest Gueux'st te räägite?» küsisin ma. «Kas sellest, kellele kuulub laev nimega «Lainetel tõttaja»?»

«Sellest samast, härra,» vastas madrus mulle ärevalt otsa vaadates. «Teie siis teate ka, mis inimene ta on, kui ta üldse on inimene, aga mitte marutõbine koer!»

«Olen temast kuulnud,» ütlesin ma jutujätkuks, sest tahtsin võimalikult rohkem teada mehest, kelle sellas konnas kavatsesin veeta teadmata aja. «Kuid ei ole teda kohanud. Kas ta tõesti on selline koletis ja kaabakas?»

«Jumala...» alustas madrus pühaliku aeglusega nagu vandetootust, kui oli näost punasena kurgu puhtaks köhinud, kavatsedes ilmselt lisada: «tõsi», kui minu selja tagant kostis ootamatu terav hüüatus: «Jama!», mis madruse jutu läbi lõikas. Mees, kes seda oli öelnud, astus meie juurde. See oli samuti madrus, ta riided olid korralikud, väljanägemine tahumatu, kuid asjalik.

«Jumala jama!» ütles ta mulle, kuid vaatas esimese madruse otsa. «Ma ei tea, mis on teil pistmist kapteni Gueux'ga, aga ütlen igatahes — ja te näete, et mul pole paelu käisel, olen samasugune madrus nagu see lõuapoolik siin,» ta ei pööranud põlastavat pilku jahmunud kõnemehele, «ja ma ütlen, et kapten Gueux on eni-

teks puhastverd meremees ja teiseks igapidi väärt mees, kel on süda õige koha peal. Olin tema laeval jaanuarist aprillini. Miks ma sealt ära tulin, see on mu oma asi, ja Gueux pole selles süüdi. Tegime kaks otsa Gorbine'i. Ühelegi mehele ei öelnud ta halba sõna, kuigi meie, meremehed, — mis sest salata, teate isegi — oleme üks kirju tõug. Nüüd ütleb see siin, et Gueux peksis puusepa läbi, ülejäänutest tegi hakkliha. Kes sihukest valet usub? Meil oli parem lobi kui sõjalaevadel. Pühapäeviti saime pudeli viskit kolme peale. Pootsman ja vanemabi Butler, kes oli karme käsi appi võtma ning ähvardas kokka rusikaga, said minu silma all kapteni käest vägeva peapesu, Butler ütles siis: «Kurat teist aru saab!» Kapten Gueux kutsus meid vahel kokku ja luges ette sihukest lugusid, mida me eluilmas polnud kuulnud. Ja kui meie vahel tüli lahti läks, ütles Gueux: «Olge head üksteise vastu. Kuri sünnitab kurja.»»

Ta lõpetas, kuigi oleks nähtavasti võinud veel üsna palju kapteni Gueux' kaitseks öelda, silmitses kõiki kõrtsisoliid, lõi käega ja jäi kuulama Gueux' raevutsevat põhjajat, kannatlik, ent hukkamõistev ilme näol. Nägin, et mõlemad mehed olid päris siirad ja et kaitsja sõnad olid süüdistaja täielikult marru ajanud. Möirates tõi ta ühe minuti vältel kuuldavale vähemalt kümme nime, apelleerides nende kui tunnistajate äraoleku poole. Ta kinnitas oma sõnu vandega, kutsus endaga kaasa mingile laevale, mille pardal pidi olema juba möödunud aastal Gueux' käe läbi kannatada saanud mehi, ja lõpetas mõnitava küsimusega: miks see kaitsja nii vähe aega «Tõttajal» madruseks oli? Too vastas väärilt, ent sugugi mitte vähem tuliselt, et jäi haigeks, mistõttu munsterdas end maha Lyssis. Võidu karjudes hakkasid nad ühtedele ja samadele isikutele viitama, sest selgus, et nii kaitsja kui ka süüdistaja tunnevad paljusid mehi, kes on eri aegadel kapteni Gueux' laeval teeninud. Järgnesid lõputud etteheited ja hinnangud, sõim ja raevukalt esitatud faktid, mida saatis rusikaga vastu rinda tagumine. Ja kuigi see kokkupõrge köitis mu tähelepanu, pidin siiski ruttama Browni kontoris.

Kontori «Armaator ja Last» silt oli kolm maja edasi. Astusin jahedasse ruumi, mille päikesepoolseid aknaid varjasid kardinaid, ja keset kontorilaudu, kirjutusmasi-

nate kuulipildujaraginat ja ametnike hillitsetud hääli võttis mu vastu sünge küldprillidega mees.

Ootasin mõne minuti, kuni ta minust teatas ja Browni kabinetist uuesti välja tuli; nüüd polnud ta enam sünge, vaid kummardas lahkelt ja avas mulle ukse; astusin kabinetti ja nägin ühte firma šeffidest, kellega ma pidingi kõnelema.

VIII PEATÜKK

Olin väga rõõmus, et nägin ärimeest, tõelist ärimeest, kelle paljas nägeminegi lõi selge ja asjaliku õhkkonna ning täpse taju parasjagu toimuvast. Kuna ma rääkisin temaga esimest korda elus ja ka tema ei tundnud mind üldse, siis polnud karta, et meie kõnelus võiks libiseda asjalikkuse pinnalt kaastunde kahtlastele aladele, mis on peaaegu paratamatu, kui kõne all on raviotstarbeline merereis. Vastupidisel juhul aga võis mind sellesama asjaolu tõttu kahtlustada veidruses, mis samuti oleks tekitanud pinevust. Kuid Brown polnud neid mehi, kes muna vastu valgust uurivad. Kaasvestlejana oli ta inimene, kes on vastutulekuks kohustava kirja tõttu ohverdanud ligimesele hetke oma kroonilisest ajapuudusest.

Browni punased põetud juuksed meenutasid korrapärasuse poolest harja. Kuivetu pikk pea, lame kukal, otsekui täie teadmiseiga kõvasti kokkusurutud huuled ja mustade vidukil silmade arvestav, otse näkku sihitud pilk löid mulje, nagu oleks tegemist mingi täpse matemaatilise mõõteriistaga. Ta oli pikk, kõhn, veidi rohmaka kehaehitusega, kuid liigutustes äkiline ja kindel, ta rõivastus oli elegantne; kõneldes hoidis ta käes pliiatsit, siludes seda sõrmedega. Ta silitas seda kord kiiremalt, kord aeglasemalt, otsekui juhtides sõnade järjekorda ja sündi. Ta libistas kirjast üle kiretu pilgu, kõverdas suunurga õpitud viisakusnaeratuseks, nõjatus vastu tooli seljatuge ja teatas mulle valju hästikoolitatud häälega, et on alati ja meelsasti valmis midagi tegema Filâtre'i või tema sõprade heaks.

«Kuid siin on tegu arusaamatusega,» lisas Brown, libistades sõrmi piki pliiatsit ülespoole. «See laev ei

kuulu mulle; see on Gueux' omand, ja kuigi, nagu ma arvan,» nüüd keerutas Brown pliiatsit ja toetas selle otsa vastu lõuga, «ta ei ütle ära, kui palun teile kajuti loovutada, teeksite siiski hästi, kui räägiksite kapteni endaga.»

Ütlesin, et kõnelus on toimunud ja et kapten Gueux keeldus mind reisijana «Lainetel tõttaja» pardale võtmast. Lisasin, et räägin tema, Browniga, ainuüksi Gueux' väite põhjal, et laev kuulub temale. Kirjeldasin kogu lugu selle kummalisi külgi valgustamata — nagu mõnda tavalist juhtumit või loomulikku takistust.

Browni silmis vilksatas mulle teadmatu kaalutlus. Ta libistas kolm korda mõtlikult sõrmedega üle pliiatsi, otsekui oma peamisi mõtteid kokku võttes, ja kergitas kulmu nii järsult, et polnud mingit kahtlust tema hämmelduses. Siis asus ta endise rahuga mind asja olemusse pühendama.

«Mis puutub kapten Gueux'sse,» ütles Brown mõtlikult, «siis pean teile teatavaks tegema, et see mees, võiks öelda, määris mulle kaela oma laeva. Gueux teenis kunagi minu firmas. Jah, juriidiliselt olen ma selle mind ääretult tüüdanud laeva omanik; asi sai teoks seetõttu, et William Gueux on vanakurjalt endalt pärinud ande tuliselt ja asjalikult veenda või õigemini inimesele kaela määrida midagi, mida sel inimesel üldse vaja pole. Ükskord jäi ta suure summa võlgu. Laeva võlaarestist päästa tahtes suutis Gueux mulle augu pähe rääkida, et ma laeva oma registrisse kannaksin. Müügidokumentide põhjal, mis ei maksnud mulle krossigi, on ta minu oma, ja see on kõik. Tundsin kunagi Gueux' isa. Pojal jätkus nutikust kadunu varju endaga kaasa tuua — too oli tubli ja arukas mees — ja ta vannutas mind jumalakeeli «Lainetel tõttajat» päästma. Nagu te näete,» Brown osutas pliiatsiga üles seinale, kus rippuisid uhkes raamis rohkem kui kümne auriku fotod, «ei saanud see tehing mulle mingit erilist kasu tuua, kui ma seda ka tahtnud oleksin, ja seetõttu ei pane ma endale süüks, et rääkisin teile kogu loo. Niisiis, meil on olemas trump, mille võime välja mängida Gueux' kapriiside puhul. See trump seisab minu ja tema vastastikustes suhetes. Te sõidate; see on otsustatud, ja ma kirjutan Gueux'le kirja, mille sisu annab talle võimaluse teid lahkelt vastu võtta. Gueux on raske ja keerulise

loomuga mees. Soovitan tal silma peal hoida, sest pole iial teada, mida ta ette võtab.»

Kuulasin Browni kohmetusega. Mu hinges oli hoolega lukustatud see uks, mille taga asjatult rabeles ega suutnud välja pääseda piinlikkusetunne või täpsemalt öelda teadmine, et kasutan vägivalda keset kõiki neid erilisi asjaolusid.

Brown lõpetas jutu, keeras end laua poole ja täitis hoogsa käekirjaga märkmikulehe, mille ta järsu rahustava liigutusega ümbriku pistis. Küsisin, kas ta teab midagi selle laeva ajaloost. Brown vastas pisut viivitades:

«Gueux ostis ta eraisikult. Kellelt ja missuguse summa eest, ei tea ma täpselt öelda. Kahtlemata on see ilus laev. Nüüd on ta mõneti kohandatud kauba-veoks, kuid tüübilt on see erajaht. Ta on väga kiire, ja homme teele asudes saate te asjatundjana nautida ta käiku — otsekui hiigeluisu libisemist. Muidugi, kui on tuult.» Brown heitis pilgu baromeetrile. «Tuult peaks olema.»

«Gueux ütles mulle, et ta seisab kuu aega.»

«See oli tal üks pähepiste. Ta käis täna juba siin ja rääkis homsest. Tean isegi ta marsruuti: Hel-Hew, Tows, Casset, Zurbahan. Enne lähete veel Dahoni rauakaupa peale võtma. See on, tõsi, vaid mõne tunni tee.»

«Tal polnud ju ühtegi madrust.»

«Oh, ärge selle pärast muretsege. Mõnele teisele oleks see probleem, kuid Gueux'le on see lihtsam kui kaabut varnast võtta. Olen kindel, et tal on ruhv juba täis kõri-loomikajaid, kellele pilguta vaid silma, kui neid on must-tuhat platsis.»

Täna sin Browni, kes saatis mu ära tugeva käepigistusega, ja läksin minema, kavatsedes teha kõik, mis võimalik, et leevendada Gueux' olukorra ilmselt piinlikkust.

IX PEATÜKK

Ma ei teadnud veel, kuidas seda just teha, kui jõudsin laeva juurde ja nägin, et Brownil on õigus: tekil liikusid madrused. Need polnud küll valitud, tublid

mehed, keda näeb heas korras laevadel. Ilmselt oli Gueux palganud esimesed ettejuhtujad.

Pärisin Gueux' järele ja leidsin ta kapteni kajutist. Ta istus koos Butleriga laua taga, vaatas pabereid läbi ja klõbistas arvelaua.

«Olen rõõmus teid nähes,» ütles Gueux pärast seda, kui olin teretanud ja istet võtnud. Butler muigas pisut ja mulle näis, et ta muigas Gueux' üle. «Kas käisite Browni juures?»

Andsin talle kirja. Ta võttis selle lahti, luges läbi, vaatas mind, siis Butlerit, kes oli näo ära pööranud, ja kõhatas.

«Teie mured on niisiis murtud,» ütles Gueux naeratades ja pistis kirja vestitaskusse. «Olen südamest rõõmus, et see teil korda läks. Mul on ebameeldiv meie ärat kõnelust meenutada, sest ma kardan, et võisite minust valesti aru saada. Pean tutvust teiega suureks auks. Kuid põhimõtteliselt olen tõesti selle vastu, et kaubalaevale võetaks reisijaid. Mõtlen sellega distsipliini ja ei midagi muud. Olen muide päris kindel, et meie suhted kujunevad heaks. Ma näen, et te armastate merd. Meri! Kui ütled seda sõna, siis on tunne, nagu laheksid rändama ja näeksid silmapiiri enda ees. Meri...» Ta jäi viivuks mõttesse ja jätkas siis: «Kui Brown seda nii väga soovib, siis annan siiralt järele ja vahetan halssi. Homme koidikul hiivame ankru. Esimene sissesõit on Dahoni. Sealt võtame peale laadungi Hel-Hew'sse. Millal te soovite laevale tulla?»

Ütlesin, et tahaksin oma asjad otsekohe ära tuua. Gueux' peaaegu sõbramehelik toon, tema suhtumine meresse, eilne sõim ja tänane lahkus panid mu uskuma, et ilmselt on tegu väga tasakaalutu, impulsiivse inimesega, kes aga oskab end ka vaos hoida. Seejärel soovisin ma teada sõiduhinda, ja kui on aega, siis näha oma kajutit.

«Võtke summast maha ja lisage komisjonitasu,» ütles Gueux püsti tõustes Butlerile. Ta saatis mind piki koridori, avas siis ühe ukse ja jäi lävele seisma, paludes mind lennuka käeviipega sisse astuda.

«See on üks paremaid kajuteid,» ütles Gueux minu järel sisse astudes. «Siin on pesunõu, siin raamatukapp, siin veel mõned väiksemad kapid ja riiulid igasuguste asjade tarvis. Laud on ühine, aga kui teil on soovi, võib

teener teile siia tuua kõik, mida heaks arvate. Madruste üle pole mul põhjust uhke olla. Võtsin nad üheks otsaks, kuid teener juhtus tubli, üks tore mulatt, ta on mu käe all varem teeninud, «Hérigone'il».

Naljakas öelda, aga ma olin liigutatud: sedavõrd ol sarnanenud kapteni praegune toon tema näruse, tehtult flegmaatilise ja seejärel päris metsiku ülalpidamisega täna öösel. Gueux' vaieldamatud peremeheõigused tekitasid minus kohmetust; kui ta oleks need kategooriliselt teatavaks teinud, oleksin mina ilmselt pidanud vajalikuks vabandada oma sissetungi, mis oli maskeeritud Browni näiliste õigustega. Kuid taganeda, see tähendab sõidust loobuda — ei olnud mul nüüd enam võimalik. Lootsin, et Gueux ise mõtleb ümber, soovides kasulikku äri teha. Mu tohutuks rõõmuks hakkaski ta rääkima tasust, mis on üks paremaid regulaatoreid kõrgis segastes olukordades.

«Raha suhtes otsustasin ma nii,» ütles Gueux kajutist väljudes, «et te maksate söögi, kajuti ja sõidu eest kakssada naela. Kui te seda kalliks peate, eks me võl siis hiljem selle juurde uuesti tagasi tulla.»

Mulle näis, et kui Gueux vait jäi, vilksatas tal silmast silma rõõmukuradike — ta oli tõepoolest meelestu summa nimetanud. Maruvihasena silmitsesin teda teraselt, kuid ei reetnud millegagi oma mõõtnatut imetust. Taipasin kähku, et see oleks minu võidukaart. Kui maksan Gueux'le kakssada naela, pole mul enam põhjust end tema tänuvõlglasteks pidada, sest siis on ta oma järeleandlikkust vägagi läbimõeldult hinnanud.

«Hästi,» ütlesin ma. «Ma ei pea summat koormavaks. Tasu on õiglane.»

«Nõndaks,» vastas Gueux äkitselt tujutuks muutunud toonil. Tekkis pinev vaikus, kuid ta leidis kohe väljapääsu, hakates kurtma vedude vähenemise üle; seejärel jättis ta kähku hüvasti, nagu oleks tal midagi tähtsat meelde tulnud: «Enne väljasõitu on alati palju õiendamist. Ja see asi on niisiis otsustatud.»

Tulin laevalt ära ja läksin koju, kust otsekohe helistasin Filâtre'ile. Tal oli rõõm kuulda, et mul oli hästi läinud, ja me leppisime kokku kohtuda kell neli «Lainetel tõttaja» pardal, kuhu mina arvasin end jõudvat tunduvalt varem. Ülejäänud aja kulutasin asjade kokkupanekule. Sõin hommikust ja pakkisin kohvrid, väsi-

lades end mõtetega, mis ühegi korraliku inimese arvates poleks olnud krossigi väärt, siis käskisin kohvrid välja viia ja jõudsin laeva juurde parajasti sel hetkel, kui Gueux sealt ära tuli. Teda saatsid Butler ja teine abi Thincright — kavala, ebameeldiva näoga noormees. Mind silmates tegi Butler viisaka kummarduse, Gueux noogutas hooletult, pööras näo kõrvale, võttis Thincrightil käe alt kinni ja hakkas temaga rääkima. Too vaatas minu poole tagasi ja siis kadusid kõik kolm kolmemiilise allée väravakaare alla.

Laeval oli mind ilmselt oodatud. Köögiukse vahelt vaatas välja kokamütsi kandev pea, kadus, ja silmapilk oli platsis karme mulatt, kes võttis mu asjad ja viis nad kordaseatud kajutisse.

Kuni ta kohvreid lahti pakkis ja mina tugitoolis istudes talle näpunäiteid jagasin, tuli meil üht-teist jutuks. Teenri nimi oli Horatio, mis lõbustas mind kui väga asjakohane vihje Shakespeare'ile — ühele tema kõige enam tsiteeritud tekstidest. Horatio teadis kuuldu põhjal kinnitada, et sõidu suund oli just niisugune, nagu mulle oli rääkinud Brown, muidu aga ei täheldanud ma tema lobisemises midagi imelikku ega erilist laeva suhtes. See erilisus oli minus endas. «Lainetel tõttaja» laadungita Dahoni, kust võttis peale kolmsada kasti rauakaupa. Naiivses uhkuses oma kookoskiust võrguga kaetud vägevast rinda õieli ajades ja iga sõna laia irvega saates reetis Horatio lõpuks siiski nii mõndagi. See sugune intiimsus sai teoks tänu kuldmündile ja loale kustunud sigarit lõpuni suitsetada. Kuuldud uudis tegi mind murelikumaks kui tormiteade.

«Pean teile ütlema, härra,» pajatas Horatio käsi hõõrudes, «et reis tuleb väga, väga lõbus. Igavust teil karta ei ole, kui on tõsi, mis ma pealt kuulma juhtusin. Dahonis tahab kapten naisterahvad, daamid, kaunid sinna pardale võtta. Need on tema tuttavad. Nende jaoks on kaks kajutit korda seatud. Sinna on toodud lõhnaõli, head seepi ja kölnivett, peeglid ja peen voodipesu. Ja veini on ka varutud rohkesti. Veini saavad kõik — ka mina ja madrused.»

«Päris kena,» ütlesin ma, hakates taipama, mis laadi daame Gueux Dahonis pardale kutsuda kavatseb. «Loodan, et daamid pole tema sugulased?»

Horatio ilmekas nagu tegi üleni silmapilgutuse

kaasa — lõuaotsast kuni pahupidi pööratud silmavalgeteni. Ta laksutas keelt, vangutas pead, tõmbas selle õlgade vahele ja naeris mis jaksas.

«Ma ei võta osa teie lõbutsemisest,» ütlesin ma. «Kuid Gueux võib muidugi meelt lahutada, nagu heaks arvab.»

Nende sõnadega saatsin mulati minema ja lukustasin kuuldu üle mõtiskledes ukse.

Olin teadlik teenrite kalduvusest keelepeksu suureks puhuda ja sellele omalt poolt lisa luuletada, kui on lootust kellelegi meeltmööda olla ja tasu pälvida, mistõttu piirdusin sellega, et võtsin Gueux' lõbusad plaanid lihtsalt teatavaks. Üsna varsti pärast seda toodi mulle lõuna kajutisse (kapten oli läinud lõunatama hotelli), sõin selle ära ja olin ülimalt rahul nii toitude kui üksindusega. Lõpetasin sigarit, kui Horatio koputas uksele ja laskis sisse kuumusest roidunud Filâtre'i. Doktor pani mu asemele karbi ja paki. Ta võttis mu käe oma vasakusse kätte ja kattis mõlemad vandeseltlaslikult parema käega.

«Mis see küll on?» ütles ta. «Jäin päriselt uskuma alles nüüd, kui nägin ahtril teie sõnu ja siis — teid siin; olen lõplikult veendunud. Kuid oleks raske öelda, milles mu veendumus seisab. Karbis on pasjansikaardid ja šokolaad, muud midagi. Ma tean, teile meeldivad pasjansid — olete seda ise rääkinud — «püramiid» ja «punane-must».»

Olin liigutatud. Vastastikusel vaikival kokkuleppel ei rääkinud me enam «Lainetel tõttajaga» seotust, otsekui kartes viga teha selle kummalise seiga hapralt kangastuvatele piirjoontele. Jutt oli Gueux'st. Filâtre oli rääkinud Browniga telefoni teel pärast viimase kohtumist Gueux'ga ja saanud tema kohta palju põhjalikuma iseloomustuse.

«Ilmselt ei või teda uskuda,» ütles Filâtre. «Kahtlemata hakkas ta teid vihkama, kuid raha on tal sellegipärast vaja; niisiis hoidub ta teid sõimamast, kuid ma kardan, et tema vaenulikkust saate te tunda: Brown käis juba peale, et ma teid hoiataksin. Gueux' tülid on lugematud ja õudsed. Ta satub kergesti raevu, on harva kaine, oma ja võõra raha vahel vahet ei tee. Pange kõrva taha seegi, et, nagu ma Browni vihjetest aru sain, on ta ka «Lainetel tõttaja» omanikuks saanud

ühed seda laadi jultunud nõksuga, mille puhul seadus piinleb, kuid on võimetu. Kuidas teie sellesse kõigesse suhtute?»

«Minu mõtted liiguvad otsekui kahel tasapinnal,» vastasin ma. «Seda võib võrrelda inimese olukorraga, kellele on antud laegas tingimusega, et ta tohib selle lahti teha, kui päralt jõuab. Mõtted sellest, mis laekas peitub — see on üks tasapind. Teine — see on reisisimehe tavaline enesetunne, kes pealegi on häiritud suhete sobimatusest nendega, kellega tal koos elada tuleb.»

Filâtre viibis minu juures umbes tunni. Varsti said meie põhiliseks kõneaineks intriigid, mida hospitalis tema vastu sepitseti, ja minu lubadused talle kirjutada, mis minust saab, kuid seda tavalist juttu seirasid hetkekski kadumata sõnad «Lainetel tõttaja», ehkki me neid valjusti ei lausunud. Meie sisemine kahekõne oli teistsugune. Filâtre'i hommikuse pihtimuse järelkaja oli aimata tema elevuses. Mina mõtlesin teadmatust. Ja läbi sõnade mõistis kumbki teise salajasemat mina täielikumalt, kui see on võimalik kaasakiskuvast, nakatavas südamepuistamises.

Läksin Filâtre'it saatma ja tulin temaga kaile. Hävasti jättes ütles Filâtre:

«Olgu teil süda kerge ja tuul soodus!»

Kuid tema sooja kindla käe survest ja pilgust mõistsin ma enam, kuulsin just seda, mida tahtsin kuulda. Loodan, et temagi kuulis mu väljaütlemata soovi mu vastuses:

«Mis ka ei juhtuks, ma pean teid alati meeles.»

Kui Filâtre oli lahkunud, läksin tekile ja võtsin istet ahtris varikatuse all. Kuulsin samme, vaatasin üles ja nägin Thincrighti, kes lähemale astus ja minust pisut eemal ebalevalt seisma jäi. Mul polnud midagi selle vastu, et temaga juttu ajada, ja ma pöörasin end tema poole, andes naeratusega mõista, et olin ta kavatsusest aru saanud. Ta tuli lähemale, mispeale ma aru sain, et Thincright on kõvasti auru all ja tunneb seda ka ise, kuid ei taha end reeta. Ta esitles ennast, pomis midagi ilma kohta, ja uskudes vististi, et minu jaoks on kõige tähtsam kindlusetunde saavutamine, hakkas rääkima Gueux'st.

«Ma kuulsin,» ütles ta mind uurivalt silmitsedes.

«et teil polevat kapteniga klappi. Tõsi ta on: temaga on raske klappima saada, aga ta on sihuke mees, ei kui te temaga klappima hakkate, teeb ta kõik. Olen kogu hingega tema poolt; ütlen salgamata — ta on eht meremees. Võib-olla olete temast midagi halba kuulnud; julgen pea anda, et see kõik on laim. Ta on äge ja enesearmastaja — oh jaa, tuline loomus! Ja tore mees! Tasub teil vaid soovida ja Gueux istub kaarte mängima kas või vanakurja endaga. Tööd vehib vägevalt ja baaris ei vannu ka alla — võib kolm ööd magamata olla. Muide, meil on ka raamatukogu. Tahate, ma näitan teile? Kapten loeb väga palju. Ta ostab ka ise raamatuid. Jaa, ta on haritud mees. Temaga tasub rääkida.»

Olin nõus raamatukogu vaatama ja läksin Thincrightiga kaasa. Ta jäi seisma ühe ukse ees, võttis taskust võtmed ja avas ukse. See oli suur kajut, mille seinu kattis muustriline hiina siid. Nurgas seisis marmorist pesulaud hõbedast peegli ja tualettesemetega. Eebenipuust laual, mida võis julgelt kunstiteoseks nimetada, oli pronksist kirjutuslauagarnituur, merekaardid, binokkel, kell kristallist alusel; seinal rippusid baromeetrid ja muud taolised riistad. Uhke vaip, peen voodipesu, siidtekk — kõik reetis armastust ilusate asjade vastu ja arusaamist nende mõjust. Poikvel seinakapist paistis virn korralikult hunnikusse laotud raamatuid, mõned raamatud vedelesid ka väikesel sohval. Koi ja sein vahel seisis samuti raamatukast.

Vaatasin hämmastunult ringi, sest see ruum ei saanud raamatukogu olla. Ja tõepoolest, Thincright ütleski otsekohe:

«Kanäe, kuidas kapten elab! See on tema kajut. Näitasin seda sellepärast, et siin on igal pool kõige peenem maitse. Vaadake, kui palju raamatuid! Ta loeb väga palju. Näete, need on puha raamatud, ja igasugused.»

Pahameelt varjamata ütlesin talle, et see on minu reeglite vastu — käia võõrastes eluruumides peremehe teadmata ja nõusolekuta.

«See on teie süü,» lisasin ma. «Ma ei teadnud, kuhu ma lähen. See pole ju raamatukogu!»

Thincright jäi nõutult wait — sedavõrd hämmastasid teda mu sõnad.

«Olgu,» ütles ta endise tuhinata. «Tegite mulle märkuse. See võib isegi õige märkus olla, aga minu käes on kõigi ruumide tagavaravõtmed ja...» Ta ei teadnud, kuidas jätkata, ja lõpetas jutu ära: «Ma usun, see on tühiasi. Muidugi on see tühiasi,» kordas Thincright veendunult. «Me oleme siin kõik omainimesed.»

«Lähme raamatukokku,» soovitasin ma, sest ei soovinud tema segaseid seletusi arutada.

Thincright lukustas kajuti ja viis mind läbi salongi. Nüüd avas ta ukse ruumi, mille seinu varjasid riulite read. Silma järgi arvasin seal olevat umbes kolm tuhat köidet. Piki riuleid, risti üle raamatuselgade, olid kinnitatud lükatavad vaskliistud, et raamatud lainetuse ajal riuleilt maha ei kukuks. Peale tammepuust laua kirjutustarvetega ja kokkupandava tooli olid siin veel kastid ajakirjade ja brošüüridega.

Thincright rääkis, et raamatukogu oli sisse seadnud laeva endine omanik, ent aasta jooksul — nii kaua oli Thincright laeval teeninud — olevat Gueux veel kolmsada köidet juurde ostnud.

«Kas Brown ei sõida teiega?» küsisin ma. «Või on ta laeva ajutiselt Gueux'le üle andnud?»

Mu söödaheitmisele, millega ma tahtsin Thincrighti kõnelema ahvatleda, vastas tüürimees põiklevalt, nii et ma loobusin sellest teemast ja asusin raamatute kallale. Thincright hüüatas aeg-ajalt mu öla taga: «Vaadake, päris uus raamat, aga lehed juba lahti lõigatud!» või: «Sihuke raamatukogu on juba nagu mõne ülikooli oma.» Sinna juurde tegi ta juttu ka minust, kuid olin juba jõudnud taibata, et seda sorti inimesed oskavad iga ülearu öeldud sõna oma huvides ära kasutada, ja püürdsin asjade välise küljega, kaevates vahelduse mõttes, et kannatan üleväsimuse all.

Mulle meeldivad raamatud, armastan neid käes hoida, linnulennul pealkirju silmitseda, mis kõlavad nagu hää salapärase värava tagant või paljastavad naiivselt teksti sisu. Leidsin raamatuid hispaania, inglise, prantsuse, saksa ja isegi vene keeles. Nende ainestik oli mitmekesine: ajalugu, matemaatika, filosoofia, haruldased väljaanded vanaaegsete reiside ja merelahingute kirjeldustega, mereasjanduse käsiraamatud ja teatmikud, kuid kõige rohkem oli romaane, Thackeray ja Maupas-

sant'i kõrval kirendasid Pariisi kollase alkoovikirjanduse siivutud kaaned.

Hakkas hämarduma; võtsin mõned raamatud ja läksin oma kajutisse. Lahkusin Thincrightist ja veetsin oma oivalises kajutis paar tundi, tegeldes Filâtre'i kingitud kaartidega. Nende tagaküljed panid mind naeratama; ühe paki tagaküljel oli miniatuur täies purjes laevast parajalt tugevas tuules, teise paki tagaküljel kujutas suurepärase natüürmõrte — keset sametit ja lilli seisis kuldkarikas, pilgeni täis sädelevpunast veini. Filâtre oli end minu asemele mõelnud, kui ta neid kaarte ostis. Ladusin otsekohe raske pasjansi, mis ka välja tuli, kuid kahtlustan, et ainult mõne mu tahtmatu vea tõttu.

Kell pool kaheksa teatas Horatio, et kapten palub mind lauda — õhtust sööma.

Kui ma salongi astusin, istusid Gueux, Butler ja Thincright juba lauas.

X PEATÜKK

Gueux tervitas mind põgusalt ja ma märkasin, et ta on halvas meeleolus, sest ta vältis mu pilku.

Butler, kes oli selles seltskonnas kõige sümpaatsem, kõhatas ja tegi katset üldist jutuajamist alustada, arutades eelseisvat reisi, kuid Gueux katkestas tema jutu paari peremeheliku märkusega toidumoon ja sadamalõivude kohta. Minu küsimustele, mis puudutasid eelseisvat sõitu, vastas Gueux lühidalt «jah», «ei», «ek näe». Kogu õhtusöögi vältel ei pöördunud ta kordagi ise minu poole.

Tema ees seisis suur viinakarahvin, millest ta kallan ning jõi järjekindlalt, aeglaselt ja visalt, kuni karahvin oli tühi. Tema kõnelus abidega näitas mulle, et uus, kiiruga pealemunsterdatud meeskond koosneb vaid poolest saadik meestest, keda võib madrusteks nimetada; ülejäänud olid tavalised sadamapätid, kellel pidi hoolega silma peal hoidma. Lauas räägiti veel inimestest ja vahekordadest, millest ma midagi ei teadnud. Butler ja Thincright jõid küll palju vähem kui Gueux, ent siiski küllalt agarasti. Keegi ei käinud peale, et ma jooksin rohkem, kui ise tahan. Jõin üsna vähe. Mind

leenides tegeles Horatio mu lauanõudega pisut hoolsamalt kui teiste omadega, arvatavasti tahtis ta näidata, kuidas tuleb külalistega ümber käia. Gueux märkas seda ja heitis talle kõõrdpilgu, kuid ei öelnud midagi.

Selle piinliku ja sünge söömaaja kestel kuuldust huvitasid mind kõige rohkem Thincrighti järgmised sõnad:

«Louise kirjutab, et ta kutsus Marie, too aga ei suuda ilmselt loobuda Julie seltskonnast, nii et meil tuleb neile kaks kajutit anda.»

Kõik pahvatasid naerma mõtte üle, millel pidi ilmselt olema mingi eriline tähendus.

«Meid külastavad daamid,» ütles Gueux lauast tõustes ja mind pilguga jälgides. «Ega see ei sega teid?»

Vastasin, et mul on ükskõik.

«Seda parem,» leidis Gueux.

Tekilt kostis hüüe, mis ei kuulutanud kaklust, vaid viitas takistusele mõnes asjatoimetuses, mida laeva pardal sageli ette tuleb. Butler läks vaatama, milles asi seisab; Thincright järgnes talle üsna pea. Kapten suitsetas püstijalu ja ma kasutasin tüürimeeste lahkumise ära ning andsin talle raha üle. Ta võttis rahapaberid vastu mingi erilise kõrgi liigutusega, luges nad hoolikalt üle ja tegi rõhutatud kummarduse. Tema silmi tekkis paljuütleval lõbus helk.

«Üks malepartii?» küsis ta viisakalt. «Kui soovite.»

Nõustusin. Seadsime malelaua üles ja istusime. Maledid olid heast elevandiluust ja kunstnikukäega nikerdatud. Väljendasin imestust selle puhul, et näen kaubalaeval nii palju ilusaid asju.

Kuigi Gueux oli kindlasti purjus, purjus temale tavalisel ja loomulikul viisil, ei reetnud tema seisundit miski peale hääle, mis muutus katkendlikuks, sest Gueux'd häiris magu.

«Jah,» ütles Gueux, «siia on hulk raha maetud. Nagu te muidugi nägite, on «Lainetel tõttaja» brigantiin, kuid isevärki. Ta on ehitatud vastavalt... ühe isiku maitsele... See mees laostus hiljem. Niisiis,» Gueux keerutas lippu, «naised toovad kaasa kära, sagimist ja lärmi, ülepea palju segadust. Mida te arvate reisist koos naistega?»

«Mul pole selle suhtes seisukohta kujunenud,» vastasin ma käiku tehes.

«See peaks teile meeldima,» jätkas Gueux ja tegi oma käigu nii hajameelselt, et võisin näha kogu partiid. «Peaks, sest et teie — ma ütlen seda kavatsuseta teid solvata — ilmusite laevale rohkem kui omapärasel viisil. Ma aiman inimese vaimulaadi.»

«Loodan, et te ei kutsunud naisi minu jaoks?»

Ta oli vait, murdes pead ülesande kallal, mille andsid talle lahendada mu lipp ja ratsu. Äkitselt paiskas ta malendid segamini ja ütles, et on mängu kaotanud. Nii juhtus see kaks korda; lõpuks petsin teda valelootusega ja kuulutasin mati seitsme käiguga. Gueux oli pahameelest punane. Kui ta vigurid lauasahtlisse lükkas, värisesid ta käed ärritusest.

«Olete tugev maletaja,» ütles Gueux. «Oli tõeline nauding teiega mängida. Nüüd räägime sõidust. Hommikul läheme Dahoni, seal võtame lasti peale ja purjetame Hel-Hew'sse. Kas olete käinud Hel-Hew's? Ta jääb teele, kui võtta kurss Zurbahani, kuid Zurbahani ei jõua me varem kui kahekümne või kahekümne viie päeva pärast.»

Jutuajamine lõppes ja ma läksin oma kajutisse, leides, et kapteni seltskond on pisut väsitav.

Ülejäänud osa õhtust veetsin raamatut lugedes ja aeg-ajalt mõtete voolule andudes, mis pani mu unustama, mida ma loen. Magama jäin hilja. Esimene öö laeval möödus hästi. Ajuti ärgates, et teist külge keerata või patju kohendada, tajusin ma oma eluruumi vaevumärgatavat õõsumist ja jäin uuesti magama, mõeldes uuest, võõrast, ebaselgest.

XI PEATÜKK

Ma polnud veel päriselt välja maganud, kui koidikul ärgates taipasin, et «Lainetel tõttaja» ei seisa enam muuli ääres. Kajut tõusis ja vajus järsu laine aeglasel tempos. Nurkadest kuuldus naginat ja kolksumist: valitses see asjade nähtamatu suhe, millele me võlgneme liikumistaju. Vee rabisev vulin piki parrast, ebaühtlane vappumine, keharaskuse muutumine — kord olid raskem, kord kergem — saatsid laeva iga tõusu lainelt lainele.

Tekilt kostsid sammud, nagu oleks käidud katusel su pea kohal. Tõusin, vaatasin illuminaatorist välja ja nägin tuulest ning uduvihmast tuisast merd. Rõõmust, mis mind haaras, mõistsin, et alateadlikult olin veel selle tundnud ebakindlust, seosetut ebakindlust, millele teadvus materjali puuduse tõttu ei oska selget põhjust leida. Panin riidesse ja kõlistasin, et toodaks kohvi. Horatio tuli üsna pea ja ütles, et kokk on alles tulepliidi alla teinud, ning pakkus veini, kuid ma otsustasin kohvi ootama jääda ja loobusin veinist, piirdudes poole klaasi külma punšiga, mida mul nii reisidel kui kodus alati varuks oli. Küsisin, kus me oleme, ja sain teada, et kui poleks vihmast, paistaks Lyss tunni tee kaugusel.

«Tuul on hea,» lisas Horatio. «Praegu on kapten Gueux' vahikord, nii et peate hommikust sööma ilma temata.»

Seejuures vaatas ta mulle avalalt, otsekui ilma tagamõtteta otsa, kuid ma sain aru, et see mees paneb tähele kõiki suhteid.

Esimesed tunnid pärast sadamast lahkumist on alati pidulikud ja täis pinget, olgu siis vihma või päikesega, ja ma ruttasin kärsitult tekile. Mind haaras nii tuttav ja meeltülendav täiskäigu tajumise tunne, milles ei puudu põhjendamatu uhkus ja rõõmsa osasaamise nauding. Olen alati olnud võhik purjeasjanduses, kõiges, mis puutub seisvasse või jooksvasse taglasesse, kuid laiuvate purjede vaatepilt selgaheidetud pea kohal — kui vaadata neid alt üles — on selline, et näha neid nendega kaasa liikudes on suurimaid ja omakasupüüdmatumaid rõõme, mis ei nõua pealegi eriteadmisi. Läbikumavad, raanokkadel teravate nurkadega lõppevad purjekumerused paisuvad ülal ja ümberringi. Nende lend on suletud mastide ja raade liikumatusse. Purjed viivad edasi aeglaselt lainetesse sukelduvat keret, ja neisse on püütud rinnutsi rõhuv ja paisutav tuul.

«Lainetel tõttajat» viis edasi tugev pärituul kiirusega — ma vaatasin logi — viisteist sõlme. Taeva hallid linikud varjasid ebamäärast päikesetootust. Kompassi juures kõndis Gueux. Mind silmates tegi ta näo, nagu poleks mind märganud, ja pöördus kõrvale, alustades juttu roolimehega.

Olin tekil üle poole tunni, siis läksin alla, kus leidsin Butleri hommikusööki ootamas; rääkisime pisut. Ootasin, et ta hakkab mind küsimustega üle külvama, kuid see mees käitus nõnda, nagu tunneks ta mind ammust aega; see teguviis meeldis mulle. Peatselt ilmus nähtavale ka Thincright, vihmast märg ja värskendatud; tema kahvatus viitas eilsele joomisele; ka käed värisid. Morn Butler rääkis vähe, Thincright oli seevastu tüütavalt jutukas. Ta kirus väiklase põhjalikkusega iga madrust, pöördudes minu poole seletustega, mida ma polnud palunud. Seejärel asus ta Butlerile meenutama eile hotellis asetleidnud lõuna üksikasju, sorides suhetes mulle tundmatute inimestega. Teda valdas kassihastusest tingitud närvlikkus. Mina pöördusin nüüd Butleri poole palvega rääkida sõidusuunast, sest ma ei usaldanud Gueux'd ja tahtsin täpselt teada nii kurssi kui ka sadamaid, kuhu laev pidi minema.

Thincright ei lasknud Butleril ainsatki sõna öelda — tollel näis küll ka ükskõik olevat, kas rääkida või mitte — ja tegi jalamaid ettepaneku minna temaga koos Gueux' kajutisse, kus pidi asuma täpne kaart. Mul polnud mingit himu trügida Gueux' kajutisse, kelle suhtes pidi ilmselt piasiasjuskil valvel olema, ja eriti veel koos Thincrightiga, kes ei meeldinud mulle põrmugi kogu oma olekuga, ja ma jäin kõhklema, kuid siis leidsin, et minna on vist ometi etem kui paluda Thincrighti, et ta oleks nii lahke ja kaardi siia tooks.

Tõusin püsti ja me läksime Gueux' kajutisse, kus Thincright võttis vahariidest mapi vahelt kaardid ja leidis nende seast vajaliku.

«Kuulsin, et teil olevat ükstapuha, kuhu me sõidame,» ütles Thincright, «ja olin seepärast alguses imestunud, kui kuulsin teie soovi.»

«Mulle on see tööpoolest ükstapuha,» vastasin ma, tundes, et Thincrighti lipitsev naeratus veab mu näo viltu, «kuid see ei tohiks välistada loomulikku uudishimu.»

Thincright pahvatas võltsilt ja põhjusest naerma, mis tekitas minus soovi talle õlale patsutada ja öelda: «Te poete minu ees igaks juhuks, aga ma näen ju seda, mu armas.»

Seisin laua ääres, kummargil kaardi kohal. Seda laiali laotades lükkas Thincright kaardi ülemist nurka

käega, tehes liigutuse minust paremale poole; ma vaatasin tahtmatult liigutuse suunas ja nägin tindi-potialuse kõrval raamitud fotot. See kujutas kohvritel istunud neiut.

XII PEATÜKK

Tundsin ta kohe ära tänu fotograafi meisterlikkusele ja mõnede inimeste omadusele olla otsekohe äratuntav ükskõik millisel, ka halval fotol, sest nende näojooned on lõigatud mällu erilistel asjaoludel tekkinud tugeva mulje eksimatu käega. See aga ei olnud halb foto. Tundmatu neiu istus, toetudes parema käe küünarnukile; vasak käsi puhkas põlvedel. Pea oli pisut viltu, ja see peahoiak, intiimselt kodune, leevendas poosi jäikust. Neiul oli seljas tume kleit, mille kaelust ehtis pits. Ta oli naeratanud enne pildistamist ja naeratuse jälg püsis ta kirkal näol.

Mu peamine mure oli nüüd, et Thincright ei märkaks, kuhu ma vaatan. Kui ma olin neiu ära tundnud, langetasin otsekohe pilgu, kuid pilt jäi mu ette, laius- ja pikuskraadide vahele, ning ma lakkasin mõistmast, mida tüürimees räägib. Ühendada kas või hetkekski oma mõtteid Thincrighti mõtetega sellel fotol näis mulle talumatu.

Kuigi olin näinud neiut ainult ühe korra ja eemalt aga olnud temaga rääkinud, seisis see mälestus hoopis omaette. Neiu portree nägemine Gueux' asjade keskel oli mulle nagu elav kohtumine. Mulje kordus, kuid nüüd teravalt ja raskelt; see oli ebaloomulikus ühenduses Gueux' isikuga. Sellal lausus Thincright:

«Siit tuleb aga hoovus, nii et ka nõrga tuulega on kiirus...»

«Kümme kuni kaksteist miili,» ütles Gueux mu selja taga. Ma ei kuulnud, kunas ta sisse oli tulnud. «Thincright,» jätkas Gueux, «teie vahikord algas neli minutit tagasi. Võite minna, ma näitan ise kaarti.»

Thincright tormas kohkunult minema.

Gueux' tuuldunud näol oli märgata halvasti veedetud öö jälgi. Ta suitsetas sigarit. Vihmamantlit seljast võtmata lükkas ta mütsi kuklasse, toetas käe kaardile

ja hakkas sigari suitseva otsaga järke vedades mulle punktiiride, punaste joonte ja märkide tähendust selgitama. Mõistsin vaid niipalju, et ta loodab olla Hel-Hew's viie või kuue päeva pärast. Siis võttis ta nahk-mantli seljast, mütsi peast ja istus, sirutades jalad välja. Istusin kuklaga portree poole, et vältida juhuslikku soovimatut kõnelust. Tundsin, et minu huvi Biehe-Senieli vastu on alles liiga värskelt puudutatud, nii et see ei võinud Gueux' taolisel riukamehel märkamata jääda — pealetükkiv enesesisendus, mis tavaliselt toob kaasa just need tagajärjed, mida tahetakse vältida.

Gueux' pilk oli suunatud mu vesti nööpidele. Ta kergitas aeglaselt pead; kui me pilgud lõpuks kohtusid, kõhis kapten kurgu puhtaks ja hakkas silmi hõõruma, tõrjudes käega sigarisuitsu.

«Kuidas Thincright teile meeldib?» küsis ta kätt laua poole küünitades, et tuhka maha raputada. Teadsin pead pööramata, et vilksamisi laua poole vaadates heitis ta pilgu ka portreele. See hajameelne pilk ei öelnud mulle midagi. Silmitsesin Gueux'd nüüd teistmoodi. Nägin teda selle varjatud ja mulle äkitselt selgunud seose tagajärjel, mis tal oli tolle neiuga, ja võimukas soov selle seose olemust mõista — kuid mõista küsimusteta — sundis mind Gueux' põgusale pilgule väga mitmesugust tähendust omistama. Olgu kuis tahes, Filâtre'il oli õigus, kui ta ütles: «aiman tegusid» — ja seda ta ütles. Pärast portree avastamist olin ma ka ise kindlalt ja lõplikult veendunud, et sündmused toovad kaasa tegutsemisvajaduse.

Küsimusele Thincrighti kohta vastasin ma:

«Thincright on mees nagu iga teinegi reisi esimesel päeval — käed otsas ja pea õlgadel.»

«See mees on rämps,» ütles Gueux. Tema veidi tige väsimus oli kadunud; ta kustutas sigari, naeratas äkki ja hakkas minu käest hoolega pärima, kuidas ma end tunnen — laevaelu igas mõttes. Vastasin, nagu kombeks on, see tähendab vormilt sündsalt ja arukalt, kuid tegelikult täiesti mõttetult, ja tõusin püsti, oletades, et Gueux läheb hommikust sööma. Kuid Gueux raputas eitavalt pead mu sellekohase märkuse puhul, ajas end sirgu, koputas vastu põlvi ja võttis alumisest lauasahtlist viiuli.

Kui ma seda nägin, andsin järele kiusatusele uuesti

istuda. Silmitsedes mind mõtlikult, nagu oleksin ma noodileht, katsus kapten Gueux sõrmedega keeli, pingutas neid, seadis poogna korda ja ütles:

«Kui on väga jäle, siis öelge otsekohe.»

Ootasin vaikides. See vaatepilt — kollase näo ja paistes silmadega mees, kes oli viiuli habeme alla lorganud ja pööras pead, et seda mugavamasse asendisse seada, manas mu näole naeratuse, mida Gueux märkas ja kohe ka ise naeratas — leebelt ja kohmetult. Ta suured käed ei tootanud mu meelest head mängu ja ma olin üllatunud, kui juba esimene takt reetis silmapaistvat võimekust. See oli Chopini etüüd. Mängides tõusis Gueux püsti, ta vaatas nurka, mu selja taha; seejärel peatus ta ekslev pilk portreel. Sealt rändas see minu näole. Pala lõpetades vaatas Gueux maha.

Spencer soovitab korraldada viiulikontserte ruumides, mis on vooderdatud alusseinast poole jala kaugusel asetsevate õhukeste männilaudadega, et saavutada resonantsi, mis on tema meelest vajalik viiuliheli püstitatud võimsuse tõttu. Paraku pole see retsept kõlblik iga teose jaoks, sest on helitöid, mille jõud peitub sügis. Sosin kõrva ääres võib mõnikord vapustada nagu kõuekäratus, ja kõuekäratus vaid naerma ajada. See kirklik etüüd ja Gueux' heitlik esitusviis panid elama kogu pinge, mis on kätketud orkestrisse.

Gueux lõi kaks korda vankuma, kui laev kõikus, kuid jätkas kohe kärsitult mängu. Kuulsin teravaid ja uhkeid kaebeid, halamist ja kutset; siis torinat, naeratusi, soikuvat kaduvikuviisi — Gueux võttis viiuli löua alt ja asus mornilt seda häälestama, istudes ja mulle küsivalt otsa vaadates.

Kiitsin ta mängu. Kui ta oligi meelitatud, ei reetanud ta seda millegagi. Ta võttis uuesti viiuli ja tõi nüüd kuuldavale metsikuid fiorituure, tüütuid kääksuvaid dissonantse ning sattus neist — tehtult — sellisesse hoogu, et tundsin kohustust ära minna. Ta tahtis minust lahti saada.

Kui Gueux nägi, et ma resoluutselt püsti tõusin, langetas ta poogna ja soovis mulle meeldivat päeva — mõnevõrra pilklikul toonil, millest ma nüüd enam välja ei teinud. Tahtsin ka ise üksinda olla, et juhtunu üle järele mõelda.

XIII PEATÜKK

Otsides juhust portree saladuse lahendamiseks, kuigi mul polnud selleks ei kindlaid lootusi ega valmismõeldud plaani, läksin ma tekile ja istusin lamamistooli.

Ainuke mees, kelle ma oleksin võinud tõmmata mind huvitavasse jutuajamisse ilma enda kallal moraalseid vägivalda tarvitamata, oli Butler. Jäin suitsetades tema ilmumist ootama. Mul oli tunne, et Butler tuleb.

Ilm läks paremaks, tuul mahenes, rõskus kadus ja päikesevalgus sai jumet; ta ei pääsenud küll veel pilvedest läbi, kuid oli tooni võrra soojem. Möödus veerand tundi ja Butler ilmus tööpoolest nähtavale, ta ei olnud just auru all, kuid oli peletanud eilse ränga peatäie järelmõju mõne paraja sõomuga.

Mulle näis, et tal polnud ebameeldiv mind näha. Aega kaotamata pakkusin talle sigarit, tegin erksalt ja himukalt juttu, rääkisin anekdoodi, ja kui nägin, et tema mõnevõrra pingul hoiak muutus sundimatuse ja ta oli juba suuteline kuuldavale tooma üsna pikki seotud lauseid, tähendasin, et «Lainetel tõttaja» on kõige oivalisem purjelaev, mida ma eales olen näinud.

«Ta oleks veel parem,» ütles Butler, «meie jaoks muidugi, kui ta võtaks peale rohkem lasti. Tal on vaid üks trümm. Ja seegi pole mõeldud kaubaveoks. Meil läks korda vaheseinte mahalõhkumisega mahtu pisut suurendada, kuid üle kahesaja tonni pole siiski mõeldav pardale võtta. Praeguste kõrgete prahihindade aegu tuleme veel omadega läbi, aga mullu tegi Gueux üsna palju võlgu.»

Sain veel teada, et laeva on ehitanud Ned Senieli neli aastat tagasi. Õhk takerdus mu kõris, kui kuulsin nime «Senieli». Kuid näole jäi tähelepanu liikumatu ilme.

«Ta on ehitatud lõbureisideks,» seletas Butler, «ja on korra sõitnud ümber maailma. Asi on õigupoolest selles, et Senieli kadunud abikaasa perekond on suguluses esimeste ümberasujatega, Hel-Hew' rajajatega; need sattusid ammustel aegadel sinna randa madalikule jooksnud prikilt, mis nagu meiegi oma kandis nime «Lainetel tõttaja». See lugu on, nagu näete, mõneti sugukonna pärimustega seotud, seepärast Senieli naine valiski niisuguse nime. Oma viis aastat tagasi jäi Ned

Senieli pankrotti, kui puuvillahinnad langesid. Ta müüs laeva Gueux'le. Gueux on algusest peale olnud «Lainetel tõttaja» kapten; mina olen siin alles lühikest aega. Kogu seda lugu kuulsin Gueux' suust.»

«Järelikult,» küsisin ma, «ostis Gueux laeva pärast Senieli laostumist?»

Butler kohmetus, ta niisutas lahtitulnud tubaka- lehte süljega ja üritas seda kinni kleepida. Ühmas siis, juttu kohmakalt teisale keerates:

«Nüüd kuulub ta vist Brownile. Jah, nii see on. Ja üldiselt pole rahaasjad minu mure.»

Olin kindel, et räägime lähemal päeval põhjalikumalt, ega hakanud temalt enam midagi laeva kohta pärima. Kes on öelnud «a», see ütleb ka «b», kui teda mitte kiusata. Tegin juttu Gueux'st, väljendades nii leebelt kui võimalik kahetsust kapteni lastetuse puhul, sest tema elu näikse olevat üsna kõlvatu; ju sellepärast, et puuduvad perekonnaelu reeglipärased mured.

«Lapsi?» ütles Butler silmi pärani ajades. Ta oli kohutavalt üllatunud. Mõte, et Gueux'l võiksid olla lapsed, rabas Butlerit. «Ta pole eluilmaski abielus olnud. Mis teil küll pähe tuli?»

«Ligne eneseusaldus. Olin kindel, et kapten Gueux on abielus.»

«Ei ilmaski. Võib-olla arvasite nii sellepärast, et nägite tema laual preili fotot; see on Senieli tütar.»

Olin vait. Butler silmitses oma saapanina. Jälgisin teda tähelepanelikult. Tema teravale kinnisele näole sügenes naeratus — naeratuse algus.

Ma ei oodanud erakordset usalduslikkust, sest tajusin, et olin jõudnud nende mõistatuslike asjaolude piirile, mis olid kahtlemata liiga isiklikud selleks, et Butler oleks hakanud neisse üksikasjalikult pühendama vähetuttavat inimest. Naeratuse järel, mis Butleri näole tahtis tekkida, oleksin ka ise seda laadi selatused reetmiseks tunnistanud.

Butler tõmbas sigarisuitsu kopsudesse, puistas tuha põlvedelt ja läks minema, vabandades end asjatoimetustega.

Jäin istuma. Mõtlesin, kas ma oleksin pidanud rääkima Butlerile oma kohtumisest Biche Senieligas sadamas, kuid siis tuli mulle meelde, et ma ei tea ju midagi Gueux' ja Butleri vahekorra kohta. Butler võis rääkida

meie jutuaajamisest kaptenile, mis oleks olukorra veel keerulisemaks teinud. Pealegi — kas ei toimunud neiu ja laeva peaaegu üheaegne saabumine Lyssi mõlema poole teadmisel ja nõusolekul? Kõnelus Butleriga oli toonud mu otsekui lukustatud ukse ette, kuid võiti andmata; sain küll mõndagi teada, ent teadsin niisama vähe kui enne, miks Biche Senieli foto seisab Gueux' laual. Inimeste suhted on lõpmatult mitmekesised, olen kokku puutunud juhtumitega, kus tohutu huvi mõistatusliku olukorra vastu on murenenud eimiskike lihtsaima lahenduse, vahel isegi tühiasja tõttu. Teisest küljest aga pidi tunnistama, et Senieli tütre, kauni ja erakordselt veetleva neiu foto ei võinud seista Gueux' laual, ilma et see oleks olnud seotud tema tunnetega. Seejuures oli aga lõpmatult kummaline oletada nende kahe nii erineva inimese vastastikust lähedust.

Ma ei teinud lõplikke järeldusi, see tähendab, kujutlesin neid, kuid jätsin kahtluse alla, ja märkasin sealjuures, et mu mõtted Biche Senielist on muutunud erapoolikuks ja rahutuks. Mälestus temast tegi ärevaks, kui juba põgus mulje temast oli nii hävimatu, siis võis otsene tutvus esile kutsuda veel tugevama tunde, ja võib-olla ka raskema — nagu haiguse. Olin korduvalt juhtunud jälgima ühe olevuse täielikku neelamist teise — neiu või naise poolt. Olen olnud ka olukorras, mis nõuab oma seisundi täpset hindamist, ja ma pole kunagi suutnud määrata, kus õieti algab see piinarikas kiindumus, nii võimas, et puudub isegi omamisiha; kohtumine, pilk, käsi, hää, naer, naljatus pakuvad kergendust, nii mõõtnatut selles kogu elu peatanud meeletus hõllanduses üheainsa olendi järele, et rõõm on võrdne pääsemisega. Kuid minu jaoks oli veetlev hädaoht väga kauge maa taga ja ma olin rahulik, kui võib nimetada rahuks pingelisi mõtisklusi, millele ei lisandu piinavat kohtumisetaotlust.

Päike oli lõpuks udustest pilvemüüridest läbi murdunud; rõõmsalt erksal merepinnal keerlesid vahutordid. Mõne aja pärast läksin alla oma kajutisse, kus veetsin lugedes umbes kolm häirimatut tundi. Lugesin kahte raamatut — üks oli mõtteis, teine käes.

Lähenes lõunaaeg, mis laeva tava järgi oli ette nähtud kell üks. Laev õõtsus aeglasemalt ja vähem kui hommi-

kul. Otsustasin üksi lõunat süüa, sest oli parajasti Butleri vahikord ja mul oleks järelikult tulnud istuda Gueux' ja Thincrighti seltskonnas. Ma pole end kunagi hästi tundnud inimeste seltsis, kui olen olnud sunnitud pead murdma nende elu mõne seiga üle võimaluseta sellest avalikult kõnelda. Nii oli lugu Gueux'ga; mis puutub Thincrighti, siis tema roomav naeratus ja õline pilk olid mulle talumatud.

Kutsusin Horatio ja leppisin temaga kokku; sain ka teada, et lõuna on veidi varem kui kell üks, sest Dahon on lähedal, seal aga pidi Gueux teatavasti raualaadungi peale võtma.

Varsti toodi lõuna mulle kajutisse. Sõin, ja kui kuulsin tekil suuremat liikumist, läksin üles.

XIV PEATÜKK

«Lainetel tõttaja» lähenes lahele, mida avara kaarena piiras kaugele taandunud kallas. Sealt kostis ebamäära katkendlikku kõminat. Gueux, Butler ja Thincright seisid reelingu ääres. Meeskond õiendas vallide ja brassidega, enne ühe, siis teise masti juures.

Kallas rullus lahti musta suitsulasusse uppunud vabrikukorstnate sünges, kaugusse kaduvas raamistuses. Kaldajoon, mille moodustasid raudteede rägastikku küllutud troostitud fassaadid, sillakaared, sillad, kraanad, tsisternid ja laohooned, meenutas kentsakat siluetti — nii mustaks olid tahm ja süsi kõik värvinud. Taotava raua oiged ründasid kõrvu igast kandist; auruhaamrite mürin, väikeste vasarate siltsumine, saagide kriiskamine, veovankrite suretav põrin — kui kuulata helidesse süüvimata, siis sulas see kõik üheksainsaks karjeks. Metall üürgamise sekka paiskasid sajad rutakalt püksuvad torud oma haisvat auru. Haamrite juures, mida varjas plekk-kurrutis ja mingid piinariistadega sarnanevad seadeldised — nii ohtrasti rippus nende Eiffeli torni taoliste konstruktsioonide küljes igasuguseid konkse ja kette —, seisid praamid ja aurulaevad, lossides tolmat kivisütt.

«Lainetel tõttaja» jäi ankrusse. Purjed langesid kokku ja kadusid. Nägin Butlerit ja küsisin tema käest, kaua

me Dahonis seisame. Ta ütles, et kohe hakatakse lastima, ja tõepoolest, poole tunni möödudes tõi puksiir mele kõrvale raske neljakandilise pargase, mille trümmist laadijad hakkasid mööda laevatreppi üles kandma toekaid puukaste. «Tõttaja» puhas tekk kattus tolmu ja prahiga. Läksin oma kajutisse, kus võisin mõnda aega kuulda üksluist helipilti: paljaste jalgade tatsumist, kaldlauale visatava kasti kolinat ja käheda häält. See kestis umbes kaks tundi. Siis saabus lõpuks suhteline vaikus. Kõik töömehed, nagu ma illuminaatorist nägin, läksid oma lodjale ja puksiir vedis selle sadamasse.

Mõne aja pärast nägin üüripaati sõudmas minu kajuti poolsele laevaküljele riputatud trepi juurde. Paat moodus illuminaatorist nii lähedalt, et nägin põgusalt paadisolijaid. Need olid kolm naist: kõhnuke punapea kitsa suu ja vidukil silmadega; ülbe moega lopsakas blondiin; kolmas oli kahvatu ja mustajuukseline, ta mõjus närvlikuna ja nurgelisena. Kätega vehkides tõusid need kolm naist paadis püsti, vaatasid üles ja hüüdsid mingeid meeleheitlikke tervitussõnu. Neil olid õlul pitskeebid; juuksed olid üles kammitud labaselt toretsevas laadis, millega on kombeks rabada teatavais paigus; käed teatraalselt puusas, libises see põhjalikult puuderdatud ja siidkleitide, sõrmuste ning kaelakeedega ehitud seltskond kiiresti üle illuminaatori vaatevälja ümmarguse ekraani. Silmasin kübarakartonge ja kohvreid. Gueux oli saanud oma külalised.

Laevalaele minematagi võisin ma küllalt hästi kujutada naiste vastuvõtu stseeni. Selleks ei olnud vaja tavade tundmist. Kuni ma mõttes kujutlesin heade kommete halba teesklemist ning ebaloomulikult rõhutatud galantsust, kostis eemalt müra — kogu seltskond vantsis alla. Naiste tippivad ja meeste rasked sammud möödusid minu uksest, kusjuures kellegi poolihääli tehtud märkusele järgnes naerupahvak.

Gueux' kajutis seisis tundmatu neiu portree. Orgia osalised olid kogunenud täies koosseisus. Olin laeval, mille minevik oli tume ja kapten kahtlustäratav, ning ootasid sündmusi, mis pidid juhtuma; mu eesmärk oli ebaselge ja nüüd näis see osutuvat tunde hääleks — see tunne ise aga oli praegustes asjaoludes niisama kummaline nagu soov aru saada, mida seina taga sositatakse.

Kõiges oli varjul suur ja ohtlik sarkasm, mis paisutas ärevust. Olin arvanud, et Gueux säilitab oma kõlvatustes vähemasti võimaliku elegantsi — uskusin seda mõnede tema iseloomujoonte põhjal; kuid tema käitumine sundis ootama halvimat, mistõttu jäin kindlalt oma otsuse juurde säilitada täielikku üksindust. Kõige rohkem meelehärmi tegi mulle mõte, et päeval tekile tulles riskin ma võimalusega vastu tahtmist ülemeelikusse seltskonda sattuda. Mulle jäid vaid uneaegne varajane hommik ja südaöö.

Kuni ma selle üle mõtisklesin, hakkas hämarduma. Kaldamüra kostis nüüd summutatult, ma kuulsin, kuidas Butleri käskluste saatel purjesid vallandati ja valmistuti teeasumiseks. Ankrupeli pandi tööle ja mõnda aega oli ankruketi ragisev kolin põhiline hääl, mis laeval kõlas. Lõpuks oli pout tehtud. Nägin, kuidas mustav, tuledes kaldajoon vasakule kaob ja ookean laotab puhast loojangukumas silmapiiri. Illuminaatorisse vaadates nägin ma lainete liikumisest, mis suundusid minu poole, kuid kandusid piki parrast aknast mööda, et «Tõttajal» on päris hea kiirus.

Salongist kostis naisehääle võidurõõmus hüüatus; siis naeris kaua Thincright. Läbi koridori jooksis nõude klirisedes Horatio. Siis kuulsin, kuidas temaga sõideldi. Seejärel kõlasid ootamatult sammud minu ukse ees ja tulija koputas. Avasin otsekohe.

See oli lõhnastatud ja julgust võtnud Thincright, peotaju esimesed tuurid peal. Kui uks avanes, kostis salongist läbi valju kõnekõmina kitarri plõnksumist.

Mu pilgule kuuletudes sulges Thincright ukse ja kummardas liialdatud viisakusega.

«Kapten Gueux palub teid talle au teha ja lauda tulla,» ütles ta.

«Andke kaptenile edasi mu siiras tänu,» vastasin mataselt, «ja öelge ühtlasi, et ma loobun.»

«Loodan, et teid võib veenda,» jätkas Thincright, «seda enam, et oleme kõik väga pettunud.»

«Vaevalt teil veenmine korda läheb. Olen nõuks võtnud öhtu üksinda veeta.»

«Olgu!» ütles ta imestunult ja läks minema, korrates: «Kahju, väga kahju!»

Uusi rünnakuid ette aimates võtsin ma sulepea ja paberi ning istusin laua taha. Hakkasin Lerchile kirja

kirjutama kavatsusega see esimeses peatuspaigas ära saata. Tahtsin saada suuremat summat.

Kirja teise lehekülje aegu kõlas taas tungiv koputus uksele, ja luba ootamata astus Gueux kajutisse.

XV PEATÜKK

Pöörasin end tema poole ebameeldiva sõltuvustundega, mis tekib igaühel, kui pererahvas ületab viisakuse piirid.

Gueux'l oli smoking seljas. Tema rõivastuse mõtte laitmata välimusega oli aga lausa meeletus vastuolus joobnult krampunud nägu. Ta oli rängalt, peadpöörivalt purjus. Gueux tuli nii lähedale, et tõusin püsti ja tõmbusin eemale, peljates tema keha tasakaalukaotust. Gueux toetas parema käe lauale ja vasaku käe puusa. Ta hingas närviliselt ja püüdis sirgelt seista, säilitades laeva rullamise aegu tasakaalu sellega, et kõverdas ja ajas sirgu põlve. Seda, et olin ametis kirjaga, ei pannud Gueux üldse tähele.

«Kas tahate lõbutseda?» küsis ta tähendusrikkalt silma pilgutades, sellal kui ta terav ja külm, öeldu suhtes osavõtmatu pilk mind teraselt uuris. «Tahan luua lihtsat ja sõbralikku vahekorda. Pole mõtet igaühel oma nurka jääda.»

«Thincright käis siin,» tähendasin ma nii rahuarmastavalt, kui oskasin. «Ta ütles muidugi edasi mu vastuse.»

«Ma ei uskunud teda, muidu poleks mind siin,» ütles Gueux. «Jätke see! Ma tean, et olete minu peale pahane, kuid igal tüülil peab olema lõpp. Meil on väga lõbus.»

«Kapten Gueux,» ütlesin ma hoolega sõnu valides, sest mind haaras vihahoog, millele ma ei tahtnud järele anda, — ma nägin, et pean tegema lõpu sellele jultunud sissetungile, katkestama stseeni, mis mind mu enda silmis lolliks tegi, «kapten Gueux, ma palun, et te alatiseks loobuksite nägemast minus kaaslast oma lõbusustes. Teie viisil aega veeta on teie silmis arvatavasti olemas nii mõte kui õigustus; kaugemale ei luba ma endal teie tegusid arutades minna. Teie olete peremees ja olete oma kodus. Kuid minagi olen vaba inimene, ja kui see pole teile päriselt arusaadav, olen nõus kordama oma väidet ja tõestama, et mul on õigus.»

Kui olin seda öelnud, arvasin, et ta pomiseb vabanduse ja läheb minema. Ta ei muutnud asendit, ei liigistanud, läks vaid veel kahvatumaks. Varjamatu äge vihavaen hõõgus tema silmis. Ta ohkas ja pistis käed tasku.

«Te solvasite mind,» ütles Gueux aeglaselt. «Seda pole veel keegi... Te näitasite mulle oma põlgust ja ma hoiatan teid, et see tabas just seda kohta, kuhu te sihtisite. Seda ma teile andeks ei anna. Ja nüüd tahaksin ma teada: kuidas te kujutlete meie edaspidiseid suhteid? Jah, seda tahaksin ma teada! See ots kestab vähemalt kolmkümmend päeva. Jumala eest, te kahetsete.»

«Meie suhted on täpselt piiritletud,» ütlesin ma, pidades mõttetuks tarvitada teistsugust tooni kui tema. «Te saate kakssada naela, kusjuures ma ei tinginud teiega. Mina sain vastutasuks selle kajuti, kuid saada teie seltskond pealekauba — kas see pole siiski liialt vähe kadestamisväärne kompensatsioon?»

Ühe hetke vältel oli mul Gueux' nägu jälgides tunne, et mul tuleb ta välja visata. Ent ta talitses ennast. Mulle pingsalt silma vaadates pistis Gueux käe põuetaskusse, peatas seal selle tormaka sööstu ja lausus pidulikult:

«Ma viskan teile otsekohe selle raha tagasi!»

Ta tõmbas käe välja, see osutus tühjaks; ta laskis selle vihaselt rippu ja kordas, et annab raha tagasi, lisades: «Teil ei tule enam juhust oma rahadega keldida.» Siis läks ta ära, lüües ukse mürtsuga kinni.

Kohe seejärel keerasin kajutiukse lukku ja jäin kuulatades selle juurde seisma.

Balongis oli saabunud suhteline vaikus; ainult tinistati melanhoolselt kitarri. Siis hakati kõndima ja vestlema; veel kord kihutas mööda Horatio, hõigates kõigu pealt: «On valmis, valmis, valmis!» Kõigest oli näha, et jooming ei ole lõppemas, vaid võtab hoogu. Mõne aja pärast kuulsin tülitsemiskära ja kibedat naisenuttu. Sellele kõigele järgnes koorilaul.

Kuulatamisest väsinuna võtsin istet ja vajusin mõtteisse. Gueux'l oli õigus: praeguses olukorras polnud mul tulevikust midagi head loota. Otsustasin, et kui lähim päev ei too selle öelutseva kõntsa asemele midagi, mis pisutki sarnaneks rahuliku eluga, siis on parim, mis ma teha võin, esimeses sadamas laevalt maha minna. Gueux' käitumine tegi mulle tõsist muret. Kuigi ma ei

leidnud mingit otsest põhjust, miks ta mind vihkama pidi, tajusin ometi, et see on nii. Ta oli loomulik oma vihkamises. Tema ei mõistnud mind, mina — teda. Sellest tingituna, ja eriti tema iseloomu tõttu, tekkis sõja-seisukord; ja nüüd heitsin ma pikali, äsjasest näotust stseenist masendatuna ja vihasena, heitsin pikali riidest lahti võtmata, sest ma ei teadnud, mis võib veel juhtuda.

Lamades sulgesin silmad, kuid avasin nad varsti jälle. Minu praeguses seisundis oli uinumine kaunis, kuid naiivne unistus. Lebasin nõnda kaua, vaagides mõttes õhtu sündmusi ning kõnelust Gueux'ga homme hommikul, mida pidasin möödapääsmatuks. Hakkasin lõpuks lootma, et kui Gueux uimast ärkab — kui ta vaid suudab ärgata —, läheb mul korda sundida teda heaks tegema oma metsikut ülalpidamist, mida ta nüüd võib-olla juba kahetseb. Paraku, ma tundsin vähe seda meest.

XVI PEATÜKK

Oli möödunud umbes veerand tundi sellest, kui ma mõnevõrra rahunenuna niisuguse võimaluse juurde jõudsin. Äkitselt kandus lärm, mis seni kostis koridori teisest otsast, otsekui seina tagant, koridori endasse. Kõik või peaaegu kõik olid lähemale tulnud, sagides minu ukse taga ähvardavate ja segaste hüüete saatel. Kuulda oli viimane kui sõna.

«Jätke ta!» karjus üks naine.

Teine kordas tighedalt:

«Loll, igavene loll! Mida paganat sa meiega üldse kaasa tulid!»

Kuulsin nuttu ja rabelemist; siis kostis õudne hüsteeriline karjumine:

«Ma ei saa, ei saa! Minge ära, minge kuradile, jätke mind rahule!»

«Ole vait!» käratas Gueux. Ilmselt surus ta naise suu kinni. «Tule siia. Thincright, võtke ta!»

Rabelemine, vaikus, jalgade sahin vastu seina, mida saatis löötsutamine, reetsid, et jonni või mingit muud laadi vastupanu tahetakse murda jõuga. Siis katkestas meeletu kiljumise Gueux' karjatus: «Kurat, ta ham-

mustab!» Valju nuuksumise sekka kõlas raske kõrvalüü häbistav heli. Nuuksed paisusid karjeks ja ma avasin ukse.

Minu ootamatu ilmumise tõttu püsis ilge vaatepilt hetke liikumatuna. Tagaplaanil, salongi uksele, seisis morn Butler, käsi õhetava blondiini piha ümber, ja jälgis toimuvat juhusliku möödakäija häirimatu rahuga. Gueux vedas kättpidi salongi poole tumedajuukselist sadrukut. Tüdruku pihik oli lahti nõõbitud, kleit üle õlgade maha vajunud; ta oli täiesti purjus, oimetu ja nuuksus kramplikult, silmad kinni; lahti rabeldes oli ta Thincrightile peaaegu otsa kukkumas; see laskis mind nähes ohvri teise käre lahti. Punapäine naine vaatas tumedajuukselist üleolevalt, üks käsi põlglikult puusas, ja pahvis suitsu; tema suitsuga käsi eemaldus suu juurest joobnu järsu liigutusega.

«Skandaal tuleb lõpetada,» ütlesin ma kindlalt. «Ai-ah sellest jõledusest. Teie, Gueux, lõite seda naist.»

«Kasige minema!» käratas kapten pead ette ajades.

Selsamal hetkel laskis ta käe alla, nii et naine, kes seda ei oodanud, tegi täispöörde iseenda ümber ja kukkus seliti vastu seina. Tema silmad läksid metsikult pärani. Ta oli armetu ja kuidagi määrdunult, sinkjalt kahvatu.

«Lojus!» Ta rääkis kahinal ja hingeldades ning näitas sõrmega Gueux'le. «See on tema! Sa oled kaabakas! Kuulake, kuidas see oli,» pöördus ta minu poole, «see oli kihlvedu. Mina kaotasin. Kaotaja pidi pudeli veini ära jooma. Ma ei saa enam juua. Mul on halb. Olen juba nii palju joonud, et need tatninaad mulle eluilmaski järele ei jõua. Väevõimuga minust jagu ei saa. Olen haige.»

«Kas tuled juba?» ütles Gueux ja kahmas tal kaelast kinni.

Naine karjatas ja sülitas talle näkku. Jõudsin kapteni käe peatada, sest tema rusikas vuhises minust mööda.

«Minge ära, minge ära!» karjus Thincright ehmunult. «See pole teie asi!»

Maadlesin Gueux'ga. Nähes minus kaitsjat, tõmbas naine end lahti ja põgenes minu selja taha. Vääneldes kukkus Gueux meeleheitliku ponnistusega käe minu kaelale. Ta oli täis pimedat viha. Käed ja õlad värisesid,

nägu vappus ja tõmbles. Ta võttis hoogu; löök tabas mu vasakut küünarnukki, millega ma varjasin pead. Nüüd tõemeeli kahetsedes, et rahu pole enam võimalik säilitada, mõõtsin ma pilguga vahemaad ja Gueux sai ühe sirge vastu lõuga, mispeale ta täies pikkuses maha prantsatas, nii et kukal põrus.

«Aitab, aitab!» hüüdis Butler.

Naised kadusid kiljudes. Butler astus minu ja maha paisatud kapteni vahele, keda Thincright kaenla all toetades seina najale upitas. Lõpuks avas Gueux silmad ja tõmbas jala kõverasse; kui ma nägin, et ta on elus, läksin oma kajutisse ja keerasin ukse lukku.

Kolm meest jäid ukse taha omavahel seletama ja aeg ajalt kuulsin ma selgesti vandesõnu. Kõnelus valbus kahtlaseks sosinaks; siis väljendas üks neist imestust lühida hüüatusega ja läks üsna kiiresti üles. Mulle näis, et see oli Thincright. Seadsin revolvri käepärast, sest ilmselt oli oodata järke. Kuigi naise peksmist ei võinud lubada — olgu see naine milline tahes —, tekkis mu tunnetesse mingi häiriv sade nagu toore õuna söömisest.

Kostsid tagasituleva Thincrighti sammud. See oli tema, sest päralt jõudes ütles ta valjusti:

«See meie reisija on ikka tubli sell! Ja kui tõtt öelda, — eks teie alustanud esimesena.»

«Jah, läksin ägedaks,» ohkas Gueux. «Ja sain näppude pihta — täiesti teenitult. Ma ei tohi ennast niimoodi käest lasta. Jah, käitusin tõesti näotult. Mis te arvate, mis ma peaksin nüüd tegema?»

«Imelik küsimus. Mina teie asemel ajaksin jalamaid asjad jutti.»

«Vaadake ette, Gueux,» ütles Butler ja lisas häält tasandades: «Mul on ükskõik, kuid pidage meeles, mis ma ütlesin. Ärge unustage.»

Gueux naeris aeglast naeru.

«Jumala eest!» ütles ta. «Ma teen seda otsekohe.»

Kapten astus minu ukse taha ja lõi rusikaga vastu ust — närvilise ja sirgjoonelise loomuse otsusekindlas palangus.

«Kes seal on?» küsisin ma, et mõttetut mängu mitte rikkuda.

«See olen mina, Gueux. Ärge kartke ust lahti teha. Ma kahetsen juhtunut.»

«Kui te tõepoolest kahetsete,» vastasin ma, tema juttu suuremalt uskumata, «siis ütelge mulle sedasama, mis praegu, homme hommikul.»

Kolas kummaline nagin, nagu hammaste kiristamine.

«Kas kuulete?» küsis Gueux süngelt, masendatud toonil. «Ma vannun teile. Võite mind uskuda. Ma häbenen ennast. Olen valmis ükskõik mida tegema, et ainult teie võimalust otsekohe teie kätt suruda.»

Teadsin, et peksasaanud hakkavad sageli tundma tugupidamist — ja nii imelik kui see ka ei ole — isegi pealehoidu nende vastu, kes on neile jõuga aru pähe pannud. Gueux' tungivate pealekäämistest toon ja mõte sundisid mind arvama, et edasine vastuseis tähendaks ilmselt julmust. Avasin ukse ja jäin lävele seisma, revolver käes.

Gueux' pilk ütles mulle kõik, kuid oli juba hilja. Thincright hoidis ust. Viis või kuus madrust, kes olid silmselt hiilides alla tulnud, sest ma ei kuulnud nende samme, olid käskluse ootel hüppevalmis. Gueux hõõrus patikuga paistetatud huult.

«Paistab, et tegin lolluse, jäädes teid uskuma,» ütlesin ma.

«Hoidke teda kinni,» ütles Gueux madrustele. «Ja võtke revolver ära.»

Enne kui mitmed käed minu käest kinni haarasid, laudain kõrvale põigata ja kaks korda tulistada, kuid Gueux tõmbas vaid küüru selga ja päästis end hüppega. Hüülemine oli sihtimist seganud. Seejärel löödi mul selv käest ja suruti mind vastu seina. Mind hoiti nii kõvasti, et sain ainult pead pöörata.

«Te löite mind,» ütles Gueux. «Te solvasite mind vahetpidamata. Te andsite mulle mõista, et röövisin teid paljaks. Pidasite end nõnda ülal, nagu oleksin ma teie laupoiss. Tulite mulle selga elama ja nüüd tahtsite mind veel tappa. Mina ei puutu teid. Võiksin teid ahelaisse panna ja trümmi visata, aga ma ei tee seda. Te lahkute jalamaid laevalt. Mitte pea ees — ma ei ole nii julm, nagu igasugu lollid minust räägivad. Teile antakse paat ja aerud. Ma ei taha teid enam siin näha.»

Seda ma polnud oodanud, ja kuigi olin väga mures, et mu viha ometi jõudnud sellise piirini, et ma eelistan ükskõik milliseid maa või mere ohte Gueux' edasistele mõnitustele.

«Te plaanitsete mõrva,» ütlesin ma, «kuid pidage meeles, et Dahon ei saa olla kaugemal kui sada miili ja kui ma peaksin randa jõudma, tuleb teil kohtu eest vastust anda.»

«Nagu iganes soovite,» vastas Gueux. «Sihukene harvanähtava lõbu eest olen valmis kas või pead mängu panema. Aga tuletage enne meelde, missugustel kummalistel asjaoludel te laevale tulite! Seda võivad kinnitada tunnistajad. «Lainetel tõttajalt» salaja lahkuda oleks täiesti teie moodi. Ka sellele leidub tunnistajaid.»

Ta lausa deklameeris, nautides meeletuses oma hirmuäratavat osa. Silmitsesin madruseid. See oli kari süngeid vintis jätiseid, kel polnud midagi kaotada, isegi kui neil oleks kästud mind üles puua. Ainult seni vaikunud Butler sõandas vastu vaielda:

«Kas te ei lähe pisut liiale, kapten?»

Gueux vaatas teda niisuguse pilguga, et mees sülitas ja kõndis minema. Kapten oli nagu arust ära. Imelik küll, aga just Butleri sõnad kinnitasid mu meelekindlust ja ma otsustasin rahulikult paati minna. Nüüd ma poleks enam pardale jäänud isegi palumise peale. Mu pahameel oli mõõtmatu ja sundis vaikima kõik kained kaalutlused.

«Kus on paat, lurjus?!» ütlesin ma.

Läksime kõik kiiresti tekile. Oli täiesti pime, kuid varsti toodi latern. «Tõttaja» jäi triivi. Kõik toimus hääletult, nagu mulle näis, sest mind oli vallanud pinev, haiglaselt terav eemaloleku tunne. Madrused tõid mu asjad. Ma ei lugenud ega vaadanud neid üle. Toimuva mõtte kummitas ähmaselt kuskil teadvusesopis. Talid lasti alla ja ma astusin vee kohal rippuvasse paati. Minuga tuli kaasa madrus, kes aina kohkunult kordas: «Vaadake, siin on aerud.» Siis loopisid tundmatud käed mu asjad paati. Mu silm ei seletanud reelingu ääres seltsijaid. «Kuradile!» ütles Gueux. Kõigutades laternat, mille hele laik jättis paadis kummaliselt õdusa mulje, hoidis madrus paadiservast kinni ja ootas vettelaakumist. Lõpuks hakkas paat liikuma, rappus korra lauge laine tõukest ja õõtsuski juba veepinnal. Madrus päästis talid lahti ja kadus, ronides neid mööda üles.

Kõik oli lõppenud. Lained olid paadi laevast juba nii kaugele viinud, et nägin justkui üle tänava madala maja ümmarguste valgustatud akende rida.

XVII PEATÜKK

Beadsin aerud tullidesse ja jäin liikumatult, tahtmatult ja mõttetult ootuses istuma. Äkki kostis laevalt hüüdeid, karjumist, sõnelemist ja lärmi — nii äkitselt ja valjusti, et ma ei saanud aru, milles on asi. Lõpuks kuulsin nõudlikku naisehäält, mis lausus jahealt ja teravalt:

«See on minu asi, kapten Gueux. Aitab sellest, et ma nii tahan.»

Kõik, mis ma nüüd edasi kuulsin, oli täis raevu ja hammastust. Gueux hüüdis:

«Hei, teie seal paadis! Võtke ta kaasa!» Gueux lisas, teadmata kelle poole pöördudes: «Ei tea, kus ta teda küll varjas!»

Kapteni teine minule adresseeritud hõige oli nimetu nagu esimenegi:

«Hei, teie seal paadis!»

Ma ei vaevunud vastama.

«Oelge talle ise, kurat võtaks!» karjus Gueux.

«Harvey!» kõlas värske ja otsekui tuttav, tundmatu ja nähtamatu naise hää. «Sõudke paat trepi juurde, see lastakse kohe alla. Ma tulen teiega.»

Midagi mõistmata taipasin ma siiski, et hääle järgi otsustades ei võinud see naine kuuluda Gueux' daamide hulka. Ma ei kõhelnud, sest eelistada paati laeva julgeolekule võib vaid talumatus, võib-olla isegi eluohtlikkus olukorras. Trepp kolksatas, kui ta poolviltu alla lasti, ja riivas vett. Sõudsin paadi lähemale ja haarasin trepiotsast kinni. Kuigi ma üles vaadates kõigest väest silmi pingutasin, ei näinud ma ometi kogusid.

«Võtke oma sõbratar,» ütles Gueux. «Nagu ma näen, olete osav sell.»

«Susi teda söögu, kui ma aru saan, kuidas ta sellega toime tuli!» hüüatas Thincright.

Samme ma ei kuulnud. Trepiotsale ilmus sihvakas, mantlisse mähitud kogu, viipas käega ja hüppas eksimatu liigutusega paati. Paadis oli pisut valgem kui üles reelingu poole vaadates. Naine heitis mulle uuriva pilgu, kohendas närviliselt käsi teda varjava mantli all ja istus pingile minu vastas. Ma ei näinud tema nägu, see oli tumeda liniku pitsäärise varjus, tabasin vaid mustade

silmade läike. Naine pööras näo kõrvale, ta vaatas laeva. Hoidsin ikka veel trepiotsast kinni.

«Kuidas see juhtus?» küsisin ma jahmatusest segasena.

«Missugune jultumus!» ütles Gueux üleval. «Sõudke, kuhu tahate, ja soovin südamest haidele head kõhutäit.»

«Mõrtsukas!» hüüdsin ma. «Sul tuleb veel aru anda selle kahekordse nurjatuse eest. Soovin, et sa võimalikult kiiresti kuuli pähe saaksid!»

«Ta saab kuuli pähe,» ütles tundmatu naine rahulikult, peaaegu hajameelselt, ja ma võpatasin. Tema ilmumine hakkas mind vaevama — eriti need muretud, kindlameelsed silmad.

«Laevast eemale!» ütles ta äkki ja pööras näo minu poole. «Tõugake paat aeruga eemale.»

Tõukasin ja laine kandis meid eemale. Laevalaelt sadas meile kaela pilkeid. Need olid liiga jõledad, et neid siin korrata. Hääled ja laeva tuled kadusid järjest kaugemale. Sõudsin nagu automaat, jälgides, kuidas laev tuule purjedesse sai ja kiirust lisas. Varsti kahanesisid ta tuled sädemete roduks.

Tuul puhus selja tagant. Minu arvestuse järgi pidi koit saabuma kahe tunni pärast. Vaatasin oma helendavate numbritega kella ja nägin, et oligi viie minuti pärast neli. Ühtlane lainetus polnud ohtlik. Lootsin, et seiklus lõpeb siiski õnnelikult, sest «Tõttajal» kuulnud kõnelustest võis mõista, et ookeani selles osas Gariba ja poolsaare vahel on üsna tihe laevaliiklus. Kõige rohkem aga huvitas mind praegu küsimus, kes ja mispärast oli minuga paati tulnud sel meeletul ööl.

Hakkas valgemaks minema või pigem oli pisut selgemini näha. Lained helkisid nagu tume klaas. Olin valmis kuuldavale tooma tervet hulka loomulikke ja põhjendatud küsimusi, kui naine mind ennetas:

«Mida te nüüd tunnete, Harvey?»

«Te teate, kes ma olen?»

«Ma tean, mis on teie nimi; ütlen teile ka oma nime. Fraisie Grant.»

«Ennemini peaksin mina teie käest küsima,» ütlesin ma, veel kord üllatatuna tema rahulikust toonist, «jah, just nimelt küsima, kuidas teie end tunnete, — pärast seda meeletu sammu, mis paiskas meid silma

silma vastu sellesse neetud paati keset ookeani? Olin vapustatud, nüüd olen ma peale selle veel nagu puuga pähe saanud. Ma ei näinud teid laeval. Tohin ma arvata, et teid seal vägivaldselt kinni peeti?»

«Vägivaldselt?!» kordas naine tasa ja lõbustatult naerdes. «Oh ei, oh ei! Ei keegi ega kunagi pole mind kuskilgi vägivaldselt kinni pidada saanud. Kas te ei kuulnud, mis teile tekilt hõigati? Nad pidasid teid peeneks suliks, kes oli peitnud mu trümmi või kuskile mujale, ja arvasid, et ma ei taha teid üksinda jätta.»

«Mul on võimatu teada teist midagi vastu teie tahtmist. Kui te tahate, siis räägite mulle.»

«Jah, see on vältimatu, Harvey. Aga veidi hiljem. Olgu nii?»

Oletades, et ta on ärevil, kuigi valitseb end uskumatult hästi, küsisin, kas ta ei jookse paar lonksu veini — mul oli seda reisipaunas —, et rahustada närve.

«Ei,» ütles ta. «Ma ei vaja seda. Aga te tahaksite muidugi näha, kes on kutsumatu, kes teie seltsis istub. Siin on latern.»

Ta kallutas end tahapoole ja võttis ahtripiigist tormilaterna, mille sees oli küünal. Olen harva nii pinevil olnud kui tollel viivul, mil ootasin valgust, olles tundmatule tikud ulatanud.

Kuni ta küünalt süütas, nägin kitsast kätt ja tormilaterna plekksõrestikku, mis tule hõõguses nagu elama hakkas. Öötsuvad varjud libisesid üle paadi. Siis sulges Fraisie Grant laterna ava, tõstis tule meie vahele ja heitis liniku peast. Ma ei unusta teda iial — sellisena, nagu nüüd nägin.

Tema ümber kullendas valgusekuma, hääbudes lainete veeremisse. Korrapärasel, peaaegu ümmargusel õrnal näol mängles erk ja kaunis naeratus, mis väljendas praegu seda, et minu kasvav hämmeldus pakub palju lõbu. Kuid mustades silmades oli midagi liikumatut; kui vaatasid neid tähelepanelikult, siis tulvas neist sünget, ahistavat visadust, neis oli mingi seletamatu surutus, valkimine — vääramatum kui kokkupigistatud huulte valkimine. Mustades iuustes helkisid kammide pärlid. Elevandiluukarva pitskleit jättis paliaks nõtked õlad, laimamatult valged nagu nägugi, ja laotus niha ümber lala lehvikuna, mille pitsivahust paistis väike, kuldkinga kängitsetud jalg. Ta istus ahtripingil, käed selja

taha toetatud, kallutades end kergelt minu poole, otas kui selleks, et võiksin paremini näha tema ootamatut ilu. Näis, nagu oleks see imeline olevus viivuks istet võtnud mitte keset öö ja mere ohte, vaid mõnes kuningapalee varjulises nurgas, puhates muusikast ja saginast.

Vaatasin ja olin täis imestust, et ma seletust ei ota. Minus oli kõik paigast nihkunud, muutunud, ja kuigi tunded vastasid täpselt toimuvale, oli nende teravus ületanud igasuguse kujuteldava piiri. Kuulsin oma südame lööke rinnas, kaelas, meelekohtades; see lõi aina kiiremini ja vaiksemalt, kiiremini ja vaiksemalt. Äkitselt haaras mind hirm, raputas korra ja kadus.

«Ärge kartke,» ütles naine. Tema hääl muutus, oli nüüd tuttav ja mul tuli meelde, millal ma olin seda kuulnud. «Ma jätan teid nüüd maha — ja kuulake, mis ma teile ütlen. Kui valgeks hakkab minema, võtke kuras lõunasse ja sõudke, nagu jaksate. Päevatõusul kohtate purjelaeva, mis teid pardale võtab. Laev läheb Hel-Hew'sse, ja kui te sinna jõuate, saate mind näha. Keegi ei tohi teada, et olin teiega, — peale ühe, kes seni on veel varjatud. Te tahate väga näha Biche Senieli ja te kohtate teda, kuid pidage meeles, et temale ei tohi rääkida minust. Olin teiega seepärast, et te ei tunneks õudu ja üksildust.»

«Öö on pime,» ütlesin ma, vaevu pilku tõstes, sest olin väsinud vaatamast. «Lained, ainult lained on ümberringi!»

Naine tõusis püsti ja pani käe mu juustele. See helendas kui marmor kiirtevoos.

«Minu jaoks,» kõlas vaikne vastus, «on seal ainult lained, ja üks saar keset laineid; see särab üha kaugemal, üha kaunimalt. Ma tõttan, mul on rutt, ma näen seda saart koidikul. Jääge jumalaga! Kas põimite ikka veel oma pärga? Kas selle õied helgivad? Kas pole igav pimedal teel?»

«Mida võin ma teile öelda?» vastasin ma. «Te olete siin ja see ongi mu vastus. Kus on see saar, millest te räägite? Miks te olete üksinda? Mis ähvardab teid? Mis kaitseb teid?»

«Oh,» ütles ta kurvalt, «ärge mõelge pimeduse üle. Ma kuulan iseennast ja tean, mida ma tahan. Kuid sellest ei saa rääkida.»

Küünlatuli lõomas; selle valgus oli nii terav, et ma

vaatasin jälle kõrvale. Ja nägin mustavaid üimi, mis lõikasid lainet nagu poid; nende ablas sõelumine paadi ümber, nende rahutu edasi-tagasi sööst oli tulvil ähvardust.

«Kes need on?» küsisin ma. «Kes on need koletised meie ümber?»

«Ärge pange neid tähele ja ärge kartke minu pärast,» vastas ta. «Kes nad ka ei oleks oma ahnes lootuses — neil pole enam võimu mind puutuda või mulle kahju teha.»

Sellal kui ta seda ütles, tõstsin ma pilgu.

«Fraisie Grant!» hüüdsin ma hingepeinas, sest mul oli kahju temast. «Tagasi!...»

Ta oli vee peal, mitte kaugel, paremal pool, ja laine kandis teda aeglaselt eemale. Ta taganes minu poole pöördununa ja vaatas mind ainitise pilguga tõstetud käe varjust, nagu lahkuks ta magaja aseme juurest, keda ta ettevaatamatu liigutusega äratada kardab. Nähes, et ma teda vaatan, noogutas ta ja naeratas.

Ma ei näinud enam päris selgesti, kuidas ta kärmelt ja kergejalgelt eemale tõttas — just nagu neiu tohutus pimedas saalis.

Ja otsemaid pöördusid haide või teiste närvesuretavate elukate võikad uimed, mis välgatasid nagu musta terva torge altpoolt, võtsid suuna sennapoole, kuhu oli kadunud üle lainete tõttav Fraisie Grant, ning sööstsid minema, hüppenga hoogu võttes.

Olin üksinda; õõtsusin keset laineid ja vaatasin tormilaternat; küünal selles oli kustumas.

Ärevad mõtted olid mööda tuhisenud ja vaibunud. Mõnda aega tajusin, mida ma teen ja kus ma olen; seejärel muutus see teadmise katkendlikuks. Aeg-ajalt püüdsin mõista, meelde tuletada, kellega oli istunud paadis noor pitskleiti kandev naine.

Hakkasin vähehaaval sõudma, sest ookean muutis ilmet. Võisin kindlaks teha, kus on lõunakaar. Silm seletas juba ähmaselt laia vetevälja; taamal lõi lainete kohal helendama idataevas ja säravad valgusenooled paiskusid pilvede rüpest, mis nagu purjed tõusvast päikesest mööda sõudsid. Lained löid helkima, soe tuul katsus jõudu jahedusega, lõpuks peletasid koidukiired aovalguse viirastusliku maailma ja algas päev.

Nüüd ma ei tundnud enam seda elavat seost öösel

juhtunuga, mis mul oli sündmushetkel, ja iga järgmine viiv suurendas vahemaad — nagu rongi ja selle aknaat möödavilksatanud kauni maastiku vahel, mis vaevalt tekkinuna horisontaalsesse lõpmatusse kaob. Mulle näis, nagu oleks möödunud mitu päeva, ja ma olin suuteline ainult mäletama. Mulje oli nii tugev, et purustas iseenda. See tohutu kauguse tekkimine sündis kiiremini, kui tuul rätiku käest rebib. Tõllal ei olnud ma suuteline oma seisundi üle õigesti otsustama. See tegi läbi nii keerulise ja raske muundumise, et mingi mõttepinge poleks saanud kaasa aidata selle kordumisele. Olin üksinda paadis, sõudsin lõunasse ja silmitsesin mõttikult naeratades veepinda, otsekui oleksin tõepoolest lootnud näha Fraisie Granti väikeste jalgade jälgi.

Tundsin janu, ja et veeankur oli tühi, jõin ära pudeli veini. Sedapuhku ei olnud veinil tavalist toimet. Mu seisund polnud ei normaalne ega ekstsessiivne — see oli eriline, ei millegagi võrreldav, võib-olla ehk ainult saabumisega sõbralikule aasale pimedast koopaist. Sõudsin lõunasse, uurides teraselt silmapiiri.

Kell üksteist kakskümmend kerkisid silmapiirile kliivritega kahvelpurjed, niisiis oli tegemist väikese laevaga, mis liikus edelasse pooltuules, nagu purjede asendist nähtus. Vaatasin laeva binokliga ja tegin kindlaks, et kui ma sõuan teatava nurga all tema kursi suhtes, kohtume hiljemalt kolmekümne-neljakümne minuti pärast. Laev oli kõvasti lastis ja liikus väikese kreeniga jõudsasti edasi.

Nägin üsna varsti, et mind oli laevalaelt märgatud. Laev poutis ja hakkas sõitma minu poole; ka ma ise sõudsin kõigest jõust. Umbes hüüde kaugusel seletas mu silm juba ilma binoklita mitut inimest, kes kõik hoolega minu poole vaatasid. Ühel neist oli pikksilm ja ta oli kõrvalseisjal õlast haaranud, osutades pikksilmaga minu poole. Mõnda aega näis laeva ilmumine mulle eba reaalne; alles siis, kui hakkasin nägema nägusid, võpatas minus miski ja ma tajusin oma olukorda. Laev jäi triivima, valmistudes mind pardale võtma; oli vaja umbes kümme minutit agaralt sõuda, et ma temani jõuaksin. Lähenedes nägin kaheksat inimest, sealhulgas üht naist, kes istus külitsi reelinguserval ja hoidis vandist kinni, ja mõistsin nende näoilmeist, et nad on kohutavalt hämmastunud.

Kui vahemaa minu ja kuunari vahel vähenes selliselt, et rääkida polnud enam tülikas, ei pruukinud ma esimesena alustada. Sain vaevalt suu avada, kui mulle hõigati, et kiirustaksin. Seejärel kukkus kaastundlike hüüatuste saatel paadipõhja kinnitusots ja ma sidusin selle paadikäilas asuvasse rõngasse.

«Kas kõik peale teie on uppunud?» küsis pikka kasvu kippar, sellal kui ma allalastud nööriredelist kinni hakkasin.

«Mitu päeva merel olete?» päris madrus.

«Ärge toidu kallale tormake!» hoiatas ehmunult naisterahvas, kes osutus nooreks neiuks; tema vasak silm oli musta rätikuga kinni seotud. Terve, sinihall silm vaatas mind õuduse ja joovastusega.

Vastasin, kui olin tekile astunud; sealjuures juhtus mu jalg vääratama ja mind rutati kohe toetama.

«Minu juhtum on täiesti iselaadne,» ütlesin ma. «Kas lubate mul istuda?» Võtsin istet kärmesti ulatatud kummulipööratud ämbril. «Kuhu te sõidate?»

«Ta polegi nii jõuetu!» tähendas kippar.

«Meie kurss on Hel-Hew'sse,» teatas üksildane sinihall silm. «Nüüd ei ähvarda teid enam oht. Ma toon teile viskit.»

Vaatasin neid toredaid inimesi. Nad elasid sündmusele kaasa. Alles mõne aja möödudes harjusid nad mu sealolekuga, mis neid väga elevile ajas, ja siis asusime seletuste juurde.

XVIII PEATÜKK

Laev, mis mind pardale oli võtnud, kandis «Vaera» nime ja sõitis San Riolist Hel-Hew'sse, lastiks kilpkonnalu. Kipril ja ühtaegu ka laeva omanikul Fineas Proctoril oli kuueliikmeline meeskond; kuues oli Proctori abi Ned Tobbogan, haruldaselt sõnakehv, umbes kolmekümneaastane tõmmu ja nägus noormees. Seotud silmaga tütarlaps osutus Proctori nootütreks; ta tegi sõidu kaasa sellepärast, et Tobbogani, tema kihlatud peigmehe, oli raske temast lahkuda; nagu ma hiljem teada sain, mängis selles vähemalt niisama olulist osa Tobbogani lootus Daisyga Hel-Hew's altari ette astuda.

Ühesõnaga, põhjused olid selged ja siivsad. Naisterahva olgugi sugulase pardaloleku tõttu jättis Proctor koka palga oma taskusse, olles viimasele viisakal ettekäändel koha üles öelnud. Toitu valmistas Daisy. Nii palju seletusi, nüüd asun taas katkestatud jutustuse juurde.

Kuni ma kuunari meeskonnaga rääkisin, tõmmati mu paat ahtri taha, võeti talide otsa ja tõsteti «Vaera» päästepaadi kõrvale. Minu pagas oli juba tekil minu jalgade ees. Tuul täitis uuesti purjed ja kuunar jätkas oma teekonda.

«Noh,» ütles Proctor, niipea kui me kõik olime mõnesuguse sisemise tasakaalu kätte saanud, «laduge nüüd välja, miks me pidime teie pärast peatuma ja kes te olete.»

«See on lugu, mis teid üllatab,» ütlesin ma pärast seda, kui olin tugeva käepigistusega oma tänu väljendanud. «Minu nimi on Harvey. Sõitsin sinna, kuhu teiegi praegu — Hel-Hew'sse — laevaga «Lainetel tõttaja», mille kapteniks on William Gueux, kes eile õhtul pärast üsna suurt tüli jättis mu paadiga keset merd.»

Minu olukorras tuli olla avameelne, puudutamata asja sisulist külge. Ja kõik nägigi välja loomulik ja lihtne: olin sõidu kinni maksnud (summat nimetamata andsin mõista, et tasu oli asjakohane ja õigeaegne). Pidin välja mõtlema ka oma reisi eesmärgi, et jääda saabunud olukorras tõetruuks. Ühes teises kohas ja ühele teisele inimesele tuli mul rääkida tõtt, kui ma arvasin, et... Ühesõnaga, «Vaera» meeskond toppis ainult aeg-ajalt piipu, et mu jutustusele täielikult kaasa elada. Mu juttu usuti, sest ma ei varjanud seda tõde, mida nemad ootasid.

Mul oli soov (nii ma ütlesin) tutvuda purjelaeva kaubandusliku praktikaga ja peale selle õppida tundma turu nõudeid ja tingimusi konkreetsetes äritehingutes. Mu väljamõeldisel oli edu. Proctor, halliseguste juuste ja rahulikult sileda, lihaselise näoga pikk mees, koostas otsekohe:

«See oli õige mõte. Ma olen alati öelnud, et paigal istudes ja börsilehti lugedes ostad päris kindlasti kanepi või siirupi asemel puuvilla.»

Ülejäänud mu jutust ei vajanud kohendamist, mistõttu

Gueux' iseloom tekitas tulise vaidluse, niipea kui olin rääkinud kuulajaile loost purjus naisega.

«Ta oleks tulnud lihtsalt ära tappa,» ütles Proctor. «Ja teil poleks tulnud selle eest vastust anda.»

«Ta ei jõudnud,» tähendas üks madrus.

«Ma poleks eluilmas paati läinud, kui jõuga poleks viidud,» jätkas Proctor.

«Ta oli üksinda,» segas vahele siinsamas seisev Daisy. Hälik takistas teda vaatamast ja ta keerutas pead. «Kas sina, Tobbogan, oleksid väevõimuga pardale jäänud?»

«Seda ütles onu,» seletas Tobbogan.

«Mis sellest, et onu!»

«Mis sinuga lahti on, Daisy?» küsis Proctor. «Küll sina oled karme võõra asja üle otsustama!»

«Te talitasite õigesti,» ütles tütarlaps mulle. «Parem surra kui lasta end läbi peksta ja üle parda visata, ja tegemist oli ju kaabakatega. Miks te ei anna talle viski? Vaata, ta on sellele käpa peale pannud!»

Neiu võttis Proctori hajameelsest käest pudeli, mida kogu sellest loost haaratud kippar põlvede vahel hoidis, ja täitis plekk-kruusi poolest saadik, valades vett peale. Tänasin ja ütlesin, et ma pole jõuetusest haige.

«Aga sellegipärast,» lausus neiu arvustaval toonil, mis tähendas, et minu olukord eeldab tseremooniaid.

«Teil on siis parem.»

Jõin nii palju, nagu suutsin.

«Oh, see pole meie meeste moodi!» leidis Proctor ja kallast ülejäägi oma suhu.

Bellal oli mul võimalus tütarlast silmitseda. Ta oli tumedajuukseline ja väikest kasvu, tugeva, kuid ergu kehaga, mille all tuleb mõista liigutuste impulsiivsust. Tema naeratus meenutas lumehelvest roosil. Tal olid väikesed päevitunud käed ja peenikesed paljad jalad, mis jätsid seelikuserva all mulje, nagu oleksid nad väikesed iseseisvad elusolendid, sest neiu astus ühtelugu ühelt jalalt teisele, ristas neid või liigutas varbaid. Panin ka tähele, missuguseid pilke heidab talle Tobbogan. Nii vaatab armunu jumalust, kes on soostunud viskit tooma ja tegema nägu, et silm valutab. Tobbogan oli loomult tõsine, tema korrapäraste joontega mehine nägu väljendas mõtlikkust. Liigutused aga olid välimusega mõnevõrra vastuolus; nii näiteks olid ta žestid suunatud enda poole, mitte väljapoole, ka istuda tavat-

ses ta, käed ümber põlvede. Üldiselt jättis ta kinnise inimese mulje. «Vaera» neli madrust olid vanemad, töökad ja vaiksed mehed; vabal ajal nägin ühte neist lehttubakat raiumas või jopile äratulnud kraed külge õmblemas; teine kirjutas kirja, kolmas rajas laia pudelisse liivast ja laastudest maastikku, pruukides selle juures imepeenikesi pulki nagu eht jaapanlane. Vile, kõige noorem ja elavama loomuga kui ülejäänud, mängis sageli iseendaga kaarte, nähes asjatut vaeva, et teisi laostumisohuta osavõtule meelitada. Tema nimi oli Bolt. Niisugused olid mu tähelepanekud kuunaril veedetud kolme päeva jooksul; mu esimene päev lõppes äkklisest väsimusest esilekutsutud sügava unega. Mulle anti koi ruhvis; jõin alla ühe viski, sõin pisut keedetud soolaliha ja jäin magama; avasin silmad alles siis, kui laua kohal õõtsus süüdatud lamp.

Sellal kui ma suitsetasin ja mõtteid heietasin, tuli Tobbogan. Ta pöördus minu poole, öeldes, et Proctor palub mind enda kajutisse, kui mu enesetunne peaks olema talutav. Läksin. Öö lähenedes oli lainetus märgatavalt tugevamaks muutunud. Kuunar nagises, laineharjal raskelt hoogu võttes. Pugesin läbi kitsast luugist, läksin järsust trepist alla ja astusin Tobbogani järel Proctori kajutisse. See puhas ja askeetlik eluruum oli nii väike, et koi ja laua vahele mahtus ainult jalamatt. Kajut oli põhjalikult läbi suitsetatud.

Tobbogan tuli sisse koos minuga; seejärel avas ta ukse ja kadus, arvatavasti oli tal toimetusi, sest kuskilt lähedalt kostis tema jutuaajamine Daisyga. Sain vaevalt sisse astuda, kui mõistsin, et Proctor vajab vestluskaaslast: laual oli taldrik kenasti lahtilõigatud suitsukeelega ja pudel. Kipril ei läinud korda mind ära petta, kuigi ta tegi alustuseks juttu äriasjadest, öeldes: «Kas te pole juhtunud midagi kuulma puuvillaseemnest?» Seejärel aga võttis ta kohe käsile huvitavama kõneaine: minu juhtumused. Nüüd valis ta väljendusi hoolikamalt kui hommikul, ilmselt oodates vajalikku hinnangut minu poolt.

«Me peame kokku leppima,» ütles Proctor, «kuidas kapten Gueux' vastu tegutseda. Mina olen tunnistaja, mina leidsin teid, ja kuigi see juhtus üksainumas kord mu elus, väärrib see üksainus kord paljusid teisi kordi. Ka mu mehed tulevad tunnistajateks. Te ütlesite vist, et

«Lainetel tõttaja» oli teel Hel-Hew'sse, niisiis peaksite kohtuma selle lurjusega üsna peatselt. Ma ei usu, et ta kurssi muudab, isegi kui tal kaine peaga hirm nahka poeb. Tal pole ju põhjust arvata, et te mu kuunarile võisite sattuda. Sellisel juhul peame kokku leppima, et te annate mulle teada, kui asja arutamine peaks toimuma pärast «Vaera» lahkumist Hel-Hew'st. See on kaelakohtulik asi.»

Ta hakkas kuuldavalt aru pidama, loendades päevi, ja kuna sellest midagi välja ei tulnud, sest juhuseid on raske ette näha, tegin talle ettepaneku rääkida asjast Hel-Hew's.

«See on muidugi veel parem,» ütles Proctor. «Aga te peate teadma, et olen teie poolt, sest sihuke lugu on kuulmatu. Tuleb ette, et mees üle parda visatakse, kuid igatahes ei tõsteta teda paati saja miili kaugusel rannast, nagu oleks tegemist kuiva maaga. Võite kindel olla, et teie lugu lööb laineid igal pool, kus purjesid heisatakse ja ankrut hiiwatakse. Gueux on kadunud hing, ütlen ma, ja see on tõsi. Ta on aru kaotanud, kui julges niiviisi talitada. Meil aga tuleb nüüd pisut keelt kasta, sellela pole pääsemine täielik. Olete praegu nagu vastsündinu ja teete läbi mereristsed. Te panete mu imestama,» tähendas ta klaase täites, «panen imeks teie meelerahu. Ausõna, mul oli tunne, et te astute «Vaera» tekkile nagu omaenese korterisse! Kõvad närvid on hea asi. Sest muidu...»

Ta pani klaasi käest ja silmitses mind uurivalt.

«Ma kuulan teid,» ütlesin ma. «Öelge julgesti, mida iganes tahate.»

«Te nägite tütarlast,» lausus Proctor. «Muidugi ei peaks mõtlema midagi, mis... Ühesõnaga, peab ütlema, et naisterahvas purjelaeval on harukordne nähtus. Ma tean seda.»

Ta ei kohmetunud, ja nagu ma õigesti olin aru saanud, pidas ebameeldivaks vajaduseks sellest juttu teha, kuna mina olin rääkinud Gueux' kaaslastest. Vastasin otsakohe:

«Kena neiu, arvatavasti teie tütar?»

«Peaaegu tütar, kui ta jonni ei aja,» ütles Proctor. «Nõo tütar. Nagu te isegi aru saate, on tüdruku pidamine kuunaril just nagu kahe rööliga õiendamine, olgugi et ta siin üksi ei ole. Peale selle on tal hea iseloom.

Tobbogan saab krossi vastu kapitali, nii võiks nende kohta öelda; ja mul, kas teate, ajab hinge täis, et keeruta või ära keeruta, aga varem või hiljem lähevad nad paari; sinna pole midagi parata.»

Küsisin, miks talle Tobbogan ei meeldi.

«Olen seda ise enda käest küsinud,» vastas Proctor, «ja andke andeks, et ma teid nii avameelselt perekonnaasjadesse pühendan, mis teile muidugi igavad on. Aga vahel... hm... tahaks kangesti rääkida. Jah, ma küsisin seda endalt ja kops läks üle maksa. Ei saanud õiget vastust kätte. Ausalt öelda on mulle vastumeelt, et ta käib tüdruku ümber nagu kurt ja pime, ja kui see peaks ütlema: «Tobbogan, roni masti otsa ja tule sealt, pea ees, alla,» teeks ta seda otsemaid iga ilmaga. Minu arust on talle teistsugust meest vaja. See olgu nii muu seas, eks kõik läheb, nagu läheb.»

Rumm pudelis oli sildiga tasa ja seetõttu näis kõikumine tugevam. Õõtsusin koos tooli ja kajutiga nagu kii-
gel, aeg-ajalt jalgu harki ajades, et mitte tühjusse lennata. Äkitselt avanes uks ja laskis sisse Daisy, kes minu meelest kukkus meie juurde läbi mulle peale vajuva seina, kuid püüdis lauaserva kinni ja jäi siis köietantsija poosis seisma. Tal olid kingad jalas ja seljas hall prossiga pluus ning must seelik. Side oli seotud hoolikamalt ja otsekui kustutas vasaku näo poole.

«Tobbogan palus teile edasi öelda,» lausus Daisy, kuujuures ta üksildane sinihall silm mulle ainiti otsa vaatas, «et ta on vahis niikaua kui tarvis, kui teil ei peaks aega olema.» Tema nagu lõi särama ja ta naeratas.

«See on küll hea,» vastas Proctor, «mina mõtlesin juba, et ta laseb mu paati tõsta, sest meil on nüüd ju tagavarapaat olemas.»

«Ja nii te sattusitegi meie juurde,» poetas Daisy, vaadates mind häbelikult. «Mõelda vaid, mida kõike merel juhtub!»

«Vahel juhtub,» alustas Proctor, ootas, kuni tüdruku lõpmatu naeratustevaru saatis näole uue, äraootava naeratuse, ja lõpetas siis: «juhtub ka, et tema läheb ära ja nemad jäävad.»

Daisy kohmetus. Tema naeratus tahtis kustuda, ja mõistes, kui põnev tal oleks jääda, ütlesin ma:

«Kui ainult mina kõne all olen, siis pean ütlema, et teie nõotütre siinolek pakub mulle üksnes rõõmu.»

Proctor jäi mu vastusega silmanähtavalt tahule ja ütles:

«Võta istet, kui tahad.»

Daisy istus koi jalutsisse ukse kõrvale ja pani käe sidemele.

«Ilkka veel valutab,» ütles ta. «Päris häda kohe! Tun-
ned ennast hirmus rumalasti, kui nagu on niimoodi viltu peas.»

Küsimata ei saanud jätta, ja ma küsisin, mis on silmal viga.

«Tuule süü,» vastas Proctor tema eest. «Ja mingit paalikku rohtu ei ole.»

«Ärge teda uskuge,» vaidles Daisy vastu. «Asi on palju lihtsam. Läksin Boltiga kaklema ja ta lõi mul silma siniseks...»

Naeratasin uskumatult.

«Ei,» ütles ta, «keegi ei kakelnud. See on söepuru, söepuru läks silma.»

Soovitasin kange tee kompressi teha.

Daisy päris üksikasjalikult, kuidas seda tehakse.

«Mis sest, et ühe silmaga, aga ometi nägin teid esimesena,» ütles ta. «Nägin paati ja teid. See jahmatas mind nii väga, et mulle näis, nagu ripuks paat õhus. Seal on külma teed,» lisas tütarlaps püsti tõustes. «Läh-
hen ja teen, nagu te õpetasite. Kas anda teile veel üks pudel?»

«E-ei,» ütles Proctor ja vaatas mulle isemoodi otsa, justkui oodates ettekäänat «jah» ütlemiseks. Ma ei tahtnud juua ja olin vait.

«Jah, pole tarvis,» ütles Proctor kindlalt. «Eks homme ole samasugune päev kui täna, neid pudeleid on aga kõigest kolm. Jah, nii see oli, tema märkas teid esimesena, siis tõin ma pikksilma ja me nägime, kuidas te paadis seisite, käed rippu. Siis istusite maha ja hakkasite kiiresti sõudma.»

Jutt kaldus veel mitu korda minu juhtumustele, siis läks Daisy minema; umbes viis minutit pärast seda tõu-
sin ka mina püsti. Proctor saatis mu ruhvi.

«Meil ei ole teile paremat ruumi pakkuda,» ütles Proctor. «Elame kitsalt. Katsuge ära kannatada. Hel-
Hew'ni ei lähe enam kaua aega. Arvan, et jõuame päralt ühehomme õhtul või õhtu eel.»

Ruhvis oli kaks madrust. Üks magas, teine keris noa-

peale rihma ümber, peenikest nagu nõor. Minu õnneks oli see sõnakehv mees. Magama jäädes kuulsin, kuidas ta laulis sügava madala häälega:

Nii muretult ruttav,
käib äärētu voog ümber maa,
ei taevas tal tuttav,
ei põhja tea ta!

XIX PEATÜKK

Hommikul jäi tuul vaikselt, kuid oli endiselt soodus, taevas püsis selge; «Vaeras» tegi ühtlases lainetuses üksteist sõlme. Ärkasin, rahu ja vaikus hinges, ning pesin teki ämbriks nagu, tundes mere lõhna enda ümber. Tobbogan pistis pea ahtriluugist välja, viipas käega ja hõikas:

«Tulge siia, teie kohv on valmis!»

Panin riidesse ja nägin kambüüsist mööda minnes Daisyt, kes praadis kala, käised üles kääritud. Sidet enam ei olnud ja paistetusest oli jäänud vaid väike turse alumise lau siseküljele, teatas ta.

«Olen täiesti läbi ligunenud,» ütles Daisy, «nii uust nasti ravisin end teega.»

Väljendasin heameelt, et olin juhtumisi kasulikkude nõu andnud, ja läksin söögitoa aset täitvasse väikesesse kajutisse tillukese aknaga ahtris. Istusin pingile lihtsa puust laua taha, kus Tobbogan juba istet oli võtnud. Ta vaatas mind sõbralikult ja kõhatas mitu korda, kuid ei leidnud sõnu või ei pidanud vajalikuks rääkida ning istus seetõttu vaikides ja vaatas aeg-ajalt ringi. Ilmselt ootas ta kala või kihlatut — täpsemalt öeldes aga mõlemat. Küsisin, mida teeb Proctor. «Ta magab,» ütles Tobbogan; siis hakkas ta käeservaga laua pealt puru kokku pühkima ja vaatas uuesti üle öla, sest kuuldus särinat. Daisy tõigi pannitäie särisevat praetud kala. Tobbogani keelepaelad pääsesid äkitselt lahti. Ta kilitis kala ja küsis, miks tüdruk paljajalu on.

«Eelmine kord astus ta naela otsa,» ütles Tobbogan, panni minu poole nihutades ja ise söömist alustades. «Ta on ettevaatamatu, kas teate; ükskord pidi ta äärel pealt üle parda kukkuma.»

«Mulle meeldib paljajalu käia,» ütles Daisy, kes kallas meile kohvi paksudesse klaasidesse. Ta istus pingile

ja jätkas: «Olime kohas, kus sügavus on viis miili. Ma kummardusin üle reelingu ja vaatasin vette: võib-olla ei näe midagi, aga võib-olla näen, kui sügav see on...»

«Pocketist põhja pool,» tähendas Tobbogan.

«Jah, just seal. Äkki hakkas mul pea ringi käima ja ma jäin rippuma; miski nagu tõmbas allapoole. Tobbogan kahmas minust metslase moodi kinni ja vedas nagu tou eemale. Sa olid tookord hirmus kahvatu, Tobbogan!»

Mees vaatas teda; terve inimese nälg ja armunu õrnus heltsid ta näole närvilise varju.

«Kukkumine käib kähku,» ütles ta.

«Kas teil oli paadis hirm?» küsis tütarlaps minult noaga kopsides.

«Pane nuga ära,» palus Tobbogan rahutult, «kui jala peale kukub, kargad jälle ühel jalal ringi.»

«Sa oled täna talumatu,» leidis Daisy, naeratas ja torkas noa väljakutsuvalt lauda Tobbogani küünarnuki kõrval. Nuga võbises, nagu tahaks ta lahti pääseda. «Nii samuti värised sinagi! Teil on arvatavasti raamatuid? Mul on vahel igav raamatuteta.»

Lubasin otsida, uskudes, et leian midagi temale sobivat. «Peale selle ootan ma Hel-Hew's raamatupakki,» ütlesin ma, soovides valmistada rõõmu inimesele, kes mu keset merd ühe silmaga ära nägi, «sealt võite valida mõned uuemad romaanid.» Tegelikult oli see vale, lootsin osta talle mõned raamatud oma valikul.

Daisy kohmetus ja tõstis pisut koketeerides aeglaselt pilgu. See tuli tal hästi välja: kajuti täitis sinine sära. Tobbogan hakkas mind häbelikult tänama ja ma nägin, et ta elab siiralt kaasa tütarlapse süütule rõõmule.

XX PEATÜKK

Laeval möödub päev kiiresti. Alguses näib ta pikk; kui päike tõuseb ookeani kohal, lähevad segi aeg ja ruum. Jumal teab, millal kord õhtu tuleb! Ometigi unustad sa kella, näed varsti, kuidas lõunasöök lauale muakse, ja siis tuleb ka tõelik öö. Pärast lõunat, mis koosnes kartulist, soolalihast, kompotist ja kohvist, juhtusin märkama kaarte ja tegin Tobbogani ettepaneku pokkerit mängida. Minu eesmärgiks oli loovu-

tada kümme-kakskümmend naela, kuid nõnda, et see paistaks võiduna. Inimesed siin laeval oleksid muidugi keeldunud raha vastu võtmast, mina aga ei tahtnud ära minna, ilma et oleksin neile tänutäheks mingi summa jätnud. Üksikute, juhuslike sõnade põhjal võis mõista, et Proctori käsi ei käi just kõige paremini.

Kui tõin kuuldavale oma ettepaneku, muutus Daisy küsimärgiks, Proctor aga võttis kaardid, viskas need ohates eemale ja ütles:

«See neetud tondipiibel läks mulle omal ajal kalliks maksma ja siis ma töötasin — ning kavatsen töötust pidada —, et ei mängi enam niisamagi.»

Kuid Tobbogan jäi nõusse, viisakusest, nagu ma arvasin, aga kui olime mõlemad mõned kuldmündid lauale pannud, reetsid ta silmad mängurit.

«Mängige,» ütles Daisy, toetas valged lohukestega küünarnukid lauale ja nõjatus näo kätele, «mina vaatan pealt.» Nii ta istuski seal, hinge kinni pidades ja lõbusalt naerdes, kui üks meist kaotama juhtus. Ku Proctor istus pilku kaartidelt pööramata ja unustas isegi piipu pahvida; tema katkendlikust hingamisest võis mõista, et mängurisoos temas on pingul nagu õngenöör, mida veab suur kala. Lõpuks pidi ta ära minema, sest algas tema vahikord.

Mina aga süüvisin lahingusse, rind paljas ja mõõgaots murtud. Võisin karistamatult iseendaga sohki teha, sest ettekavatsetud kaotus oli mõte, mis Tobboganile kõige vähem võis pähe tulla. Kui mängitakse kahekesi, tekib pokkeris sageli suurejoonelisi kombinatsioone. Mulle ei valmistanud mingeid raskusi öelda, et olen kaotanud, ja kaardid käest visata, kui Tobbogan nimetas tema jaoks mainimisväärse summa. Vahel, kui mu kaardid tõepoolest nõrgemaks osutusid, avasin ma nad, et kahtlusi ei tekiks. Alustasime piskust. Nüüd osutus Tobbogan jutukaks. Ta naeris ja rääkis iseendaga võites arvustas ta minu taktikat. Minu armust tal vedas, millest ta järjest suuremasse õhinasse sattus. Tema ees laual oli juba kaheksateist naela ja ma vaagisin võimalusi, kuidas saada sinna täpselt kakskümmend. Äkitselt, kui olin kaardid uuesti välja jaganud, pani ta kõik käest, võttis viis uut juurde ja pakus kakskümmend naela.

Olid tal nüüd tõesti kõvad kaardid või tahtis ta mind

lihtsalt hirmutada, kuid juhtus nõnda, et olin endale välja jaganud haruldaselt ilusa ärtu masti: kümme, soldat, emand, kuningas ja äss. Ja niisuguste kaartidega pidin talle omaenese võidu kinni maksma!

«Laske käia,» ütlesin ma. «Kaardid lauale.»

Väriseva käega ladus Tobbogan karree lauale ja vaatas mulle õnnest pimedana otsa. Mis näoga ta oleks küll mu ärtusid vaadanud! Viskasin kaardid lauale, selg ülespidi, ja nihutasin peotäie kuldmünste talle lähemale.

«Koorisin teid päris paljaks!» hüüatas Tobbogan raha pihku pigistades.

Heitsin Daisyle juhusliku pilgu ja nägin, et ta segab minu mahavisatud kaarte ülejäänud kaardipakiga. Verikadus aeglaselt tema kohmetusest õhetavalt näolt, kadus koos naeratusena, mis ei tulnudki tagasi.

«Mis tal oli?» küsis Tobbogan.

«Kolm emandat, kaks üheksat,» ütles tütarlaps.

«Palju sa võitsid, Tobbogan?»

«Kolmkümmend kaheksa naela,» vastas Tobbogan naeru lagistades. «Ja mina mõtlesin, et teil on samuti karree!»

«Anna raha tagasi.»

«Ma ei mõista, mida sa tahad öelda,» lausus Tobbogan. «Aga kui te tahate...»

«Minu soov on täiesti vastupidine,» ütlesin ma. «Daisy ei peaks nii rääkima, see on solvav igale kaardimängijale ja loomulikult ka minule.»

«Näed nüüd,» seletas Tobbogan kergendustundega, «nii et talitse oma keelt.»

Daisy naeris salapäraselt.

«Te mängite halvasti,» sõnas ta mulle pahaselt, vaadates mind liigutavalt vihase pilguga, mille peale mul polnud kosta muud kui:

«Andke andeks, teine kord mängin paremini.»

Ilmselt tegi vastus talle nalja, sest nüüd pahvatas ta kõlavalt ja südamest naerma. Naljatoonil, kuid nõnda, et võis mõista, mida ma palun, ütlesin talle:

«Ärge öelge kellelegi, Daisy, kui halvasti ma mängin, sest räägitakse, et kui seda öelda, peab mängija elu aeg maksma.»

Tobbogan, kes millestki aru ei saanud ja ikka veel võidurõõmutuhinas oli, ütles:

«Minu peale võite kindel olla. Seletan igaühele, et mängite oivaliselt!»

«Olgu nii,» vastas neiu, «ka mina ütlen kõigile seda sama.»

Häbenesin hirmsasti, kuigi varjasin seda, ja läksin minema, tuues ettekäändeks Daisyle lubatud raamatute otsimise. Leidsin kaks romaani ja andsin madru-sele palvega toimetada need tütarlapse kätte.

Päeva ülejäänud osa veetsin tekil, istudes köiepuntra keskel.

Kambüüsi läheduses ilmus aeg-ajalt nähtavale Daisy ja kadus jälle — ta pesi pesu.

«Vaeras» liikus nüüd parajas tuules, ka lainetus polnud ülearu tugev. Istusin ja vaatasin merd.

Kes on öelnud, et «kallasteta meri on igav ja üksluine vaatepilt»? Seda on öelnud arvukas ja nimetu keegi. Kallasteta — see on tõsi, aga kui kaunis on see tõelisus! Silmapiir on puhas, selge ja sügav. Karm-kirkas ringis pole midagi peale lainete, mis lähedal on silmale näha viimase kui kurruni, kaugemal kaovad üksteise taha, silmapiiril aga riivavad vaevumärgatava virvendusena selget taevaseri, nagu näeks pilk seda läbi ebatasase klaasi. Käsitamatud oma mõõtmatu-ses on ruum ja sügavus, mida näed enda all silmade abita, kui oled seda kord pikkamööda tajuma hakanud. Selles mere vastutamatus vägevuses, mida ei saa arvele võtta, mille tegelikust suurusest mõistuski aru ei anna, kuigi näeb selle igikestvaid ilminguid, on nakatavat ärevust. See on otsekui loomeinstinkti unest ärkamine.

Kuulsin samme, pöörasin ümber ja silmasin Daisyt, kes tuli kimbatuses näoga minu poole; siiski naeratas ta otsekohe, vaatas mulle uurivalt otsa ja võttis istet köiepuntral.

«Me peame rääkima,» ütles Daisy, käsi põlletas-kus.

Kuigi ma aimasin, milles asi seisab, tegin näo, nagu ei saaks ma millestki aru. Küsisin:

«On see midagi tõsist?»

Ta võttis mu käe, lõi üleni õhetama ja pistis mulle pihku — nii kärmesti, et ma ei jõudnud tema kavatsust taibata, — raske nutsaku. Tegin selle lahti. See oli raha — need kolmkümmend kaheksa naela, mis ma

olin Tobboganile kaotanud. Daisy hüppas püsti ja tah-tis minema joosta, kuid ma pidasin ta kinni. Tundsin end väga rumalasti ja tahtsin, et ta rahuneks.

«See oli kogu see rääkimine,» ütles ta ja istus kuule-kalt uuesti kõitele. Tema silmades särasid piinlikkuse-pisarad, mis talle endale pahameelt tegid. «Pange raha ära, ja et ma seda enam ei näeks. Miks te selle välja mõtlesite? Rikkusite mul terve päeva. Kas või see kõigepealt, kuidas asja Tobboganile seletada. Ta poleks uskunudki. Ma riidlesin temaga ja tegin selgeks, et raha tuleb tagasi anda.»

«Armas Daisy,» ütlesin ma tema uhkusest liiguta-tuna, «kui ma olengi süüdi, siis ainult selles, et jätsin kaardid segamata. Aga kui seda poleks juhtunud, kui poleks olnud tõendusi — kuidas te siis oleksite asjasse suhtunud?»

«Ei kuidagi, loomulikult; kaotus on kaotus. Aga sellegipärast oleksin väga kurb olnud. Kas te arvate, et ma ei mõista, mida te tahtsite? Et meile ei või raha pakkuda, siis kavatsesite selle nii-öelda tänutä-heks maha mängida; seda kõike pole aga tarvis. Ja siis mul poleks tarvis olnud teid noomida. Kas saite nüüd aru?»

«Väga hästi. Kas raamatud meeldisid teile?»

Tütarlaps vaikis viivu, ta ei suutnud nii äkki rahu-likule toonile üle minna.

«Pealkirjad on huvitavad. Vaatasin ainult pealkirju, rohkemaks polnud mahti. Õhtul istun maha ja hakkan lugema. Andke andeks, et ma nii ägedaks läksin. Mul on nüüd endalgi häbi, aga mis teha! Õelge palun, et te ei solvunud ega ole minu peale pahane.»

«Ma ei ole pahane, pole olnud pahane ega saagi olema.»

«Siis on kõik hästi ja ma lähen ära. Aga üks jutt on mul veel...»

«Rääkige kohe, muidu mõtlete ümber.»

«Ei, seda ma ei saa ümber mõelda, see on väga täh-tis. Miks tähtis? Mitte sellepärast, et see oleks midagi erilist, aga ometi käin ma ringi ja mõtlen — kas arva-sin ära või ei arvanud. Kui juhust tuleb, siis räägime. Teile peab süüa andma, aga mul pole veel midagi valmis, tulge poole tunni pärast.»

Ta tõusis püsti, noogutas ja ruttas kambüüsi või

mõnda teise kohta, mis oli seotud ta päevaste toimetustega.

See stseen pani mu häbenema; tütarlaps käitus kui tõeline perenaine, sellal kui mina olin kavatsenud pean seda möönma — ise peremeest mängida. Aga mis see oli, mida ta veel tahtis arutada? Mõtlesin sellele vähe ja see läks mul varsti meelest; kui saabus pimedus, istusid kõik õhtust sööma — palavuse tõttu ülal tekil, kambüüsi ees. Tobbogan võttis mind vastu plaut jahedalt, aga kuna kõik olid vaikides kokku leppinud kaardimängu ajal juhtunust mitte juttu teha, siis sulas ta varsti üles, ainult vaatas aeg-ajalt mõtlikult minu poole, otsekui tahtes öelda: «Tal on õigus, aga rahaal pagana pihta, on siiski raske loobuda.» Proctor näitas minu vastu üles rõhutatud lahkust, ja kui ta oligi Daisy käest midagi kuulnud, siis ilmselt oli tütarlapse teguviis talle meeltnööda olnud; ta justkui tahtis millelegi vihjata, kui tähendas: «Inimene mõtleb, aga Daisy juhib!» Et mehed parasjagu sõid, neiu aga kandis toitu lauale ja viis nõusid ära, tähendas üks madrus seepeale kohe:

«Mina näiteks oleksin mõelnud kalkunit süüa, aga Daisy juhtis nõnda, et sai hoopis soolaliha.»

«Ole vait,» vastas teine. «Ma viin su homme restorani.»

«Vaeral» oli toit üksluine, nagu ikka väiksematel purjekatel, kus kümne-kahekümne sõidupäeva kestel pole võimalik värsket kraami varuda ja pole seda ka kuskil hoida. Konservid, soolaliha, makaronid, kompot ja kohv — muud toitu ei olnud, kuid seda söödi tohututes kogustes. Hingerahu märgiks, aga võib-olla ka mitmesuguste lootuste auks, mis palju sagedamini osutuvad kärbesteks kui mesilasteks, kallas Proctor iga ühele klaasitäie rummi. Päike oli ammu loojunud. Meile andis valgust kambüüsikatusele tõstetud petrooleumilamp.

Vahimadrus hõikas bakilt:

«Tuli vasakul!»

Proctor läks rooli juurde. Nägin «Vaerast» eespool suure auriku lugematuid tulesid. Laev möödus nii ligidalt, et oli kuulda kruvivõlli müdinat. Vahetekkidel valguse käes istusid ja jalutasid reisijad. See kõrge kolme korstnaga müra kas möödus meist, lõigates vahu

helendavaid õõtsuvaid viirge, ja näitas meile eemaldudes oma ahtri kumavaid avasid.

«Vaeras» vahetas halssi, mistõttu kõik olid ametis purjedega, ainult mina ja Daisy seisime ning vaatasime auriku kaugenemist.

«Oleksite pidanud niisugusele aurikule sattuma,» ütles tütarlaps. «Seal on nii tore. Kõik on mugav ja kõik on olemas — just nagu suures võõrastemajas. Seal isegi tantsitakse. Mina ei ole küll kunagi luksusaarikul olnud. Mulle tundus isegi, nagu oleks seal muusika mänginud.»

«Kas te armastate tantsida?»

«Armastan kompvekke ja tantsu.»

Tobbogan astus meie juurde ja jäi tahapoole seisma, käed püksitaskus.

«Sa võiksid mulle parem õpetada, kuidas tantsida,» ütles ta.

«Seda ütled sa nüüd. Sa ei oska: ma olen sind juba õpetanud.»

«Ei tea, millest see tuleb, aga kui ma tütarlapsel piha ümber kinni võtan ja muusika mängima hakkab, on mul jalad äkki nagu kotid,» jäi Tobbogan nõusse. «Seisan ja ei mõista edasi ega tagasi astuda.»

Aegamööda kogunesid jälle kõik kokku, kuid õhtusöök oli lõppenud ja jutt läks aurikule, milles Proctor oli ära tundnud «Leo».

«Ta tuleb Austraaliast. See on Vaikse Ookeani kompanii liiniaurik. Kakskümmend tuhat tonni.»

«Ma seletasin, et «Leo» on parem kui meil,» ütles Daisy.

«Olen rõõmus, et teie juurde sattusin,» kostsin ma, «kas või sellepärast, et mul on teine tee kui sel aurikul.»

Proctor rääkis loo aurikust, mis ei peatunud, et päästepaati laevaõnnetuse ohvritega pardale võtta. Seejärel hakati rääkima igasugustest merel sündinud asjadest. See õhtu, ilus ilm ja teadmised, et sõidu lõpp on ligil, aitasid luua meeleolu, mis keelepaelad lahti päästis.

Aga kuigi neile meremeestele polnud uudiseks lood ujuvatest pudelitest, öösel kohatavatest jäämägedest, meeskondade mässust ja vapustavatest pagidest, nägin ma ometi, et nad pole kuulnud «Maria Celestast» ega kuue inimese viis kuud kestnud eksirännakust pääste-

paadiga, millest kirjutas Mark Twain, pannes sellega alguse oma kuulsusele.

Niipea kui lõpetasin jutustuse «Maria Celestast», pani Daisy väsimatu kujutlusvõime minu ja teistegi pea pöörutama täiesti ootamatute oletustega. Ta oli hirmus elevil ja ilmutas jälgede ajamisel niisugust leidlikkust, et ma ei jõudnud valmis mõelda, mida talle vastata.

«Kas on võimalik,» päris ta, «et see toimus nii...»

«Inimesed on viiskümmend aastat mõelnud,» vaidles Proctor talle vastu, kuid kes ka vastu ei väielnud, kõik said kuulda ühte ja sedasama:

«Ärge rääkige mulle vahele! Saage aru: lõunasöök oli laual ja pliit küdes. Ma ütlen, et neile pidi mingi haigus kallale tulema! Aga võib-olla ei olnud see haigus, vaid nad nägid miraaži! Ilusat randa, saart või lumiseid mägesid! Ja nad sõitsid kõik sinna...»

«Aga lapsed?» ütles Proctor. «Kas sa poleks lapsi maha jätnud, ja paari madrust nende juurde?»

«Mis sellest!» Teda ei kohutanud miski. «Lapsed tahtsid kõige rohkem. Või seletatagu mulle, kui see nii olnud!»

Ta oli jalad enda alla kerinud ja käed maha toetanud ning nihutas end istudes edasi-tagasi suures elevuses.

«Midagi pole ju teada, saad sa aru?» ütles talle Toboggan.

«Kui see polnud katk ega miraaž,» teatas Daisy väsimagi kohmetusevarjuta, «siis pidi neil allpool süvisejoont keres auk olema. Nojah, te panite sellele sõnad tropiks ette; olgu pealegi. Aga kujutlege, et nad tahtsid mõistatust teha...»

Keset lugematuid oletusi, mis tema suust aina pudesnesid, nii et ma suurema jao neist unustanud olen, näid sid sõnad mõistatuse kohta mulle huvitavad; palusin selgitust.

«Te saate aru — nad läksid ära,» ütles Daisy ja lõi käega, et näidata, kuidas nad läksid, «aga milleks seda vaja oli, näete te endast. Kuidas te ka pead ei murra, seda ülesannet te lahendada ei suuda — ei teie, mina, tema ega terve maailm. Ja vaadake — nad tegid seda meelega. Nende hulgas võis olla üks niisugune mees, kellele ehk meeldis vempe välja mõelda. See oli kapten. «Jäagu meist mälestus, legend, ja et seda keegi eales

seletada ei saaks!» Nii ta ütles. Neile juhtus vastu üks laev. Nad leppisid sellega kokku, et lähevad sinna üle, ja läksidki, aga oma laeva jätsid maha.»

«Ja edasi?» küsisin ma, kui kõik olid mõistmatult tütarlapsele otsa vaatama jäänud.

«Ma ei tea edasi.» Ta puhkes pisut väsinult naerma, tema tuhin vaibus äkki ja ta laksas endale kergelt käega põsele, avades naiivselt suu.

«Bul oli kõik teada ja nüüd oled äkki unustanud,» sõnas Proctor. «Keegi ei saanud aru, mida sa öelda tahtsid.»

«Mul ükskõik,» teatas Daisy. «Aga kas teie saite aru?»

Ütlesin «jah» ja lisasin:

«See lugu on nii vapustav, et igasugune seletus, olgu ta kui tahes tõenäoline, jääb tõestamata.»

«Tume värk,» lausus Proctor. «Olen palju lugusid kuulnud ja mulle meeldib veel praegugi neid kuulata. Mõni neist paneb päris mõtlema. Kas olete kuulnud Fraisie Grantist?»

«Ei,» ütlesin ma ootamatusest võpatades.

«Ei?»

«Ei?» toetas Daisy tooni võrra kõrgemalt. «Räägime Harvey'le Fraisie Grantist. Noh, Bolt,» pöördus ta reelingu ääres seisva madruse poole, «see on sinu ala. Keegi ei oska nii hästi nagu sina Fraisie Grantist jutustada. Mitu korda sa temast jutustanud oled?»

«Tuhat viissada kaks,» ütles Bolt, tugev mees, kel olid mustad silmad ja irooniline suu kähara sküüdi-habeme varjus.

«Juba sa valetad, aga seda parem. Noh, Bolt, me istume seltskonnas, võorastetoas, meil on külalised. Näita, mis sa võid.»

Kuni see sissejuhatus kestis, sundisin end kuulama kui kõrvaline isik, kes midagi ei tea.

Bolt istus kokkupandavale toolile. Tal olid endast lugupidava jutustaja kombes. Ta pistis oma viis sõrme habemesse, suges selle ülespidi, tegi suu lahti, nii et keel pisut ripakile jäi, heitis pilgu kõigile kohalolijatele, tõmbas suure kämbлага üle näo ülevalt alla, mühatas ja istus lähemale.

«Umbkaudu sada viiskümmend aastat tagasi oli fregatt «Admiral Foss» teel Bostonist Indiasse. Teiste

reisijate hulgas oli laeval kindral Grant, kel oli kaasas tütar, uskumatult ilus neiu nimega Fraisie. Olgu öeldud, et Fraisie oli kihlatud ühe džentelmeniga, kes juba kaks aastat teenis Indias ja oli seal kõrges ametis. Mis ametis nimelt — kas maksab seda öelda? Kui arvate, et maksab, olete kaotanud. Olgu öeldud, et kui ma varem matel kordadel seda tähelepanuväärset lugu rääkisin, püüdis Daisy kõigest väest teada saada, mis ametis see džentelmenist peigmees oli, ja kui ta seda nüüd ei küsi...

«Siis pole sul sellega midagi asja,» ütles Daisy vahele. «Kui sul pole meeles, mis oli edasi, küsi minu käest, ma ütlen sulle.»

«Hüva,» lausus Bolt. «Juhin tähelepanu sellele, et ta vihastas. Aga olgu nüüd kuidas on, igatahes oli «Admiral Foss» poolteist kuud teel olnud, kui vahtkond märkas koidikul rahuliku mere ja paraja tuulega hiiglasuurt lainet, mis lähenes kagust. Laine tuli nii kiirelt nagu pesurull. Kõik kohkusid muidugi ära ja tegid ettevalmistusi, et uppuda nii-öelda ilusasti ja näidata, et tegemist ei ole mitte maarotist meremeestega, kes elu ilmas pole näinud saja meetri kõrgust lainet. Ometi ei juhtunud midagi. «Admiral Foss» ronis üles, jõudis Püha Peetruse kiriku kellatorni kõrgusele ja keris siis sedaviisi alla, et kui ta alla sai, oli kiirus kolmkümmend miili tunnis. Muidugi mõista jõuti purjed maha taageldada, muidu oleks liikumisest tekkinud vastutuul fregati kui vurri kummuli keeranud.

Laine läks mööda ja kadus, teist niisugust lainet enam ei tulnud. Kui päike hakkas loojuma, nähti saart, mida polnud leida ühelgi kaardil; «Fossi» kursil ei saanud sel laiuskraadil maad olla. Kapten vaatas saart läbi pikke silma ja nägi, et seal polnud ainsatki puud. Ometi oli saar kaunis nagu kalliskivi, kui paned selle sinisele sametile ja vaatad väljast läbi akna: käsi kibeleb võtma. Seal olid kollased kaljud ja imeilusad helesinised mäed.

Kapten kirjutas otsemaid logiraamatusse, mis oli juhtunud, kuid ei hakanud saarele lähenema, sest ta nägi rohkesti karisid, kallas oli aga püstloodis, seal polnud lahte ega madalikku. Reisijad olid sillale kogunenud ja arutasid ohvitseridega kummalist nähtust, kui sinna tuli ka Fraisie Grant ja hakkas kaptenit paluma,

et see saarel randuks — et vaadata, missugune maa see on. «Miss,» ütles kapten, «ma võin avastada uue Ameerika ja teha teid kuningannaks, kuid saarel randuda ei ole mul võimalik, fregati süvis on liiga suur ja saare ümber on karid ning murdlaietus. Kui me paadi saadame, viidab see meie aega, ja kuna meid ähvardab oht tuulevaikuse vööndisse sattuda, siis peame ruttama lõunasse, kus on õhuvoolu.»

Fraisie Grant oli küll armas tüdruk nagu näiteks meie Daisygi... Pange tähele tema nägu, džentelmenid, nende mu sõnade puhul. Nojah, aga ma räägin Fraisie'st. Ta meeldis laeval kõigile. Kuid teda kiusas see paharet, mis naistele asu ei anna, ja kui talle midagi pähe tuli, siis oli tegu, et teda tagasi hoida.»

«Kuulake! Kuulake!» hüüdis Daisy, toetas lõua käe najale ja tema silmad läksid suureks. «Kohe algab!»

«Väga õieti tähele pandud, Daisy,» ütles Bolt oma musta küünt närides. «Just nii see algas, nagu preilide puhul ikka. Või teiste sõnadega, nii see Fraisie seisis seal ja pures huult. Ja nagu kiuste juhtus üks noor leitnant talle sel hetkel komplimenti ütleva. «Te olete nii kerge,» ütles ta, «et võiksite soovi korral üle vee saare juurde tõtata ja tulla tagasi jalgu märjaks kastmata.» Ja mis te arvate? «Olgu nii, nagu te ütlete, sõõr,» vastas Fraisie. «Ma olen juba endale sõna andnud, et pean sinna saama, ja ma teen selle teoks või suren.» Ja enne kui keegi jõudis kätt ulatada, hüppas ta reelinguservale, jäi viivuks mõttesse, kahvatas ja viipas kõigile käega. «Jumalaga!» ütles Fraisie. «Ma ei mõista, mis on minuga juhtunud, kuid taganeda ma enam ei saa.» Nende sõnade järel hüppas ta alla ja jäi karjatades lainele seisma nagu lilleõis. Mitte keegi, isegi tema isa ei saanud sõna suust, nii rabatud olid kõik. Fraisie vaatas tagasi, naeratas ja ütles: «See ei olegi nii raske, nagu ma arvasin. Õelge edasi mu peigmehele, et ta ei näe mind enam. Jää jumalaga ka sina, kallid isad! Jumalaga, mu kodumaa!»

Kuni see toimus, seisis kõik nagu kinninaelutatult. Ja siis jooksis Fraisie Grant lainelt lainele hüpeldes tolle saare poole. Merele langes paks udu, üle vee käis värin, ja kui udu hajus, polnud enam näha ei neitut ega

saart; nagu see merest tõusis, nii ka põhja tagasi vajus Daisy, võta rätik ja pühi silmad kuivaks.»

«Ma nutan alati, kui ta jõuab selle kohani,» ütles Daisy, nuusates pahaselt nina Tobbogani taskust võetud ninarätikusse.

«Ja ongi kogu lugu,» lõpetas Bolt. «Mis laeval veel juhtus, see pole enam huvitav, aga seitsaadik liigub kumu, et Fraise Granti on siin ja seal nähtud, õnnel või koidikul. Teda arvatakse hoolitsevat merehädaliste eest, ja see, kes teda näeb, pidavat mõtlema temale elu lõpuni.»

Bolt ei aimanudki, et talle polnud eales juhtunud minust tähelepanelikumalt kuulajat. Seda märkas aga Daisy ja tähendas:

«Te kuulasite nagu kass hiirt. Ega te ei kohanud teda viimati, seda vaest Fraise Granti? Tunnistage üles!»

Kuigi küsimus oli esitatud naljatoonil, pöörasid omelt kõik meremehed pea minu poole ja jäid mulle suhu vaatama.

«Kui see oli seesama neiu,» ütlesin ma loomulikult, millegagi riskimata, «pitskleidi ja kuldkingadega neiu, kellega ma rääkisin koidikul, siis oli see ilmselt tema.»

«Igatahes!» hüüatas Proctor. «Noh, Daisy, siin on sulle paras pähkel.»

«Just nii ta oligi riidetatud,» ütles Bolt. «Kas olete seda muinaslugu varem kuulnud?»

«Ei, ma ei ole kuulnud,» vastasin ma, haaratuna soovist tõusta ja ära minna. «Mulle näis miskipärast, et see oli nii.»

Sellega jutt lõppes ja kõik läksid laiali. Mul ei tulnud kaua und, lebasin ruhvis, kuulates vee solinat ja meeste norskamist, ning jäin magama kella nelja paiku, kui vahtkond vahetus. Sel hommikul magasid kõik kauem kui tavaliselt. Päev möödus sündmusteta, mis oleksid väärinud märkimist oma arengus. Tuul oli igati paras, nii et Bolt ütles mulle:

«Me leidsime, et te tõite meile õnne. Ausõna. Terve aasta pole nii lähedat otsa olnud.»

Juba hommikust peale valdas mind kannatamatu soov randa jõuda. Ma teadsin, et see päev on viimane sõidupäev, ja seepärast tundus ta eriti pikk, nagu ikka

reisi lõpul. Kes pole tundnud seljas judinaid? Kes pole tajunud ruttu liikumatus jalgades? Vahemaa omandab vaenuliku värvingu. Tõmbume sisimas pingule, usumaks laevale kiirust; palju kordi kujuteldaval kaldal viibinud mõte peab vastutahtmist tagasi pöörduma aeglaselt edasijõudvasse kehasse. Päike puikleb ega taha seniiti tõusta, aga kui ta kord seal on, hakkab ta allapoole nihkuma niisama kiiresti nagu mees, kes hoolega treppi pühib.

Pärast lõunat, kui ma aina tekilt ruhvi ja tagasi lonkisin, nägin Daisyt, kes tuli kambüüsist ämbritäie veega, et seda üle parda kallata.

«Nii jah, mul oli teid vaja,» ütles ta häbelikult naeratades ja muutus siis tõsiseks. «Tulge kambüüsi, kui ma ämbri tühjaks olen kallanud, siin reelingu ääres on meil ebamugav rääkida, kuigi te ei kuule mu suust midagi peale rumaluste. Meil jäi eile jutt pooleli. Tobbogani ei meeldi, kui ma teiste meestega räägin, tema aga peab roolis olema ja ei saa muud teha kui suitsetamist teeselda.»

Jäin Daisyga nõusse, istusin veidi aega trümmiluugil ja läksin siis purje tagant kambüüsi.

Daisy istus taburetil ja pakkus mulle istet, endal käed põlvedel. Toetasin end tünnile ja valmistusin kuulama.

«See ei ole küll viisakas,» ütles neiu, «aga mulle teeb miskipärast muret, et ma ei tea kõike. Te ei rääkinud meile endast kõike. Ma mõtlesin eile. Teate, selles on midagi salapärast. Või õigemini — te rääkisite tõtt, kuid jätsite midagi ütlemata. Aga mis see midagi oli? Teiega juhtus merel midagi. Miskipärast on mul teist kahju. Mispärast?»

«See ongi see, mis teil jäi eile rääkimata?»

«Just nii. Kas mul on õigus teada? Ei, mitte kõige vähematki. Ja ärge siis vastakegi.»

«Daisy,» vastasin ma, usaldades tema naiivset uudishimu, mis tuli ilmsiks ainult seetõttu, et ta seda kuidagi taltseda ei suutnud, aga ka tema läbinägelikkust, «te ei eksinud. Kuid ma olen praegu erilises seisundis, niivõrd erilises, et ma ei suuda nüüd kohe rääkima hakata. Võin teile lubada, et ma ei varja teie eest midagi, mis juhtus merel, ja teen seda Hel-Hew's.»

«Teid ehmatas miski?» küsis Daisy, vaikis viivu ja lisas: «Ärge olge mulle kuri. Vahel mulle lihtsalt tuleb

peale, nii et kõik imestavad; ja nüüd ma mõtlen aina teie loost ega taha sugugi, et jääksin teile meelde uudishimuliku plikana.»

Olin liigutatud. Ta ulatas mulle mõlemad käed, raputas korra minu omi ja ütles:

«See on kõik. Oli teil hea siin?»

«Aga mida teie arvate?»

«Ei midagi. Laev on väike ja küllalt räpane, meelelahutusi pole mingisuguseid. Toit jätab ka palju soovida. Miks te rääkisite eile pitskleidist ja kuldkingadest?»

«Et te teeksite suured silmad,» vastasin ma naerdes. «Daisy, kas teil on ema ja isa?»

«Olid muidugi, nagu igal korraliku inimesel. Isa nimi oli Richard Benson. Ta jäi teadmata kadunuks Punasel merel. Ema sai rängalt külmetada ja suri — viis aastat tagasi. See-eest on mul väärt onu, vahel küll hapi moega, aga minu eest läheb tulest ja veest läbi. Tal pole rohkem nõokseid. Kas te usute, et Fraise Grant oli olemas?»

«Aga teie?»

«See vast meeldib mulle! Teie, teie, teie! Kas usute või mitte?! Mina usun surmkindlalt, ja ütlen ka, mis pärast.»

«Ma usun, et see võis nii olla,» ütlesin ma.

«Ei, te heidate jälle nalja. Mina usun sellepärast, et see lugu tekitab tahtmise midagi teha. Näiteks pörutada rusikaga lauale ja öelda: «Jah, inimesest ei saada aru.»»

«Kes ei saa aru?»

«Keegi ei saa. Ja ta ei saa endast ise ka aru.»

Meie kõneluse katkestas madrus, kes tuli piibule tuld võtma. «Varsti saate puhata,» ütles ta mulle ja hakkas süsi koukima. Läksin minema ja märkasin lahkudes neid uurivat pilku, mis mind seiras. Mis see oli? Miks kõitis teda nii väga see lugu, mille üks pool jäi päeva varju ja teine — öö valgusse?

Enne Hel-Hew'sse saabumist istusin madruste seltsis ja sain nende käest teada, et keegi neist pole enne selles linnas käinud. «Vaera» tüüpi väikeste laevade elus tuleb ette odüsseiasid tuhande, isegi kahe või kolme tuhande miili taha — külaskäike suurde maailma. «Vaera» eelmine kapten areteeriti, sest ta oli kasinoo «Fortuna» täpsuslaskmist harrastanud. Proctor oli «Vaera» omanik, talle kuulus veel pool kuunari

«ilmene». Pärast kapteni areteerimist tuli ta ise «Vaerale» kipriks ja võttis laadungi Hel-Hew'sse, ilma et oleks kaugust peljanud, sest ta tahtis oma rahaasju parandada.

XXI PEATÜKK

Kell kümme õhtul hakkas paistma majakatuli; lähemalime Hel-Hew'le.

Seisin tüürpoordis koos Proctori ja Boltiga, uurides kummalist nähtust. Sedamööda kuidas majakatuli heledamaks muutus, võis järjest selgemini näha ka sadamast ookeanist lahutava pika neeme siluetti, sest selle taga laotus kuldne udu — kõrgeleulatuv valgusekiht. See nähtus, mis on iseloomulik vaid suurtele linnadele, tundus mulle ülemäärasena suhteliselt väikese Hel-Hew' kohta, kus, nagu ma olin kuulnud, pidi olema viiskümmend tuhat elanikku. Neeme taga näis kumavat kollane koit. Proctor tõi pikksilma, kuid ei näinud midagi peale neemel paiknevate hoonete, ning avaldas arvamust, et tegu on suure tulekahju kumaga.

«Aga suitsu ei ole,» ütles meie juurde tulnud Daisy. «Te näete ju, et valgus on puhas; ta on peaaegu läbi-paistev.»

Õhtu vaikuses tajus mu kõrv heli, niisama ebamääraselt nagu pommi; heli saatsid kordused ja pasunate mürtsumine ning ma mõistsin äkki, et see on muusika. Vaevalt sain ma suu paotada, et oma mõtet teatavaks teha, kui kostsid kauged lasud, mida kõik kohe tähele panid.

«Lasevad ja mängivad!» ütles Bolt. «Lasevad päris agarasti.»

Olime sellal parajasti majakast möödumas.

«Varsti saame teada, mis see tähendab,» ütles Proctor roolima minnes, et laeva reidile viia. Ta vahetas välja Tobbogani, kes otsekohe meie juurde tuli, et samuti väljendada imestust heleda valguse ja püssipaukude puhul.

Laev vahetas halssi ja purjed varjasid vaate sadamale. Huttasime kõik vööri, kuigi me ikka veel midagi ei mõistnud, olime vaid hämmastatud ja vaimustatud

hingematvalt kaunist vaatepildist, mis avanes meie pilgule keset tähtedeküllast pimedust.

Pool silmapiiri laius meie ees ilutulestiku säras. Ohu rippus helendav kuldne võrk; sädelevad vanikud, täheparved, lõõmavad roosid ja elektritulede kerad olid nagu suured pärlid keset kuldehteid. Näis, nagu oleksid kogu maailma tuled siia kokku valgunud. Laevad reidil seisis otsekui kiirtesajus. Altpoolt mustal pargasel, mille tekk oli valge nagu tulekahju ajal, pöörles nagu hiigelteemant sädemeid puistav tuleratas ja katuste tagant sööstis tumedasse taevasse mitu raketti, kus nad aeglaselt allapoole vajudes kustusid, pillates rohelist ja sinist langevaid tähti. Nüüd oli selgesti kuulda ka muusikat, kaldapromenaadilt kostev rahvahulga päevane käre summutas selle aeg-ajalt, nii et järele jäi ainult trummipöörin, ja vallandas siis jälle, nii et meloodia äratuntavana üle vee kajab — selle kohta öeldakse vist, et viis kumiseb kõrvus. Orkestreid oli rohkem kui üks — kaks või kolm, võib-olla veelgi rohkem, sest vahel tekkis paigaltammuv helisegadik, milles ainult trumm teadis, mida ta tegema peab. Reid ja sadam kubisesid inimesi ja laternaide täis paatidest. Jälle algas metsik püssipaugutamise. Paatides mängiti kitarri, kõlas naeru ja hüüdeid.

«Kas sa näed seda Hel-Hew'd,» ütles Tobbogan. «Missuguse vastuvõtu ta meile korraldas!»

Kalda valguskuma oli niivõrd tugev, et nägin Daisy nägu. See säras vapustatuna ja koguni värahtas pisut. Daisy püüdis kõike märgata; ta pani vaevalt tähele kellega ta räägib, ja oli nii elevil, et ta suu ei seisnud silmapilkugi kinni.

«Ma pole selliseid asju kunagi näinud,» vadistas ta. «Kuidas seda küll teada saaks? Tõsi küll... Oo! Oo! Oo! Vaadake, veel üks rakett. Ja seal ka; ja seal kaks korraga! Kolm! Neljas! Hurraa!» hüüdis ta äkki, hakkas naerma, pühkis niiskeid silmi ja jäi istuma, nagu kivine.

Fokk lasti alla. Tulime sadamasse, groot poole mastis, ja «Vaeras» jäi ankrusse raudpoi juurde, mille rõngast kinnitusots kähku läbi tõmmati. Uitasin keset sagimist, pörgates siin ja seal kokku Daisyga, kes ühest poordist teise tormas, ahnelt silmitsedes tulesäras reidi.

Olime kõik ülendatud meeleolus, peaaegu nagu meeltesegaduses.

«Praegu otsustati,» teatas Daisy mulle otsa joostes. «Me söidame kõik; üks madrus jääb pardale. Muidugi tahate ka teie võimalikult kiiresti kaldale jõuda?»

«Isenesestki mõista!»

«Ega midagi muud üle ei jää,» sõnas Proctor. «Muidugi söidame kõik ja otsekohe. Kui saabud pimedale reidile ja kuuled, kuidas lööb kolm klaasi, siis on selge, et kiiret pole kuhugi, aga kui lugu on sedaviisi, siis lähivad minugi jalad lusti täis.»

«Ma suren uudishimust! Ma lähen riidesse panema! Ah! Oh!» Daisy komistas, rutates reelingu äärde. «Hõigake neile! Hüüame neid! Hei! Hei! Hei!»

See oli adresseeritud suurele lõbusõidupaadile, mille ahtris ja vööris lehvisid lipud, poordid ja varikatus aga olid ehitud värviliste laternatega.

«Hei, paadisolijad!» hõikas Bolt nii valjusti, et sõudjad ja daamid, kes lõbusa seltskonna moodustasid, lakkasid sõudmast. «Tulge lähemale, kui see teile tüli ei tee, ja seletage, miks teil und ei ole?»

Paat lähenes «Vaerale»; sealt kostis naeru ja hüüdeid.

Kui ta lähedal oli, läks «Vaera» tekil nii valgeks, et me nägime selgesti neid ja nemad meid.

«See on ju karneval!» ütlesin ma Daisy hüüatustele vastates. «Neil on maskid ees; kas näete, naistel on maskid ees!»

Tõepoolest, osa mehi kujutas endast indiaanlaste, markiide ja narride teaterlikku summa; naistel olid üll mitmesugused rahvariided, enamasti siidist ja atlasist. Nende poolmaskidest, väikestest kelmikatest lõugadest ja paljastest käsivartest õhkus maskeraadi lõbusat kohkumatust.

Paadis tõusis püsti mees, kel oli seljas punane hõbenööpidega kuub ja peas roheline sulega kübar.

«Džentelmenid!» hüüdis ta metsikult hambaid kiristades, võttis välja noa ja raputas seda. «Kuidas te julgete siia ilmuda nagu räpased korstnapühkijad helevaigete pagarite ette? Pange silmapilk põlema kõik, mis põleb. Pange oma laevale tuli otsa! Mida te meist tahate?»

«Õelge,» hüüdis naerev ja häbenev Daisy, «miks on teil nii valge ja lõbus? Mis on juhtunud?»

«Lapsed, kust te tulete?» lausus kurvalt paks purjus mees, kel oli üll valge helesiniste tuttidega ürp.

«Tuleme Riolist,» vastas Proctor. «Kas te ei tahaks nii lahked olla ja midagi asjalikku kosta?»

«Nad ei tea tõepoolest midagi!» hüüdis maskiga naine. «Meil on karneval, kas saate aru?! Tõeline karneval ja kõik mõeldavad lõbustused sinna juurde!»

«Karneval!» ütles Daisy tasa ja pühalikult. «Jumal hoia ja kaitse!»

«See on karneval, džentelmenid,» kordas punakuub. Ta oli ekstaasis. «Kuskil mujal ei ole, ainult meil linna rajamise sajanda aastapäeva puhul. Kas saate aru? Tütarlaps on kena. Andke ta siia, ta tahab laulda ja tantsida. Vaeseke, kuidas ta silmad lõõmavad! Ega te viimati teda röövinud pole? Ma näen, et ta plaanib seb paadisõitu.»

«Ei, ei!» hüüdis Daisy.

«Kahju, et vesi meid lahutab,» ütles Tobbogan. «muidu ma näitaksin teile uut ilusat maski.»

«Nonoh, kas te ei saa siis karnevalinaljadest aru?» küsis paks purjus mees. «See oli ju nali!»

«Mina... ma... saan karnevalinaljadest aru,» vastas Tobbogan ebakindlalt, kui oli viivu vaikinud, «kuid olen aru saanud veel sellestki, et niisuguseid asju kuulleb ilma igasuguse karnevalita, või mis ta teil oli.»

«Meil on teist südamest kahju!» hüüdsid naised. «Eks hoidke oma kullakesel silm peal!»

«Mälestuseks!» kuulutas punakuub. Ta võttis hoogu ja serpentiinipael langes pika spiraalina Daisy kääle, kes sellest vaimustatult kinni haaras. Ta pööras ümber, pael rusikas, ja puhkes naerma.

Paadiseltskond sõudis eemale, saates meile kentsakaid naljatlevaid sajatusi ja soovitades kaldale rutata.

«Vaata kus lugu!» ütles Proctor otsaesist sügades.

Daisy ei olnud enam meie hulgas.

«Muidugi. Läks riidesse panema,» tähendas Bolt. «Aga teie, Tobbogan?»

«Mina sõidan ka,» ütles Tobbogan aeglaselt, ta mõtles millegi üle järele. «Peab sõitma. Küllap seal on lõbus; temale meeldib see kindlasti väga.»

«Laske käia,» otsustas Proctor asja, «mina istun ka poistega pisut baaris. Loodan, et tulete meiega!»

Õomaja pärast ärge muretsege. Võite «Vaeral» ööbida, kui tahate.»

«Kui mul vaja peaks minema, siis kasutan teie lahket luba,» vastasin ma, sest ei teadnud veel, mis tulla võib. «Asjad jätan esialgu siia.»

«Tundke end nagu kodus,» lausus Proctor. «Ruumi on küllalt.»

Seejärel läksid kõik lõbusalt ja kärsitult riideid vahetama. Sain aru, et pärast pikki mere üksilduses veedetud päevi nõudis öise peo tekitatud ootamatu ja ülev meeoleu väljapääsu, seepärast ei üllatanud mind ka üksmeelne otsus kaldale sõita. Olin näinud karnevale Roomas ja Nizzas, kuid karneval troopikas, ookeani palge ees, äratas huvi ka minus. Kõige tähtsam oli aga teadmine, milles ma täiesti kindel olin, — et kohtan Biche Senieli, neiut, kes elas mu mälestustes kõik need päevad kirka ja pisut uduse mõttekangastusena.

Mul tuli end korda seada madruste seltsis ja me segasime üksteist vastastikku. Kitsas ruhvis keset avatud riidekaste polnud ruumi end ringigi pöörata. Bolt laenas Perlinilt, Chacker Smithilt. Nad lugesid raha ja ajasid kiirustades habet, hõõrudes näole vahtu seebitükiga. Kes nõoris saapaid kinni, kes luges raha. Bolt õnnitles mind päralejõudmise puhul, ma kutsusin ta eemale ja andsin talle viis kuld münti kõigi peale. Ta pigistas mu kätt, pilgutas silma, lubas kaaslasti uhke tellimisega üllatada ja alles siis seletada, mis selle taga peitub.

Saadetuna soovides öö lõbutsedes veeta, läksin tekkile, kus nägin Daisyt, kel oli uus musliinkleit seljas ja hall kuldkoeline pitsrätt peas; ta hoidis kääle kinni Tobboganil, kelle korrapärase päevitunud näoga tõrva-sest purjeriideist pluusi lahtine kaelus paraku paremini sobis kui sinine kottis ülikond ja vaarikpunane lips. Nakkrihma ja kuldse ankruga nokkmüts oli lipsuga lõplikus vastuolus; ometi naeratas Tobbogan nii õnnelikult, et minust oleks olnud ülekohtune midagi märgata. Kotsade tümmal pugus oma kajutist välja ka Proctor; vanamees oli jäänud truuks oma kulunud toorsiidist kuuale ja sinisele kaelarätikule, ainult tema sirge musta nokaga mütsi vaelevus reetis Daisy emalikkude hoolitsust.

Daisy muretses, märkasin seda surutud ohkest, mis

tuli kuuldavale, kui ta käist kohendas, ja ebalevast naeratusest. Ta polnud päris kindel, kas kõik tema seljas on nii, nagu peab. Ütlesin:

«Teie kleit on väga ilus.»

Ta hakkas naerma ja tõmbas räti pisut edvistades kitsastele kulmudele lähemale.

«Kas mõtlete seda tõsiselt?» küsis ta. «See on ju minu enda ömmeldud.»

«Ta õmbleb kõik ise,» tähendas Tobbogan.

«Kui ta tõesti Tobbogani naiseks saab, nagu ta keelgib, siis...» Proctor lõpetas imelikult: «... sihukest naist pole keegi välja mõelnud, ta sündis ise.»

«Lähme, lähme!» hõiskas Daisy õnnelikult, tekile jõudnud madruseid vaadates. «Miks te nii kaua kope-
dasite?»

«Palume andeks, Daisy,» vabandas Bolt. «Kastime ennast lõhnaõliga ja varusime suveniire siinsetele preilidele.»

«Sa luiskad aina,» ütles Daisy. «Ma tean ju, et sa abielus oled. Aga teie — mida teie linnas teete?»

«Käin rahva seas ringi, vaatan pidutsemist, sõnn kuskil õhtust ja kas leian endale peavarju või tulin «Vaerale» ööbima.»

Madrused hüppasid paati, mis ahtri taga juba vee oli. «Tõttaja» paat rippus talidel, Daisy lõi selle pihta käega ja ütles:

«Teie varjupaik, millega te ringi sõitsite. Mis sa arvad,» küsis ta Proctorilt, «kas on võimalik, et see laev on juba siia jõudnud, see «Lainetel tõttaja?»»

«Ma olen kindel, et Gueux on siin,» vastas Proctor mulle, kuigi küsija oli Daisy. «Homme, usun ma, hakkate te selle asjaga tegelema, ja te võite arvestada minuga.»

Ootasin ka ise kohtumist Gueux'ga ja olin palju kordi mõelnud, kuidas see toimub, aga teadsin ka, et sel lool on praegu teine tähendus kui tavalisel kriminaaljälitamisel. Seetõttu tänasin küll Proctorit kaasatundmise ja õiglase viha eest, kuid ei kavatsenud ei kiirustada ega oma agarust suure kella külge riputada.

«Täna pole asjatoimetuste päev,» ütlesin ma, «homme aga mõtlen ma selle läbi.»

Lõpuks istusime kõik paadis; aerude tõuked, mis

kandsid meid eemale «Vaerast» ja tema üksildasest mastitulest, viisid meid haaranud sisemise kärsituse öö üldise liikumise ringi. Keset lainete varje öötsus tulesära, pudenedes veealusteks sädemeteks. Kuldsed alud vooglesid kaldalt pimeduse poole ja muusika oli nüüd kuuldav otsekui saalis. Kohtasime mitut uhkelt ehitud sõude- ja aurupaati, mis näisid lõbusate viirastustena — nii heledalt olid nad valgustatud lainete hämaruse taustal. Vahel hõigati meile midagi kooris, nii et sõnadest polnud võimalik aru saada, ma mõistsin aga, et saime lõbusõitjatelt hurjutada meie paadi sünge väljanägemise pärast. Sõitsime mööda kroonlühtri muudetud aurikust ja hakkasime lähenema kaldapuiesteele. Seal kõndis, jooksis ja sagis rahvasumm. Heledas valguses nägin kaheksat suletutidega hobust, kes vedasid hiigelsuurt tornidest ja vaipadest ehitist, mida ehtisid apelsiniõite vanikud. Selle konstruktsiooni platvormil tantsisid roheliste silindrite ja oranžide kuubedega isandad; nägude asemel olid koomilised punnis põskedega maskid ja päratud prillid. Healsamas keerlesid lühikeste helesiniste seelikutega daamid, poolmaskid näo ees; pikkade sallide lenneldes vihtusid nad uljalt tantsida, käed puusas. Ümberringi marssisid tõrvikukandjad.

«Mis nad teevad?» imestas Daisy. «Kes nad on?»

Seletasin talle, mida kujutavad endast maskeraadikavalkaadid ja kuidas neid Lõuna-Euroopas korraldatakse. Tobbogan lausus mõtlikult:

«Mõelda vaid, kui palju raha tühja-tähja peale raisatakse!»

«See pole sugugi tühja-tähja peale raiskamine, Tobbogan,» vastas tütarlaps elavalt. «See on pidu. Inimestel on pidupäeva tarvis, kas või harvagi. See on ju nii tore, kui on pidu! Ja missugune veel!»

Tobbogan vaikis viivu ja ütles:

«Olgu see nii või naa, aga mina arvan, et kui mulle antaks üks tuhandik sellest mahavisatud rahast, ehitaksin ma maja ja paneksin aluse viisakale majapidamisele.»

«Võib-olla,» kostis Daisy hajameelselt. «Ma ei hakka vaidlema, ainult et siis poleks me pärast kahtekümmend kuut päeva sõitu mööda lagedat merd seda ilu näha saanud. Ja mis kõik veel ees on!»

«Hoia trepi poole!» hõikas Proctor madrusele.
«Aerud klaariks!»

Paat jõudis sildumiseks määratud paika kivitrepis juures, mis lõppes nelinurkse eendiga, ja seoti kivi-plaati kruvitud rõnga külge. Kõik tormasid trepist üles. Proctor lukustas keti aerude ümber tabalukuga ja siis läksid meie teed lahku. Siinsamas lähedal oli ka võõrastemaja.

«Olemegi päral,» ütles Proctor koos madrustega minema hakates, «teie otsustada jääb, mida teha daamiga, siitpeale lähevad meie teed lahku.»

«Nägemiseni, Daisy,» ütlesin ma kärsitusest tantsisklevale tütarlapsele.

«Aga...» alustas ta ja heitis põgusa pilgu Tobbo-ganile.

«Soovin teile meeldivat ajaviidet,» lausus meremees.
«Noh, Daisy, lähme.»

Daisy pööras korra minu poole tagasi, viipas üles-tõstetud käega, ja ma kaotasin nad peaaegu otsekohe silmist möödatuskavas karnevalikeerises; jäin ringi vaatama ootusärevusest vallatuna, sest esmakordselt kolme päeva järel kõlas taas selgelt, otsekui siinsamas kõrval öelduna see nimi — Biche Seniel. Ja ma nägin tema unustamatut nägu.

Sellest hetkest peale ei lahkunud ta enam hetkekäki minu mõttest. Läksin kaasa liikumise peavooluga, mis keeras kaldapromenaadilt ühest küljest avatud platsile. Olin võõras linnas — tunne, mis eriti mu meeli köidab. Peale selle aga säras see linn mu ees salapärase pidu-tuse tuledekumas ja nii ma sukeldusingi kaasakisku-vasse värvikasse möllu, jälgides, mis toimub ümber-ringi; ma ei kiirustanud ega küsinud kelleltki midagi, niisamuti pole ma iial tahtnud teada mind veedelnud kaunite ja omapäraste lillede nime. Hiljem sain need nimetused teada. Aga lisasid need siis värve või õl-meid? Ei, see oli vaid nagu sitikas õiekroonil, mida ei saanud enam maha raputada.

XXII PEATÜKK

Ma teadsin, et hommikul näen teist linna — linna, nii nagu ta on, teistsugust kui see, mida ma näen praegu — valgusekuld värelemas fassaadidel pimeduse-

võlvi all. Enamasti olid need hulga rõdude ja veranda-dega kahekorruselised kivihooned. Nad seisisid ligistikku, pärani avatud akende ja uste särades. Vahel mustenda-sid katusenurga taga palmide lehvikud; teisel vihjas nende erkroheline läige, mis allpool tugevam oli, seintest varjatud ilutulestikule. Kõikvõimaliku kuju, värvi ja kirjaga hiina laternate üliküllus varjas linna toelise näo. Laternad rippusid põiki üle tänavate, kumasid rõdude käsipuudel keset vaipu, kadusid vani-tute roduna kaugusse. Aeg-ajalt meenutas tänava perspektiivvaade balletietendust, kus tulede, lillede, hobuste ja tuhandetest muinasjuttudest pärit maskis ja maskita inimeste maalilises summas sulasid ühte karnevalikära ja kõikjal linnas kostev muusika.

Mida kauem maseda kõike vaatasin — läksin kaks korda üle mereäärse väljaku, enne kui lõplikult suuna valisin —, seda selgemini nägin, et karneval polnud tehtult lõbus, polnud ka lõbutsemine käsu või kohus-tuse sunnil; linnarahvas oli tööpoolest haaratud hoost, mille see ettevõtmine oli saavutanud, ja nüüd kiskus karnevali hoog neid vastupandamatult kaasa, võib-olla rahuldades ammu pakitsenud vajadust eneseunustuse järele üleüldises kirevas pillerkaaris.

Hakkasin lõpuks minema mööda väljaku paremast nurgast algavat pikka tänavat ja mu valik läks nii täppi, et pidin aeg-ajalt seisatama, lastes mööda ratsa-riike rongkäike — mingeid keskaegseid raudrüüs rööv-leid või punastes kintspükstes kuradeid, kes ratsutasid kuljuste ja lintidega ehitud muuladel. Valisin ülesmäge, terrassidele rajatud linna sügavusse kulgeva tänava, mis näis mulle soodne, sest iga kvartali lõpus olid kivi-plaatidest astmed, mis takistasid autode ja kohmakate maaskeraadisõidukite liikumist; paraku polnud ma ainuke, keda see eelis meelitas. Rahvahulk oli nii tihe, et liikus otse mööda sõiduteed. See oli sihitu liikumine — liikumine vaatemängu pärast. Minust ruttasid mööda doominod, narrid, kuradid, indiaanlased, neegrid — järeletehtud ja ehtsad, kusjuures ehtsaid võis vaevu eristada järeletehtutest; lintide ja sulgedega ehitud naised, tüllipilv ümber; lehvisid pikad ja lühikesed kirevad seelikud, mida ääristasid litrid või valge karus-saak. Silmade sära, poolmaskide vallatu salapära, madruste salgad pudelitega vehkides endale teed raja-

mas, naeru ja kiljumise saatel kedagi rahvasummas püüdnud; purjus kõnemehed kivitulpade otsas, keda keegi ei kuulnud ja keda aeg-ajalt muuseas küünar-nukiga maha tõugati; kellukeste helisemine, puhast verd hobuste seljas siidvaipadel troonivate printsesside ja grisettide kavalkaadid; rüselemine uste taga, kus nagu udus vilksatasid raevused näod ja kokkupigistatud rusikad; joobnud ristseliti sõiduteel; pelglikult koju hiilivad kassid; õrnad hääled ja kähedad hüüatused; laulud ja helisevad pillikeeled; vaikne suudlus ja hüüete koor kauguses — selline oli Hel-Hew' meeleolu sel õhtul. Mingi fantastilise lipu juures olid üles tõmmatud müügiputkade määrdunud lõuendist varikatused, mille all müüdi limonaadi, pistaatsia-, lilla- ja soodavett, viskit, palmiviina ja pähkleid, kompvekke ja konfette, serpentiine ja paukpadruneid, petarde ja maske. Kleepuvast taignast kuulikesi ja ogalisi kuivatatud pähkleid, mis meenutasid takjanuppe; nende ogade kättesaamine juustest või riieist oli üpris vaevavarikas töö. Siin-seal ilmus rahva seast nähtavale mõni jalgrattur, kes oli riieatud karuks, mungaks, ahviks või Pierrot'ks, kusjuures viimase žaboo loobiti kadestamisväärse osavusega silmapilk täis neid ogalisi kuulikesi. Hiiglased käisid ringi, pigistades piuksuvald kumminukke või tagudes suuri trumme. Rõdudel tantsiti; sattusin ka ballile keset sõiduteed ja pääsesin sellest hädavaevu mööda. Rõdud ja jalgealune olid nii paksult serpentiine täis, et õhk kahises. Kuni ma mööda tänavat edasi läksin, tehti mulle mitu erisugust ettepanekut: klaas tühjendada, suudelda, kaarte mängida, daami saata, tantsida, osta — ja naisekäed lendlesid vahetpidamata minu ees, meelitades sujuva vilpega üldisele lõbutsemishoole järele andma. Nägin, et edasimineku muutub järjest raskemaks, ja ruttasin põlketänavasse, kus liiklus oli vaiksem. Keerasin veel kord ja sattusin tänavasse, mis oli peaaegu tühi. Minust paremal kadus kõrgusse vasakule kaarduv maakivideest laotud kaldmüür, mis toetas mäekülge. Selle kohal, alt poolt nähtamatutel tänavatel kõmisesid vahetpidamata rattad, vilkusid laterna- ja sigaritulukesed. Ma ei teadnud oma asukohta linna keskuse suhtes; seisin veidi aega järele mõeldes, korjasin oma flanellülikonnalt ära kõik ogalised kerad ja kleepuva taigna latakad,

mis oleks küll pidanud ära keelutama, ja hakkasin keset suhtelist pimedust sammuma ülespoole. Möödu-sin rõdust, mille serva juurde kohe üks naine tõttas, kõrgas valguses üle käsipuu kummardus ja hellusest ning hirmust värahtaval häälel tasa hõikas: «Olete see teie, Sult?» Astusin valguse kätte ja naine kadus, kohmetunult naeratades.

Jõudsin selle tänavaga ristuva sõiduteeni ja olin jälle keset päevakära ja öövalgust. Pöörasin vasakule, otseselt tajudes, et pean liikuma nende kahe suuna lõikumiskohta, mis ma esiteks ja seejärel olin valinud. Olin laial asfalteeritud tänaval. Ta lõppes üsna ligidal ja sealt paistis väljak. Sinna suunduski rahvasumm kogu põiktänavast. Üle peade, mis liikusid minu ees nii kiiresti, nagu oleks tegemist kaklusega, nägin ma mõllu kohal kõrguvat kuju. See oli marmorist naine ülespoole pööratud näo ja väljasirutatud kätega. Kuni ma läbi rahvahulga tema poole trügisin, ei olnud tema asend ja liigutuse mõte mulle päris selged. Lõpuks jõudsin ma nii lähedale, et nägin kivvi raiutud kirja ja sain seda lugeda.

See koosnes kahest sõnast:

«Lainetel tõttaja»

Kui ma need sõnad lugenud olin, lõi maailm pimedaks ja sõna, üksainus sõna, oleks võinud kõik seletada. Kuid seda sõna ei olnud. Miski poleks nüüd enam suutnud mind sellest raidkujust eemale viia. See oli minus, aga ometi oli vajalik aja salapärase toime, et otsimatus laseks mõttel end vaagida. Tõstsin pea ja silmitsesin kuju. Skulptor oli selle teinud armastusega. Nägin seda kordamineku eksimatust muljest. Neiu seisis, üks jalg sammuks kerkimas, teine tõukumas, ja kõik tema keha jooned olid selged ja veenvad. Ma võisin näha, et tema hingamine on sagenenud. Ta nägu ei olnud see nägu, mida mina tundsin, — polnud päriselt see, kuid juba asjaolugi, et ma ta kohe ära tundsin, näitas, kui võrd tõe lähedale oli jõudnud kunstnik, kui ta keset aryutuid kangastuvaid nägusid üht oli näinud ja öelnud: «Sellest peab saama see nägu, mis ainu-võimalikuna kivvi raiutakse.» Ta oli andnud oma kujule rüü, mis näis märkamatu nagu kujutluse vili aga olnud riidena tajutav; selle voldid paistsid läbi ja tundusid liikuvat. Eestpoolt olid nad tuule käes vastu

keha liibunud. Ei olnud talumatuid marmorist laineid, kuid äratõukeks pingutuv sihvakas jalg lõi mulje raskustungi olematusest. Neiu marmorsilmad — need tinglikult nägevad kuju silmad, mis on pimedad, kui neid ei osata ilmestada, näisid vaatavat marmori vastu. Neiu nagu naeratas. Imekaunid haprad käed sirutasid ettepoole hingesööstus, mis tahtis ette jõuda jookstust endast. Ühe käe sõrmed olid avali ja peopesa ülespidi, teine surus sõrmed kokku vaimustavalt tujuka, kärsitu liigutusega.

Ja tööpoolest, nõnda see oli: ta tuli kui käsi, mis soojendab ja rõõmustab südant. Nii eemal kui olgi «Lainetel tõttaja» kõigest, seistes oma kõrgel marmorisse raiutud mereelukatest alusel, ometi polnud ta üksinda. Tema selja taga heiaustus lainele kerkinud pükspriit ja tohutu laev, mis kandis vee kohal seda kuju — otse edasi, läbi linna ja öö.

Valitsesin oma tundeid sedavõrd, et olin suuteline eristama iseseisvat muljet sellest, mida paisutab asjaolude surve. See kuju oli keskpunkt — nii kõlas sõnaline kokkuvõte kõikidest muljetest. Nüüd tundub mulle, et ma kuulsin ka, kuidas voogab rahvahulga müha, kuid kaljukindlalt ei saa ma seda väita. Virgusid mõtteist, sest mu õlale langes rahulik ja paljuütlev mehekäsi. Astusin sammu tagasi ja nägin, et mind silmitseb tähelepanelikult kolmnurkse kübaraga mees, kel on vanaaegne saterkuub seljas ja hõbevöö selle peal. Hallid kulmud tõmblesid hämmastusest, kuid punetav nägu vahetas otsekohe ilmet, kui ma olin küsinud, mida ta soovib.

«Ah!» ütles mees, ja kuna me olime kõigi aegade kõigi näidendite kangelaste ja kangelannade tõugata, siis läks ta monumendile lähemale ja andis mulle märku samuti talitada. Temaga oli kaasas mitu meest, igaüks isemoodi ülikonnas, ja veel kolm maskikandjat, kes seisid ja näisid samuti seletusi nõudvat või ootavat.

Mees, kes oli öelnud: «Ah!», jätkas:

«Paistab, et ei juhtunud midagi. Puudutasin teid sellepärast, et seisite juba ligi tund aega, sammust astumata ja ennast liigutamata, ning see näis mulle kahtlane. Ma näen, et olen eksinud, ja palun seepärast vabandust.»

«Võtan teie vabanduse meelsasti vastu,» ütlesin ma, «kui te niivõrd umbusklikud olete, et võõra huvi selle kauni kuju vastu paneb teid uskuma, nagu võiks ta selle ära varastada.»

«Ma ütlesin teile, et te eksite,» tähendas laisa näoga noormees. «Ometi hakkasime tõsiselt pead murdma,» ütles ta minu poole pöördudes, «kuidas suudab keegi saada nii süvenenult liikumatuks keset seda käratsevat karusselli.»

Ükski neist meestest polnud purjus, kuid oli näha, et nad olid veetnud päeva mitmel viisil lõbutsehes.

«See on võõras,» ütles kolmas mees, mähkides end leekivkollasesse mantlisse, kusjuures punane sulg ta kübaral viinanina moel lustliku viipe tegi. Tema nägugi oli punapea nägu: tedretäheline, kahvatu, lõtv; punased kulmud andsid sellele pisut kurva ilme, kuigi läikivad luitunud silmad naersid. «Ainult meil Hel-Hew's on selline monument.»

Ma ei tahtnud jätta kasutamata võimalust toimuvat mõista, seetõttu tegin kummarduse ja ütlesin oma nime. Otsekohe sirutus minu poole mitu kätt, öeldi nimesid ja paluti arusaamatusest mitte välja lugeda solvamist või pahatahtlikkust. Alustasin küsimusest: mida nad kõik kahtlustasid?

«Teate mis,» ütles Baws, kolmnurkse kübaraga mees, «akki pole teil midagi selle vastu, et natuke meie seltsis istuda?! Meie laager on siinsamas: näete, seal.»

Vaatasin seljataha ja nägin suurt lauda, mis oli ilmselt toodud otse üle tee meie vastas asuvast restoranist. Ärvaspidi sillutisele vajunud laudlinal oli lilli, taldrikuid, pudeleid, klaase ja ka naiste poolmaske — tõenäoliselt mõnede vestluste trofeesid. Laua ümber istuva kümne-kaheteistkümne mehe küünarnukid toetusid lauale keset kitarre, linte, serpentiine ja maskeraadimööku. Tulin laua juurde koos oma uute tuttavatega, ja kuna toole ei jätkunud, napsas Baws kinni möödajaks poisijõnglase, andis talle võmmu ja hõbemündi ning tasusaaja tõi restoranist kolm tooli, ohkas siis, hiris ninna ja kadus.

«Me tõime kaasa neofüüdi,» ütles Tright, leekivkollase mantli omanik. «Siin ta on. Tema nimi on Harvey. Ta seisib mälestussamba ees nagu kohtamisel ja vaatas seda pilku pööramata.»

«Olen just päralt jõudnud,» vastasin ma istet võttes, «ja olen tõepoolest vaimustatud sellest, mida ma näen, millest ma aru ei saa ja mis minu peale kõige ebatõenäolisemal viisil mõjub. Peale selle aga olen ma ebamääraseid kahtlustusi äratanud.»

Mulle vastati hüüatustega, mis kõlasid sõbralikult, kuid ei seletanud midagi. Samas haaras jutuotsa enda kätte maskiga mees, ilmselt nende jutukate inimeste tõugu, kes oma rahuliku ja visa häälega tõrjuvad kõrvale teised, tulisemad kõnelejad ja kes on selle visa kõnehimu tõttu maskigi tagant tüübina selgesti äratuntavad.

Kuulasin teda rohkem kui tähelepanelikult.

«Kas olete kuulnud,» küsis ta, «William Hobbsist ja tema kummalisest saatusest? Sada aastat tagasi oli mererand siin lage ja tühi nagu kuumaastik, ja nagu ütleb legend, millesse usub see, kes uskuda tahab, oli William Hobbs laevaga «Lainetel tõttaja» teel Euroopast Bombaysse. Mis tal Bombaysse asja oli — selle kohta võib leida andmeid linna arhiivist...»

«Alustagem kahtlustustest,» ütles Baws vahele. «On olemas partei, või kui soovite, lihtsalt teohimuline kildkond, kes on võtnud endale auküsimuseks...»

«Neil ei ole au,» lausus täiesti purjus mees, kes kandis rohelist doominot. «Ma tunnen seda madu, Parani; ots peale ja asi tahel!»

«Ja siis me mõtlesimegi,» haaras Baws kinni hetkeka kõnelusse tekkinud pausist, «et te olete nende poolehoidja, sest möödus tund aega ja...»

«... võib leida andmeid linna arhiivist,» ruttas jutustaja jätkama. «Niisiis, ma jutustan legendi linna asutamisest. Esimese maja ehitas William Hobbs, kui meritakeset kaljusid leetseljakule paiskas. Laev hõlles tormiga, peljates tundmatut randa ja suutmata tuulekeerisest pääseda. Siis nägi kapten kaunist noort neidu, kes koos laineharjaga laevalaele astus. «Süüd-süüdost ja kolmveerand rumbi!» ütles neiu, võttes kujutleda kuidas ennast tundvale kaptenile...»

«See polnud üldse nii,» katkestas teda Baws, «või täpsemalt öelda, jutt käis nii: «Teiega räägib Fraise Grant, ärge kartke ja tehke nii, nagu ma ütlen...»

«Süüd-süüdost ja kolmveerand rumbi,» jätkas kähku maskiga mees. «Nagu ma juba ütlesin. Nojah, ja kõik

pääsesid tänu neiu nõuandele laevaga madalikule sõita, tema aga oli muidugi kohe kadunud, niipea kui kapten uskuma hakkas, et käsku tuleb kuulda võtta. Hobbsiga oli kaasas naine, keda sündmus sedavõrd kohutas, et ta meresõidust enam midagi kuulda ei tahtnud. Kuu aja pärast peatus merehädaliste märgutule peale prikk «Pauline» ja viis pääsenud endaga kaasa, kuid Hobbs ei sõitnud, sest ei saanud naisest jagu — sedavõrd oli torm teda kohutanud. Neile jäeti pisut varusid ja sinna jäi ka üks mees, kes ei tahtnud Hobbsist lahkuda, sest tal oli põhjusi end tema ees tänuvõlglasena tunda. Selle mehe nimi oli Ned Hort; ja nii algas esimeste kolonistide elu, kes leidsid siin eest viljakandva maa ja suurepärase kliima. Nad surid lühikaudu kaheksakümmend aastat tagasi. Aeg ei ruttu...»

«Ta ruttab üleearugi,» vaidles Baws vastu.

«Muidugi rääkisin ma teile ainult kõige põhilisema,» jätkas mu vestluskaaslane, «tõmbasin vaid sirgjoone, kuid selle legendi seigad täpsemal kujul on tallel meie arhiivis. Nüüd kuulake aga edasi.»

«Kas teile on teada,» küsisin ma, «et on olemas laev, mis kannab nime «Lainetel tõttaja»?»

«Aga muidugi!» vastas Baws. «See oli vana Senieli tuju. Ma tundsin teda. Ta on pärit Hel-Hew'st, kuid laostus kümme aastat tagasi ja kolis siis San Rioli. Tema sugulasi elab siin praegugi.»

«Ma nägin seda laeva Lyssi sadamas, sellest ka mu küsimus.»

«See oli üks kummaline lugu,» ütles Baws. «Laevaga, mitte Senieliga. Pole võimatu, et laev on nüüd müüdnud.»

«Jah, kuid siis juhtus järgmine lugu,» katkestas teda kärsitult maskiga mees. «Ükskord...»

Äkitselt hüppas üks laua taga istujatest püsti ja osutas rusikas käega autole, mis oli teinud tiiru mälestussamba ümber ja peatus nüüd mõne sammu kaugusel meist. Otsekohe hüppasid kõik üles.

Must luksusauto seisis keset platsi kirevat ja kõrvulukustavat tohuvabohu lõikavalt võõrana nagu külm, tules haaratud süsi. Autos istusid viis meest, kõik kostüümideta, must õhtuülikond seljas ja silinder peas, ning kaks daami — üks inetu, nagu kalk ja närtsinud,

teine noor, kahvatu ja kõrk. Kaks meest olid vanemad. Üks neist meenutas rasvaläinud, irevil hammastega buldogit, tal olid küünarnukid õieli ja ta suitsetas veeretades suus tohutut sigarit; teine naeris ja see teine jättis mulle eriti ebameeldiva mulje. Ta oli laiaõlgne ja kõhn, süngelt aukuvajunud põskede ja kõrge laubaga, mürgine muie kiskus krimpsu tema niigi ahta, kuivetu, pingest ja sarkasmist jäiga näo.

«Seal nad on!» hüüdis Baws. «Seal on need karnevali ärtusoldatid! Dobbs, Coates, jookske mälestussamba juurde! Need inimesed on suutelised kivi hammustama!»

Auto ja laua ümber kogunes rahvast. Kõik tõusid püsti. Toolid kukkusid ümber; autost vastati ähvardavate hüüete ja mõnitustega.

«Noh?! Muudkui valvate?» ütles paks vanamees. «Vaadake, et te maha ei maga!»

«Sellega juba maha ei maga!» ähvardas roheline doomino revolvril viibutades. «Võite sõita, võite minna ja tulla või oma pea puruks lüüa — nagu soovite!»

Teine vanamees pistis pea autost välja ja karjus:

«Me taome teie nukul käed ja jalad küljest! See juhtub varsti! Tuletage meelde mu sõnu, kui hakkate kilde kellaketiripatsiteks üles korjama.»

Vihast meeletuna kobas Baws taskus ja jooksis auto poole. Auto liikus jõnksudes paigast, pööras ümber, sõitis eemale ja kadus silmist vilekoori ja käteplagina saatel. Kohe ilmusid kuskilt välja kaks serpentiinjuppidega ehitud politseinikku, kes pisut ebakindlalt žestide saatel asusid Bawsi vaigistama; too tulistas mõned lasud õhku ja peatas jalgratturi, kellelt ta tahtis jalgratta ära võtta, et vaenlast jälitama tormata. Jahmatusest keeletu rattaomanik vaatas juba ringi otsides kohta, kuhu ratast toetada, et käed vabaks saada ja oma raevule voli anda, kuid politseinik ei lasknud kaklust alustada. Kuulsin läbi lärmi, kuidas ta käratas:

«Ma saan kõigest aru, aga arvete klaarimiseks otsige endale teine koht!»

Selle kokkupõrke ajal, mis mulle teadmata viisil lõpetuse leidis, istusin ma mahajäetud laua ääres. Lahkunud olid peaaegu kõik — et toimuvasse vahele segada või end sellega lõbustada; istuma jäime mina, vintur

roheline doomino, kelle küünarnukk alalõpmata maha libises, kui ta seda lauaservale toetada püüdis, ja sõnaks ning järjekindel jutuvestja. Vahejuhtum autoga oli tema mõtete suunda muutnud.

«Need haid, keda te autos nägite,» seletas ta, jälgides, kas ma teda ka küllalt tähelepanelikult kuulan, «ongi kogu asja algatajad. Nende pärast me siin istume. Üks neist, see kõhn, on Cabon, tal on kaheksa auruveskit; paks tema kõrval on Toucard, tehiskäsi vabrikant. Nad tahtsid karnevali nurja ajada, kuid see ei läinud neil korda. Ja niiviisi...»

Tema jutu katkestas ülejäänute tagasitulek, kes vihaseks ja naeruga oma kohtadele asusid. Edasine jutt oli niivõrd närviline ja ebajärjekindel — kusjuures osa rääkijaid pöördus minu poole, seletades toimuvat, teised aga poetasid vahemärkusi, vaidlesid vastu ja katkestasid esimesi, — et ma pole suuteline vestluse käiku mälu taastama. Ma jõin koos nendega, kuulates kord üht, kord teist, kuni asjade seis mulle selgeks sai.

Muidugi mõista oli selle laua taga istumine lageda taeva all ja keset lõbutsevat rahvahulka seotud mitmesuguste vahepaladega. Mu kaaslaste tuttavad tulid tervitama, sosistasid neile kõrva või kutsusid neid vandeseltslaslikult eemale salajaseks vestluseks, moodustades rahutu tausta, millel kirendas veetlevatest kätest pudenev lakkamatu konfetivihm. Tundmatute maskide katse meid marru ajada tantsudega meie selja taga, millega kaasnesid kõikvõimalikud lõbusad õnnetused, nagu silmade kinnikatmine või tooli äratõmbamine püstitõusnud inimese alt keset piiksumist, raginat, püssipauke, sammude müdinat, hüüete virvarri, orkestrite meloodiaid ja heledat valgust, mille kohal «Lai-netel tõttaja» naeratades aina edasi tõttas, — see kõik kuulus meie kõneluste juurde ja andis neile kõla.

Kui kaunis ka ei olnud vihavaenu silmaga nähtav põhjus — üksildane marmorkuju —, kummatigi osutus vulgaarseks selle vaenu inimestest tulenev tuum. Aluseks olid vanad arved ja rahalised huvid. Juba umbes viis aastat tagasi oli osa linna ärimehi nõudnud kuju asendamist mõne teisega või koguni selle äraviimist platsilt, sest kõne all oli sadamaladude laiendamine. Suurem jagu ladude ehitamiseks mõeldud maa-alast kuulus Grass Paranile. Parani suguvõsa oli linnas üks

vanemaid. Paraniid tegutsesid äri- ja haldusalal. Need olid õnneliku käega ja tugevad mehed, kelle päralt oli see tulus elutundmine, mis rikastumise tarbeks pruugitud ükspäinis ja iseenesest kindlalt eesmärgile viib. Nende varandus suurenes niisama seaduspäraselt, nagu kasvab puu; see ei paistnud eriti silma teiste omasuguste seas, seni kui Eleusius Paran, praeguse Grass Parani vanaisa, juhtus 1863. aastal oma mägedega piirneval maatükil keset mäevaringu kaljulahmakaid nägema elavhõbedalompi, kust ta siis ammutas peotäie seda rasket metalli.

«Maksab teil vaadata termomeetrit,» ütles Bawa, «või silmata kuskil peegliklaasi laiku, kui teile kohe meenub see nimi: Grass Paran. Talle kuulub kolmandik sadama kruntidest ja nelikümmend maja. Peale raudteedesse paigutatud kapitali, kuue vabriku, põllumaa ja istanduste moodustab Parani vaba käibekapital ligikaudu sada kaksikümmend miljonit!»

Grass Paran lahutas end naisest, kellega tal ei olnud lapsi, ja lapsendas oma noorema õe poja, Georg Gerdi. Mõned aastad hiljem abiellus Paran uuesti, noore neiuga. Vanusevahed olid sellised: Paran oli viiekümneaastane, tema naine kaheksateist aastat vana ja Gerd — kaksikümmend neli. Vastu Parani tahtmist õppis Gerd kujuriks. Ta veetis viis aastat Itaalias, õppis Farnese, Avise ja Garducci töökodades, koju tagasi jõudes aga leidis eest veetleva võõrasema, kellega ta peagi sõbrunes. Sõprusest sai armastus. Mõlemad olid kindlameelsed inimesed. Esimesena sõitis Euroopasse naine, seejärel Gerd, ja tagasi nad enam ei tulnud.

Kui Hel-Hew's taheti rajada linna asutamisele pühendatud mälestusmärki, võttis Gerd konkursist osa, ja võistlustöö, mille ta saatis, meeldis pööraselt kõigile. See oli kaunis ja veetles ka nimega «Lainetel tõttaja», mis tõi meelde legendi, mere, laevad; selles kummalises nimes endas oli liikumishoogu. Gerdi kavand (siis ei teatud veel, et see kuulus Gerdile) äratas unustusehõlmast lageda ranna ja mehiste uusasukate mälestuse. Tellimine saadeti, Gerdi nimi tehti teatavaks, kuju toodi Firenzest Hel-Hew'sse vaatamata Parani ägedale vastuseisule, kes pani mängu raha, ajalehed ja saatäzi, kui oli teada saanud, et tema enda kasupoeg on tema häbi igaveseks kivvi raiunud, kuid tal ei õnnestunud

tunud lasta kuju teisega asendada. Parani oli mõjuvõimsaid vaenlasi, kes toetasid linna otsust. Asjasse sekkusid kired ja enesearmastus. Mälestussammas asetati paigale. «Lainetel tõttaja» nagu ei meenutanud millegi poolest Parani naist, kuid iselaadses tunnete kõverpeeglis, milleks oli järelejätmatu mõte naise pettusele, tekkis maniakaalne enesesisendus: Paran oli kindel, et Gerdi mälestussammas kujutab Jimene Parani.

Oli aegu, kus näis, nagu oleks loole punkt pandud. Kuid Grass Paran ootas parajat aega, et alustada halastamatut võitlust; ta oli seadnud oma elu eesmärgiks mälestussamba kõrvaldamise. Ta saavutas niipalju, et tohutu hulk tema sugulasi, temast sõltuvaid või tema poolt äraostetud isikuid võtsid arutusele küsimuse kuju sündsusetusest, ja võitis sellega enda poole teatavat seltsi inimesed, kelle alateadvuses kipitavad kunagised torked, suured ja väiksed solvangu, tigidus, mis otsib vaid ettekäänat, — ühesõnaga, sellised inimesed, kelle hing on pime ja röske, kelle siseelu on varjatud, kuid tuleb vahel ilmsiks mõne arusaamatu teo läbi, mille olemuseks on aga alati ühe maailmakäsituse kättemaks teisele maailmakäsitusele — küll ilma selge arusaamiseta sellest, mida ta teeb. Selle võitluse võtted ja asjaolud viisid niikaugele, et ükskord üritati kuju öösel puruks lüüa, kuid sel eesmärgil palgatud mehed võttis kinni salk juhuslikke möödulaid, kellele meeste käitumine kahtlane näis. Linna otsus pühitseda oma sajandat aastapäeva karnevaliga, millele Paran ja tema partei samuti vastu olid, ajas Parani lõplikult marru, mida ta ei varjanudki. Tema ühvardusi oli kuulnud ja neid levitati linnas. Karnevali eel, see tähendab tunaeile, tulistati kuju lõhkekuuliga, kuid see lõi ära vaid killu kuju aluse ülemise nurga küljest. Tulistaja põgenes; sellest hetkest peale panid mõned kindlameelsed linnakodanikud kuju juurde valve — nad istusid sealsamas laua taha, kus minagi nüüd istusin. Ründaja pool aga töötas oma kavatsusi varjamata avalikult, et purustab kuju ja teeb üldisest rõõmupeost oma sünge kavatsuse teoks- saamise peo.

Selline oli meie jutuaajamine, mida tuli jälgida üha suurema pingega, sest tema kulgu katkestasid, ikka

ja jälle ülalmainitud elluviidud ja elluviimata söös-
tud.

Karnevalid, nagu ma sealsamas teada sain, olid Hel-Hew's toimunud varemgi tänu prantslastele ja itaallastele, keda kolonistide ringis oli arvukalt. Kuid see karneval jättis seljataha kõik teised. See oli populaarne. Selle põhjus oli kaunis. Kahe ajalehe vastastikune mürgisülitamine ja võitlus kuju ümber, mis näis kujunevat kõlbelseks võitluseks, lisasid talle koguni pisut sportlikku hasarti; ootamatult saavutas kõik suurejoonelise ulatuse. Linn kulutas kaunistamisele ja pidustusele osa majandussummasid, mis valas oli tulle, sest Parani kaasosalised hakkasid kohe oma vaenlasi laimama; need aga töid üleüldise relvade-täristamise saatel kalevi alt välja kunagi ammu eba-õiglaselt Parani kasuks otsustatud kohtuasjad. Ärimehed, kes vajasid sadama krunte oma ladude ehitamiseks, põlesid vihast kuju kaitsjate vastu, sest Parani tegi teatavaks oma otsuse: ta ei anna ühtegi krunti, kuni väljakul seisab käsi sirutav «Lainetel tõttaja».

Nagu ma võisin näha vahejuhtumist autoga, ähvardas seda kuju, millel nüüd oli minu jaoks täiesti eriline tähendus, tõepoolest hädaoht. Vastates Bawsi küsimusele, kas ma olen tema sõprade poolt, see tähendab, kas ma olen valmis kaitsjatega ühinema, ütlesin ma pikemalt mõtlemata: «Jah.» Mind huvitas, kuidas suhtuvad oma osasse Baws ja kõik teised. Nagu selgus, oli seal majaomanikke, tolliametnikke, ärimehi, ühe ohvitser. Ma ei oodanud ei hümne kunstile, ei läägelid või vaimustatud vihjeid hoolega säilitatavate muljete sügavusele. Ometi panid mind imestama Bawsi sõnad, kui ta sellest rääkides ütles: «Meil kõigil on tulnud nii palju mõelda marmorist Fraise Granti peale, et ta on meile peaaegu juba nagu oma tuttav. Aga peab ka ütlema, et skulptuur on täiuslik. Linnal puudus punkt, ja nüüd on see punkt pandud. Uskuge mind, nii mõtle-
vad paljud.»

Oletus, et võõrastemajad on rohkem kui täis, leidis kinnitust, ja seetõttu võtsin ma heal meelel vastu ühe äärmiselt lärmaka maskita mehe pakkumise, kes oli rõivastatud džokiks, oli paks ja närviline ning punetava mossis näoga. Silmad veerlesid tal imeväledasti ringi, pannes kõike tähele. Ta ümises laulda, turtsua,

trummeldas sõrmedega vastu lauda, niheles ja kolistas tooliga, segas jutusse vahele, nii et teised ei saanud suudki lahti teha, kuid jäi niisama ootamatult vaik, silmitsedes rääkijate otsaesiseid ja kulme, endal suu pärani. Ta ütles oma nime: «Arinoguel Cooke,» ja teatas, et elab linnast väljas, nüüd aga on aegsasti varunud endale toa võõrastemajas ning võib seda ulu-
stust minuga jagada.

«Ettepanek tuleb südamest,» ütles ta. «Ma näen äratelmeni ja olen rõõmuga valmis abi pakkuma. Te ei tee mulle põrmugi tüli. Mina teen teile. Hoiatan teid. Annan teile häbenemata teada, et olen tagarääkija; tagarääkimine on mu haigus, ma armastan taga rääkida, ja nagu olen juhtunud kuulma, olevat ma sel alal teatava täiuse saavutanud. Nagu näete, on ainet ümberringi ohtrasti. Olen uudishimulik ja võin teid küsimustega ära vaevata. Eriti meelsasti ründan ma just sõnakehvi inimesi — nagu teie. Kuid ma ei solu, kui te mulle seda ülestunnistust vihjamisi meenutate, kui ma teid ära tüüdata jõuan.»

Märkisin võõrastemaja aadressi üles ja sain suuri-vaevu lahti Cooke'ist, kes tahtis mulle otsekohe näidata, kuidas me kahekesi elama hakkame. Veel mõnda aega ei saanud ma laua tagant tõusta, kuna pidin ära kuulama, mida mulle mõned isikud samas asjas öelda tahtsid; lõpuks tõusin ma püsti ja tegin tiiru ümber mälestussamba.

Tahtsin näha kohta, mida oli tabanud lõhkekuul.

XXIII PEATÜKK

Lauast ja mälestussambast paremal oli sagimist pisut vähem, sest seal oli kaks tänavat tõkestatud, et sõidukid ühes suunas juhtida, mistõttu need pääsesid üle väljaku vaid ühest küljest, kus tuli küll teha pööre täisnurga all, kuid see-eest polnud liiklusuundade ristumist ega kokkupõrgete ohtu. Sealtkaudu ma tegingi ringi ümber kuju.

Marmoriluse ühel nurgal oli tõepoolest kild küljest ära, kuid õnneks polnud see viga eriti märgatav inimesele, kes lasust midagi ei teadnud. Selsamal küljel oli mälestussamba allserval teine kiri: «Georg Gerd,

5. detsembril 1909.» Keset ööd lõikasid väikeste jalgede jälje järel lainesse sünget viirgu teravad uimed. «Kas pole igav pimedal teel?» — meenutasin ma lahket häält. Kaks musta pitsi riidetatud daami, mõlemal mask ees, jooksid käe alt kinni hoides minust mööda, ja kui nad nägid, et ma lasu tekitatud purustust vaatan, hüüatasid nad mõlemad.

«Tulistada naist!» ütles üks neist. Teine vastas:

«Arvatavasti oli see mees hull!»

«Lihtsalt loll,» ütles esimene. «Lähme pealegi.» Ta hakkas sosistama ja ma kuulsin:

«Kas teate seda uskumust? Teda peab paluma...»

Ülejäänu kõlas nagu: «... ah?! ... oh?! Kas tõesti!»

Armunate saladused heljusid õhus, maskid kudrusid naerda ja kadusid oma asju ajama.

Olin lauda tagasi minemas, kui üks kirevasse, kard-paelaga kaunistatud kleiti riidetatud poolmaskiga naine kärmesti minu juurde astus, vaadates ühtelugu kolleegi poole eemal rahvahulgas.

«Kas te olete siin üksinda?» küsis ta rutates, üks käsi kohendamas poolmaski kõrva ääres, teine sirutatud minu poole, et takistada mind ära minemast. «Oodake, mul on teile midagi edasi öelda. Üks isik soovib teile minu kaudu teatada... («Tulen kohe!» hõikas ta vastuseks rahvasummast kõlanud hüüdele.) Teatada, et ta läheb teatrisse. Sealt võite ta leida ja ära tunda kollase, pruunide narmastega kleidi järgi. Need on tema enda sõnad. Loodan, et te ei aja segi?» Naine tahtis minema joosta, kuid ma pidasin teda kinni. Karneval on täis müstifikatsioone. Olen ise kunagi saatnud paljusid lihtsameelseid olematut isikut otsima; see juhtum näis mulle aga tõsine. Haarasin kinni õhukese salli otsast, hoides kinni naist, kes salli kogu oma kehaga pingule tõmbas otsekui õnge sattunud kala.

«Kes teid saatis?»

«Ärge katki tõmmake!» ütles naine ja pööras end nõnda, et sall maha libises ja tema seda minu juurde üles võtma ruttas. «Andke mu sall kätte! Seesama naine saatiski mind; ütles ja läks minema; oh, ma kaotan oma kaaslased! Ma tulen!» hõikas ta vastu kaugenevale naisehäälele, mis teda kutsus. «Ma ei peta teid. Ja alati peetakse tänu asemel kinni! Noh?!» Ta kahmas salli, noogutas ja pani jooksu.

Kas oli võimalik, et minu eest varjatult võis keegi mõelda minu peale? Minu peale, kes ma olin nagu tolmukübe keset ööd ja rahvahulka, võõra linna tantsumise ja naljade keerises? Mu ärevuses oli aimata mu seljataga toimuva tegevuse ähmaseid piirjooni. Kes sosistas seal, kes osutas sõrmega minule? Valmistas kohtumist ette? Naeratas varjus? Möödus endassesulguvalt, äratundmatuna valguse paistel? «Jah, see on Biche Seniel,» ütlesin ma, «ei keegi muu.» Sel ööl olin ma temale mõelnud, olin teda otsinud, silmitsedes möödujaid. «See on seos, millest ma midagi ei tea, kuid ma olen siin, ma kuulsin ja pean minema!» Olin nagu inimene, kes on kõiges käsitamatus esimese ettejuhtunud mõtte leidnud ega ole suuteline aru pidama — sellises seisundis mõtleb inimene endale otsekui endast väljaspool olles, kobamisi. Kõik on suletud, kõik on kättesaamatu; ainult tegutsemine on võimalik. Ümbrust uurides küsisin möödujatelt, kus asub teater, ja nägingi seda sealsamas lähedal, väljaku ja kitsa põiktänaval nurgal. Hoone sumises nagu mesipuu. Kõik aknad olid pärani ja valged. Sees märatses orkester, kõites närvide pinget kleidisabana lendleva viisiga. Vestibüüis valitses põrgu; trügisin õlgade, selgade ja küünarnukkide rünnas läbi leitsaku, puudri- ja tubakalõhna trepi juurde, millel peorõivais maskid üles ja alla saalisid. Mööda vilksatasid lehvikud, lilled, kingad ja siid. Õlgade vahele kiilutuna jõudsin ma trepist üles ja sain võimaluse end pisut liigutada alles üleval, kus nägin vasakul suure fuajee lilledega ehitud võlvkaart. Seal tantsiti. Vaatasin ringi ja silmasin kollast, pruunide narmastega siidkleiti.

Neiu, kelle kogust hoovas tabamatut meeldivust, tõusis minu ilnumist märgates diivanilt saali vasakpoolsesse nurgas; ovaalsest lauast mööda rutates riivas ta seda, heitis takistusele põgusa pilgu ja oli mõne karme sammuga minu ees; ta jäi seisma ja vangutas õrnalt pead. Silmade tumm ja väljendusrikas sära musta poolmaski kitsastes silmaavades ja häbelikus naeratuses paotunud suu varjasid vallatut saladust. Neiu kostüüm oli midagi matinee ja maskeraadifantaseeringu vahepealset. Selle küljed, laiade varrukate suu ja lühikese seeliku alusserv olid kaunistatud pikkade pruunide narmastega. Mask surus sõrme huulile; teine käsi, sõrmed

harevil, tegi õhus kentsakaid ringe, siludes olematuid vurre, siis puudutas see käsi mu käist ja selgitas, et tunneb mind, maalides õhku mu nime — Harvey. Kui see toimus, püüdsin mõistatada, kuidas ta võib üldse teada, et mina, Thomas Harvey, olen just nimelt mina ja tema käsul tulnu. Olin juba valmis nõudma viivitamatut ja tõsimeelset selgitust tema tegudele. Kuid seal vangutas mask uuesti pead, nüüd juba etteheitevalt, osutas enda rinnale ja surus sõrme mitu korda kiiresti suule, soovides mulle mõista anda, et tahab minu käest kuulda, kes tema on.

«Ma tunnen teid, kuid pole kuulnud teie häält, ütlesin ma. «Olen teid näinud, kuid pole teiega üht rääkinud.»

Neiu oli viivu täiesti liikumatu; ainult tema pihk maski mustavates silmaavades väljendas sügavat, valusat imestust. Äkki lausus ta kangesti naljaka, peenikest moonutatud häälega:

«Õelge, mis on mu nimi?»

«Kas teie lasksite mind kutsuda?»

Neiu noogutas vastuseks agaralt.

Ma ei küsinud enam, kuid viivitasin. Mulle tundus, et tema nime öeldes riivan ma peegelsiledat veepinda, peegeldus hajub ja kujutelm pageb. Mul oli hea teada ja mitte öelda. Kuid juba oli väike käsi haaranud mind käisest, see raputas ja nõudis, et ütlesin nime.

«Biche Seniel!» ütlesin ma tasa, lausudes esimest korda kuuldavalt seda nime. «Lyss, hotell «Douvre». Te peatusite seal umbes kaheksa päeva tagasi. Olen teie suhtes kummalises olukorras, kuid loodan, et võtate mu seletused vastu niisama puhtsüdamlikult, nagu ma nad ette toon. Ma ei tea,» lisasin ma, kui nägin, et ta astus sammu tagasi, laskis käed alla vajuda ja vaikus, vaikus üleni, «ma ei tea, kas tegin õieti, kui küsisin võõrastemajast teie nime.»

Tema suu värahtas ja paotus kavatsusega midagi öelda. Mõnda aega vaatas ta mulle vaikides otsa, hamba bad huulde vajutatud, ja tõmbas siis kiire liigutusega maski eest. Nägin Daisyt. Nauding ilmuda kellegi teise asemel libistas naeruvirve üle ta varjamatult kurva näo.

«Ei taha enam peitust mängida,» ütles ta ja ulatas

mulle käe. «Ega te ei ole minu peale pahane? Ja jätame nüüd hüvasti, mul on kiire.»

Ta sikutas oma kätt, millest ma alateadlikult kinni holdsin, ja pööras näo kõrvale. Kui käsi vabanes, läks ta eemale ja hakkas maski ette seadma.

Oskamata neiu ilmumist endale seletada, nägin ma ometi, et ta oli tahtnud mind kostüümi ja ootamatusega üllatada. Tundsin närust masendust.

«Olin kindel,» ütlesin talle järele minnes, «et te juba ammu magate «Vaeral». Miks te ei tulnud minu juurde, kui ma mälestussamba ees seisin?»

Daisy pöördus ümber. Tema nägu oli nüüd jälle varjatud. Kleit sobis talle imehästi: möödaminevate meeste pilgud jäid temale peatuma, seejärel silmitseti ka mind; ometi tajusin ma tema valusat hämmeldust. Jättes pikad pausid sõnade vahele, ütles Daisy:

«Teil on õigus, kuid mul tuli lihtsalt niisugune tuju. Ja miks te nüüd kohmetusite? Ma ei taha ja ei jää teid segama. Tulin vaid sellepärast, et sain juhtumisi odavalt selle kleidi ja tahtsin teid natuke lõbustada. Juhatus nõnda, et Tobbogan jäi kuskile pidama ja mina läksin pisut nagu ogaraks kogu selle külluse keskel.

Nägin teid päris kogemata. Seisite mälestussamba juures ja olite üksinda. Kas sinna on tõesti tehtud päris Fraisie Grant? Kui imelik! Mind näpistati lausa kirjuks, enne kui ma siia jõudsin. Oh, küll ma saan nüüd Tobbogani käest riielda! Lippan teda rahustama. Minge, minge, kui teil vaja on,» lisas ta trepi poole astudes, kui nägi, et ma talle järele tulen. «Ma tunnen nüüd teed ja leian ise oma kaaslased üles. Kõike head!»

Mul polnud tarvis ja ma poleks pidanudki temaga koos minema, kuid ometi jäin nõutult trepiotsale vaatama, kuidas ta aeglaselt alla läheb, pea veidi norus, sõrmitsedes kleidi narmaid rinnal. Tema selg ja õlad, mis olid äkki kaotanud painduvuse, lasksid aimata liigutavat piinlikkust. Ta ei vaadanud tagasi. Seisin paigal, kuni Daisy rahva sekka ära kadus, siis läksin ohates tagasi fuajeesse; mul oli lõpmatult kahju, et olin vastanud tütarlapse hästimõeldud vallatusele tahtmatu solvanguga. Kõik toimus nii kiiresti, et ma ei jõudnud ei naljaga olukorda päästa ega rõõmu väljendada. Sõimasin ennast juhmiks lojuseks, ja kuigi see oli ebaõiglane, rühkisin läbi rahvasumma mõttetust

kahetsusest vaevatuna, tehes endale ränki etteheiteid.

Sel hetkel lakkas tants, vaikis ka muusika. Vastasseinas asuvast uksest astusid sisse ja tulid minu poole kaks inimest: viisakalt naeratav, suurena mõjuva näoga pikakasvuline mereväeohvitser, kelle käsiwarrele toetus äsja lahkunud Daisy. Vähemasti oli see tema kogu, tema kollane, pruunide narmastega kleit. Minust käis nagu tuulepuhang üle, segipaisatud tunded vakatasid. Võpatasin ja läksin neile vastu. Polnud mingit kahtlust. Daisy teisik siin maskeraadil oli Biche Seniel, ja ma teadsin seda nüüd nii kindlalt, nagu näeksin ma tema nägu. Juba lähemale minnes tajusin ma selgelt tema sisima olemuse erinevust Daisy sisimast olemusest — taju sündis selle uue ja ometi tuttava neiu mingi põhilise joone mõjutusel. Mul ei jäänud aga märkamata kasvu, juustevärvi, kehaehituse, liigutuste imesteldav sarnasus. Senikaua kui mu mõtted selle kõigega tegelesid, kummardasin ma ja ütlesin:

«Biche Seniel — see olete teie. Ma tundsin teid ära.»

Ta võpatas. Ohvitser vaatas mulle otsa ja naeratas üllatunult. Ma valitsesin ennast juba täielikult ja ootasin vastust, milles olin ette kindel. Neiu nägu lõi kergelt õhetama, ta kergitas kärsitult ülahuult, nagu takistaks poolmask teda vaatamast, ja puhkes naerma, kuigi vastu tahtmist.

«Biche Seniel?» ütles ta tehtud ükskõiksusega, ta hääl oli kõlav ja puhas. «Oh ei, andke andeks, ma ei tunne teda. Ma ei ole tema.»

Tahtsin vältida karnevalinaljade tooni ja jätkasin:

«Palun mind vabandada. Ma mitte ainult ei tea, kes te olete, vaid meil on ka ühiseid tuttavaid. Kapten Gueux, kelle laevaga ma siia sõitsin, saabus arvatavasti mõni päev tagasi, võib-olla ka eile.»

«Oh!» hüüdis ta tõsiselt hämmastudes. «Ma ei ole nii enesekindel, et jätkata eitamist. Paraku ei paku mask kaitset. Olen rabatud, sest näen teid esimest korda elus. Ja ma pean kroonima teie triumfi võidupärjaga.»

Püüdes nende sõnadega varjata ärevust, võttis ta maski eest ja ma nägin Biche Senieli. Ta silmitses mind viivu. Kummardasin ja ütlesin oma nime.

«Mulle näib, et te olete ka ise vapustatud oma läbi-

nägelikkuse tulemustest,» ütles ta. «Tunnistan, et ma ei saa millestki aru.»

Seisin tema ees, andes pilgu ja vaikimisega mõista, et eelistaksin seletusi anda kolmanda isiku juuresolekuta. Ta taipas seda otsekohe, heitis pilgu ohvitserile ja ütles:

«See on mu õepoeg Bothwell. Jah, tõesti, ma näen, et me peame rääkima.»

Bothwell, kes seisis, käed risti, ja vaatas kord mind, kord Bichet, tähendas:

«Kallis tädi, teid on nuheldud täiesti üle mõistuse käival viisil. Te väitsite, et isegi mina poleks teid ära tundnud. Ma lähen Nouveli juurde, et pidada nõu, milal me sõidame Latorne'i.»

Leppisime kokku, kust ta meid leida võib, ta noogutas, pööras järsult ringi ja heitis pilgu üle saali; nipsutas siis sõrmi ja läks raskel nõtkuval sammul näitsikute parve juurde, kes üksteisel käe alt kinni hoidsid. Üsna nende lähedal tõstis ta käe, lehvitas ja kadus kirevasse tohuvabohusse.

Biche vaatas mind, nagu ärevil mõtteist pingul. Mõistsin eelseisva kõneluse keerukust ja viivitasin seetõttu ning tema küsis esimesena, kui olime lillepaviljonis istet võtnud:

«Kas teie olite «Lainetel tõttaja» pardal?» Kui küsimus oli välja öeldud, pistis ta väikese sõrme poolmaski silmaavasse ja hakkas maski õõtsutama. Iga tema liigutus häiris mu mõttekäiku ja ma rääkisin alguses väga segaselt. Segaselt ka seepärast, et ma ei tahtnud rääkida temast, aga kui ma nägin, et see on võimatu, sain jutujärje ja mõtteselguse jälle kätte.

Olin väga tänulik Bichele tähelepanu ja meelerahu eest, mida ta ilmutas, kuulates mu jutustust stseenist kai ääres, see tähendab temast endast. Ta naeratas alles siis, kui ma lisasin, et hotell «Douvre'isse» helistades palusin kutsuda Ann Macphersoni.

«Ma kuulan, kuulan,» ütles ta ja lausus siis väga tõsiselt: «Ma sain aru, mida te minus nägite. Ma kujutlen seda.»

Varsti pärast seda pani Biche poolmaski uuesti ette ja ma hakkasin end tundma rahulikumalt ja kindlamalt. Nüüd võisin ma vaid Biche huulte liikumise põhjal oletada, kuidas ta minu jutusse suhtub.

Niipea kui ma olin rääkinud kaist, osutus võimalikuks rääkida ka tänasest õhtust.

«Nüüd peate mind ainult uskuma, sest ma ei mõista ka ise paljusid asju ja pean paljut teenimatuks õnneks.»

Ma poleks tahtnud rääkida Daisyst, kuid teist väljapääsu ei olnud. Jutustasin tema naljast ja teisest kohtumisest täpselt samasuguse, kollase ja pruuninarmalise kleidiga — see tähendab Biche endaga. Ütlesin veel, et ainult tänu selle maskikostüümi silmatorkavale kordumisele astusin ma tema juurde kindlas veendumuses.

«Te lootsitegi järelikult kohata mind?» küsis ta. «Oh, see on tõepoolest keeruline! Jah, aga veel on ju Gueux. Ta rääkis teile muidugi minust?»

«Ei.»

«Kleit, see maskikostüüm — sellest võib veel aru saada. Neid kleite oli kaks. Ma ostsin selle täna ühest ateljeest.» Ta puudutas narmaid rinnal ja jätkas: «Kui ma sinna sisse läksin, nägin oma kleiti ja veel mõnda — neid ei olnud enam palju. Osutasin sellele. Juhatajanna ütles mulle, et üks tundmatu daam oli tellinud kaks niisugust kostüümi, kuid et ta võivat need ära müüa, kuna tellija pole neile järele tulnud. Ma võtsingi ühe. Teine sattus teie tuttava kätte ilmselt täiesti juhuslikult. Seal ei võinud olla midagi muud.»

«Nii see arvatavasti on,» vastasin ma, soovides, et seletus, mis kolmekordset jahmatavat kokkusattumist eeldades ometi veel mõistusele vastuvõetav oli, hoopis keeruliseks ei läheks. «Ja nüüd räägiksin ma Gueux'ist ja laevast.»

«Selles pole saladust,» vastas Biche, kui oli vilvu mõelnud. «Me oleme keset segadust, kuid jõuame siiski selgusele. See laev on meie oma, ta kuulus minu isale. Gueux sai ta endale sulitembuga. Jah, meie kohtumises on tõepoolest midagi — nagu unenäos —, kuigi ma ei suuda seda mõista! Asi on selles, et ma olen praegu Hel-Hew's ainult sellepärast, et tahan sundida Gueux'd «Tõttajat» meile tagasi andma. Sellepärast ma ei varjanudki enam oma nime, kui te Gueux'd mainisite. Ma ootan teda ja lootsin temast midagi kuulda.»

Muusika hakkas jälle mängima, algas ka tants: põrand vappus. Biche sõnad Gueux' «sulitembu» kohta näitasid tema suhtumist sellesse mehesse nii ilmekalt, et neiu foto olemasolu kapteni kajutis kaotas minu jaoks

oma tumeda külje. Viisis, kuidas ta rääkis ja vaatas, oli arukat sundimatust ja peenetundelist tähelepanu, mis tegid mu jutu ebatäielikuks; ma tundsin, kuivõrd võimatu on rääkida, kas või ainult vihjamisi, mu tegude erilistest põhjustest. Seetõttu vaikisin ma kõigest, mis juhtus Stairsi pool.

«Suure summa eest,» ütlesin ma, «nõustus Gueux loovutama mulle kajuti «Lainetel tõttaja» pardal ja me asusime teele, kuid pärast vääritut skandaali, mis leidis aset purjus naiste seltskonnas ja sundis mind vahele astuma, et nurjatusele lõppu teha, jättis Gueux mu ulgumerele maha. Ta oli nii vihane, et tal polnud kahju paadist ilma jääda, kui vaid minust lahti saaks. Kuid minu õnneks sattus mulle hommikul peale väike kuunar, mis oli teel Hel-Hew'sse. Jõudsin siia täna õhtul.»

Mu jutustuse mõju oli niisugune, et Biche võttis kohe maski ära ega pannud seda enam ette, otsekui ei tahaks ta, et see meid nüüd veel lahutab. Kuid ta ei hüljatanud ega väljendanud valjusti pahameelt, nagu seda tema asemel oleksid teinud teised, ta kortsutas vaid kulmu ja tõmbas korra hinge.

«Pole paha!» ütles ta toonil, mis ütles rohkem kui mitu hüüumärki. «Nii et Gueux... Ma teadsin, et ta on lurjus. Aga ma ei teadnud, et ta võib kohutav olla.»

Kõnelusest elevil, olin juba valmis rääkima Fraisie Grantist; mulle näis, et mulle suunatud silmade närvilisest särast ja sõrmeotstega lauale toetunud käe alateadlikust liigutusest võib välja lugeda varjatud soodsat märki — et jutustus paadis veedetud ööst ei oleks praegu kohatu. Mulle meenus, et rääkida ei tohi, ja ma mõtlesin valusalt: «Miks?» Ometi mõistsin ma — miks, kuid tõrjusin seda mõistmist. Praegu polnud see veel sõnastatav.

Fotot muidugi mõista mainimata lisasin ma mõned asjaga otseselt seotud detailid ja rääkisin pikemalt vahejuhtumist Gueux'ga, mispeale Biche, ilmselt minusse usaldavalt suhtudes, pühendas mu laeva saamisloose ja rääkis ka oma sõidu eesmärgist.

«Lainetel tõttaja» oli ehitanud Biche isa tema emale, mulje-erksale ja tujukale naisele, kes suri kaheksa aastat tagasi. Kapteniks sai Gueux; Butlerit ja Thincrighti

Biche ei tundnud; need mehed astusid ametisse siis, kui Gueux oli laeva juba endale saanud. Pärast seda kui Seniel oli laostunud, jäi ainult üks väljamakse, mille jaoks tal polnud katet, ja siis tegi Gueux Senieliile ettepaneku päästa laev, mida hoolega hoiti kui mälestust naisest ja mis ka naisele endale väga meeldinud oli — ta oli sellega mitu reisi teinud; laev pidi fiktiivse müügilepingu põhjal antama kapteni omandusse. Gueux õiendas kõik formaalsused, peale selle maksis ta kinni poole Senieli võla jäägist.

Seejärel aga, kuigi Gueux'l oli keelatud laeva oma tarbeks kasutada, kuulutas ta selle avalikult oma varaka ja viis «Tõttaja» teise sadamasse. Asja eripära ei võimaldanud kohtu poole pöörduda. Tollal lootis Seniel, et saab suurema summa ühe ettevõtte likvideerimise tõttu, millega ta oli ärilistes suhetes, kuid raha saabumine viibis ja ta ei saanud omaenda laeva Gueux'lt ära osta, nagu tahtis. Ta uskus, et Gueux tahab raha.

«Aga ta ei tahtnud raha,» ütles Biche, mõtlikult mulle otsa vaadates. «Asjasse olen segatud mina. See on kestnud kaua ja on mu lõpmatult ära tüüdanud.» Ta naeratas pisut üleolevalt, andes mulle mõttes mõista, mis oli juhtunud. «Nii jah. Ta ei jälitanud mind sellisel moel, et ma oleksin kaitset vajanud, ta kirjutas vaid pikki kirju, ja viimastes kirjades (lugesin nad kõik läbi) oli otse välja öeldud, et ta peab laeva enda käes kinnismõtte ja eelaimuse tõttu. See eelaimus on niisugune, et kui ta ei anna tagasi «Tõttajat», on minu saatuse saada — jah, jah! — saada tema naiseks. Jah, niisugune ta on. Ta on kummaline mees ja see, mis me rääkisime — et arvamused tema kohta nii põhjalikult lahku lähevad —, on täiesti võimalik. Mõni raamat võib teda muuta paariks-kolmeks päevaks. Ta on väga mõjutatav ja võib ennast ka ise mõjutada, kui tema meeli köidab näiteks vooruslik kangelane või melodramaatiline lurjus, kelles on «jumalikkusädet». Jah!» Ta puhkes naerma. «Eks te näete seda nüüd isegi. Aga tema põhiolamus,» ütles ta veendunult, «see on tont teab mis! Algul oli ta — vähemalt meiega — hoopis teistsugune. Kuulsime vaid harva tema mitmesugustest tempudest ega pööranud neile tähelepanu.»

Ma vaikisin, Biche naeratas oma mõtete üle.

«Lainetel tõttaja!» ütles Biche selga sirgu ajades ja puudutades maski, mis tal süles oli. «Isa on väga vana. Ma ei tea, kumb on vanem — kas tema või tema kepp; ta ei käi nüüd enam ilma kepita. Raha me igitahes saime. Nüüd, kus kogu tema elu — pikk ja tormiline, sisukalt ja õnnelikult elatud elu on mööda läinud, näeb ta mu ema üha selgemalt, üha kirkamalt, ja mälestus kõigest, mis on temaga seotud, puudutab teda sügavalt. Ma näen, kuidas teda vaevab, et «Lainetel tõttaja» peab vargakäe sunnil voorima sinna-tänna kotikoor-maga. Ma võtsin tšeki seitsmele tuhandele... Nojah — ma loen teie silmist: «Südi, vapper...» Asi on selles, et Gueux tunneb — mulle näib nii — teatavat lugupidamist minu vastu. See ei takista teda raha võtmast. Sihukest tunnete ühendust nimetatakse «psühholoogiaks». Ma pärisin järele ja tahan isale üllatuse valmistada. Lyssi, kuhu mind juhatati, jõudsin ma päev liiga vara; et ma ei teadnud, kas ta üldse Lyssi tuleb või läheb otse Hel-Hew'sse, sõitsin ma rongiga siia, sest siia peab ta tulema kindlasti — need andmed on mul usaldusväärsed. Kirjutada talle on mõttetu ja riskantne; minu kirja ei pea selle mehe kätes olema. Olen nüüd valmis imestama veel ja veel, algusest peale — kõige üle, mis teid ja mind on kokku viinud. Ma panen imeks ka enda avameelsust — ma näen muidugi, et räägin džentelmeniga, aga mitte sellepärast... mul ei ole see muidu kombeks. Ja mulle näib, et olen elevil. Kas te teate legendi Fraisie Grantist?»

«Tean.»

«Tema ongi ju «Lainetel tõttaja». Hel-Hew on oma-pärane linn. Ma armastan teda väga. Kui täpne olla, siis oleme meie, Senielid, pidustuste peategelased: meil on laev, mis kannab «Lainetel tõttaja» nime; peale selle on mu ema pärit Hel-Hew'st, ta on linna ühe asutaja William Hobbsi suguvõsast.»

«Kas te teate,» küsisin ma, «et laev on loovutatud Brownile niisama fiktiivselt, nagu teie isa ta Gueux'le müüs?»

«Oo jaa! Brown ei puutu üldse asjasse. Gueux peab kõik ise tegema. Ja siin ongi Bothwell.»

Bothwell tuli lähemale, vaadates meie poole rahvast, peade vahelt; kui ta nägi, et me vait jäime ja teda ootame, kiirendas ta sammu.

«Kujuta ette, mis juhtus,» ütles talle Biche. «Meie uus tuttav Thomas Harvey oli «Tõttajal» Gueux'ga koos. Gueux on siin või jõuab varsti siia.»

Ta ei lisanud enam sõnagi kogu loo kohta, jättes mulle endale võimaluse rääkida tülist ja Gueux' teost, kui ma peaksin seda tahtma. Tema taktitunne liigutas mind. Kinnitasin lühidalt Biche sõnu, ilma et oleksin rääkinud Bothwellile reisi üksikasjadest.

Biche ütles:

«Mind tunti ära juhuslikult, kuid väga keerulisel moel. Ma räägin teile sellest. Ja me ajasime siin natuke avameelset juttu.»

Ta selgitas, et ma olen teadlik tema ülesandest ja selle tegelikest tingimustest.

«Jah,» ütles Bothwell, «sünge piraat jälitab meie Bichet, nuga hambus. Seda teavad juba kõik; ja nii hästi, et vahel võtavad isegi arutusele, kui teist kõneainet ei ole.»

«Naerge pealegi!» hüüatas Biche. «Mul aga seisab ees vaevarikas kõnelus — ilma igasuguse naeruta.»

«Me läheme koos Harvey'ga Gueux' juurde,» ütles Bothwell, «ja oleme tunnistajaiks.»

«Siis ei tule midagi välja.» Biche ohkas. «Gueux maksab meile kõigile kätte jäise viisakusega ja mu kõik läheb tühja.»

«Kas teile ei tee muret...» Ma ei osanud küsimust lõpetada, kuid neiu sai väga hästi aru, mida ma tahtsin öelda.

«Ooh!» ütles ta, mõõtes mind selge pilguga, mida ma tajusin peaaegu nagu tõuget. «Imede öö on pikale veninud. Meil on aeg minna, Bothwell.» Ta elavnes äkitselt, ja rõõmsa naeruga, mis ta hoopis teiseks tegi, võttis väikese märkmiku, kirjutas sellesse mõne sõna ja ulatas lehekese mulle.

«Kas tulete meile külla?» ütles Biche. «Ma annan teile oma aadressi. Ilus vana tänav, vana maja, kaks vana inimest ja mina. Mida me teeme? Ma kutsun teid homseks lõunale.»

Ma tänasin, Biche ja Bothwell tõusid püsti. Saatsin neid saali väljapääsuni, poetudes läbi maskeraadi kireva möllu. Biche ulatas mulle käe.

«Niisiis, kas mäletate kõike?» küsis ta, suu õrnalt paokil, silmis vallatu sära. «Isegi seda, mis juhtus kall?

Bothwell naeratas, ta ei saanud millestki aru.) Eks ole teil, et mälu on kole asi? Olete nõus?»

«Ainult mitte praegusel juhul.»

«Millisel siis? Ei, Bothwell, seda kõike tasub kindlasti Gerda Thornstonile rääkida. See annab talle hulga ajaks tegevust. Ärge pahandage,» ütles neiu mulle, «ma pean naljatama, muidu jään kurvaks. Kõik on keeruline! Hirmus keeruline. Kogu elu! Mind puudutab väga see, millest ma aru ei saa, aga tahan saada. Kas te aitate mind homme? Näiteks need kaks kleiti. See on probleem! Nägemiseni.»

Kui ta selja pööras, et lahkuda koos Bothwelliga, muutus ta nagu — nägin seda viivu profiilis — murelikuks ja hämmastunuks. Nad hakkasid minema, tasa omavahel rääkides, ja vaatasid ukse peal korraka minu poole tagasi; aimasin ette seda liigutust ja pöördusin ka ise minema. Ma mõistsin, kui kallid on mulle see alles nüüd tuttavaks saanud neiu. Ta oli läinud, aga ometi oli ta veel siin.

Astusin edasi sügavalt mõtteisse vajununa ja toibusin alles siis, kui mulle hakkas igalt poolt mükse sadama. Väljusin saalist ja läksin trepist alla, tänavale viiva külgmise ukse poole. Trepil tuli mulle meelde, et kõigest tund aega tagasi läks sellest samast trepist alla Daisy, näppides mõtlikult oma kleidi narmaid, ja alandlikkus meeles soovisin ma talle kogu südamest head ööd.

XXIV PEATÜKK

Mul läks kõht tühjaks, otsisin lähikonnas üles ühe väiksema restorani, ja kuigi sissepääsu ees käis veinisurune kähmlus, surusin end vaevaliselt sisse. Kõik lauad, vahekäigud ja kohad leti ees olid kinni; hele valgus, tubakasuits, laulud keset lärmi ja hõikeid panid mu pea ringi käima. Leida kohta, kuhu ennast toetada, oli niisama lihtne kui kõit nõelasilma ajada. Olin juba meelt heitmas, kui tekkis lootus, et leti ees vabaneb suutjalg pinda, ja sinna ma sööstsin, niipea kui see juhtus, ning hakkasin püstijalu sööma, kallates endale ise veini kiiruga ayatud pudelist. Ümbrus ei meelitanud kauemaks jääma. Siis kuulsin selja taga sõneluse lärmi.

Tundmatu mees trügis tõugeldes leti poole ja naeris jultunult, kui inimesed nõrdimust avaldasid. Vaevast olin teda silmanud, kui jätsin söömise ja pugesi teiste vahelt välja, sest mind haaras raev; see mees oli Thincright.

Tahtes ka mind eemale tõugata, vaatas Thincright vilksamisi tagasi; peatasin ta pilgu enda omaga ja ütlesin:

«Tere õhtust! Kohtusimegi teiega jälle!»

Kui Thincright mind nägi, kohkus ta nii hullupööra et tahtis taganeda rahva sekka. Silmapilgu kestel väljendas kogu ta olek kirglikku, piinavat soovi jooksa pista, põgeneda, kaduda — kuigi siinses ruumikitsas oleks ainult ehk kass joosta suutnud.

«Puhh! Puhh!» ütles ta lõpuks ja pühkis käeseljaga higi mütsinoka alt. «Ma värisen üleni! Kui rõõmus kui õnnelik ma olen, et te ellu jäite! Ma ei ole süüdi, vannun teile! See oli Gueux. Kuulake mind jumala pärast ja te saate kõik teada! Mis meeletu öö see oli! Olgu neetud see Gueux; ma tulen esimesena teile tunnistajaks, sest minul ei olnud sellega kõige vähem pistmist!»

Ma polnud talle veel midagi öelnud. Ma vaatasin ainult, kuid Thincright haaras mul käest kinni ja rääkis üha kohkunumalt ja üha valjemini. Tõmbasin kas ära ja ütlesin:

«Lähme välja...»

«Jah, muidugi... Ma olen alati...»

Ta tormas mulle järele nagu koer. Tema vapustatus võis uskuda seda enam, et «Tõttajal», nagu ma temalt kuulsin, oodati ja kardeti minu tagasipöördumist Dahoni. Olime tookord vaid umbes viiekümne miili kaugusel Dahonist. Ainult Butler üksi oli arvanud, et võib juhtuda halvim.

Viisin ta nurga taha põiktänavasse, istusin lukustatud välisukse ette trepile ja kloppisin Thincrighti ajudest välja kogu sõna- ja teadmiste tolmu — minu asja. Nagu ma õigesti olin arvanud, toibus Thincright üsna kiiresti, kui nägi, et teda peksma ei hakata, kuid rääkis nii aupaklikult, nii lipitsevalt, kuulas nii tähelepanelikult iga mu vähimatki märkust, et see tuline ind talle kalliks maksma läks.

Asi oli olnud nõnda.

Bestpeale kui ma laevale tulin, oli Gueux hakanud aputama, kuidas minust lahti saada ilma raha tagasi maksmata. Ta tegi mitmesuguseid plaane. Nii näiteks oli tal plaan teatada, et «Lainetel tõttaja» läheb Dahonist Sumatti. Gueux arvas, et mulle ei meeldi pikk sõit ja ma lähen esimeses sadamas maha. Kuid see plaan oleks ta naeruväärseks teinud. Tema meeolelu muutus pärast Lyssist lahkumist väga halvaks, ta ärritus kergesti. Ta kinnitas alatasa: «See neetud Harvey toob meile õnnetust.»

«Ma tajusin tema õrna poolehoidu,» ütlesin ma, «aga kas te ei võiks seletada, miks ta mind nii meeletult vihkab?»

«Vannun teile, ma ei tea!» hüüatas Thincright. «Võib-olla... raske öelda. Teate, ta on ebausklik.»

Kuigi mul ei õnnestunud selgust saada, tajusin ma millegi mahavaikimist. Seejärel rääkis Thincright skandaalset. Gueux oli naistele vandega kinnitanud, et ma tulen lauda, sest daamid olid iga hinna eest tahtnud näha «saladuslikku reisijat», nagu nad ütlesid, ja olid õrritanud Gueux'd minu põlgusega tema seltskonna vastu. Naine, keda Gueux lõi, oli kihla vedanud, et ma tulen Thincrighti kutsumise peale. Kui seda ei juhtunud, sattus Gueux metsikusse raevu. Naised sõitsid Hel-Hew'sse; nüüd olid nad laevalt lahkunud. «Tõttaja» saabus eile õhtul. Thincright ütles, et tema nägi neid naisi esimest korda ega tea, kes nad on. Pärast kokkupõrget oli Gueux alguses tahtnud mind üle parda visata ja neil oli tulnud tublisti vaeva näha, enne kui ta sellest mõttest loobus. Kuid mis paadisse puutus, siis ei lahkunud kapten enam kellelgi sõnagi rääkida. Ta oli vihast segane. Ja oli valmis kas või ennast tapma, et see asi teoks saaks.

«Ja siis,» seletas Thincright, «see tähendab siis, kui te juba paadis olite, haaras Butler kaptenil õlgadest kinni ja hakkas teda raputama, öeldes: «Võtke aru pähe! Veel pole hilja. Tooge ta tagasi!» Gueux' viha hakkaski juba nagu järele andma. Ta ei öelnud veel midagi, aga vähemasti kuulas juba. Ta oleks võib-olla veel teinudki nii, kui talle oleks kõvemini peale käratatud. Kuid siis ilmus daam — te teate...»

Thincright peatus, ta ei teadnud, kas tal on lubatud seda küsimust puudutada. Noogutasin pead. Ma võisin

valida — kas küsida: «Kust ta tuli?» ja lasta end see läbi valetajaks pidada või toetada Thincrighti oletust mugavat lihtsust. Et teise võimalusega lõpetada, ütlesin:

«Jah. Ja teie ei suutnud mõista?!»

«Selge,» vastas Thincright, «ta oli teiega, aga kuidas! See rabas meid kõiki. Minut aega ta tekil seisiski, mitte rohkem. Ja kui meil ehmatusest silmad pahupidi pöördusid — et mis küll sellest kõigest mõelda —, läks Gueux uuesti hulluks. Ta tahtis teda kinni pidada, aga kuidagi juhtus nii, et daam läks temast mööda ja oligi trepi juures. Me seisime nagu soolasambad. Gueux hakkis trepi alla lasta. Te sõudsite koos daamiga eemale, ja meie tormasime teie kajutisse. Gueux vandus, et ta tuli teie juurde öösel Lyssis. Muud seletust ei võinud olla. Kuid pärast seda kõike hakkas Gueux nii metsikult jooma, nagu ma veel enne näinud polnud, ja seletas aina, et te olete kõik sihilikult nõnda teinud — taga mõttega, mille ta veel kunagi teada saab. Järgmisel päeval polnud ilmamere mastide all haledamat argpüksit kui Gueux. Ta muust ei rääkinudki kui vanglast ja sunnitööst ja õpetas kõigile oma kakskümmend korda päevas, mida ja kuidas peab rääkima, kui te ta üles annate. Madrustele jagas ta raha ja jootis neid, lubas topeltpalga, kui nad ütlevad, et te ise ostsite temalt paadi.»

«Thincright,» ütlesin ma pärast pausi, mille kestel mu peas küpses üsna kena plaan, mis oli kasulik Bichele. «Te hoidsite ust kõvasti kinni, kui ma ta lahti tegin...»

«Ma vannun,» alustas Thincright ja jäi vait, niipea kui ma end liigutasin.

Ma jätkasin:

«See oli nii ja teil pole mõtet vingerdada. Tagajärjed ei vaja kommentaare. Ma jätan teid kohtus mainimata ühel tingimusel.»

«Rääkige jumalapärast; ma olen kõigeks valmis!»

«Tingimus pole kuigi raske. Te ei ütle Gueux'le sõnagi sellest, et nägite mind siin.»

«Olen valmis kas või sada aastat vaikima; andke mulle andeks!»

«Nõndaks. Kus Gueux on — kas laeval või maal?»

«Ta võttis toa väikeses hotellis, kaldapromenaadil»

Belle nimi on «Puri ja Aur». Kui te soovite, võin teid tema juurde saata.»

«Arvan, et leian ise üles. Noh, Thincright, seniks on meie jutuajamine lõppenud.»

«Võib-olla vajate mind veel millekski?»

«Jooge vähem,» ütlesin ma, pisut leebudes tema ehmatuse ja orjameelsuse tõttu. «Ja jätke Gueux sinnapaika.»

«Ma vannun...» alustas ta, kuid ma tõusin juba püsti. Ma ei tea, kas ta jäi trepiastmetele istuma või vantsis kõrtsi. Jätsin ta põiktänavasse ja läksin platsile, kuid ei leidnud mälestussamba juurest laua tagant enam kedagi endisest seltskonnast. Küsisin Cooke'i ja sain teada, et ta oli palunud mind tulla enda poole võõrastemajja.

Liikumine oli vähenenud. Rahvas läks laiali; lukustati ukse. Hämarast kõrgusest vaatas «Lainetel tõttaja» unne suikuvale linnale ja ma jätsin temaga hüvasti, nagu oleks ta elus.

Otsisin üles võõrastemaja, kuhu Cooke mind oli kutsunud, ja mind juhutati tema tuppa; ta oli voodis, kära kuuldes avas Cooke silmad, kuid need vajusid kohe jälle kinni. Ta avas nad uuesti, kuid magas sellegipoolest edasi. Nende magavate, nürilt pärani silmade äärmisest pingutusest nägin, et ta püüab kõigest väest midagi lahket öelda. Ent väsimus sai võimust. Cooke ohkas jõuetult, pomises, kui oli mu ära tundnud: «Seadke end sisse!» ja vajus raginal teisele küljele.

Heitsin tuppa tõstetud teisele voodile ja panin otsekohe silmad kinni. Pimedus hakkas allapoole valguma; tuba keeras end kummuli ja ma jäin silmapilkselt magama.

XXV PEATÜKK

Magama heites teadsin ma, et uni tuleb sügav, kuid tahtsin vara tõusta ja see soov — vara tõusta — äratas mu alateadlikult. Kui ma avasin silmad, oli mälu tühi nagu pärast minestust. Ma ei suutnud tabada ühtegi mõtet, kuni lõpuks nägin magava Cooke'i pruntis alahuult. Siis muutus segane selgeks, sündmused taastusid silmapilkselt ja ma võtsin toolilt kella. Minu õnneks oli kell alles pool kümme hommikul.

Ma panin tasa riidesse, ja püüdes oma võõrustajat mitte äratada, läksin saali, kus palusin tuua kanget teed ja kirjutustarbed. Kirjutasin kaks kirja: ühe Biche Senielile teatega, et Gueux asub Hel-Hew's, ja tema aadressiga, ning teise Proctorile palvega anda mu asjad jooksupoisi kätte. Ma ei teadnud, kas on sobiv meenutada Daisyle meie kohtumist, ja piirdusin selles kirjas vaid lihtsa tervitusega talle. Saatsin need kirjad teele kahe jooksupoisiga ja läksin hotellist juuksuri juurde, kus mul kulus umbes pool tundi.

Aeg läks imekähku. Kui ma asusin Gueux'd otsima, sai kell juba veerand üksteist. Päev oli palav. Linna tundmata kaotas ma veel kakskümmend minutit, sest eksisin ja väljusin kaldapromenaadile selle kaugemas otsas ning pidin tagasi tulema. Pelgasin, et Gueux võib oma asju ajama minna või poeb peitu, juhul kui Thincright pole oma lubadust pidanud, kõige enam aga soovisin ennetada Bichet, kuna lootsin, et mu plaan Gueux'le survet avaldada teeb selle mehe järeleandlikuks Senielide laeva suhtes, — ja seetõttu võtsin voores — see oli valge räpane maja, alakorruusel paiknesid poed ja trahter, teist korrust aga ehtis klaasitud rõdu. Sisse pääses värava kaudu, tuli pöörata vasakule ja minna üles järsust ning pimedast trepist. Seisatasin viivuks, et mõtteid koguda, ja kuulsin kiirustavaid samme, mis mulle järele ruttasid. «Oodake!» öeldi mulle lõõtsutades. Pöörasin ümber.

See oli Butler, tema rusuv naeratus.

«Lähme trepist üles,» ütles ta. «Mina lähen ka Gueux' juurde. Ma nägin, kuidas te sõitsite, ja tundsin suurt kergendust. Kui te ei taha, siis ärge uskuge. Jooksin teile järele. See oli kohutav, jõe lugu, muud ei saa öelda! Kuid teda ei saanud takistada. Kui ma milleski süüdi olen, siis selles, miks teda takistada ei saanud. Kas saate aru? Aga olgu, ükskõik. Igatahes olen teie poolt; see on nii. Ja eks see sõltu teist, kas soovite minuga tegemist teha või peate mind vaenlaseks.»

Ma ei tea, kas kohtumine temaga tegi mulle rõõmu või mitte. Raevune kahtlus heitles minus alateadliku usaldusega, mida tekitasid tema sõnad. Ütlesin: «Pole veel aeg tema üle kohut mõista.» Butleri sõnad kõlasid ehtsalt: neis oli kibedat etteheidet endale ja siirast

rõõmu, et ta mind elavana nägi. Pealegi oli Butler täiesti kaine. Ma vaikisin, ja sellal kostsid maja tagant, suure õue sügavusest hüüded, lärm ja nõudlikud käsklused. Seal toimus midagi. Ma ei pööranud sellele erilist tähelepanu ja hakkasin trepist üles minema, olles öelnud Butlerile:

«Ma kaldun teid uskuma, kuid ärgem praegu sellest rääkigem. Mul on vaja Gueux'd. Olge lahke ja näidake, kus asub tema tuba, ja lahkuge siis, sest meil seisab ees väga tõsine jutuajaminine.»

«Hästi,» ütles ta. «Seal tuleb üks naine. Küsime, kas kapten on ärganud. Ma pean talle ütlema vaid paar sõna, siis lähen ma ära.»

Olime jõudnud teisele korrusele ja läksime piki kitsast koridori, mille vasakul küljel oli klaasitud rõdu. Paremal olid reas ukсед — neli või viis ust, igaüks ise kaugusel teisest. Peatasin naise. Kui see paks ja lärakas, umbes neljakümneaastane naisterahvas, rätik peas ja hari käes, kuulis, et me tahame teada, kas Gueux on kodus, näitas ta maruvihase koridori kaugemas otsas asuvale uksele.

«Kas ta on kodus või ei ole, seda ma ei tea ja ei tahagi teada!» prahvatas ta ärritatult, toppides kähku rāti alla rasvast juuksesalku. «Minge ja uurige ise, mina selle kaabaka tuppa enam oma jalga ei tõsta. Kuidas ta mu peale eile käratas! Siga ja kaabakas on see teie Gueux! Ma mõtlesin, et ta äigab mulle. «Kasi välja!» Minule niimoodi öelda!? Kodus,» lõpetas ta vihaselt ohates, «juba põmmutas. Ma kella peale ei tule, käigu kuradile; ja nüüd ta siis põmmutab lakke. Nõuab, et tuldaks. Alles nüüdsama põmmutas jälle. Minge, ja kui ta küsib, kas te pole mind näinud, siis öelge, et mina teda teenima ei hakka. Seal on naine sees,» lisas paks mutt. «Seelikukütt!»

Ta kadus harjaga vehkides. Vaatasin Butlerile otsa. See seisis ja silmitses mõtlikult ust. Toas oli vaikne.

Ma koputasin, alguses tasa, siis kõvemini. Uks liikus, järelikult polnud see lukus, kuid meile ei vastanud keegi.

«Koputage valjemini,» ütles Butler, «ta on ehk uuesti magama jäänud.»

Mulle meenusid teenija sõnad naise kohta, ma kehtasin õlgu ja koputasin veel kord. Uks läks paokile, nii et

ukse ja piida vahele mahtus käsi. Mul tekkis äkki tunne, et seal ei ole kedagi, ja ma ütlesin seda Butlerile.

«Seal ei ole kedagi,» kinnitas ta. «Imelik küll, aga tõsi. Mis siis ikka, teeme lahti.»

Otsus tehtud, lükkasin ukse lahti, see pörkas vastu suurt kappi ja ma astusin sisse, äärmiselt üllatatuna sellest, et Gueux lamab põrandal.

XXVI PEATÜKK

«Jah,» ütles Butler pärast pausi, mis surmas enam mingit kahtlust ei jätnud, «võis koputada tasa või kõvasti, see oli ükskõik. Kuul pähe: täpselt nii, nagu te tahtsite.»

Läksin suure ringiga laibale ligemale, et mitte astuda vereloiku, mis oli voolanud Gueux' läbilastud peast ja valgunud läve ette.

Ta lamas selili keset tuba, laua juures, poolpõiki, kui ukse juurest vaadata. Seljas oli tal valge ülikond. Kõverdatud parema jala põlv oli vajunud ukse poole, käed olid laiade ja samuti kõverdatud, nagu oleks ta teinud katset end püsti ajada. Üks silm oli poollahki, teine näis piiluvat liikumatute ripsmete varjust. Üle näo voolanud ja põrandale valgunud veri püsis liikumatuna nagu vesi lombis, peegeldades kõrval seisvat tooli; haav ninajuure kohal oli otsekui pisut paistes. Gueux võis olla surnud pool tundi, kõige rohkem — tund aega tagasi. Suur tuba näis olevat koristamata. Põrandal läikisid revolvripadrunitest kestad. Diivan, millel vedelesid ajalehed, tühjad pudelid toa nurkades, klaasid ja poolik pudel laual keset sigareid, lipse ja kindaid, vanaaegne tume kapp ukse kõrval, vastu kapi külge toetuv raudvoodi, tekk kiiruga peale visatud, — see oli kõik, mida ma jõudsin näha, kui olin toas mõned korrad ringi vaadanud. Gueux' peast tagapool lebas revolver. Tagumises seinas, teispool lauda, oli avatud aken.

Uks kolksatas vastu kappi, pörkas tagasi ja hakkas aeglaselt kinni vajuma. Butler märkas seda, lükkas ukse pärani ja kinnitas ta.

«Meil ei maksaks suletud ukse taha jääda,» tähendas ta üpris põhjendatult. «Mis muud, kui tuleb kedagi kut-

suma minna, öelda, et kapten Gueux on tapetud — tapetud või enda maha lasknud. Ta on surnud.»

Ei tema ega mina ei jõudnud uksest välja. Koridori mõlemast otsast kostis kära; paremalt tuli keegi jooksupalu, vasakult lähenes kiirustades mitu inimest. See, kes joostes tuli — tüse, sünge näoga mees, lott lõua all —, heitis pilgu üle ukse; tema nägu võpatas metsikult ja ta jooksis mööda, viibates käega enda poole, kuid tuli peaaegu otsekohe tagasi ja astus esimesena sisse. Mõistlikkus nõudis rahu säilitamist, seepärast jäin ma laua äärde seisma, nagu ennegi seisin. Butler astus paar sammu ja võttis istet. Ta oli morn ja kaame ning hõõrus närviliselt käsi. Siis tõusis ta uuesti püsti.

Esimesena, nagu ma ütlesin, tormas sisse tüse mees. Ta oli segaduses. Seejärel, keset silmapilkselt kokkuvoolanud summa — seal oli umbes viisteist inimest — astus tuppa noor naine või neiu, hele triibuline kostüüm seljas ja lilledega kübar peas. Ta oli tihedalt ümber piiratud ja valvsalt rahulik. Ma sundisin end teda ära tundma. See oli Biche Seniel, kes ütles, niipea kui oli sisse astunud ja mind silmanud:

«Ma ei tunne neid inimesi.»

Ma sain aru. Aru sai vist ka Butler, kes oli näinud Gueux' kajutis neiu väga sarnast fotot; igatahes vaatas ta ehmunult mulle otsa. Üllatunult jätkasime mängu — me ei tundnud teda. Ta soovis seda, järelikult oli tal selleks põhjusi. Keset lärmi ja hüüatusi, millega kõik need sissetormanud ja vapustatud inimesed endale veel suuremat õudust peale ajasid, saatsin ma Bichele pilgus küsimuse. «Ei,» ütlesid tema selged, karmilt rahulikud silmad ja ma mõistsin, et mu küsimus oli lihtsalt kohatu.

Sellal kui sissetrüginud mehed ja naised — osa oli ukse juurde jäänud — kooris laiba ümber kurtsid, lükkas Biche ajalehed diivanilt maha ja istus põgusa surutud ohkega. Tema selg oli sirge ja ilme kinnine. Ta trummeldas sõrmedega diivani käetoole, vaatas siis Gueux' poole — nagu inimene, kes ettevaatlikult üle porise tänava läheb — ja pööras kulmu kortsutades pilgu ära.

«Me pidasime ta kinni, kui ta trepist alla läks,» teatas pikk, kõhna ja näljase näoga mees, kes oli vestiväel ja paljapäi. Ta tõukas oma hirmust punetavat naist:

«Naine ütleb sedasama. Hei, peremees! Garden! Meie kahekesi pidasime ta trepil kinni!»

«Ja kes teie olete?» päris Garden mind silmitsedes. See oligi paks mees, kes esimesena sisse tormas.

Naisel, kes meile koridoris vastu tuli, oli ikka veel hari käes. Ta astus ettepoole ja osutas Butlerile ning seejärel minule:

«Butler ja see härra tulid nüüdsama, nad veel küsisid, kas Gueux on kodus. Ma jõudsin vast ümber nurga keerata.»

«Olen tapetu tüürimees,» ütles Butler. «Me tulime koos; koputasime, astusime sisse ja nägime.»

Nüüd oli kõigi tähelepanu keskendunud Bichele. Need, kes ta tuppa tõid, teatasid Gardenile, et üle õue jooksnud poiss oli näinud uhkesti riides noort daami hüppamas läbi akna trepile. See trepp, mida ma silmasin, kui aknast välja vaatasin, viis põiki üle seina katuse alla, üsna akna ligidal oli väike made. Biche oli algul tahtnud allapoole minna, kuid läks siis üles ja jäi seisma faasadi eendi taha. Poiss rääkis asjast õue tulnud naisele, too kutsus mehe, kes kuuris tööd tegi, ja kui nad mõlemad trepi poole läksid, kostis lask. See kostis majast, kuid kust nimelt, seda tunnistajad ei võinud teada. Biche oli juba all ja läks seina äärt mööda värava poole. Ta peeti kinni. Lärmi kuuldes jooksis veel mitu inimest välja. Biche tahtis ära minna. Kui teda ei lastud, ei rääkinud ta midagi. Kuna üks mees ilmutas kavatsust tal käest kinni haarata, lakkas ta vastu panemast ja ütles, et ta oli lahkunud kapten Gueux' juurest, sest see oli toa lukustanud. Siis olidki kõik üles koridori läinud ja nüüd ei kahelnud nad enam, et olid tabanud mõrvari.

Kuni need selgitused käisid, olin ma nii rabatud, mu mõtted olid nii segi ja nii vastukäivad, et ma siiski — kuigi hoidusin Biche poole pikalt vaatamast — küsisin temalt veel kord pilguga, teistele märkamatuks, ja otseskohe vastas tema pilk mulle kindlalt: «Ei.» Aitas küll sellegi nägemisest, kui loomulikult ta toimuvast eemale jäi. Ma imetlesin tema ülevat enesevalitsemist sellises paigas ja nii rusuvate asjaolude puhul. Kõike, millest ümberringi räägiti, kuulas ta tähelepanelikult, püüdes ilmselt kõigest väest mõista, kuidas ootamatu tragöödia aset oli leidnud. Ma täheldasin mõningaid pilke, millest

oli otsekui piinlik peatuda tema näol — sedavõrd oli see nägu võõras sellele loole.

Keset üldist ärevust kostsid seina taga sammud; üksel seisjad astusid kõrvale, et võimu esindajaid mööda lasta. Tuppa astus komissar, pikk prillidega mees, asjalik ilme kitsal näol; tema järel tulid arst ja kaks politseinikku.

«Kes avastas laiba?» küsis komissar rahvahulka silmitsedes.

Mina ja seejärel Butler rääkisime talle oma süngest visiidist.

«Te jääte siia. Kes on peremees?»

«Mina.» Garden tõstis tooli laua juurde ja komissar võttis istet; küünarnukid põlvedele toetatud ja rusikas kläed rippu, vaatas ta mõnda aega Gueux'd, sellal kergitas arst tapetu rasket kätt, muljus korra sõrmedega nahka otsaesisel ja konstateeris, et surm on saanud tema arvamust mööda mitte hiljem kui pool tundi tagasi.

Kõhn vestiväel mees astus jälle ette ja seletas Biche Benieli osutades, miks ja kuidas ta õues kinni peeti.

Politsei saabumisel ei muutnud Biche asendit, meenutas vaid pilguga mulle, et ma ei tunne teda. Nüüd tõusis ta küsimusi oodates püsti; ka komissar tõusis püsti, kusjuures tema näoilmele oli näha, et ta mõnab selliste juhtumite harukordsust oma praktikas.

«Palun teid istuda,» ütles komissar. «Ma olen kohustatud koostama eeluurimisprotokolli. Ütelge oma nimi.»

«See jääb saladuseks,» vastas Biche endisele kohale istudes. Ta tõstis pea, ja tundes, et punastab, hammustas huulde.

Komissar ütles:

«Peremees, saatke kõik ära, siia jääte teie, daam ja need kaks härrat. Tundmatu, seletage oma käitumist ja viibimist selles majas.»

«Ma ei seleta teile midagi,» ütles Biche nii kindlalt, kuigi leebel toonil, et komissar vaatas teda erilise tähelepanuga.

Nüüd olid kõik peale Biche, Gardeni, minu ja Butleri toast lahkunud. Uks sulgus. Selle taga võis kuulda sissinat ja uudishimulike vargseid samme.

«Kas te keeldute küsimusele vastamast?» küsis komissar, hääles just niipalju ametlikku kahetsust stseeni

peategelase nooruse ja ilu puhul, nagu tema amet talle võimaldas.

«Jah.» Biche noogutas. «Ma keeldun vastamast. Kuid ma soovin avaldust teha. Ma pean seda vajalikku. Pärast seda te kas lõpetate ülekuulamise või jätkub see uuri ja juures.»

«Ma kuulan teid.»

«Muidugi mõista pole ma segatud sellesse õnnetusse või kuritöösse. Ei siin ega linnas pole kedagi, kes mind tunneks.»

«Ja see on kõik?» ütles komissar tema sõnu kirja pannes. «Ehk mõtlete järele ja soovite midagi lisada? Nagu te näete, on toimunud mõrv või enesetapp; kumb, seda me praegu ei tea. Teid nähti hüppamas toa aknaast välistrepi mademele. Asetage end minu kohale ja vaa dake oma tegusid minu silmadega.»

«Nad on kahtlustäratavad,» ütles neiu, tal oli ilme nagu inimesel, kes hoolega kaalub iga sõna. «Sinna pole midagi parata. Kuid mul on oma kaalutlused, on piisavad põhjused, miks ma varjan oma nime ja vaikin sellest, mis minuga juhtus. Kui mõrvarit ei leita, olen ma muidugi sunnitud tunnistust andma — oh, väga lihtsat tunnistust! —, kuid praegu teatavaks teha, kes ma olen ja mis sundis mind siia tulema — seda ma ei või. Mu isa on kaheksakümneaastane. Tal on juba olnud südameatakk. Kui ta loeb ajalehtedest minu nime, võib see ta tappa.»

«Te kardate kõmu?»

«Ainult seda. Paraku on mu tunnistus sedavõrd seotud mu nimega, et kui ma avaldan oma tuleku põhjuse, on see sama hea, kui ütleksin oma nime.»

«Nii,» ütles komissar, võttes omaks tema arutleva, kogu stseenile meeleolu andva tooni. «Aga kas teile ei tundu, et selgitustest loobumisega te hävitate olulise osa uurimisest, mis on ju kooskõlas teie huvidega?»

«Ei tea. Võib-olla isegi ei hävita. Selles see õnnetus ongi. Ma pean ootama. Mulle aitab teadmisest, et ma ei ole asjasse segatud, kui mul teisiti ei ole võimalik end aidata.»

«Aga,» vaidles komissar vastu, «te ei oota ju ometi, et süüdlane tuleb ja end ise üles annab?»

«See on see ainuke, mille peale ma seni loodan. Et ta annab end ise üles või ta leitakse üles.»

«Relva teil ei ole?»

«Ma ei kanna relvi.»

«Alustame järjekorras,» ütles komissar, pannes kirja, mis ta oli kuulnud.

XXVII PEATÜKK

Kuni see kõnelus toimus, kuulasin ma ja pidasin aru, kuidas seda, Biche kuritegu eitavale välimusele ja käitumisele vaatamata tugevat ja silmahakkavat, vastu rääkivusi tulvil kahtlust eemale juhtida. Istusin akna ja laua vahel, veeretades mõtlikult sõrmede vahel kapselmutriga polti. Olin selle masinlikult võtnud seina äärest väikeselt laualt; mutrile vajutades märkasin, et see on ärakruvitav. Butler istus minu kõrval. Haja meelne huvi kapselmutriga poldi niisuguse kummalise ehituse vastu ajendas mind mutrit maha keerama. Siis nägin, et polt oli seest õõnes ja täidetud mingi püdela tumeda massiga, mis meenutas kuivanud värvi. Ma ei jõudnud veel imelikku täidist küünega urgitseda, kui Butler mulle kärmesti lähemale nihkus, vasaku käe minu selja tagant selle asja järele nihutas, mida ma ilka uurisin, ja olles mulle pilguga märku andnud, et polti tuleb varjata, selle mu käest ära võttis ja kähku taskusse poetas. Sealjuures noogutas ta pead. Keegi ei märganud tema liigutusi. Mina aga jõudsin tunda kerget oopiumi hõngu, mis otsekohe hajus. Sellest piisas — ma tajusin mõtete petlikku tõuget, mis otsekui oleks heitnud valgust hommikustele sündmustele, ja seejärel teist, mis oli asjalikum, — see oli teadmine, et Butleri soov varjata mürgi salajast sissevedu ei too mingit selgust tapmisloosse ega aita kuidagi kaasa Biche päästmisele. Vähe sellest, Butleri vaikimine Biche nime asjus — selles aga, nagu ma juba ütlesin, ei jätnud foto Gueux' kajutis talle mingeid kahtlusi — pani mind mõtlema, et kuigi ma millestki aru ei saa, on siiski parem, kui polt kaob.

Jätnud Biche rahule, asus komissar uurima revolvrit, mis lebas põrandal, kui me sisse tulime. Selles oli seitse laengut ja kõik kuulid olid alles.

«Kas te võite öelda, kelle revolver see on?» küsis komissar Butlerilt.

«See on tema revolver, kapteni revolver,» vastas meremees. «Gueux ei lahkunud kunagi revolvrast.»

«On see päris kindlasti tema revolver?»

«On küll,» vastas Butler. «See revolver on mulle nii sama tuttav nagu kohvikann kokale.»

Arst uuris haava. Kuul oli pea läbistanud ja sein kinni jäänud. Seda polnud raske krohvi seest välja urgitseda ja komissar tegigi seda naelaga. Kuul oli murtud, väiksema kaliibriga ja pikem kui kuulid Gueux' revolvrast, peale selle oli kuul nikeldatud.

««Rewers-Buldog»,» ütles komissar kuuli peopesal hüpitades. Ta pani kuuli portfelli taskusse. «Tapetu ei kasutanud oma kolti.»

Asjade läbiotsimine ei andnud mingeid näpunäiteid. Gueux' taskutest leidsid politseinikud taskuräti, portsigari, kella, mõned kirjad ja suure paki paberraha, mis oli ajalehesse mässitud. Komissar luges raha üle ja nimetas aukartustäratava summa: viis tuhat naela.

«Temalt pole midagi röövitud,» ütlesin ma; see asjaolu suurendas mu ärevust, kuna sündmuse arenev keerukus muutis Biche olukorra üha halvemaks.

Komissar vaatas mind, nagu oleksin ma aken. Ta ei öelnud midagi, kuid oli üpris nõutu. Seejärel algas peremehe, Gardeni ülekuulamine.

Kui Garden oli seletanud, et Gueux peatus võõrastemajas neljandat korda, maksis hästi, polnud kitsi jootrahaga, vahel ei ööbinud kodus ja oli üldiselt tülikas külaline, tehti talle ettepanek asja juurde asuda.

«Kell üheksa tuli mu teenija Peggy puhvetituppa ja ütles, et tema Gueux' kella peale üles ei lähe, sest Gueux oli eile tema vastu jäme olnud. Varsti tuli kapten alla; sõimas mind ja Peggyt ja jõi viskit. Ma ei tahtnud temaga õiendada ja lubasin, et Peggy hakkab teda ümmardama. Ta jäi rahule ja läks üles. Ma võtsin kaubatoojatega arveid kokku ja kuulsin kella kümne paiku pauke — ei mäleta, mitu neid oli. Gueux ähvardas minnes, et tema enam kõlistama ei hakka — paugutab revolvrast. Ma ei tea, mis seal tema ja Peggy vahel juhtus, kas Peggy läks üles või ei läinud. Varsti oli Peggy jälle all ja nutt lahti. Ma küsisin, mis juhtus. Tuli välja, et Gueux'le oli daam külla tulnud ja Peggyl oli

nüüd hirm minna ja hirm mitte minna, kui Gueux peaks kõlistama. Ma pinnisin ta käest välja, et ta ikka ei kavatse minna, ja nagu te isegi aru saate, käratasin talle peale. Mul olid «Springi» mehaanikud parasjagu ka hinge täis ajanud: need muudkui pärisid, palju laipu mu võõrastemajas öhtuks koguneb. Ma läksin ise üles ja nägin, et kapten Gueux seisab rõdul selle preiliga. Ma mõtlesin, et ta hakkab karjuma, aga ta pööras minu poole ja vaatas mulle tükk aega naeratades otsa. Sain aru, et ta ei näegi mind. Rääkisin siis laskmisest ja heitsin seda talle ette. Ta ütles: «Mida kuradit te siin teete?» Ma küsisin, mida ta tahab. Gueux ütles: «Praegu ei midagi.» Ja nad läksid mõlemad tuppa. Kaubatooja ootas mind; ma läksin tema juurde tagasi. Siis möödus vist umbes pooltundi, kui jälle kostis pauk. Mulle tegi see muret, sest Gueux polnud nüüd enam üksinda. Jooksin üles, ja kujutage ette, nägin, et naabermaja elanikud — meil on ühine õu — ruttavad mulle vastu ja nende hulgas on see tundmatu preili. Gueux' uks oli pärani. Toas seisis kaks meest: Butler — ma tunnen Butlerit — ja see teine härra. Ma vaatasin sisse, nägin, et Gueux lamab põrandal, ja tulin pärast koos teistega tuppa.»

«Kutsuge see naine, Peggy,» ütles komissar.

Teda ei tulnud kaugelt kutsuda, sest ta keerles siin-samas; kui Garden ukse avas, pühkis Peggy kähku põllega nina ja astus julgel sammul laua ette.

«Rääkige, mida te teate,» soovitas komissar, kui tavalised küsimused — mis nimi ja kui vana — olid esitatud.

«Ta on surnud ja ma ei taha pahasti öelda,» lausus Peggy pidulikult, toetades käe rinna alla. «Aga eile olin ma küll nii solvatud, nagu ei ilmaski varem. Sellest kõik algaski.»

«Mis algas?»

«Ma ei öelnud õieti. Ta tuli eile õhtul hilja; jah, see Gueux. Kui ta ära läks, keeras ta toa lukku ja võttis võtme kaasa — sellepärast ma ei saanudki koristada. Ma ei maganud veel; kuulsin, kuidas ta üleval kolistas: tuli koju. Läksin üles talle aset tegema ja kohendasin siit ja sealt — noh, kust tarvis oli. Ta seisis kogu aeg, selg minu poole, ise purjus, ja käsi oli tal taskus, põues. Ta piilus aina, millal ma ära lähen, ja pani äkki karjuma: «Kasi siit välja!» Ma ütlesin muidugi (Peggy

pigistas huuled väarikalt kokku, nii et ma võisin kujutleda tema nägu pealekäratuse ajal), ütlesin, et mul on omad kohustused. «Aga kas sa seda oled näinud?» karjus ta. See tähendab, kas ma tooli olen näinud. Ja ta hakkas tooliga mu pea kohal vehkima. Mis ma pidin tegema? Ta oli meesterahvas ja muidugi minust tugevam. Ma sülitasin ja tegin minekut. Ja kui ta hommikul helistas...»

«Kunas see oli?»

«Kella kaheksa paiku. Ma oleksin minuti pealt meelde jätanud, kui oleksin ette teadnud, mis juhtub. Ja mul oli otsus tehtud, et ma ei lähe. Aetagu mind või minema. Mina tunnen oma tööd. Mind pole põhjust süüdistada, ei ole.»

«Te ei ole süüdi, Peggy!!» ütles komissar. «Ja mis juhtus pärast kella?»

«Veel üks kell. Aga et ülevalt olid kõik varakult ära läinud, siis ma teadsin, kes mind taga nõuab.»

Biche naeratas, kuulates tähelepanelikult viiepuudase kuuma naisesüdame juttu. Mul oli rõõm lugeda sellest kinnitust tema närvide jõule.

Peggy jätkas:

«... hakkas kõlistama mitut moodi, nagu oleks see keegi teine, tema kõlistamine on teada: lühike turr ja turr. Siis laskis pika trilleri, pärast tirtsutas hästi südameliku moega otsa ja lõpuks tuli oma kell — lühike turr. Ma läksin puhvetituppa, ta tuli varsti sinna ja jõi ühe napsi, aga mind ei näinud. Vandus. Nagu ta ära oli läinud, hakkas peremees mind keelitama: «Minge tema juurde, Peggy; ta ähvardab lae sõelapõhjaks lasta,» see tähendab, kukub jälle põmmutama. Ega mind sellega ei ehmata. Meil juhtub hullemaidki asju. Härra komissar mäletab muidugi, kuidas mehhiklased läinud aastal ukse ette barrikaadi ladusid ja kolmekesi kuuele mehele vastu panid...»

«Te olete vapper naine, Peggy,» katkestas teda komissar, «aga see on ammumöödunud asi. Rääkige nüüd sellest praegusest.»

«Jah, ega mina argpüks ei ole, seda ütleb igaüks. Kui minu elu ära rääkida, saaks sellest terve romaani. Nojah, seal Gueux' toas läkski siis põmmutamine lahti. Põrutas muudkui kuule lakke. Eks te vaadake...»

Tõepoolest, lae jäme põiktala nägi välja nii, nagu

oleks teda kogupauk tabanud. Komissar loendas augud ja luges üle ka maast leitud padrunistad; arvud klappisid. Peggy jätkas:

«Ma läksin tema juurde; mitte et mul hirm oleks olnud — mul hakkas temast kahju. Inimene on nii-öelda endast ära. Olin parasjagu õues ja tulin seda treppi mööda, mis värava juurest algab. Nagu üles sain, kuulsin, et mind hõigatakse. Seesama preili; andke andeks, ei tea, mis teie nimi on. Ja ta meeldis mulle otsekohe. Pärast kõiki neid pahandusi nägin ometi inimese nägu. «Kas teie juures peatub kapten Gueux?» nii küsis see neiu. «Missuguses toas ta elab?» Nojah, jälle tema, et ma tast ka lahti ei saa — ja veel niisuguse näoga neiu! Mul oli isegi nagu imelik seda kuulda. Nojah, mis seal ikka! Eks igaüks käi, kus tahab. Ühe nööri peal ripub mitut sorti pesu. Ma juhatasin ta ukseni, koputasin ja astusin kõrvale. Gueux tuli välja. Ta kahvatas äkki, hakkas nagu värisemagi; siis läks punaseks ja ütles: «See olete teie! Teie! Siin!» Ma muudkui seisin. Ta pööras minu poole ja ma hakkasin minema. Jalad tegid ise minekut ja aina kiiremini. Ma mõtlesin, et ta ainult võõraste kuuldes jälle sõimama ja röökima ei hakkaks! Trepil jäin siiski seisma — võib-olla kutsub ja laseb midagi ulatada või tuua — aga seda ei juhtunud. Kuulsin, kuidas Gueux ja preili läksid rõdule ja hakkasid rääkima, aga mida — seda ma ei tea. Muud ei olnud kuulda kui: «Soss-soss-soss.» Noh, ja hommikul on käed-jalad tegemist täis. Igaüks käib, kus tahab. Ma olin all, ja nii umbes poole tunni pärast toodi kirjad maaklerile, kes peatub number ühes; ma läksin viisin need üles, et ukse alt sisse pista; seisatasin, kuulatasin: kõik oli vaikne. Gueux ei kõlistanud. Ja äkki käis pauk. Tema toas. Ja niisugune pauk oli siis see! Mul tuli aga seal ainult naer peale. Helistagu inimese moodi. Nägi ju, et ma koputasin; tähendab, tulen ka niisama. Pealegi võõraste nähes. Siis tuli alumise korruse näitisik ja ütles, et puhvetituba tahab pühkida ja temal pole aega. Noh, kui öelda, siis Lizzy on alati all, peremehe juures; teda saadetakse küll sinna, küll tänna; ja mul tuli muidugi minna. Nagu ma siis üles harja tooma läksin, nii tulid Butler ja see härra ja pärisid jälle Gueux' järele: «Kas ta on kodus?» Südametäiega ütlesin ma seda ja teist — palun vabandust, kui ma midagi

halvasti ütlesin, — näitasin neile ukse kätte ja läksin kähku minema, sest mõtlesin, et kui sa mulle nüüd kõllatad, siis võta teatavaks, et ma pole nagu koer ukse taga passimas, vaid mul on oma töö. Ainult et puhvetituba pühkida mul ei tulnudki, sest mulle jooksis vastu terve kari rahvast. Toodi seda preilit. Ma mõtlesin veel alguses, et hoopis tema toob neid teisi. Garden tuli ka jooksuga, ise näost ära. Ja kui sisse tulime, siis ma nägingi... et Gueux on valmis.»

Märkinud üles tema ülejäänud tähelepanekud, mis puudutasid mitmesuguseid pisi-asju ega lisanud midagi juba öeldule, laskis komissar Peggy minema ja see lahkus, selg ees, ühtelugu niksutades. Kord jõudis minu kätte ja ma võtsin kindlalt nõuks kahtlust niipalju kui võimalik endale tõmmata, olgugi et see oli üpris raske Biche Senieli kinnipidamisega kaasnenud asjaolude tõttu. Pean tunnistama, et ma ei riskinud muidugi millegagi, sest tulin koos Butleriga teenijate nähes, kui Gueux oli juba pikali maas. Kuid lootsin juhtida komissari kahtlusi teise suunda, minu seikluse maile, ja rääkisin komissarile avameelselt sellest, kuidas Gueux oli minuga merel talitanud. Minu sisimast, sellest, millel oli tähendus ainult minu jaoks, sai komissar teada niisama palju kui Brown ja Gueux, see tähendab mitte midagi. Kuna olin nüüd seotud lubadusega, mille andsin Thincrightile, siis vaikisin ka tema agarast osavõtust. Butler kinnitas minu sõnu. Ma vaikisin ka mõnest muudest asjast, näiteks Biche fotost Gueux' kajutis ja kapteni segastest õigustest laevale, soovides koondada sündmusi enda ümber. Ma rääkisin hoolega sõnu vaagides, nii et Biche märgatav pinevus minu juttu kuulates, mida ajendas täiesti mõistetav hirm, osutus ülearuseks. Kui ma lõpetasin otsese avaldusega, et tulin siia Gueux'lt rahuldust nõudma, sai Biche nähtavasti aru, kui väga ma tema pärast kardan, ja silmad tema ripsmete varjus välgatasid tänulikult.

Ammust ajast ülekuulamiste ja laipadega harjunud komissar oli küll flegmaatiline, kuid ometi rabas teda see, mis ma rääkisin endast ja Gueux'st. Olulisemaid tööku küsis ta mitu korda üle, kontrollides mõnda asja Butleri tunnistuste varal. Butler kuulis, et ma jätsin oma jutus mainimata tundmatu naise ilmumise, ja läks samuti sellest vaikides mööda; ilmselt mõistis ta, et mul

on vaikimiseks kaalukad põhjused. Ta muutus väga närviliseks, nii et komissar pidi vahel suunama tema vastuseid või neid lausa välja pressima kaks korda korratud küsimuste abil. Ma ei mõistnud tema ärevust, sest esitasin Butleri osa oma loos temale soodsas valguses, iseloomustades vanemabi käitumist passiivsena ja mõneti isegi tagasihoidvana, kuid võib-olla kartis ta, et talle esitatakse süüdistus teo varjamises. Igatahes hakkas Butler rääkima vähe ja vastumeelselt. Ta vajus norgu ja tõmbus enesesse. Ainult korra võis ta näos näha arusaamatu erksa pinget jälge — nagu siis, kui midagi ootamatult meenub. Kuid seegi hajus, ilma et oleks mingit väljendust leidnud.

Komissari väga tõsine nägu ja paberi hulk, mille ta oli täis kirjutanud, viisid mu arusaamisele, et meie kolm ei pääse keegi areteerimisest. Politsei asemel oleksin ma ise täpselt samuti talitanud. Mu kartused said otsekohe kinnitust.

Komissar tõusis püsti ja ütles:

«Kuulutan kuni asjaolude selgumiseni areteerituiks: tundmatu noore naise, kes keeldus oma nime nimetamast, Thomas Harvey ja Elias Butleri.»

Selsamal hetkel kõlas kummaline hää. Ma ei tundnud seda kohe ära: sedavõrd muutunud, võõra häälega hakkas rääkima Butler. Ta tõusis, ohkas raskelt ja valjusti ning lausus piinliku naeratusega, korrapealt kahvatas:

«Ainult Butleri. Elias Butleri.»

«Mida see tähendab?» küsis komissar.

«Mina tapsin Gueux'!»

XXVIII PEATÜKK

Selle aja peale olid mu tunded juba niivõrd vapustatud ja hõivatud, et isegi areteerimine osutus vaid ühe ja sellesama ebameeldivuse arenduseks, kuid Butleri ülestunnistus tabas tarretunud närve nagu uus kuritegu, mis on toime pandud kõikide nähes. Biche Seniel vaatas mõrvarit, silmad pärani, kulmud kõrgel, ja jälgis sügavas kergendustundes ainiti iga tema liigutust. Komissar siirdus ühest seisundist teise — keerdsõlme juurest tõsi-

asja juurde, et siinsamas tema ees seisab tõeline mõrvar, keda ta oli seni vaid kohtlaseks tunnistajaks pidanud, — ametniku eneseusaldusega, kes paneb igasuguse, ka juhusliku kordamineku oma isiklike võimete arvele.

«Seda võis arvata,» ütles ta nii tähendusrikkalt, et jäi vist ka ise oma sõnu uskuma. «Elias Butler, kes te end tunnistajate juuresolekul süüdi tunnistasite, istuge ja rääkige, kuidas te kuriteo toime panite.»

«Ma otsustasin,» ütles Butler, kui oli pisut kohanenud stseeni raskuspunkti ülekandumisega, mis oli nüüd täielikult temale langenud ja möödapääsmatult vanglaga ähvardas, «ma otsustasin kõik ära rääkida, muidu jääb Gueux' tapmine arusaamatuks. See oli juhus; ma ei tahtnud teda tappa. Vaikisin sellepärast, et lootsin preili tarvis kinnipidamise soodsat lõppu. Aga läks teisiti. Ma nägin, kuidas kahtlustuste ring sulgus süütu inimese ümber. Ta ei andnud seletust, järelikult tuli ta areteerida. See on muidugi õige. Aga ma ei tahtnud näruks jääda. Ja siis tuli öelda. Ma kuulsin, kuidas ta ütles, et loodab kurjategija südametunnistusele. Ma mõtlesin nende sõnade üle järele, kuni te teisi üle kuulasite, ja ei leidnud mingit muud väljapääsu peale selle — et tõusta ja öelda: Gueux' tapsin mina.»

«Täna teid,» lausus Biche osavõtlikult, «te olete aus inimene, ja kui on vaja, siis aitan ma teid.»

«Küllap vist läheb vaja,» vastas Butler rusutult naeratades. «Nojah, eks pea siis kõigest rääkima. Niisil, me saabusime Hel-Hew'sse salakaubaga Dahonist. Neli sada kasti keermestatud raudpolte. Kas soovite näha?»

Ta võttis taskust asja, mille oli vargsi minu käest ära võtnud, ja ulatas komissarile, olles enne mutri maha keeranud.

«Tellitud mahutid,» ütles komissar, kui oli poldi täldist uurinud. «Kes selle nõksu leiutas?»

«Teen teatavaks,» lausus Butler, «et kogu selle asjaga tegeles Gueux. Need olid tema sidemed, mina võtsin operatsioonist osa ainult rahadega. Minu kümne aasta jooksul kõrvalepandud kolmsada viiskümmend naela läksid käiku osamaksuna. Mul ei jäänud muud üle kui Gueux'd lihtsalt uskuda. Ta lubas odavalt osta ja kallilt müüa. Meie arvestuste põhjal võisin ma saada umbkaudu tuhat kakssada naela. Selle nimel tasus riskida. Asjasse olid pühendatud ainult mina, Gueux ja Thinc-

right. Naistel, kes koos meiega siia sõitsid, ei olnud selle lastiga üldse pistmist ja nad ei aimanud midagi. Gueux oli Harvey vastu, sest kahtlustas oma piiritu umbusu tõttu kõiki ja kõike. Ja kui aus olla, siis ega minagi eriti vaimustatud polnud, sest igal juhul tunned ennast kindlamini, kui kõrvalisi isikuid ei ole. Pärast skandaali, millest te juba kuulsite — kui mees jäeti paati viiekümne miili kaugusel Dahonist, vaatamata minu keelitustele, tõsine vahelesegamine aga oleks tähendanud kõigest ilmajäämist, sest maruhoos oli Gueux võimeline ka avalikuks riisumiseks, — hakkas mulle sõidu viimastel päevadel tunduma, et kapten kavatses mööda hiilida tulude ausast jaotamisest. Ta kurtis, et oopium oli kaks korda rohkem maksuma läinud, kui tema oli arvestanud, ja et ta oli Dahonis kuulnud hindade langemisest, mistõttu vaheltkasu võib oodatust tunduvalt väiksemaks osutuda. Sellisel moel valmistas kapten pinda ette ja tegi mu meele üsna ärevaks. Thincrightile oli pikema jututa lubatud viiskümmend naela ja ta oli rahulik, uskudes arvatavasti, et nuhib kõik välja ja saab, mis tahab, hoopis suuremas ulatuses, kui loodab Gueux. Ma ei rääkinud nendega, tahtsin ära oodata, mis juhtub Hel-Hew's. Pealegi rippus meie pea kohal veel see lugu Harvey'ga, millest lootsime pääseda, jäädes siia mitte kauemaks kui kaheks päevaks, et minna siis Saint Hubert'i või kaugemalegi ja seal ära oodata, kuni asi vaibub. Nojah, aga enne kõike pidime oopiumi ära müüma.

Gueux kinnitas, et läbirääkimised agendiga raudpoltide müümise asjus toimuvad minu juuresolekul, aga kui me päralt olime jõudnud, korraldas ta muidugi kõik oma suva järgi. Ta laskis jalga, niipea kui olime otsad kinnitanud, ja saabus lõbusana, kuigi püüdis teha murelikku nägu. Ning näitas raha.

«See on kõik, mis mul õnnestus saada,» ütles ta mulle. «Ainult kolm tuhat viissada. Kauba hind on langenud ja meie äriagendid soovitasid mul kas oodata müügitingimuste paranemist või loovutada need tuhat ükssada kilogrammi kolme tuhande viiesaja naela eest.»

Minu päralt oli niisiis, vastavalt minu ja tema rahade suhetele — kusjuures ta väitis, et poldid läksid talle maksuma kolm gini sada —, mingi kontrollimata jääk. Nõudsin oma osa välja, sain kolmesaja viiekümne eest

viissada, ja meie vahel toimus sõnavahetus. Kuna mul polnud aga võimalik midagi tõestada, läksin eile ühe mehe juurde, kes neid asju teab — tema nime ma nimetama ei hakka —, ja sain temalt teada, et meie laadungit ei võidud müüa vähema kui viie tuhande eest, et hind püsib kindlalt.

Pidasime aru, kuidas Gueux'd vahele võtta, ja mu tuttav viis mu ühte lattu ning pani kontori kõrvale õhukese laudseina taha istuma, nii et võisin juttu kuulda. Mees, keda ma vaheseina tagant ei näinud, palkus mu tuttavale, kes tegi näo, nagu oleks tal kaup, otsekohe neli ja pool naela kilo eest, ja kui läks tingimiseks, tõstis hinda viie ja isegi viie ning veerandi naelani. Nüüd mulle aitas. Tegin tuttavale teene eest välja ja läksin laevale, aga kuna Gueux oli juba hotelli kolinud, et lõbusat elu elama hakata, siis tulin siia, kuid ei leidnud teda eest. Käisin öhtul veel kord, ja teist ja kolmandat korda, kuid ikka tagajärjetult. Lõpuks tulin täna hommikul kella kümne paiku, läksin õuetrepist üles, ilma et mulle keegi vastu oleks juhtunud, ja koputasin Gueux' uksele. Keegi ei vastanud, ma katsusin ukselinki, nägin, et uks pole lukus, ja astusin sisse. Võib-olla oli Gueux parasjagu all Peggy peale kaebamas.

Igal juhul olin ma üksinda toas, tundsin piinlikkust ega teadnud, kas jääda ootama või minna kapteni otsima. Äkitselt kuulsin Gueux' samme ja tema hää ütle:

«Ta peab otsekohe tulema.»

Kuna ma olin mitu päeva pingeliselt oopiumi müümisele mõelnud, siis uskusin, et Gueux' sõnad käivad ühe vanema daami kohta, kellega ta neid asju aias. Vaevalt võis oodata paremat juhust kõike teada saada. Taipasin silmapilk, kui kasulik see mulle on, ronisin kähku kappi, mis seisab ukse kõrval; panin kapiukse seestpoolt kinni ja otsustasin kõigeks valmis olla. Täiendasin oma plaani juba kapis seistes. Plaan ise oli väga lihtne: kuulata ära, mida Gueux vahetalitajast daamiga arutab, jätta meelde täpsed arvud, kui neid peaks mainitama, ja soodsal hetkel välja tulla. Muud mul üle ei jäänud. Gueux tuli sisse ja virutas ukse kinni. Ta tormas toas edasi-tagasi ja pomises:

«Küll ma teile näitan! Te tunnete mind halvasti, lojused.»

Mõnda aega valitses vaikus. Gueux, nagu ma läbi prao nägin, seisis mõttes ja ümises laulda, siis ohkas ja ütles:

«Neetud elu!»

Siis koputas keegi uksele, ta sööstis seda avama ja hüüatas:

«Kuidas?! Kas see on võimalik?! Astuge ometi rutem sisse ja tehke mulle selgeks, et ma ei näe und!»

Ma räägin preilist, kes siin istub. Ta keeldus sisse astumast ja teatas, et on tulnud kokku leppima läbirääkimiste paiga suhtes; mis läbirääkimised need olid, pole mul õigust öelda.»

Butler jäi vait, andes komissarile võimaluse sellest punktist mööda minna kas küsimusega, mis sai edasi, või selgituse nõudmisega Bichelt, kes kohe ütleski:

«Nüüd pole mul enam põhjust oma nime varjata. Ma olen Biche Seniel. Tulin Gueux' juurde arutama, kus on võimalik temaga kokku saada laeva «Lainetel tõtataja» väljaostmise asjus. See laev kuulub minu isale. Üksikasjadest räägin hiljem.»

«Ma näen juba,» ütles komissar pisut kiirustades, millest võis järeldada neiule soodsat otsust, «et teid kuulatakse üle kui tunnistajat.»

Butler jätkas:

«Ta keeldus sisse astumast ja ma kuulsin, kuidas Gueux räägib koridoris, saades üsna vaikseid vastuseid. Ma ei tea, kui palju aega möödus. Olin tige selle peale, et olin ilmaaegu kappi pugunud, kuid ei saanud enne välja tulla, kui tuba ja koridor tühjaks jäävad. Isegi kui Gueux oleks ukse lukku pannud, oleks välistrepp, mis asus otse akna all, ikka minu käsutuses olnud. See lohutas mind mõnevõrra.

Kuni ma sedamoodi aru pidasin, tuli Gueux koos daamiga tuppa ja nende jutuaamine jätkus. Eks preili jutusta ise, mis nende vahel toimus. Ma tundsin end nii näruselt, et unustasin rahagi. Kaks korda olin kapist välja kargamas, et sellele nurjatusele lõppu teha. Gueux tormas ukse juurde ja keeras selle lukku. Kui preili astus aknalauale ja hüppas alla, trepile, mida ma läbi oma prao nägin, ütles Gueux: «Oh, mis piin! Parema juba surra!» Alatu mõte sundis mind avalikult kapist

välja astuma. Panin lootuse selle peale, et ta on segaduses ja löödud. Olin valmis šantažeerima ega kartnud kallaletungi, sest mul oli revolver kaasas.

Gueux leidis surma kiiremini, kui mina kapist välja sain. Kui ta mind nägi — küllap ma olin ka ähmis ja kahvatu —, jooksis ta esiteks nurka ja siis tormas mulle kallale nagu seinast tagasipõrganud pall. Ta ei küsinud mingeid seletusi. Ta nagu oli pisaratest märg, ta karjatas: «Tapan nagu koera!» ja haaras lauvalt revolvr. Nii ma oleksingi otsa leidnud. Tema metsik rõõm, et saab otsekohe arveid õiendada, haaras ka minu. Karjatasin nagu temagi ja nägin äkki tema otsaesist. Ma ei tea, kas see ainult tundub mulle nii või kuulsin ma seda kunagi tõesti — mulle meenusid kummalised sõnad: «Ta saab kuuli pähe...» ja lastes liikus mu käsi ilma sihtimata nagu magneti jõul täpselt sinna, kuhu tarvis. Ma ei kuulnud lasku. Gueux pillas revolvr käest, vajus kokku ja vangutas pead siia-sinna. Siis haaras ta lauast kinni, libises allapoole ja kukkus pikali. Mõnda aega ei suutnud ma paigast liikuda; ometi pidin ära minema. Tegin ukse lahti ja jooksin kikkivarvul trepi poole, pehjatades kogu aeg, et mul käest kinni kahmatakse või mind hõlgatakse. Kuid täpselt nagu tulleski ei kohanud ma jälle ühtegi hingelist ja olin uuesti tänaval. Umbes minut aega asutasin ma end minema ja keerasin samas jälle tagasi, kaheldes, kas see, mis juhtus, juhtus ikka tõesti. Kõrvus ja südames oli siisugune mürin, nagu oleksin ma rõõbaste vahel, kihutava rongi all. Viimane kui hää kisendas, kõik oli kohutav ja pimestas silmi. Siis nägin ma Harvey't ja tundsin suurt rõõmu, kuigi ma päris südamest rõõmustada ei saanud. Mõtted tulid äkki ja olid väga selged. Nii näiteks, kui ma kuulsin, et Harvey on teel Gueux' poole, küpses minus siimapilk otsus, et kui minu suhtes ongi mingeid mulle teadmata kahtlusi, siis on kõige õigem kohe praegu koos Harvey'ga sisse minna. Arvasin, et preili on juba kaugel. Sihukest pööret, mille see õnnetu lugu võttis, ei tulnud mul mitte pähegi. Meeles mõlkus ainult üks mõte: «Ma tulin ja nägin, ja olen siisama vapustatud nagu teisedki.» Kuni ma siin istusin, lõi mul nagu pea klaariks, ja selle pärast ma ei saanudki enam rääkimata olla.»

Nende sõnadega oli Butleri tunnistus lõppenud ja selle kajagi vaibunud. Ta tõusis aina püsti ja istus jälle,

«Andke oma käsi, Butler,» ütles Biche. Ta võttis Butleri käe, kui see raskena ja aeglaselt tuli, ja raputas seda korra kõvasti. «Ka teie pole süüdi, ja kui olitegi, siis nüüd enam ei ole.» Ta pöördus komissari poole. «Nüüd pean mina rääkima.»

«Kas soovite teha oma tunnistuse nelja silma all?»

«Ainult nii.»

«Elias Butler, te olete areteeritud. Thomas Harvey, te olete vaba ja peate kohtu kutsel tunnistajana kohale tulema.»

Politseinikud, kelle sealolek alles nüüd märgatavaks muutus, viisid Butleri ära. Ma väljusin, kui olin Bichega kokku leppinud, et ootan teda sõidukis. Läksin läbi koridori, mis oli nii tühi hommikul ja nüüd täis kiilutud ümberkaudsete tänavate viimasest kui praost kokku jooksnud rahvast, keda ükski vägi laiali ajada ei suutnud, ja suundusin läbi puhvetitoa tänavale. Sealsamas lähedal seisis voorimees, võtsin selle ja jäin Bichet ootama, täiendades kujutlusvõime abil Butleri nappe sõnu — neid, mis hargnesid nüüd tunnistuseks, küllalt raskeks naisele, ja iseäranis neiule. Kuid ma tundsin teda juba veidi ja ei suutnud ette kujutada, et see tunnistus võiks olla teistsugune kui need naisekäte liigutused, mida me näeme tänavalt, kui nad avavad akna hommikuvärskesse aeda.

XXIX PEATÜKK

Ootasin peaaegu terve tunni. Alalõpmata ringi vaadates või sõidukist kõnniteele astudes olin vallatud vaid ühestainsast kinnismõttest: «Teda ei ole veel.» Ootamine väsitask mind rohkem kui miski muu selles sünges loos. Lõpuks nägin Bichet. Ta tuli rutates ja noogutas mulle rõõmsalt, kui oli mind märganud. Aitasin ta istuma ja küsisin, kas ta soovib üksinda koju sõita.

«Jah ja ei; olen küll väsinud, kuid räägime sõidu ajal. Ma ei kutsu teid praegu, sest olen väga ära vaevatud.»

Ta oli kahvatu ja tusane. Sõitsime mõne minuti vaikides, siis hakkas Biche rääkima Gueux'st.

«Ta pani ukse lukku. Toimus stseen, mida ma püüan unustada. Ma ei ehmunud, kuid olin nii vihane, et oleksin võinud ta ise tappa, kui mul oleks relv olnud. Ta haaras mu käte vahele ja püüdis vististi suudelda. Kui ma enda lahti tõmbasin ja akna juurde jooksin, siis nägin, kuidas temast lahti saada. Akna all oli trepp ja ma hüppasin selle mademele. Küll on hea, et ka teie sinna tulite!»

«Paraku ei saanud ma teid kuidagi aidata!»

«Aitab sellest, et te seal olite. Pealegi püüdsite te kui mitte ennast süüdistada, siis vähemalt kahtlusi äratada. Olen teile väga tänulik, Harvey. Kas te tulete õhtul meile? Ma ütlen kohe, millal me kohtume. Arvan, et see võiks olla kell seitse. Tahan teid näha ja teiega rääkida. Mida te ütlete laeva kohta?»

«Vaevalt on võimalik, et «Lainetel tõttaja» teile lähemas tulevikus üle antakse,» vastasin ma, «sest tõenäoliselt kuulatakse üle kogu meeskond, Thincright, ja laeva ei lasta enne sadamast välja, kui sadamakohus tuvastab Senielide õigused, selleks aga on vaja Browniga ühendusse astuda.»

«Ma ei mõista,» ütles Biche mõttessevajunult, «millest tuli see nii hirmuäratav ja nii räpane vastuolu. Seda laeva ehitati armastusega. Ta sündis hoolet ja tähelepanust. Ta oli puhas. Vaevalt on võimalik unustada tema langemist, neid lugusid, mis toimusid tema pardal ja lõppesid kolme inimese — Gueux', Butleri ja Thincrighti hukkumisega; ka see viimane areteeritakse muidugi.»

«Kas olite väga kohkunud?»

«Ei. Kuid oli raske näha surnuna meest, kes alles mõni hetk tagasi rääkis nagu sonides ja oli arvatavasti siiras. Oleme peaaegu päral, sest sellesama nurga taga vasakul ongi maja, kus ma elan.»

Peatasin sõiduki vana kivivärava ees, mille taga keset õue oli maja, ja jätsin hüvasti. Neiu läks kärmesti sisse, ma saatsin teda pilguga. Ta vaatas tagasi, seisatas ja silmitses mind eemalt, kuid ei naeratanud. Tegi siis ebamäärase väsinud käeliigutuse ja kadus puude vahele; mina sõitsin võorastemajja.

Kell oli juba kaks. Mind võttis vastu Cooke, kes päevavalguse käes näis üsna loid. Tema näojumel oli vähe ühist eelmise öö roosa säruga. Ta oli kas mures või

teadmata põhjusel pahane. Cooke teatas, et mu asjad on ära toodud. Ja tõepoolest, siin nad olid, kõik korralikult reas, kiri kohvrikaane vahel. Tegin ümbriku lahti — kiri oli Daisylt. Tütarlaps kirjutas, et «Vaeras» asub tagasiteele ülehommene, et ta loodab minuga hüvasti jätta, tänab raamatute eest ja palub veel kord andestust eilse tembu pärast. «Aga see oli naljakas,» seisis lõpus. «Tähendab, te nägite veel üht samasugust kleiti nagu minu oma. Tahtsin olla kombekas, aga ei suuda. Olen hirmus uudishimulik. Mul on teile väga palju rääkida.»

Kuigi olin tulvil Bichet, varjutas mu suhtumist temasse ärevuse ja läbielatud hingevapustuse uduvine, mida võis hajutada ainult tavalise elu jätkuv kulg, ja seepärast mõjus Daisy lihtne armas kiri nagu tema naeratus. Ma otsekui kuulsin taas tema kõlavat, innukat häält, milles kajastus meeleolu iga kõikumine. Otsustasin järgmisel hommikul «Vaerale» minna. Vahepeal aga oli Cooke'i seisund hakanud mind häirima, sest ta vaikis mornilt ja näris küüsi — harjumus, mida ma vihkan. Meie pilgud kohtusid ja me silmitsesime teineteist üsna hulk aega, kuni Cooke rusuvast silmapilgust üle sai sügava ohke ja vanakurja mainimisega. Avaldasin kaastunnet ja sain teada, et tal on neurasteeniahoog.

«See, mis ma teile enda iseloomustuseks rääkisin, on kõik õige,» ütles Cooke, maruliselt tikutoosi lammutades, «ma mõtlen seda, et olen tagarääkija, veendunud tagarääkija, sündinud tagarääkija, lõppude lõpuks tagarääkija, kes leiab asjas esteetilist naudingut. Aga ma olen ka neurasteenik. Hommikueine aegu tuli juttu pähklitest. Ühel mehel olid ussid kogu saagi hävitanud. Ja mis siis, kui see oleks juhtunud minuga? Minu aidad! Minu oivalised pähklid! Ma ei suuda kujutleda ussi pähkli valges südames — ussi, kes sünnitab tolmu, kibedust, tühjust. Mul hakkas kurb ja ma pean koju sõitma, et järele vaadata, kas mu pähklid on ilusad. Mulle ei anna rahu mõte, et võib-olla söövad neid ussid.»

Avaldasin lootust, et see läheb tal ehk õhtuks üle, kui karneval rahvahulga, muusika, lillede ja naljade keerises taas pidumõllu alustab, kuid Cooke muutus filosoofiliseks.

«Ma näen asju sünges valguses,» ütles ta tuba mööda

marssides, käed selja taga ja pilk põrandat puurimas. «Minu kujutlusse kerkib niisugune pilt. Pimeduses paiknevad heledasti valgustatud sõõrid ja nende vahel on — must vari. Varjust tormavad heleda valguse poole rõõmsameelsed lollid. Need sõõrid on lõksud. Seal on reas toolid, lambid põlevad, muusika mängib — ja palju ilusaid naisi. Kauge valss kutsub teid painduvat pihta embama. Piht piha järel, käsi käe järel täidavad sõõri hõiskava, hurmava pöörisena. Tantsijate jalge all süttivad tulikirjad; seal on öeldud: «Armastus surmani!» — «Sa oled mu mees ja mina su naine!» — «Armastan ja kannatan ja usun ilmvõimatut õnne!» — «Elu on nii kaunis!» — «Andume lõbule ja läheme homme käsikäes edasi, üheskoos viimse tunnini!» Kuni see toimub, võib varjus vaevu seletada nendesamade lollide siluette, see tähendab nende teisikuid. On mööda läinud, ütleme, kümme aastat. Ma kuulen seal haigutamist ja söömu, näen argipäeva kui hauakivi, etteheiteid ja näaklemist, salajasi madalaid arvestusi, muretsemist laste pärast, kes ennast põrandale viskavad ja jalgu vastu maad peksavad asjatus protestis samasuguse saatuse vastu, mida nad ette aimavad, nähes kunagi teineteist jumaldanud vanemate hapult kahtlustavaid nägusid. Naine mõtleb teisele — see läks just nüüdsama akna alt mööda. «Kunagi olin ma vaba,» mõtleb mees, «ja mulle meeldis hullupööra valssi tantsida...» Muide, katkestas Cooke äkki omaenda jutu, astudes veidi eemale ja tõmmates õhku sõõrmeisse nagu raba servale jooksnud koer, «kas te olete kuulnud midagi näitlejatar Flora Salier'st? Väike naine, tuli siia San Riolist? Hoo, ma räägin teile! Teda peab üleval Champs, matusebüroo omanik. Originaalitseja Champs võitis Flora südame sellega, et kinkis talle vaimustava sametkirstukese, mis oli täis kõikvõimalikku kullassepakraami. Tema naine sai sellest teada. Ja siis...»

Veendusin, et Cooke on tööpoolest tagarääkija, ja päästsin end loo üksikasjade kuulamisest lihtsalt sel moel, et võtsin kaabu ja hakkasin minema, vabandades end edasilükkamatute asjaõiendustega, kuid Cooke tuli minuga koridori ja karjus mulle järele kosunud häälele:

«Ma räägin, kui te tagasi tulete! Siis oli veel üks lugu, mis... Soovin edu!»

Lahkusin sügavalt mõjutatuna tema valjust vilista-

misest, mis ilmutas neurasteenia täielikku lüüasamist. Mu eesmärk oli näha Daisyt, seda homse peale edasi lükkamata, kuid pean tunnistama, et võtsin käigu kohe ette ainult sellepärast, et ei suutnud ega tahtnud kuulata Cooke'i vatramist pärast pilti, mida olin näinud hommikul sadamavõõrastemajas.

XXX PEATÜKK

Läksin välja ja jäin istuma restorani, mille akendest paistis mereviirg katuste kohal. Mulle toodi toitu ja veini. Kuulun inimeste hulka, kellel on hea tunnetemälu, ja Daisyle mõeldes mäletasin ma ahistavat piinlikkust — eile, kui ma jahmatuses tal minna olin lasknud, kurvana oma väikese nalja ebaõnnestumise üle. Kas polnud ma puudutanud midagi selles hellameelses armsas tütarlapses? Mul oli kurb peljata, et ta nähtavasti mõtles minu peale rohkem, kui oli tarvis tema ja minu olukorras. Pärast einet otsisin ma üles «Vaera», mis seisis, nagu Daisy oli kirjutanud, tollihoone lähedal, ahter kai poole, samasuguste väikeste, tihedalt külge külge vastu surutud kuunarite pikas ravis.

Nägin Bolti, kes värvis kambüüsi, istudes selle katusel, ja küsisin, kas kedagi on kodus.

«Ainult Daisy,» ütles madrus. «Proctor ja Tobbogan on teie asjus linnas, politsei kutsus nad välja. Teised läksid nendega kaasa. Ma tean juba kõike,» lisas ta. «Tähelepanuväärt sündmus! Vähemalt on teil see mure kaelast ära. Ta on all.»

Läksin trepist alla, laeva sisemusse. Seal oli neli ust; teadmata, millisele koputada, jäin ma seisma.

«Olete see teie, Bolt?» kuulsin ma tütarlapse häält. «Kes seal on? Tulge sisse!» ütles ta, kui oli viivu vaikunud.

Koputasin hääle peale; kajut asus trepi vastas, ma polnud seal kordagi käinud.

«Uks pole lukus!» hüüdis tütarlaps.

Astusin sisse ja leidsin end väikesest ruumist, kus paremat kätt oli rippuva linaga varjatud koiku. Daisy istus koiku ja laua vahel. Ta oli riides ja hoolega kammitud, seljas oli tal seesama musliinkleit mis eilegi, ta

vaatas mulle otsa ja lõi üleni õhetama. Mina nägin mõnevõrra teistsugust Daisyt: ta ei naernud, ei hõpanud tormakalt püsti, tema pilk oli lahke ja kinnine. Laual lebas avatud raamat.

«Ma teadsin, et te tulete,» ütles tütarlaps. «Ja meie sõidame homme ära. Täna hommikul lõpetasime loomise nii vara, et ma ei saanud välja magada, ja eile jäin ka hilja magama. Ka teie olete väsinud, teie välja nägemine pole sugugi hiilgav. Kas te nägite tapetud kaptenit?»

Võtsin istet ja rääkisin talle, kuidas mina ja mõrvakoos tuppastusime, kuid ei maininud poole sõnagagi Bichet. Daisy kuulas vaikides, sõrm hüpitamas avatud raamatu lehte.

«Kas teil oli hirm?» küsis Daisy, kui olin jutu lõpetanud. «Ma kujutan ette — kui õudne!»

«See on alles nii värske,» vastasin ma, tahtmatult naeratades, sest silmasin nurgas rippuvat kollast, pruunide narmastega kleiti, «et mul on raske oma tundmustest rääkida. Kuid õudus... see oli väline õudus. Tõelist õudust minu meelest ei olnud.»

«Miks, miks te naeratasite?!» hüüatas Daisy, kui oli märganud, et ma vaatan kleiti. «Teile tuli meelde? Oh, kui rabatud te olite! Ma andsin sõna, et ma enam iialgi niimoodi nalja ei tee. Olen lihtsalt rumal. Loodan, et andsite mulle andeks?»

«Kuidas saab teie peale pahane olla?» vastasin ma siiralt. «Ei, ma ei olnud pahane. Ma tundsin ennast ise süüdlasena, kuigi on raske öelda, mispärast. Aga te saate aru.»

«Ma saan aru,» vastas tütarlaps, «ja ma olen alati teadnud, et te olete hea. Kuid seda tasub rääkida. Te kuulake.»

Ta peitis näo kätte ja istus nii, pea kummargil, kusjuures ma märkasin, et ta sõrmed on harevil ja pilk nende vahelt tähelepanelik, kuid pisut nukker ja mõtlik. Siis võttis Daisy käed näo eest, millel mängles nüüd tema võrratu naeratus, ja pajatas oma seiklustest. Selgus, et Tobbogan oli kuskil müüri ääres varikatuse all leidnud ruletilaua ja mängurite kamba.

«Esiteks,» ütles tütarlaps, kusjuures ta nägu kurtis väga väljendusrikkalt, «lubas ta mulle, et teeb ainult kolm panust, ja siis me läheme kuhugi, kus tantsitakse,

lõbutseme ja sööme; aga kui tal vedama hakkas — ja tal vedas eile vägevasti —, ei saanud ta enam järele jätta. Lugu lõppes sellega, et ma lubasin talle pool tundi ja tema pani mu sealsamas lähedal kohvikusse istuma, kus ma sain klaasitäie šokolaadi eest nii palju komplimente kuulda, et see šokolaad oli selge piin. Kas polnud julm mind sellisel õhtul üksinda jätta — mina tahtsin ju ka lõbutseada, eks ole? Ma istusin seal pool tundi, siis tulin jälle ja püüdsin Tobbogani ära viia, kuid teda oli lausa hale vaadata. Ta võitis aina. Ja rääkis niisugust juttu, et ei jäänud muud üle kui käega lüüa. Ma ei saanud ometi öö läbi oodata. Lõpuks hakkasid kõik ümberringi naerma ja tal läksid meelekohad punaseks. See oli halb märk. «Daisy, mine koju,» ütles ta, anudes mind pilguga. «Sa näed, kuidas mul veab. See on puha sinu jaoks!» Sel silmapilgul nägin ma äkki üht väga selget kujutluspilti. Ma kujutlen vahel asju nii elavalt, et ma justkui tegutsen ja näen päriselt kõike, mida ma kujutlen. Ma kujutlesin, et kõnnin üksinda igasugustel valgustatud tänavatel ja kohtan kuskil teid. Otsustasin Tobbogani karistada, tegin südame kõvaks ja hakkasin tasahilju sellest kohast aina kaugemale minema, siis tuli mul mõttesse, et see pole ju minu poolt üldse mitte kuritegu, ja mul polnudki enam meeles muud kui ainult: «Rutem, rutem, rutem!» Sihuke julgus tuleb mulle harva peale. Ma läksin ja lasksin silmadel ringi käia — et missugust maski osta. Nägin siis äri ja lahtist ust ning passisin seal üht-teist selga, kuid ühestki asjast ei käinud jõud üle, lõpuks ulatas poepidaja selle kleidi ja ütles, et võib selle odavalt ära anda. Neid kleite oli kaks. Esimene oli juba müüdud — nagu te kellegi teise varal vist ise veenduda võisite,» pistis Daisy vahele. «Ei, ma ei taha midagi teada! Mul lihtsalt ei vedanud. Pidi see ka nii minema! Hirmus kohe, kui järele mõelda. Siis ma müldugi ei teadnud veel midagi ja olin väga rahul. Sealt-samast ostsin ma ka poolmaski, ja selle kleidi, mis mul praegu seljas on, jätsin sinna. Ma ütlen teile, et ma olin päris segi. Siis — siuh-sauh, siia-sinna, tuli jalga-dele valu anda, sest mulle hakati külge lööma. Oi-oi! Ma jooksin nagu uiskudel. Kui jõudsin tolele platsile, olin ma juba pisut väsinud ja maha jahtunud — ja siis nägin äkki teid. Te seisite ja vaatasite kuju. Aga mis

ma valetan? Olin siis juba teatris ära käinud ja seda pattu teinud, et kolm väikest tantsu tantsinud. Ühesõnaga — ei sel võrukaelal jäänud midagi tegemata!» Daisy naeris. «Kui üks, siis üks. Nojah, kui olin oma agarate austajate käest plehku pannud, siis, nagu ma ütlesin, nägin teid ja üks naisterahvas osutas mulle teene. Te teate, missuguse. Läksin tagasi ja hakkasin kujutlema, mis te mulle ütlete. Ja-ja-jaa... see läks viltu. Ma sain enda peale nii kurjaks, et läksin jalamaid minema, otsisin üles võõrastemaja, kus meie mehed kooris laulsid — nii ärasäetud olid nad juba —, ja tekitasin sensatsiooni. Aitäh Proctorile: ta sai Tobbogani peale väga pahaseks ja laskis madrustel mu kohe «Vaerale» saata. Ja kujutage ette — Tobbogan tuli alles hommiku eel. Jah, ta oli võitnud. Võtta saime siis mõlemad, mina ja tema. Aga nüüd me oleme ära leppinud.»

«Armas Daisy,» ütlesin ma — tema tehtult lõbus jutustus liigutas mind rohkem, kui ma oskasin arvata —, «ma tuln teiega hüvasti jätma. Kui me kohtume — ja me peame kohtuma — siis oleme sõbrad. Te ei saa panna mind unustama teie osavõtlikkust.»

«Ei kunagi,» ütles ta tähtsalt. «Ka teie olite minu vastu väga hea. Te olete niisugune...»

«Missugune?»

«Te olete hea.»

Üles tõustes pillasin kaabu maha ja Daisy ruttas seda üles võtma. Jõudsin temast ette ja meie käed kohtusid kaabut hoides.

«Milleks seda,» ütlesin ma pehmelt. «Ma saan ise, Jumalaga, Daisy!»

Tõstsin tema käe kaabult oma paremasse kätte ja surusin tugevasti. Uduse pilguga vaatas ta mulle avalt ja valjult silmi, nõjatus siis ootamatult minu vastu ja haaras minust kõvasti kinni, üleni värisedes.

See, mis polnud mulle selge, sai nüüd selgeks. Valus heldimuses sellest lapselikust puhangust kergitasin ma tema lõuga, et näha jonnakalt peitupugenud nägu, vaatasin tema niiskeisse, meeleheitlikesse silmadesse, ja mul polnud südant end naljaga päästa.

«Daisy!» ütlesin ma. «Daisy!»

«Jah, Daisy; ja mis veel?» sosistas ta.

«Te olete kihlatud.»

«Jumal hoidku, ma tean seda! Mingi siis rutem ära!»

«Te ei pea,» jätkasin ma, «ei pea...»

«Jah. Ja mis nüüd teha?»

«Te olete õnnetu?»

«Oh, ma ei tea! Mingi ära!»

Ta lükkas mind ühe käega eemale ja teisega hoidis kõvasti kinni. Panin ta istuma, ta alistus, nagu kahvatu ja häbistatud; oma viimast pilku püüdis ta leevendada naeratusena. Ma ei suutnud seda taluda, suudlesin õuduses ta kätt ja läksin kiiresti välja. Üleval nägin ma Tobbogani ja Proctorit laevale tulemas. Proctor vaatas mulle teraselt ja kurvalt otsa.

«Käisite meid vaatamas,» ütles ta. «Me tuleme uuri ja juurest. Lähme tagasi, ma räägin teile. Lugu löi laineid. Teie kolmas vaenlane Thincright on juba vahi alla võetud, madrused on ka vahi all, peaaegu kõik. Miks teil minekuga nii kiire on?»

«Mul on tegemist,» vastasin ma, «mul on nii palju tegemist, et mul tõesti pole praegu ühtegi vaba silmapilku. Loodan, et astute minu poole sisse.» Ma andsin aadressi. «Mul oleks rõõm teid näha.»

«Seda ei saa ma lubada.» Proctor vaatas silmi vidutades merele ja mõtles. «Aga kui te olete vaba kell... Tõsi küll,» lisas ta kohmetu näoga, «ega mingeid erilisi üksikasju polnud. Ja hommikul asume me teele.»

Kuni me rääkisime, seisis Tobbogan, nagu ära pööratud, ja vaatas kõrvale; ta oli mossis. Tema varjamatu vaen, mida ta nii naiivselt ja jämedalt väljendas, mind otsekui ette hukka mõistes, tegi mu pahaseks ja ma ütlesin:

«Tobbogan, ma tahan teie kätt suruda ja teid tänada.»

«Ma ei tea, kas seda on vaja,» ütles ta vastumeelselt, püüdes sundida end mulle otsa vaatama. «Mul on selles suhtes oma arvamus.»

Saabus vaikus, nii paljuütlev, et polnud mõtet seda tarbetute seletustega häirida. Mul oli nüüd veel raskem.

«Jumalaga, Proctor,» ütlesin ma kiprile, pigistades tema mõlemaid käsi, mis vastasid mulle ilmses kergendustundes ebameeldiva stseeni lõppemise üle. Tobbogan liikus paigast ja läks minema, ilma et oleks tagasi vaadanud. «Jumalaga. Ma jätsin nüüdsama ka

Daisyga hüvasti. Viin kaasa kõige soojema mälestuse teist mõlemast ja tänan veel kord päästmise eest.»

«Teie jutt on imelik,» vastas Proctor. «Kas siis säherduse asja eest tänatakse? Mul on alati rõõm inimest aidata. Sülitage Tobbogani peale. Ta ei tea isegi, mida ta räägib.»

«Jah, ta ei tea, mida ta räägib.»

«Noh, näete nüüd!» Arvatavasti oli Proctoril siiski olnud kahtlusi, sest mu vastus näis talle üsna meeldivat. «Inimesed kohtuvad ja lähevad jälle laiali. Eks ole nii?»

«Täpselt nii.»

Surusin veel kord ta kätt ja hakkasin minema. Bolt jooksis mulle järele.

«Minuga läks teil meelest äragi hüvasti jätta,» ütles ta lõbusalt, pühkides värviga määrdunud kätt põlve vastu. Käesurumise rituaali lõpetades lisas ta: «Andke andeks, aga ma sain aru, et teil pole tuju just suurem asi. Või veel — niisugused sündmused! Jumalaga, soovin kõike head!»

Ta lehvitas mütsi ja lippas tagasi.

Läksin minema sihitult lonkides nagu pagendatu, ma ei seadnud oma samme kuhugi, olin tujust ära ja masendatud. Daisys nägin olevust, kellele ma vähem kui kellegi teisele maailmas oleksin tahtnud liiga teha. Meenutasin, kas mu suust polnud kogemata pudenenud sõnu, mille üle tütarlapsed nii tähtsalt mõtisklevad. Ta meeldis mulle nagu sooja tuule paitus näol; mulle tundus, et ta oleks võinud tulla ministrite nõupidamisele, pärides neilt lahkelt, ega ta ei sega neid kirjutamast. Kuid peale teadmise, et maailm laseb aeg-ajalt hulkuma lapsi, ilma et oleks vaevunud nende särgisliku kohendama, ja nii nad uudistavadki meid pelglik-pühalikult, särgisaba suus, — polnud mu tunnetes selle neiu vastu midagi keskendunut või kuuma, mis oleks võinud väljendust leida mu tahte ja mälu kiuste. Ma lootsin, et tema puhang on juhuslik ja et ta naerab seda meenutades ka ise, kui algab päevade tavaline kulg. Kuid ma olin talle tänulik usalduse eest, mida ilmutas see mind kohmetuma pannud meeletu sööst igatsuse tõelise, tulise südametukse järele.

Olin sünge ja väsinud; tüdisin käimast mööda alles

tühje tänavaid ja läksin hotelli ümber riietuma. Cooke oli lahkunud. Lauale oli ta jätnud kirja, kus olid loetletud täna õhtul külastamist väärivad paigad ja öeldud, et teda ennast võib leida mälestussamba juurest sellesama laua tagant. Mul oli varuks terve tund ja ma veetsin selle aja kasulikult, kirjutades Filâtre'ile lühidalt sündmustest Hel-Hew's. Siis läksin välja, viskasin kirja postkasti ja olin kell seitse, pärast päikese-loomangut, Biche Senieli juures.

XXXI PEATÜKK

Leidsin võõrastetoas eest Biche ja Bothwelli. Bichet nähes muutusin ma jälle rahulikuks. Mulle piisas sellest, et võisin teda näha ja temaga rääkida. Neiu oli talitsetult elevil, Bothwell murelik ja pingul.

«Mul õnnestus üsna palju ära teha,» ütles ta. «Käisin uuri ja juures ja ta lubas, et Biche jäetakse asjast kõrvale selles mõttes, et tema nimi ei satu ajalehtedesse ja tal ei tarvitse isiklikult kohtusse ilmuda. Ta saadab oma tunnistuse kirjalikult. Siis käisin ma veel mitmes paigas ja jätsin igale poole raha. Oleks võinud arvata, et mul on auk taskupõhjas. Öelge, Biche, kas te hakkate veel kunagi laevu ostma?»

«Alati, kui keegi mu õigusi rikub. Aga ma sain tööpoolest õppetunni. Mul ei olnud nii lõbus,» pöördus ta minu poole, «et võiks tulla tahtmine veel kord puudutada midagi, mis hakkab pähe langema. Kuid kes oleks võinud arvata?»

«See lurjus on surnud,» ütles Bothwell. «Ma saadan Butlerile vanglasse sigareid, veini ja lilli. Aga teie, Harvey, teie, kes te milleski süüdi ega millessegi segatud polnud, — mis tunne võis teil olla, veetes neid tunde laiba kõrval?»

«Mul oli raske teisel põhjusel,» vastasin ma neiu poole pöördudes, kes silmitses mind mõtlikult ja huviga. «Sellepärast, et ma vihkasin olukorda, mis teile oma kirbet varju heitis. Mis puutub loo seikadesse, siis on nad küll olemuselt lihtsad, kuid kummalised nagu kohtumine pärast paljusid aastaid, kuigi see on vaid liikumine, mis viib ühte ja samasse punkti.»

Kui draama kõik momendid olid läbi arutatud iga osavõtja seisukohalt, jäi Bothwellile ebaselgeks võõra maja ruumide sisemine paigutus. Siis nõudis Biche paberit, mille Bothwell kohe tõi. Kuni ta ära käis, küsis Biche:

«Kuidas te ennast nüüd tunnete?»

«Ma mõtlesin, et tulen teie juurde.»

Ta tõstis käe ja tahtis kiiresti öelda midagi, mis ilmselt ta mõtteid köitis, kuid muutis siis näoilmet ja tähendas rahulikult:

«Ma tean seda. Olen hakanud kõige üle hoolikamalt järele mõtlema kui enne siiasõitu. Ja teate mis...»

Jäin ootama; tema rahu tegi mind ärevamaks kui jahedus või pahameel. Ta naeratas.

«Täna veel kord kaasatundmise eest,» ütles Biche. «Bothwell, te töite murdunud pliiatsi.»

«Tõepoolest,» vastas Bothwell. «Aga need päevad on ka olnud nii erakordsed, et pliiats võiks mu meelest äkitselt ise terituda! Harvey nõustub minuga.»

«Põhimõtteliselt küll!»

«Võtke siiski nuga,» ütles Biche ja ulatas mulle naerdes noa koos pliiatsiga. «See ongi vajalik põhimõte.»

Ma teritasin pliiatsit, rõõmustades, et Biche pahane ei ole. Ta katsus umbusklikult selle teravat otsa ja hakkas siis joonistama sissepääsu, väljapääsu, tuba, koridori ja treppi.

Seisin, kummardudes üle Biche õla. Väike kindel käsi hoidis pliiatsit nii täpselt ja kõhklematult, nagu järgiks see šablooni. Paistis, nagu oleks Bichel ees jooned, mida näeb tema üksi. Oma plaani alla joonistas ta ainult kontuure märkides minu, Butleri, komissari ja Gardeni. Need kõik olid veenvad nagu jaapani grotesk. Väljendasin lootust, et see meisterlikkus ja kergus on jätnud sügavama jälje Biche ellu.

«Mulle ei meeldi joonistada,» ütles ta ja vedas mängeldes paberile hoogsa joone, nii sirge, nagu oleks see joonlauaga tõmmatud. «Ei. See on minu jaoks väga kerge. Kui te olete kütt, kas teile pakub siis lõbu kütida õues kanu? Sama lugu on minuga. Pealegi eelistan ma alati originaale joonistusele. Muide, ma tahaksin teiega nõu pidada Browni asjus. Te tunnete teda, olete temaga rääkinud. Kas on sobiv talle raha pakkuda?»

«Kui võtta arvesse keerulist olukorda, millesse Brown praegu on sattunud, siis minu meelest peaks asja ajama nõnda, nagu oleks ta selle laeva tõepoolest Gueux'lt ostnud ja tõepoolest kinni maksnud. Ma olen küll kindel, et ta ei võta raha, see tähendab, võtab selle ainult paberil. Teie asemel jätaaksin ma selle asja ajamise juristi hooleks.»

«Seda minagi,» ütles Bothwell.

«Asi on ju lihtne,» ei taganenud Biche. «Brown ütles ju teile koguni, et laev kuulub talle fiktiivselt, et tegelikult pole ta selle omanik.»

«Jah, meie vahel oleks see nii olnudki — paberite ja formaalsusteta. Kuid ärimeestele on omane vormikultus, ja kuna me oletame, et Brownil pole ei vajadust ega tahtmist sulgi mängida, võttes raha võõra omandi eest, — miks peaksime talle siis keelama võimalust pidada korras formaalset asjaajamist, mis moodustab osa tema elust.»

«Ma mõtlen veel,» lausus Biche, silmitses arupidavalt oma joonistust ja vedas minu kujutisele ümber kahekordse ovaalse joone. «Võib-olla näib see teile imelik, aga mulle tundus loomulikum kadunud Gueux'ga asju ajada kui nüüd niisugust ametlikku sigrimigri valmis sepitseda. Jah, ma ei tea. Kas ma heidutan Browni, kui ilmun tema juurde?»

«Arvatavasti küll,» vastasin ma. «Kuid tema heitumine väljendub üsna tõenäoliselt selles, et ta saadab teie juurde oma voliniku, mõne altkäemaksu jahtiva vana rebase, ja kas ei oleks seepärast parem see samm ise astuda — esimesena?»

«Teil on õigus. See oleks meelepärasem nii talle kui minule. Kuigi... Aga ei, teil on tõepoolest õigus. Meil on plaan,» jätkas Biche, kusjuures murelik püstine korts tema kitsaste kulmude vahelt kadus ja ta naeratas, muutes asendit. «See plaan on järgmine: jätta kõik asjad sinnapaika ja minna «Tõttajat» vaatama. Ma pole nii ammu saanud jalga laevalaele, mis on mulle tuttav lapsepõlvest saadik! Päeval oli palav. Kas kuulete kära? Me peame pisut oma meelt lahutama.»

Tõepoolest, võõrastetoa suurtest akendest kandus sisse kooris hüüdeid, muusikat, taas jõudu kogunud karnevali rõõmsat melu. Jäin otsekohe nõusse. Bothwell läks väljasõitu korraldama. Kuid jäin vaid het-

keks Bichega, sest tuppa tulid tema sugulased — pere- rahvas, vanatudi ja mutike, mõlemad ümmargused nagu kaks hoolega rõivastatud palli, ning neiu esitles mind neile; veendusin rõõmuga, et nad pole midagi kuulnud minu loost.

«Te tulite lõbutsema, vaatama, kuidas siin pidutatakse?» küsis perenaine, kortsuline nagu vabandamas linna vallutanud segaduse ja lärmi pärast. «Meie ei käi nüüd enam väljas, ei. Nüüd on kõik teisiti. Ja karneval ei kõlba kuskile. Meie aegu pani Bredener üksi kakasteist hobust rakendisse. Karlson laskis välja «Okeania»: see oli imetore paviljon ratastel, ja mina olin seal esimene Venus. Lacotte'i aias voolas purskkaevus vein... Oh, kuidas me tantsisime!»

«Kõik on teisiti,» ütles tudike, kes näis iga hetkega järjest hallim, kohevam ja pisem, nii muldvana oli ta juba. «Pole isegi himu vaatama sõita. Tuhande kaheksasaja... nojah, see pole tähtis, pidasin ma duelli Osborne'iga. Ta oli Saabastega Kass. Minust võeti välja kolm kuuli. Temast — seitse. Ta heitis hinge.»

Vanakesed seisisid kõrvuti, kahekesi, neid kattis nähtamatu iidne sammal; nad seisisid vaevaliselt ja ma jätsin hüvasti.

«Täna teid,» ütles mutike äkki ootamatult kindlal häälel, «te aitasite Bichel kogu seda asja korraldada. Jah, ma räägin mereröövlastest. Kas nad poodi siis üles? Vanasti oli siin hirmus palju mereröövleid.»

«Väga, väga palju mereröövleid,» lisas vanatudi ja vangutas kurvalt pead.

Neil oli kõik segi läinud. Ma tabasin Biche märku andva pilgu, kummardasin ja lahkusin koos temaga, kannul raugalik sosin:

«Kõik on teisiti... teisiti... Väga palju mereröövleid!»

XXXII PEATÜKK

Biche ja Bothwelliga sõitu alustades tundsin ma end kammitsetuna ja mõistsin väga hästi, mis mind kammitseb. Ma polnud määrateldav Bichele, tema selgele ettekujutusele inimestest ja asjadest. Olin karne-

valist ellu astunud otsekui läbi salaukse, jättes varju oma sisima joone, mis nähtava joonega põimudes moodustas sõlmi.

Istusin sõidukis Biche kõrval, minu vastas oli Bothwell, keda pidasin paljude tunnusmärkide põhjal Biche heaks sõbraks, nagu seda tuleb ette eri soost noorte inimeste vahel, keda seovad sugulus, vastastikune sümpaatia ja maitsete sarnasus. Üritasime juttu ajada, kuid pidime sellest varsti loobuma, sest vaevalt saime väravast välja sõita, kui juba sattusime karnevali mängureeglite küüsi — sellesama ümberkehastumismängu keerisesse, mis mind eile kaasa oli viinud. Sõiduk liikus vaevaliselt edasi värvilisest paberist lumesajus, mis tabas peaaegu ainuüksi Bichet, samuti nagu rõdudelt langevad, kahisevad serpentiinid. Rahvas lõbutses veiderdades, tantsides, naerdes ja kilgates. Valgus oli terav ja heitlik nagu tulekahjul. Improviseeritud orkestrid kastrulite, kausside ja metsikult üürgavate paberist pasunatega sõelusid tänavanurkadel. Rongkäike ja korteeže veel ei liikunud, praegu oli tooniandjaks elanikkonna kõige ülemeelikum osa — kõikvõimaliku nahavärviga poisid-plikad ja rõdudel lõbutsevad seltskonnad, kes meid agaralt serpentiinidega õngitsesid.

Jõudsimme kaldapromenaadile ja Bothwell käskis voorimehel sõita sinna, kus seisis «Lainetel tõttaja», ent seal kuulsime ühe pargase vahimadruselt, et laev on viidud reidile, mistõttu pidime üürima paadi. Sõitsime ringiga mööda mitmest aurikust, mis särasid ilutuledes ja kaikusid muusikast. Siis jätsime selja taha kaldalt valgustatud riba ja süüvisime hämarikku ning seejärel pimedusse, kus üks paadimeestest lõpuks liikumatut mastituld silmas ja ütles:

«See ta on.»

«Kas olete rõõmus?» küsisin ma Biche poole kummardudes.

«Vaevalt küll.» Biche vaatas teraselt ettepoole. «Mul ei ole tunnet, et ma lähen sellelesamale «Lainetel tõttajale», millest isa mulle rääkis, et selle ehitasid merepõhjas valmis kaks vahvat selli — Kavatsus ja Saladus, kes sülitasid pihku ja võtsid saagkala ja haamerkala appi.»

«See läheb üle,» tähendas Bothwell. «Tarvitseb

ainult päralt jõuda ja ringi vaadata. Tekile astuda ja seda jala all tunda. Ja ongi kõik.»

«Ta on otsekui haige,» ütles Biche. «Formaalsuste tööbi... ja üsna hale minevik.»

«Ta eksis teelt,» kinnitas Bothwell, tekitades naeru.

«Räägitakse, et leiti laip,» ütles paadimees meid pillides. Ta oli nähtavasti loost kuulnud. «Meil räägiti igasugu jutte...»

«Te eksite,» vaidles Biche vastu, «seda ei saanud olla.»

Paat pörkas vastu laevakülge. Laeval valitses vaikus.

«Hei, «Tõttaja» valve!» hõikas Bothwell püsti tõustes.

Vee kohale kummardus ebamäärane kogu. See oli agent, kes pärast lühikesi läbirääkimisi, millega kaasnesid vihjed teda huvitavale tänule, kutsus madruse ja aitas trepi alla lasta.

Kohe tuli joostes veel üks mees; tema järel kolmas. Need olid Horatio ja kokk. Mulatt tervitas mind larmakalt. Kokk tõi laterna. Selle nõrgas, värelevas valguses astusime laevalaele.

«Lõpuks ometi!» ütles Biche rahuloleval häälel, ta läks reelingust eemale ja vaatas meie poole tagasi. «Ja millises olukorras on meeskond?»

Horatio seletas, kuid nii segaselt ja puterdades, et me ei hakanud lõpuni kuulama ja läksime kõik salongi. Elekter süttis lampides ja valgustas nurki ning esemeid, mida ma olin näinud mõned päevad tagasi. Märkasin, et koristatud on lohakalt; arvatavasti polnud katastroofi tekitatud vapustus veel vaibunud.

Laeval olid jäänud Horatio, kokk, agent, kes valvas võimalust salakaubitsejatele peale sattuda, ja üks madrus; ülejäänud olid areteeritud või Gueux' juurest leitud rahaga maha makstud. Ma ei süvenenud sellesse eriti, kuna vaatasin Bichet, püüdes mõistatada tema tundeid.

Ta polnud veel istet võtnud. Kuni Bothwell rääkis koka ja agendiga, kõndis Biche salongis ringi ja silmitses sisustust nii pingsa tähelepanuga, nagu oleks ta siin esimest korda. Siis avardusid tema silmad viivuks ja rahunesid taas, ma seirasin tema pilku ja nägin, et ta vaatab puhvetil lebavat murdunud naistekammi.

«Eks rääkige siis veel,» ütles Biche, kui oli märga-

nud, millise tähelepanuga ma jälgisin tema pilku, mis oli sattunud sellele tühisele ja paljuütlevale esemele. «Kus teie asusite? Kus oli teie kajut? Kas see oli esimene trepist vasakul? Jah? Lähme siis sinna.»

Avasin ukse sellesse kajutisse ja selgitasin Bichele tegelaste asendit ning seda, kuidas ma Gueux' teeseldud kahetsusest petetuna lõksu läksin.

«Hakkan juba ette kujutama,» ütles Biche. «See kõik on väga kurb. Väga masendav. Kuid ma ei kavatse siia kauaks jääda. Mingem üles.»

«Kas see tunne ei anna järele?»

«Ei. Ma käin nagu võõras majas, mis on juhuslikult sarnaseks osutunud. Justkui oleks tekkinud kõrvalmaitse, nähtamatu jälg, millega mul veel kaua tuleb tege mist teha minus endas. Oh, kuidas ma tahaksin, et seda kõike poleks olnud!»

«Te olete solvatud?»

«Jah; see on õige sõna. Ma olen solvatud. Nii, mingem üles.»

Tulime tekile. Ootasin ärevalt, kuhu ta mu viib, — ja ei eksinud: Biche peatus trepi juures.

«Siitsamast,» ütles ta, käega alla, veepinnale osutades. «Ja üksinda! Ma ei suuda vist eales tunda, kujutleda täie kaasa elamisega, kuidas see võis olla. Üksinda!»

«Kuidas — üksinda?!» ütlesin ma endaunustuses. Ja kogu mu veri hoovas südamesse. Mulle tuli meelde, mida oli öelnud Fraisie Grant. Kuid juba oli hilja. Biche vaatas mulle otsa rusuva, karmi nõrdimusega. Hetk vaikust oli mu reetnud. Ma ei suutnud ei sõna teiseks keerata ega kindla pilguga Biche salamõtet tõrjuda, ja ta tajus seda.

«Harvey,» lausus ta hella ja vääramatu jõuga, mis esmakordselt helises tema lõbusas, muretus hääles, «Harvey, öelge mulle tõtt!»

XXXIII PEATÜKK

«Ma ei valetanud teile,» vastasin ma pärast uut pausi, mille kestel tundsin end tasakaalu kaotamas nagu pimeduses komistanu. Selles hetkes ei olnud võimalik midagi muuta. Biche andis tooni. Ma pidin otse

vastama või vait olema. Ta väärts paremat kui põiklemine. See polnud nõrdimus keelu üle, vaid igatsus neiu järele, kaasaelamine tema solvangule ja sügav masendus, mis vallandasid mu huulilt need sõnad, mida ei saanud enam tagasi võtta. «Ma ei valetanud, ma jätsin rääkimata. Jah, ma polnud üksinda, Biche, olin tunnistajaks asjadele, mis teid vapustavad. Paati tuli ja istus Fraise Grant, Lainetel Tõttaja, kes oli teadmata viisil laevalaele ilmunud.»

«Aga, Harvey!» ütles Biche. Laterna nõrgas valguses näis tema nagu kahvatu ja hajuv. «Rääkige tasem!... Ma kuulan.»

Miski tema häälekõlas meenutas mulle juhtumit lapsepõlvest, kui ma tegin vibu ja andsin järele suurte poiste keelitustele — lüüa selle omatehtud relva puust kaarega vastu maad. Nad ei seletanud mulle, milleks see tarvilik on, ütlesid ainult: «Küll sa ise näed.» Ma tajusin ebamääraselt, et asi pole puhas, kuid ei suutnud kiusatusel vastu panna ja lõingi. Vibunöör katkes.

See vilksatas nagu käisele kukkunud säde. Vajutasin sädeme surnuks ja rääkisin Bichele, mida oli öelnud Fraise Grant, kuidas ta oli tulnud ja läinud. Ma ei vaikinud ka keelust rääkida lugu temale, Bichele, kusjuures mulle ei selgitatud keelu põhjust. Neiu kuulas, pilk ära pööratud, küünarnukk reelingule toetatud ja lõug peos.

«Mitte rääkida mulle,» ütles ta mõtlikult, naeratuse kaja hääles. «Seda peab mõistma. Aga miks te rääkiste?»

«Te peaksite teadma, miks, Biche.»

«Kas teiega kunagi varem on ka selliseid asju juhtunud?» küsis neiu, nagu poleks ta kuulnud minu vastust.

«Ei, ei kunagi.»

«Aga hääl, see hääl, mida te kuulsite kaarte mängides?»

«See oli üksainus kord.»

«Liiga palju sündmusi ühe päeva kohta,» ütles Biche ohates. Ta vaatas mulle vilksamisi otsa, soojalt, pisut kurvalt; naeratas siis ujedalt ja ütles: «Lähme alla. Kutsume Bothwelli. Ma pean täna varem magama heitma, sest mu pea valutab. Aga see — teine neiu? Kas olete teda juba kohanud?»

«Ei tea,» vastasin ma täiesti siiralt, sest niisugune

mõte seoses Daisyga polnud mulle seni pähe tulnud, kuid nüüd mõtlesin ma temale, tajudes takistava tõukena mingit kummalist leebet ärevust. «Biche, teist sõltub — ma tahan nii mõelda —, teist sõltub, et lubadus, mida ma rikkusin, ei pöörduks minu vastu!»

«Ma tunnen teid väga vähe, Harvey,» vastas Biche tõsiselt ja surutult. «Ma näen koguni, et ma ei tunne teid üldse. Kuid ma tahan tunda ja me räägime sellest homme. Seni aga — ma olen Biche Seniel ja see on mu vastus.»

Ta ei lasknud mul rääkima hakata, läks trepiotsa juurde ja hõikas alla:

«Bothwell! Me söidame!»

Kõik tulid tekile. Jätsin meeskonnaga hüvasti, vestlesin teistest eemal agendiga, kes tegi näo, nagu oleks mu käsi juhuslikult sattunud tema taibukate sõrmede haardesse, ja läksin paati, kus Biche ja Bothwell mind juba ootasid. Suundusime linna. Bothwell rääkis, et nagu ta oli teada saanud, kavatsetakse «Lainetel tõttaja» jätta Hel-Hew'sse kuni Browni korralduseni, kellele on telegraafi teel kõikidest sündmustest teatatud.

Biche istus vaikides kogu tee. Kui paat jõudis kalda-promenaadi lugematute tulede valgusesärasse, lausus neiu vaikselt ja otsustunult:

«Bothwell, ma laon teile kaela tohutu hulga eba-meeldivaid asjaõiendusi. Te müüte ilma minuta selle laeva kas oksjonil või... ükskõik kuidas.»

«Mis?!» hüüatas Bothwell lõbusalt kohkunud toonil.

«Kas te ei saanud aru?»

«Räägime sellest hiljem,» ütles Bothwell ja lisas, kui paat oli peatunud kai kivitrepi ees: «Kuratlikult eba-meeldiv lugu — see kõik kokku. Kuid Biche on halastamatu. Ma tunnen teid hästi, Biche!»

«Aga teie?» küsis neiu minuga hüvasti jättes. «Kas teie kiidate heaks minu otsuse?»

«Ainult nii te võisitegi talitada,» vastasin ma, mõistes täielikult tema jälestushoogu.

«Mis muud saab teha?» Ta vajus mõtteisse. «Jah, see on nii. Kibe küll, kuid süda läks kergeks. Head ööd, Harvey! Ma saadan teile homme sõna.»

Ta ulatas käe, pigistas järsult ja lõbusalt minu oma, tema pilgus aga tabasin ma varjatud hoolitsuse, mis mind kohmetuma pani, ja sekka ilmse rahulole-

matuse — kas minu või endaga, seda ma ei teadnud. Mu süda oli ängis ja raske.

Nad sõitsid kohe minema. Vaatasin sõidukile järele ja hakkasin väljaku poole minema, mõeldes kõnelusele Bichega. Vajasin rahvasumma müra. Märkasin vaba voorimeest, istusin peale ja olin varsti samas paigas, kust olin eile silmanud Fraisie Granti kuju. Nägin teda nüüd uuesti ja püüdsin end veenda, et ma pole süüdi. Masendatuna astusin sõidukist välja. Algul seisin nürilt paigal, kõrvad kurdid, — niivõrd kitsas oli siin tihedalt üksteise kannul voorivate, tähelepanuväärselt mitmekesiste, rikkalike ja fantaasiaküllaste maskeraadivankrite tõttu. Kuid mu esimene pilk, esimene üle kogu rahvasumma lennanud mõte oli — Fräisie Grant. Mälestussammas kõrgus keset lillemerd; tema jalamiks oli õitekuhi, kujuteldamatu õiteuputus, mis voogas alla jasmiiniõite, rooside, magnooliate kosena. Vaevu leidsin pilguga eilse laua, mis nüüd oli kujule lähemal, selle õiterünga varjus, ja tõketega piiratud. Seal oli kitsas nagu urus. Mina oma meeleoluga, milles polnud vähem huugavat kõma kui ümberringi, ei kõlvanud jutukaaslaseks pidulauda. Ja ma ei läinud laua juurde. Kuid mul tuli tahtmine pääseda pealtvaatajate sekka, kes piirasid mälestussamba jalamit, et jälgida möllu ringi seest. Sain vaevalt eemale astuda majaseinast, mille vastu liiklus mu oli surunud, kui lakkamatu surve ja tõukeid kandsid mu kõrvale esialgsest suunast, nii et jõudsin kuju juurde hoopis teiselt poolt, ja laud, mille taga tõenäoliselt nissamuti nagu eilegi istusid Baws, Cooke ja ülejäänud eilse stseeni osalised, jäi vastaskülge.

Ringi keskel, kus liikumine täpses kooskõlas füüsikaseadustega oli aeglasem, ostsin ma endale lilla poolmaski, et sel lihtsal viisil päästa end Cooke'i terava pilgu eest, ja seisin ühe posti otsa, mis omavahel ketiga ühendatult piirasid «Tõttajat». Selle koha eest, mis võimaldas vältida soovimatut liikumist ja tõukeid ning tegi inimese kahe-kolme pea jao võrra pikemaks, maksin ma muidugi omanikule, kes teatas mulle tänulikkusepuhangus, et see on tema valduses hommikust saadik — improviseeritud äri, mis tõi viieteistkümneaastasele võrukaelale sisse kuldmündi.

Mu keskendumus oli häiritud. Toimuva nakatav

intiimsus — talitsematu, kergemeelne ja pidulik tohuvabohu, mille kohal kaikus väljaku igast servast kostev orkestrite meloodiline mürtsumine — see libises ka üle kurbusse mattunud hinge nagu kõditav sulg. Vaatasin ringi ja nägin otsekui suurt hoonet, millel on katus pealt võetud. Rõdud, aknad, karniisid, katused, treppide varikatused, sõidukitesse tõstetud toolid — kõik kubisesid vaatajaist. Kõrgel väljaku kohal hõljusid õhus sajad hiina paberlohed. Peade kohal sõudsid õhupallid. Majadest kõrgemale tõmmatud traatidel liuglesid vuhinal rakettide horisontaalsed tulesabad. Väljaku kaks liiklemiseks suletud külge moodustasid tipuga keskele suunatud täisnurga, kus toimuski muinasjutuasukate lõpmatu rändamine; siin oli mõndagi vaadata ja ma märkasin mitut mainimisväärselt rakendit.

Aeglaselt kõikudes kaugenenes vanaaegne kullatud tõld, põhi nagu paadil ja kutsaripukk hästi kõrge; ta oli nii suur, et tõllas istuvad täiskasvanud näisid lastena. Neil olid seljas Watteau-aegsed kostüümid. Pukis istus don Quijote, juhtides nelja rikkalikult ehitud ja maani ulatava kuldvõrguga kaetud hobust, pikk oda käes. Tõllale järgnes päris tõeline suur paat, mis oli täis kapteeneid, madruseid, laevapoisse, mereröövleid ja Robinsone; need vehkisid papist kirvestega ja paugutasid püstoleid, kusjuures lasku kujutati häälega ja kuulide asemel lendasid torust välja lamedad kalevist rotid. Paadi järel tulid lontide õõtsudes elevandid, seljas bajadeerid ja geišad, kes laulsid pikantseid laulukesi. Kuid rohkem kui ükski teine väljamõeldis paelus mu tähelepanu väga hästi tehtud kahe süllane punasest plüüšist süda. Ta oli nagu elus — paisus värehtades ja vajus jälle kokku, nii et värin käis üle pinna, ja liikus hõljudes edasi koos maskidega, kes teda parves piirasid; Amorit kujutas ilmatu suure sulega mees, kes aina torkas seda nagu oda jubedasse plüüshaava. Teine mees, nahkhiiremask ees, nühkis käsnaga maha initsiaale, mida kirjutas südame pinnale valgesse kitooni rõivastatud neiu, roheline pärg peas; ta kirjutas küll kärmesti ja ahne käsi oli veel kärmem kustutama, kuid kõiki tähti ei läinud tal ometi korda kustutada. Südame vasakus pooles väänles ajuti peitu pugedes ja siis jälle välja sööstes ilge madu, kes salvas ülespoole sirutuvaid ja lilli ulatavaid käsi; pare-

malt poolt paistis kaunis naisekäsi, mis puistas kulda vana kerjuse mütsi. Südame ees seisis õpetatud moega mees, uuris seda läbi tohutu luubi ja rääkis midagi preilile, kes käbedasti kirjutusmasina klahvidel klõbis-tas.

Naiivsusele vaatamata jättis allegooria sügava mulje; sellele seltskonnale järele vaadates nägin ma veel kaua suitseva maskeraadisüdame tippu, kuni sündis segadus, mis tulenes rongkäigu seismajäämisest. Kohe ei olnud võimalik aru saada, mis oli juhtunud. Rongkäik katkes; eesmised rakendid kaugenesisid, jätkates oma teed, tagumised aga surusid peale valjenevate kärsitushüüete saatel, kuid ei liikunud paigast, sest otse mälestussamba vastas oli seisma jäänud kõrge, kummalise väljanägemisega ehitise. Võimatu oli öelda, mida see endast kujutas. See näis olevat mingi kõrge kast, millel oli ees varikatus; kasti sisemust varjasid ratasteni ulatuvad drapeeringud. Kast liikus inimesteta; ainult kõrgel pukis istus kutsar, mask ees. Nägin teda jälgides, kuidas ta pööras hobuseid, nagu tahaks ta rongkäigust välja keerata; sealjuures pöördus tema salapärase hiigelkonstruktsiooni tagaküljelt otse vastu mälestussambast. Rahvas kogunes väga kiiresti; üks jagu inimesi tahtis appi minna ja tormas hobuste juurde, teised raputasid rusikaid kutsari ees ja nõudsid, et ta end koristaks. Hüppasin oma posti otsast maha ja söötsin ehitise tagakülje poole, esialgu veel midagi aimamata, kuid ebamäära rahutust tundes, sest kutsar kargas pukist, poetus rahva sekka ja kadus. Ehitise tagasein kerkis äkki üles; seal seisis nurka surutuna keegi mees. Tal oli mask ees ja ta õiendas midagi ülevalt tuleva nööri juures. Ta oli kohmitsema jäänud, sest oli nööriotsale peale astunud.

Selle hetke mõte oli nagu kõrvast möödavihisenud kivi: nii selge oli mulle silmapilk kõik, punktide ja komadeta. Jõudsin mälestussamba juurde tormata, lilled laiali pilduda ja mööda aluse nukke ja sakke üles ronida, kuni mu pea oli «Tõttaja» põlvedest kõrgemal. All rüses metsikult möirgav rahvahulk, ma nägin enda peale sihitud revolvreid ja tohutu kasti tühjust — kasti ülaserv oli nüüd mu silmade kõrgusel.

«Pekske, piitsutage hobuseid!» karjusin ma, haarates vasaku käega kinni mingist nukist marmorkuju alusel

ja sirutades parema ette. Ma ei teadnud veel, mis juhtub, kuid tajusin siitsamast lähedalt ähvardava ohu raskust ja olin valmis seda enda peale võtma.

Üldine tardumus oleks äärepealt kaasa aidanud õudse kavatsuse teostamisele. Ehitise kaugemas otsas vilksatas langev must vari, sööstis müri alla, paiskus otse mu näo ette ja pöördus kõrvale. See oli piker-gune malmimürakas, umbes kakskümmend puuda raske, mis oli tugeva köie otsas pendlina liikuma lastud. Ta pöördus sel hetkel, kui tema pimedade massi ja minu näo vahelt libises läbi kaitsva liigutusega väljasirutatud naisekäe vari. Löök lapiti oleks hävitanud minu koos kujuga nagu kirves steariinküünla, kuid malmkangi pööre õhus suunas selle otsa minust mööda — tolli kaugusel kuju õlast. Kang peatus ja tuhi-ses keereldes tagasi. Tagasilöök oli kohutav. See paiskas maha kasti külje, purustades selle müri, mis ajas hobused lõhkuma. Ehitise vankus ja varises kokku. Kaks hobust kukkusid maha, nende jalad olid takerdu-nud rakmeisse; ülejäänud ajasid end tagujalgadele ja rabelesid, lohistades kasti rususid keset laialijooksvat rahvast. Närvivapustusest üleni värisedes tormasin ma alla ja vaatasin kõigepealt Fraisie Granti kuju. See oli kaunis ja puutumatu.

Nüüd aga voolas väljakule igast kandist nii paksult inimesi, et rüsinas stseeni keskpunktist eemale tõrju-tuna, kus raevunud hulk kuradimasinaga arveid õien-das, kaotas ma kaabu ja kadusin ka ise nagu kivi vette. Mõnda aega keerles paar-kolm inimest mu ligi-dal, katsudes mu luid-konte ja pakkudes oma teeneid, aga et tõtlik elevus meie ümber ähvardas meid iga hetk jalust maha paisata, siis osutusin loomulikult viisil ja väga kiiresti lahutatuks kõikvõimalikest heasoovijatest ja oleksin võinud hea tahtmise korral pealtvaatajana kohale jääda; kuid ma katsusin kiiresti minema pää-seda. Igalt poolt kostis hüüdeid, et kallaletung on Grass Parani ja tema poolehoidjate kätetöö. Karneval oli segi paisatud, teine sündmus kerkis erakordsena selle õhtu keskpunkti; rahvas ruttas parvedena mööda kõiki täna-vaid väljakule, mõned läksid koguni jooksupalu. Lärmist väsinuna keerasin ma põiktänavasse ja olin varsti kodus.

Elasin üle meeletu, mis ei taandunud kohe. Istusin,

kuid ei suutnud paigale jääda ja hakkasin kõndima, meeled ärevil: meelekohast oli mööda vilksatanud äkiline surm, mille juhtis kõrvale väike salapärase käsi. Kuuulsin tagasilöögist purustatud hiigelkasti raginat. Möödunud päeva muljete raskus sulas kokku selle viimase mälestusega. Tundes, et mul ei tule und, uimastasin enda niisuguse viskikogusega, mida ma mõnel muul ajal oleksin koletuks pidanud, ja pugedin voodisse, sest mul polnud enam jõudu ei kuulata ega näha, kuidas tuksub plüühist hiigelsüda, pilgeni täis mürki ja kulda, naeru ja valu, kirgi ja needusi.

XXXIV PEATÜKK

Ärkasin üksinduses kell kümme hommikul. Cooke'i polnud. Tema voodi seisis puutumatusena. Järelikult polnud ta ööbima tulnud, ja kuna see juhuslik üksindus mulle vaid rõõmu tegi, ei vaevanud ma ennast mõtetega tema saatuse üle.

Kui ma olin riidesse pannud ja jääkülma veega pead värskendanud, tuli teener ja teatas, et all ootab mind daam. Lisaks tõi ta nimekaardi, millelt ma lugesin: «Gustav Brenner, «Rifi» korrespondent.» Aimates, et saan näha Biche Senieli, kiirustasin ma alla. Juba ainuüksi loori nägemisest oli küllalt; kadus vaimu ja närvide valulisus, mille tõttu olin ärganud, ebamäärane ärevus hinges, ja andis maad nii suurele rõõmule, et astusin Biche juurde tahtmatu, siira hüüatusega:

«Jumalale tänu, et see olete teie, Biche, ja mitte mõni teine, keda ma ei tunne.»

Ta naeratas, vaadates mind uurivalt, ja võttis loori eest.

«Kui kahvatu te olete,» ütles neiu, kui oli viivu vaikinud. «Jah, ma sõidan ära; kas täna või homme, seda ma veel ei tea. Ma tulin nii vara sellepärast, et... seda oli tarvis.»

Rääkisime püsti seistes väikeses võõrastetoas, kust viis uks kivimüüri piiratud aeda. Kui ma sisse astusin, tõusis peale Biche püsti veel pikk, kõhna punetava näoga noormees, näpitsprillid ninal ja portfell käes. Mul oli raske rääkida, sest ka Biche poole vaatamata

nägin ma ainult teda ja iga kaotatud hetk oli piin; kuid Gustav Brenneril oli õigus tüüdata, hüvasti jätta ja lahkuda. Vabandasin neiu ees, kes läks ukse juurde ja jäi aeda vaatama, ja küsisin Brenneri käest, millega võin talle kasulik olla.

Ta pühendas mu kapten Gueux' surmasaamise loosse, mis mulle üpris hästi teada oli, ja avaldas soovi saada ajalehe jaoks teda huvitavaid andmeid minu intrigeeriva osavõtu kohta.

Mul polnud teist võimalust temast lahti saada. Ma ütlesin:

«Kahjuks pole ma see, keda te otsite. Olete nimele juhusliku kokkusattumuse ohvriks langenud: see Thomas Harvey, keda teie otsite, ei ööbinud täna siin. Ta on siia sisse kantud Arinoguel Cooke'i nime all, ja kuna ta seda mulle ise tunnistas, siis ei pea ma vajalikuks seda varjata.»

Mu südant rõhusid raskelt Biche nüüdsama lausunud sõnad ärasõidu kohta ja seetõttu säilitasin ma täieliku rahu. Brenner läks pinevile; isegi ta kõrvad liigatasid jahmatusest.

«Ainult paar sõna... palun teid... ma väga palun,» ütles ta kiirustades, kui nägi, et ma kavatsen ära minna. «Arinoguel Cooke?... Thomas Harvey... tema jutustus... võib-olla te teate...»

«Te peate mind vabandama,» ütlesin ma kindlalt, «aga mul on väga vähe aega. Ainuke, mida võin teile juhatada, on koht, kust peaksite leidma arvatava Cooke'i. Ta on lauas, kus istub «Tõttaja» vabatahtlik valve. Tal on roosa mask ees ja kollane doomino seljas.»

Biche kuulas kõnelust. Pea minu poole pööratud, jälgis ta mind heakskiidu ja hämmastusega. Brenner haaras mu käe, tegi sügava kummarduse, mis otsekui murdis kokku ta pika kere, pööras selja ja tormas arssinapikkuste sammudega Cooke'i püüdma.

Astusin Biche juurde.

«Kas teile ei meeldiks aias rohkem?» küsisin ma. «Seal nurgas paistab olevat varju.»

Me läksime aeda ja võtsime istet; ukse ja meie vahel olid nüüd roosipõõsad.

«Biche,» ütlesin ma, «te olete väga, väga tõsine. Mis on juhtunud? Mis vaevab teid?»

Ta vaatas mulle ujedalt otsa, pilk tuli nagu kaugusest ja ta hammustas huulde, kuid tema ujedus asendus kohe sellesama visa, avala ilmega, mida ma nii hästi tundsin.

«Andke mulle andeks mu oskamatus küsimuse ümber diplomaatilisi ringe teha,» ütles Biche. «Eile... Harvey! Õelge mulle, et te tegite nalja!»

«Kuidas oleksin ma võinud? Kuidas oleksin söandanud?»

«Ärge solvuge. Ma olen avameelne, Harvey, niisama avameelne, nagu olite teie teatris. Te ütlesite siis vähe — ja palju. Ma olen naine ja ma mõistan teid väga hästi. Kuid jätame selle praegu. Te rääkisite mulle Fraisie Grantist ja ma uskusin teid, kuid mitte nii, nagu võib-olla oleksite tahtnud teie. Ma uskusin seda nagu ebareaalsust, mis leidis väljenduse teie hinge kaudu, nii, nagu usutakse Callot', Fragonard'i, Beardsley pilte; kuid ma ei olnud seal teiega. Vannun, ma pole eales endast nii palju rääkinud — ja nii kummalise pahameelega! Aga kui ma usuksin, oleksin ma arvatavasti väga õnnetu.»

«Biche, teil pole õigus!»

«Mul on möödapääsmatult õigus. Harvey, ma olen üheksateistkümnendaastane. Kogu elu on minu jaoks kurnis. Ma isegi ei tunne teda veel nii, nagu peaks. Ja teie tõttu on maailm juba hakanud kahestuma: kaks kollast kleiti, kaks «Lainetel tõttajat» ja kaks inimest ühe sees!» Ta puhkes naerma, kuid ta naer oli rahutu. «Jah, ma olen väga mõistlik,» lisas Biche mõttesse vajudes, «ja see ei ole vist hea. See ajab mu meeletule!»

«Biche,» ütlesin ma, mitte lastes end petta tema silmade sära, kuid ütlesin ainult sõnu, sest ei saanud kuidagi talle edasi anda ennast. «Biche, kõik on avatud kõigile.»

«Minu jaoks on suletud. Ma olen pime. Ma näen varju liival, roose ja teid, kuid olen pime selles mõttes, mis teeb teid minu jaoks peaaegu elutuks. Aga ma tegin nalja. Igal inimesel on oma maailm. Harvey, seda ei olnud?!»

«Biche, see oli,» ütlesin ma. «Andke mulle andeks.»

Ta vaatas mind pisut mõtliku, pisut väsinud pilguga ja tõusis ohates püsti.

«Me kohtume võib-olla kunagi ja räägime veel. See pole nii lihtne. Kas kuulsite, mis juhtus öösel?»

Ma ei taibanud kohe, mida ta küsib. Seisin püsti ja teadsin igasuguste seletusteta, et näen Bichet viimast korda; viimast korda räägin temaga; mu ärevus täna ja eile oli tõtt kuulutanud. Mulle tuli meelde, et peab vastama.

«Jah, ma olin seal,» ütlesin ma ja olin juba valmis rääkima neist sündmustest, kuid tundsin äkki ajus samasugust vastumeelsust tarbetute sõnade vastu nagu toona Lyssis, kui rääkisin hotelli «Douvre» ametnikuga; pealegi oleksin seadnud ka Biche vajaduse ette jätkata juba lõpetatud jutuaajamist. Niisiis tuli säilitada eeldatust kaugemale läinud arusaamatuse näivus.

«Ja teie sõidate ära?»

«Ma sõidan täna.» Ta ulatas käe. «Jumalaga, Harvey,» ütles Biche, vaadates mulle teraselt silma. «Täna teid südamest. Pole tarvis; ma lähen üksi.»

«Kuidas kõik koost lagunes,» ütlesin ma. «Olite nii palju päevi ilmaaegu teel. Jõuda sihile ja loobuda — vähe on naisi, kes oleksid suutnud niimoodi talitada. Jumalaga, Biche! Ma räägin teiega veel kaua aega pärast seda, kui olete läinud.»

Üle tema näo libises mingite ütlemata jäänud sõnade vari ja ta lahkus. Seisin mõnda aega ümbritsevat tajumata, siis märkas, et seisan niisama liikumatult — ilma et mul oleks jõudu või tahtmist jälle elama hakata — keset oma tuba. Ma ei mäletanud, kuidas olin trepist üles tulnud. Seisin ja heitsin siis pikali, püüdes valust jagu saada mõne kõrvalise mõtte abil, kuid olin suuteline vaid lõpmatuseni Biche kaotatud nägu silme ette manama.

«Kui see on nii,» ütlesin ma meeleheites, «kui ma olen ise seda teadmata ainult valu poole tõtanud — oh, Fraisie Grant, mu jõud on otsas! Päästa mind kannatustest!»

Lootsin, et mul on kergem, kui ma Hel-Hew'st ära sõidan, ja läksin õhtul kella kuuesele rongile, ilma et oleksin enam Cooke'i näinud, kes, nagu hiljem lehtedest võis lugeda, oli maha lastud kallaletungi ajal Grass Parani majale. Tema kaksipidistus, tema sünge sarkasm ja surm Fraisie Granti kuju eest — mingi

oma, hoolega kaitstud hingesopi eest — erutasid mind kaua kui näide selle kohta, kui vähe me tunneme inimesi.

Jõudsin Lyssi kell kümme õhtul ja läksin otsekohe Filâtre'i poole. Ent mul ei õnnestunud temaga rääkida. Kuigi kõik tema maja aknad olid heledasti valgustatud ja uks lahti, nagu oleks siin midagi toimunud, ei tulnud mulle ometi kedagi vastu. Täis hämmastust, kõndisin ma kuni vastuvõtutoani, kus pörkasid kokku teenriga, kel oli jahmunud ja pidulik ilme.

«Oh, vaevalt et doktor saab...» ütles ta sosinal. «Ma ei tea isegi, kus ta on. Nad kõnnivad majas ringi — tema ja ta naine. Meil juhtus siin imeasju! Just nüüd sama, enne teie tulekut...»

Sain aru, mis oli juhtunud, keelasin teatada oma tulekust ja nägin tagasi pöörates läbi lahtise ukse noort naist, kes istus minust üsna kaugel madalas tugitoolis. Doktor seisis, selg minu poole, ja hoidis tema käsi enda omades. Süüdlane ja andestanu olid täielikult teineteisest haaratud. Mina ja teener hiilisime teineteise kannul tasa nagu vargad välisukse poole, mis nüüd oli hoolikalt lukustatud. Nagu ma kõnniteele astusin, nii tuli ahistav mõte, et vaevalt on Filâtre'il lähematel päevadel mahti sõpradega tegelda. Pealegi dikteeris tema olukord, et nüüd peaks tema esimesena mind enda pool näha tahtma.

Lahkusin üsna erilises meeleolus, mille oli tekitanud see juhuslikult märgatud pilt; keset õhtuvaikust meenutas see mulle Daisy ootamatut puhangut — ja see oli ainuke, mille poolest olin täna öösel võrdne Filâtre'iga, kes oli leidnud oma olematu. Ma kuulsin, kuidas Daisy ütleb sosinal:

«Jah — ja mis ma nüüd tegema pean?»

Teine hääl, kõlav ja selge, lausus leebelt, vastust ette öeldes:

«Harvey — seda ei olnud?»

«Oli,» vastasin ma jälle nagu toogi kord. «See oli, Biche, andke mulle andeks!»

XXXV PEATÜKK

Teatasin doktorile kirjaga oma tagasitulekust ja sõitsin vastust ootamata San Rioli, kus umbes kolm kuud olin koos Lerchiga ametis isast järelejäänud kinnisvara müümisega. Pärast kõikide vekslite ja pantkirjade lunastamist ei jäänud mulle enam nii palju, et ma oleksin võinud nagu varemalt Lerchile vaid telegrammiga nõudmisi saata. Kuid üks, juba viis aastat kestnud asi oli siiski, mille puhul ma võisin oodata endale soodsat lahendust.

Mu loomus leppis muretult nii kitsikuse kui küllusega. Järele mõelnud, võtsin vastu pakkumise tegelda Albert Wittmeri teefirma väliskirjavahetusega ja alustasin kummalist kaksikelu, mille üheks osaks oli töörohke päev ja teiseks — hoopis omaette eksisteeriv õhtu, mille täitsid põimuvad ja arenevad mälestused. Valuga meenutasin Bichet, kuni mälestus temast muutumatuks jäi, võttes kurva ja õiglase paratamatuse kuju... Kõigele vaatamata olin õnnelik, et ma ei valetanud tol otsustaval hetkel, kui mängus oli mu eneseväärikus — õigus omaenda saatusele. mõelgu teised sellest mida tahes. Ja ma olin ka rõõmus, et Biche ei loovutanud midagi oma selgest siseilmast, lubades mäletada end siira vaimustusega, sama vaimustusega, mida tunneme, nähes vaenlase mehisust, kes ei kohku tagasi ütlemast ohtlikku tõtt surma palge ees. Ta kuulus nende väheste hulka, kelle seltsis olemine ülendab. Nõnda mõtiskledes pidin ma meid lahutava sisemise vahemaa vaid vastastikku seaduspäraseks tunnistama ja võisin kahetseda ainult seda, et olen teistsugune kui tema. Vaevalt on keegi kunagi selliseid asju tõsiselt kahetsenud.

Mu kirjalik tunnistus, mille ma Hel-Hew's toimuvale kohtuprotsessile saatsin, välistas Butleri süü selles, et Gueux mu paadiga ulgumerele jättis, kuid ei heitnud valgust tundmatu naise ilmutamisele, kes koos minuga paati tuli. Teda ei mainitud kohtus ega uurimise ajal; tõenäoliselt kohtualuste omavahelise kokkuleppe tõttu, kes väga hästi mõistsid, kui rängalt see asjaolu oleks nende saatust mõjutanud. Nad kasutasid ära minu vaikimise ja võisid seda endale seletada, nagu iganes tahtsid. Madrused said kerge karistuse sala-

kaubaveole kaasaaitamise eest; Thincright pääses aastase vangistusega. Tänu Bothwelli eestkostele ja mõningatele Biche tehtud kulutustele mõisteti Butler kõigest viieks aastaks sunnitööle. Kui aeg täis sai, sõitis ta Dahoni ja munsterdas end söelaevale; seejärel ta jäljed kadusid.

Kui ma tahtsin puhata, oma tähelepanu millegi rõõmsa ja helgega köita, siis meenutasin Daisyt, süüta süüdlase lakkamatu kahetsus veskikivina hingel. See tütarlaps kurvastas ja lõbustas mind palju kordi, kui ma tahtmatult naeratades kosutasin vaimu, meenutades tema vilkaid, iseloomulikke liigutusi või neid seiku, kus tema oli tegev, — nägin jälle vaimusilmas, kuidas ta annab mulle tagasi mahamängitud raha või seisab kikivarvul, sõrmed suul, püüdes panna mind mõistma, mida ta tahab. Vastandina Bichele, kelle kuju aeglaselt selguse kaotas, minetades võimu, mis oleks võinud säilida ainult tundmuse otsese pöörde varal, oli teadmata kus asuv Daisy reaalne nagu käepigistus, mida saada-vad naeratus ja tere. Tajusin tema olemust nii elavalt, et võisin üksinda olles temaga rääkida, ja see ei tundunud mulle imelik või pentsik, aga kui mälu kordas tema õrna ja meeletut puhangut, ilma et ma oleksin suutnud lakata tajumast minu vastu liibunud lapseohtu keha — ta oli ju alles laps, kel oleks õigupoolest pidanud pead silitama —, siis küsisin ma endalt:

«Miks ei olnud ma tema vastu lahkem, miks ei rääkinud nõnda, nagu ta tahtis, ootas, lootis? Miks ei püüdnud teda ükskõik millega naerma ajada?»

Kui ma kord jälle Legais's olin, jäin seisma poe ees, mille vaateaknal oli välja pandud purjelaeva mudel — suur ja täpselt taageldatud alus, mis kujutas Vasco da Gama aegset karavelli. See oli üks neid huvitavaid ja praktiliselt tarbetuid asju, mis aastate kaupa ostjat ootavad, kuni neist lõpuks saab selle ruumi raudvara, kus neid algselt oli müüa kavatsetud. Vaatasin teda põhjalikult, nagu vaatan kõike, mis on puudutanud mu sümpaatia sügavamaid juuri. Sellistel puhkudel oleme harva võimelised ütleva, mis nimelt on meid paelunud ja mispärast niisugune vaatlemine sarnaneb kõnelusega — tõelise, kaasakiskuva suhtlemisega. Ma ei rutanud poekesse sisse astuma. Silmitsesin väikseid purjesid, laevalae ja luukide pidulikku tühjust, tajusin nukrust,

millega oli saatusele alistunud kääbuslaev, mille mootmed olid nii täiuslikult sobitatud, et ta võis umbes viis naela lasti pardale võtta, vee peal püsida ja isegi edasi liikuda, kuid polnud ometi suuteline mingil muul viisil oma tegelikku otstarvet teenima kui vaid inimaju kujutlustes, — ja otsustasin, et karavell saab minu omaks.

Äkitselt ta kadus. Kadus kõik: aken ja tänav. Kellegi soojad käed haarasid mu pea ja katsid silmad. Ehmatuse, kuid mitte tõeline, vaid rõõmuehmatus, millele lisandus soov end mitte lahti päästa ja arvatavasti ka kohtlane naeratus, takistas mind valjusti hüüatamast. Ma seisin, süda soe, aimates juba, mis nüüd tuleb, ja küsisin vaikselt, pilutades silmi mu laugudel kibelevate sõrmede all:

«Kes see on?»

««Lainetel tõttaja»,» ütles hääl, mis tahtis olla väga salapärane. «Võib-olla arvate nüüd ära?»

«Daisy?!» ütlesin ma, võttes tema käed näolt, ja ta tõmbas nad ära, seistes minu ja akna vahele.

«Andke mu jultumus andeks,» ütles tütarlaps punastades ja ärevalt naerdes. Ta vaatas mulle otsa oma avala lõbusa pilguga ja tema silmad rääkisid kõigest, mida ta ei suutnud varjata. «Küll mul ikka veab! See on ju teine kord juba, kus teie seisate mõttessevajunult ja mina lähen selja tagant mööda! Kas te ehmatasite?»

Tal oli seljas sinine kleit ja peas sinise lindiga pruun siidkübar. Tänaval lebas tühi korv, mille ta oli käest visanud, et mind nii toredal viisil tervitada. Temaga oli kaasas hiiglasuur koer, kelle väljanägemine ilmselt pidi vapustama pitsusid; nüüd vaatas see koer mind nagu asja, mida tal arvatavasti kästakse kanda.

«Daisy, armas Daisy, ma olen õnnelik, et näen teid!» ütlesin ma. «Olen väga süüdi teie ees! Kas olete siin üksinda? Tere siis ometi!»

Surusin tema kätt, mida ta püüdis ära tõmmata, kuigi mitte järsult. Ta tõusis kikivarvule, võttis mul õlgadest kinni ja suudles mind põsele.

«Ma armastan teid, Harvey,» ütles ta tõsiselt ja malbelt. «Olge siis nagu minu vend ja mina olen teie õde. Oh, kuidas ma teid näha tahtsin! Mul jäi nii palju rääkimata. Te nägite Fraisie Granti?! Te kartsite seda mulle öelda?! Siis see juhtuski teiega? Kujutage ette, kui vapustatud ja vaimustatud ma olin! Mul jäi lausa

hing kinni mõttest, et mu aimus on õige. Tunnistage nüüd üles, et see on nii!»

«See on nii,» vastasin ma sama lihtsalt ja vabalt, sest me rääkisime ühte keelt. Kuid mitte selle poole ei tahtnud ma juttu suunata. «Kas olete üksinda Legais's?»

Teades, mida mina teada tahan, vastas ta aeglaselt pead raputades:

«Ma olen üksinda ja ma ei tea, kus on Tobbogan. Ta solvas mind väga tookord; võib-olla solvasin ka mina teda, kuid nüüd on see kõik minevik. Ma ei öelnud talle midagi, enne kui me jõudsimme tagasi Rioli; seal ütlesin, ja ütlesin ka, kuidas suhtusite teie. Me nutsime temaga mõlemad, nutsime kaua, kuni ära väsisime. Ta käis veel peale; käis veel ja veel. Kuid Proctor, olgu ta tänatud, segas vahele. Ta rääkis temaga. Siis sõitis Tobbogan ära Cassetti. Mina elan siin Proctori naise juures; tal on ajalehekiosk. Ta suhtub minusse hästi, kuid suitsetab kodus palju — meil on ainult kolm tillukest tuba, nii et suitsu kätte võib ära lämbuda. Vanaproua suitsetab piipu! Oskate seda ette kujutada! Aga nüüd teie? Mida teie siin teete ja kas olete leidnud — naise, keda te otsisite?»

Ta kahvatas ja ta silmadesse kerkisid pisarad.

«Oh, andke mulle andeks! Mu keel on mu vaenlane! Teie öde on väga rumal! Aga kas te meenutasite mind mõnikordki?»

«Kuidas saab teid unustada?» vastasin ma, mõeldes õudusega, et oleksin võinud Daisyt iial mitte kohata. «Jah, ma leidsin selle naise... just nüüd. Daisy, ma armastasin teid ise seda teadmata, ja armastus teie vastu tuli teise armastuse järel, mis on läbi elatud ja lõppenud.»

Põiktänavad harvad teekäijad vaatasid üle öla meie poole, riivatu uudishimu salaküünlad silmis loitmas.

«Lähme siit ära,» ütles Daisy, kui ma võtsin tal käest kinni ja viisin ta kätt lahti laskmata põiktänavaga ristuvale puiesteele. «Harvey, mu armas, mu kallid, ma parandan ennast, ma olen edaspidi väga korralik, aga nüüd on vaja nelja seina. Ma ei saa ei teid suudelda ega hundiratast visata. Koer — see on siin. Tema nimi on Hops. Aga peaks olema hoopis Amps. Harvey!»

«Daisy?!»

«Ei midagi. Las meil olla heal!»

EPILOOG

I

Kõnelustes, mis toimusid siis minu ja Daisy vahel ning sageli alles vastu hommikut lõppesid, sest leidsime ühtedes ja samades asjades nii uusi külgi kui ka uusi vaatepunkte nende tarvis, oli meie eriliseks lemmikteemaks reis, mille tahtsime sooritada kahekesi kõikidesse nendesse paikadesse, kus ma varem olin käinud. Paraku oli see liiga laialdane plaan, mistõttu teda tuli kärpida. Selleks ajaks olin võitnud ühe vaidlusaluse kohtuasja, mis tõi mulle mõned tuhanded — neist sain tõhusat abi meie soovi teostamiseks. Kuna ma teadsin, et kõik ära kulutan, ostsin Legais's, San Rioli lähedal ühekorruselise kivimaja, mille juurde kuulusid aed ja vaba krunt, kuhu hiljem istutasime viljapuud. Koostasid maja sisustamise täpse plaani, milles olid arvesse võetud kõik mugavuse loomiseks tarvili-
kud pisiasjad, aga ka esimene mulje, mille ruumid pidid sisseastujale jätma, ning usaldasid töö oma sõbrale Tovalile, kelle maitset ja oskust asju kõnelema panna mäletasin veel noilt päevilt, kui Tovalil oli oma maja. Ta sai minust ruttu aru — niipea kui oli näinud mu Daisyt. Daisyle jäi meie ettevõtmine saladuseks ja me asusime reisile, mis kestis kaks aastat.

Daisyle, kes alati oma sisemaailmas elas ja oli väga uje, vaatamata oma välisele südidusele, valmistas lausa piina tundide kaupa seltskonnas istuda või külalisi vastu võtta, ja seetõttu tüdines ta kiiresti niisugustest pulbitseva seltskonnaelu keskustest nagu Pariis, London, Milaano ja Rooma ning kurtis sageli taga aega, mis tema ütlemist mööda oli maha visatud. Vahel jäi ta äkki häbenedes vait, kui oli midagi öelnud, — üksnes sellepärast, et äratas tähelepanu. Märkasid seda üsna varsti ja piirasid meie tutvusringi — kuigi see muutus — inimestega, kelle seltsis võis rääkida või mitte rääkida, nagu tahtmist oli. Kuid sellegipärast kutsus Daisy võime võõrastesse tundmustesse sisse elada temas vahel esile surutud ohke. Talle meeldis tulla ise ja ainult siis, kui ta ise tahtis.

Tema parim meelelahutus oli koos minuga mööda tänavaid käia ja maju vaadelda. Ta armastas ehituskunsti ja tal oli soont selle mõistmiseks. Teda paelusid iidised müürid kaitsekraavide ja puudega nende ümber; mõni õitsev nurgake keset põrnu varisenud ajastu laost või mõni uus puhas maja, millest õhkus kõikide osade ebateadliku kooskõla veetlust, paraku nii harvanähtavat. Ta võis jääda imetlema frontooni või jasmiinitihnikust paistvat suletud ust; sildu, mille torne ja kaari tähistavad kiire vee kohal varjude hämarad nurgad; ta võis asjatundlikult hinnata paleed ja tabada stiili hurtsikus. Selle kõige tõttu meenutasin ma salajase võidurõõmuga maja Legais's.

Kui me jõudsime tagasi San Rioli, siis peatusime võorastemajas, kolmandal päeval aga tegin ma Daisyle ettepaneku sõita Legais'sse jugasid vaatama. Alati nõustuv, mida ma ka ei soovitanud, jäi ta seegi kord otsekohe nõusse, ja nagu see tema puhul tavaline oli, ei saanud kella kaheni und, mõtiskledes sõidu üle. Kui ta oli midagi otsustanud, süttis ta sedavõrd, et ei saanud enam rahu, kuni kavatsetu oli ellu viidud. Hommikul olime Legais's ja sõitsime jaamast hobustega meie maja juurde, mille kohta ma ütlesin, et jääme siia paariks päevaks, sest maja kuulub siinsele kohtunikule, minu tuttavale.

Tema näole tekkis mulle nii armas talitsetud uudishimu ilme, mida ma nägin alati, kui külastasime tundmatuid inimesi. Tegin, nagu oleksin hajevil ja veidi väsinud.

«Kui tore maja!» ütles Daisy. «Ja ta seisab päris omaette; ausõna, ka aed väärrib tähelepanu! See kohtunik on hea inimene.» Niisugused tavatsesid olla tema mõttekäigud asjade juurest inimeste juurde.

«Kohtunik nagu kohtunik ikka,» vastasin ma. «Võib-olla on ta tõesti vaimustav, kuid mida head sa näed, armas Daisy, selles kahe verandaga klotsis?»

Ta ei osanud iga kord väljendada seda, mida tahtis, ja võttis seetõttu oma muljed ja minu küsimuse kokku naeratuses, mis ütles selgesti: «Teesklemine on patt. Sa näed ju joonte loomulikku lihtsust, mis võtab hoonelt raskuse, ja rohelist katusekive ja valgeid seinu ning aknaid, mis on nagu sinav vesi; ja neid laiu astmeid, mida mööda võib aeglaselt, mõttessevajunult alla tulla,

jämedate tüvede seltsi, kõrge lehestiku varju, kus päikese valgusemäng paneb kirendama lillepeenarde ergavad värvid. Siin tunned ennast ühtesulanuna maja ligi astunud loodusega, mis on ennast rahulikult pisut piiranud, et moodustada ühtset tervikut maja fassaadi ja külgedega. Milleks siis, mu armas, need üleaurused sõnad, mida sa isegi ei usu?»

Kuuldavalt ütles Daisy:

«Siin on nii hea — hakkab kohe südamesse.»

Meid võttis vastu maja sisemusest tulnud Toval.

«Tere, sõber Toval. Ma ei arvanud, et kohtan teid siin!» ütles Daisy. «Mida te siin teete?»

«Ootan pererahvast,» vastas Toval väga asjakohaselt, sellal kui Daisy väikeses võorastetoas ringi vaatas, kohendades reisikübara paelu lõua all. Tema kiire pilk märkas kõike: vaipa, nikerdatud tammepuud, kaminat ja hoolega valitud maale pähklipuust ja malahhiidist raamidest. Seal oli ka Guero maal, mis kujutab kaht koera: üks pikutab rahulikult, pea käppadel, silmis inimpilk; teine on püsti tõusnud ja nähtamatust ilmusest üleni elevil.

«Pererahvast ei ole,» ütles Daisy lähemale astudes ja maali vaadates, «pererahvast ei ole. See koer haugatab kohe. Kohe kuulete haugatust. See on hea maal, sõber Toval! Võib-olla näeb koer vaenlast?»

«Või peremeest,» ütlesin ma.

«Paistab tõesti, et ta haugatab sõbralikult. Mida me siis teeme?»

«Toad ootavad teid,» ütles Toval, kelle kõhna nurgelist nägu, millest vaatasid suured leebed silmad, lõhestas salapärase naeratus. «Mis puutub kohtunikusse, siis näib ta olevat siin.»

«See tähendab, Adam Corner? Sa ütlesid, et nii on selle mehe nimi.» Daisy vaatas mulle otsa, soovides, et ma seletaksin, kuidas saab kohtunik siin olla, kui teda ei ole.

«Toval tahab arvatavasti öelda, et Corner varsti saabub.»

Ma pidin selle vastuse puhul kõvasti huulde hammustama, mistõttu see kõlas umbes nagu: «Ahab vavasti ööda, t kovne asti aabub.»

«Kas sa sööd midagi?» küsis mu naine, vaadates mulle näkku. «Ei, ma ei saa millestki aru. Te ei vasta-

nud mulle, Toval, miks te siin olete, aga teid on nii tore näha. Miks te tahate mind segadusse ajada?»

«Aga, Daisy,» ohkas Toval paluvalt, «kuidas saan mina selles süüdi olla, et kohtunik on siin?!»

Daisy pöördus kärmesti ja pahaselt tema poole, kuigi silmis veel pahameelt polnud, ja hakkas siis naerma.

«Kas te arvate, et ma olen lollike?» küsis ta pike-mata. «Kui kohtunik on siin ja on nii viisakas, et saatis teid endast salapäraseid lugusid rääkima, siis olge nii lahke ja öelge talle edasi, et ka meie oleme — võib-olla — siin!»

Olgugi, et mäng oli kena, oli saabunud aeg asja seletada.

«Daisy,» ütlesin ma ja võtsin tal käest kinni, «vaata ringi ja tea, et sa oled oma kodus. Ma tahtsin sind veel natuke piinata, aga sa oled juba ärevil, ja seepärast ütle Tovalile aitäh tema hoole ja vaeva eest. Mina olin ainult ostja; Toval kulutas hea hulga oma kallist aega kogu selle maja sisustamisele. Kohtunik on tõepoolest siin, ja see kohtunik oled sina. Sina otsustad, kas kõik on hästi välja kukkunud.»

Kuni ma rääkisin, vaatas Daisy mind ja Tovali, Tovali ja mind.

«Vannu,» ütles ta rõõmust kahvatades, «vannu hirm-sat merevannet, et see on... Oh, kui rumal! Muidugi, teil mõlemal on silmas terve maja! Ja mina olen kohtunik?! Oh, olgu ta või kasimata kuurilobudik...»

Ta lendas mulle kaela ja niisutas mind vaimustuse-pisaratega. Seesama saatus tabas Tovali, kes püüdis kõigest väest säilitada oma leebelt sarkastilist, ekspansiivsusest puutumatut ilmet. Siis algas ülevaatus, ja kui see oli lõppenud, virvendasid Daisy silmades kõik asjad, perspektiivid, lilled, aknad ja kardinad nagu vikerkaar seebimulli niiskel pinnal. Ta ütles:

«Kas sulle ei tundu, et see kõik võib äkki ära kaduda?»

«Ei ilmaski!»

«Aga minul on vilets iseloom; kui midagi on väga hästi, hakkab ma kohe kartma, et see võetakse mul käest ja rikutakse ära; et mul ei ole enam hea...»

II

Igal inimesel — seda ei juhtu sageli ega suva järgi, vaid iseenesest, ja ainult väga heal päeval keset teisi, lihtsalt häid päevi — tekib vajadus tagasi vaadata, isegi tunda end sellisena, nagu ta kunagi oli. Sel on midagi ühist vanade kirjade lehitsemisega. Selline meeleolu tekkis kord Daisyl ja mul seoses tema kollase, pruuni-narmalise kleidiga, mille ta oli alles hoidnud mälestusena Fraisie Granti, «Lainetel tõttaja» auks korraldatud karnevalist ja tollest kohtumisest teatris, kui ma tahtmatult solvasin oma sõpra. Kord alanud, jätkusid meenutused, vahepeal katkedes, terve päeva —, hommiku- ja lõunalauas, jalutuskäigul, hommikueine ja lõunasöögi ning töö ja jalutuskäigu vahel. Tarvilikke sõnu vahetades mõtles kumbki Hel-Hew'le ja «Vaerale», mis muide oli aasta tagasi karile jooksnud, kusjuures kõik pääsesid. Niipea kui minevik meieni voogas, kerkis ta selgena ja nõudis arutamist, ning me elasime taas üle seda või teist seika, kahetsedes, et see ei või uuesti korduda — nüüd — oma ebaselge tulevikuta. Kas oli see aimus, et mälestused õhtul ellu ärkavad, või ainult rahulik murdlainetus, mis meenutab randa jõud-nule põhjatut vetevälja ning aegu, mil ta veel ei tead-nud, missugust kallast varjab silmapiiri vaikimine, — seda võib öelda vaid ükskõiksus oma elu vastu — kiretu psühholoogiline analüüs. Ja siis me rääkisime Biche Senielist, keda ma olin armastanud.

«Need silmad nägid Fraisie Granti,» ütles Daisy, surudes sõrmed mu laugudele. «See käsi hoidis tema kätt.» Ta puudutas minu kätt. «Seal, suus, on keel, mis rääkis temaga. Jah, ma tean, see paneb pea ringi käima, kui mõtled end sinna, — kuid pärast on nii tõsine, ülev tunne ja tahaksid käia nõnda, et midagi maha ei pudeneks. Ja see ei lähe kellessegi üle; see on ainult sinus endas!»

Oli pimedaks läinud; aed oli kadunud ja seisis üksinda pimedas meie kõrval. Me istusime maja ees, kui aknast langevasse valgusse ilmus Dick, meie kuld-sete kätega majahoidja. Tema järel tuli silmi kissitades ja naeratades pikk reisiülikonnas mees. Tema päevitu-nud, ebamääraselt tuttav nagu sattus valgusevööti ja ta ütles:

«Lainetel tõttaja!»

«Filâtre!» hüüatasin ma võpatades ja toolilt püsti karates. «Ma teadsin, et see kohtumine ei saa tulemata jääda! Kaotasid teid silmist pärast meie kolm kuud kestnud kirjavahetust, kui te ära sõitsite, nagu mulle öeldi, kas Salaire'i või Dible'isse. Ka mina olin kaks aastat reisidel. Kuidas te mind üles leidsite?»

Läksime majja ja Filâtre rääkis meile oma loo. Daisy oli alguses vaikne ja küsiv, kuid hakkas siis näeratama ja sulas varsti üles, asudes oma harjumust mööda Filâtre'i lauseid lõpetama, kui see juhtus peatuma. Sealjuures pöördus ta minu poole, selgitades väga arukalt ja enamasti sobimatul hetkel, kuidas see või teine asi oli toimunud — kindel tunnus, et ta kuulab väga tähelepanelikult.

Selgus, et Filâtre oli saadetud tööle pidalitöbiste kolooniasse, mis oli umbes kaheksa miili kaugusel Legais'st, Tavassee'i ülemjooksul, ja et ta siirdus sinna koos naisega varsti pärast meie ärasõitu Euroopasse. Olime vaid mõnepäevase vahega teineteisest mööda sõitnud.

«Jälg on leitud,» ütles Filâtre, «ma räägin asjast, mis peaks teid huvitama rohkem kui «Maria Celesta», millest te «Vaeral» jutustasite. See oli...»

«Lainetel tõttaja!» andis Daisy kärke tõuke tema sujuvale kõnele, lõi üleni lõkendama, kui oletus õigeks osutus, ja seadis end rahulikult istuma, otsekui tahtes kõigile mõista anda: «Mul oli ainult seda vaja öelda, muud ei midagi, nüüd olen ma vait.»

«Teil on õigus. Ma mainisin «Maria Celestat». Kallis Harvey, me olime aurukutriga teel lahte; mina ja kaks Oro bioloogiajaama ametnikku; tahtsime küttida. Õo tabas meid kaljuses jõeharus Capparoli saarest paremal ja me sõitsime sellest kohast kiiresti mööda, et peatuda metsa ääres, kus madrused pidid hommikul puid varuma. Kutter keeras ja sattus ujuvate puutüvede ja oksterisu rägastikku. Selles paigas on sadu väikesi saari ja kutri manööverdamine vaba vee otsinguil tõi meid vaiksesse ümmargusse lahte, mida piiras kõrge lehestikumüür. Kartes teelt eksida või õigemini teed ülearu pikendada pimesi saartelabürindis ekseldes, juhtis kippar kutri veejoomesse suurte kivide vahel, kus me veetsimegi öö. Ma ei maganud kajutis,

vaid tekil, ja ärkasin varakult, kuigi oli juba valgeks läinud.

Lahe suletud sõoris ringi vaadates ei näinud ma mitte und, vaid päris tõelist purjelaeva, mis seisis kahe kaabeltau kaugusel minust, üsna puude ligidal; need olid tema mastidest kõrgemad. Teine laev — veepeegel — oli kummuli tema all. Vapustuses, mis poleks suurem olnud, kui mind oleks une pealt vette visatud, ronisin ma kivile, hüppasin kaldale ja läksin laeva ahtri juurde, rebides tee peal räbalaiks oma pluusi — nii tihedalt olid liaanid puutüvede ümber ja vahele põimunud. Ma polnud eksinud. See oli «Lainetel tõttaja», meeskonnast maha jäetud, vee, tuule ja üksinduse päralt. Raadel polnud purjesid. Minu hüüde peale ei tulnud kedagi. Poolest saadik vett täis paat lebas külili järsul perval. Leidsin tühja roostetanud plekkpurgi, loopisin vee välja, ja kuna aerud olid sealsamas, sõudsin laevale ning ronisin ahtripoolsest otsast mööda ankruketti tekile.

Kõigest oli näha, et laev on maha jäetud rohkem kui aasta tagasi. Tekil kasvas rohi; reelingute äärde oli tuul kandnud lehti ja oksti. Raadelt looklesid alla liaanid, nende õisi täis varred õõtsusid nagu tõuvärgi räbalad. Läksin trepist alla ja võpatasin, sest väike madu libises üle vaiba koridorinurga taha — kummaline ja kurjakuulutatavalt kaunis elu, ainuke olend, kes end salongis ilmutas. Siis nägin hiirt mööda vilksatamas. Läksin teie kajutisse, kus keset sodi, katkisi nõusid ja põrandal vedelevaid kaltse avastasin pesakonna ilmatu suuri ringiroomavaid, märdunult rohelisi mardikaid. Sees oli läpatav, kuidagi hingeliselt läpatav, nagu oleks mindki mardikate sekka arvatud ja sinna maetud. Läksin uuesti tekile, siis kambüüsi ja ruhvi; igal pool valitses alasti kaos, täis prahti ja moskiitosid. Ebameeldiv oimetus, masendus ja äng võtsid mu oma võimusesse. Jätsin otsingud kutri juba «Tõttaja» külje alla toonud kipri ja tema madruste hooleks, kelle looduslapselik hämmastus pani kohe lahe hüüetest kajama ja kes asusid agaralt kokku korjama kõike, mis oli veel tarvitamiskõlblik. Minu tuttavad, bioloogiajaama ametnikud, sattusid samuti leidmishasarti ja veetsid pool päeva, tappes kaigastega madusid; nad tuhnisid ka läbi kõik nurgad lootuses avastada inimeste

jälgi. Kuid ei logiraamatut ega mingeid pabereid ei olnud; ainult kaptenikajutis leiti lauasahtli tagumisest nurgast prao vahelt tükk puruksrebitud kirja; ma hoidsin selle alles ja näitan seda teile kunagi.

«Kas tohin ma loota, et te loete läbi selle kirja, mida ma ei tahtnud...» Arvatavasti oli kirjutaja kirja ise puruks rebinud. Kuid see oletus on samas ka küsimus, mille lahendaja ei ole mina.

Seisin laevalael, vaatasin mastitippe ja metsahiiglaste latvu, mis olid mastidest kõrgemad, ja veel kõrgemal sõudsid kaunid ja osavõtmatud pilved. Puude otsast langes nagu tardunud vihm alla lianide võrk, sirutades kõikjale rippuvate varte otsas lootusrikkalt õieli väänlate kombitsaid. Kerge tuulehoog pani liikuma selle päikesest valgustatud lehtede ja spiraalide maleva, mis oli mässinud endasse kõik püstiseisva oma teel. Üks väänel õõtsus edasi-tagasi väga lähedal grootmasti topile ega vajunud rippu, kui tuul vaibus, vaid jäi pisut kaldu, nagu tõusul peatatud pendel. Ta pingutas. Tuul andis pisut hoogu, ja vaevalt vastu puud puutunud, keerdus väänel silmapilkselt masti ümber, võbisedes nagu pillikeel.»

Sõnatuna vaatas Daisy nüüd ainiti Filâtre'ile otsa läbi pisarateudu, mis varjutas ta silmi.

«Mis sinuga on?» küsisin ma, ehkki olin ka ise rusutud, sest kujutlesin selgesti kõike, mida oli näinud Filâtre.

«Oh,» sosistas ta, kartes valjusti rääkida, et mitte nutma puhkeda. «See on nii ilus. Ja on nii kurb ja nii hea, et see kõik on just nii!»

Olin küllalt rumal küsima, mis nimelt teda vapustas.

«Ei tea,» vastas Daisy silmi pühkides. «Ma saan pärast aru. Rääkige, kallid doktor.»

Filâtre'il ei jäänud tema erutatus märkamata ja ta lühendas oma jutustust.

Nad pidid tublisti vaeva nägema, enne kui saartelabürindist välja pääsesid. Lootuses mind kunagi kohata, püüdis Filâtre Browne'i kaudu «Tõttaja» saatusest midagi teada saada. Teated saabusid alles kaks kuud hiljem. «Lainetel tõttaja» oli müüdnud Ecque Letrixile poole hinna eest ja oli asunud otsekohe pärast müümist kapten Gueroude'iga teele Akvitaaniasse.

Sestsaadik polnud keegi temast midagi kuulnud. Kas ta langes tumedate salasepitsuste, kellelegi teadmata plaani ohvriks või peitis end jõepadrikusse, et pääseda jälitava vaenlase käest; kas suri ta meeskond mõnda epideemiasse või jättis laeva maha ja hukkus ürgmetsas nälja ja kiskjate küüsis — seda polnud võimalik teada saada. Alles palju aastaid hiljem, kui Tavassee'i ääres hakati kulda leidma, tekkis oletus avantüüri, kullapalaviku kohta, mis on võimeline täiskasvanuid lapseks muutma. Kuid sellegagi leppisid vaid need, kellel tahtmist oli, kes teadmatusega rahule jääda ei suutnud. «Tõttaja» oli jäetud sinna, kus kutter talle juhuslikult peale sattus, sest ei leidunud kedagi, kes oleks tahtnud hakata otsima paljaksriisunud laeva, mille kuulsus pealegi ebausklikku hirmu äratas.

«Kuid sellest ei piisa mulle ega teile,» ütles Filâtre, kui olime rääkinud ja mõtisklenud kõigest, mis seisis ühenduses Senieli laevaga. «See oli eile, kui ma kohtasin üht noort daami — Biche Senieli.»

Daisy silmad kuivasid ja ta hoidis naeratust tagasi.

«Biche Seniel?» ütlesin ma, mõistes alles nüüd, kui tähtis oli mulle kuulda tema saatusest.

«Biche Cavaz.»

Filâtre laskis pausil pisut kesta ja lisas:

«Jah. Laeval, teel Rioli. Tema mees Hector Cavaz oli temaga kaasas. Tema abikaasa polnud päris terve ja ta palus mind tulla, kui oli kuulnud, et olen arst. Ma ei teadnud, kes on see daam, kuid hakkasin aimama, kui ta mu nime kuuldes päris, kas ma ei tunne Lyssis elanud Thomas Harvey't. Vastasin jaatavalt ja rääkisin talle üsna palju teist. Kuid ettevaatus takistas mind jutustamast neist ainult teile ja mulle teadaolevaist faktidest, mis leidsid aset tol öhtul, kui me Stairsi pool kaarte mängisime, ja veel mõningaist asjaoludest, teistsuguseist kui need, mis on tavaliselt kõne all juhusliku tutvuse puhul. Kuna me jutuajamine puudutas ka «Lainetel tõttajat», pidasin ma vajalikuks rääkida, mida olin metsalahes näinud. Ta rääkis talitsetult, ja isegi mu jutustus laeva leidmisest häiris tema rahu ainult hetkeks — siis, kui ta ütles, et sellest peaksite tingimata teada saama ka teie. Tema abikaasa, väga elav, vaimukas ja meeldiv inimene, rääkis omakorda sellest, et mõnda aega pärast pulmi oli ta sageli

näinud unes teid istumas paadis koos noore naisega, kelle nägu oli kaetud. Sellest selgus, et ta on teie looga tuttav, kõnelus muutus avameelsemaks ja pöördus tagasi Hel-Hew's juhtunu juurde. Nüüd vestlesime sundimatult. Biche Cavaz ei puudutanud ainsagi sõnaga oma suhtumist teisse, kuid ma nägin, et ta on tulvil mõtlikku kindlust — kaugelt, nagu üks kallas vaatab teist üle sinise vetelagendiku.

«Ta oleks võinud teile lähedasem olla, kallis Biche,» ütles Hector Cavaz, «kui poleks olnud Gueux' traagilist surma. Ahel pidi sulguma. Selle purustas segadus, see ootamatu surm.»

«Ei, elu,» vastas noor naine, naeratades usaldavalt Cavazile. «Tollal tõi elu mu suletud ukse ette ja mul polnud võtit, et oleksin saanud veenduda, kas pole tegemist ukse imitatsiooniga. Ma ei koputa lukus uksele. Ja otsekohe sai selgeks suhtlemise võimatus. Kui ma ei mõista — siis pole olemas!»

«See on liiga tormakalt öeldud!» tähendas Cavaz.

«Miks nii?» imestas ta siiralt. «Ma tahan alati olla ainult mina ise. Mis võib tagasihoidlikum olla, kallis doktor?»

«Või grandioossem,» vastasin ma, nõustudes temaga.

Tal oli kerge palavik — väike külmetus. Lahkusin, viies kaasa elava mulje tema isiksusest; mulje puutumatuses ja lahkusest. San Riolis kohtasin Tovali, ta tuli minu poole; silmanud võõrastemaja külalisraamatust mu nime, uuris ta välja, et olen seesama doktor Filâtre, ja rääkis mulle otsekohe kõik, mida ta teist teadis. Kas pean lisama, et olin jalamaid hakkamas ja asusin teele, jättes sinnapaika koloonia asjad? Ja õigus. Ma olen hakanud unustama. Biche Cavaz palus, et annaksin teile edasi tema kirja, kui peaksin teid kohtama.»

Ta soris portfellis ja võttis välja väikese ümbriku, millel oli minu nimi. Vaatasin Daisy poole, kes kohmetult ja varmalt noogutas, ning lugesin kirja läbi. Selles oli viis rida: «Saage õnnelikuks. Meenutan teid tänutunde ja lugupidamisega. Biche Cavaz.»

«Ainult...» ütles pettunult Daisy. «Ma ootasin rohkemat.» Ta tõusis püsti, tema nägu lõi õhetama. «Ma ootasin, et kirjas tunnistatakse minu mehe õigust ja õnne näha kõike, mida ta tahab ja näeb — seal, kus

ta tahab. Ja veel oleks seal pidanud olema: «Teil on õigus, sest seda ütlesite teie, Thomas Harvey, kes ei valeta.» Ja seda ütlen nüüd mina kõigi eest: Thomas Harvey, teil on õigus. Ma olin ise teiega paadis ja nägin Fraisie Granti, pitskleidis neidu, kes ei kartnud jalga sügaviku kohale tõsta, sest temagi näeb seda, mida teised ei näe. Ja see, mida tema näeb — see on antud kõigile: võtke vaid! Mina, Daisy Harvey, olen veel noor, et nende keeruliste asjade üle otsustada, kuid ma ütlen veel kord: «Inimesest ei saada aru.» Temast peab aru saama, et näha, kui palju on nähtamatut. Fraisie Grant, sa oled olemas, sa tõttad, sa oled siin! Ütle meile: «Tere õhtust, Daisy! Tere õhtust, Filâtre! Tere õhtust, Harvey!»

Tema nägu säras, raevutses ja naeris. Tõusin tahtmatult, külm juga jooksis mul üle selja, tõusis ka Filâtre — nii imeliselt helises äkki mu naise hääl. Ja ma kuulsin sõnu, mis olid lausunud välise helita, kuid nii selgelt, et Filâtre vaatas selja taha.

«Noh, nii,» ütles Daisy istet võttes kergendusohkega, «tere õhtust ka sulle, Fraisie!»

«Tere õhtust!» kuulsime merelt. «Tere õhtust, sõbrad! Kas pole igav pimedal teel? Mul on kiire, ma tõttan...»

1925—1926

SISUKORD

SÄDELEV MAAILM 5

LAINETEL TÕTTAJA 161

Александр Грин. Блестящий мир. Бегущая по волнам. На эстонском языке. Оформление: Ю. Пальм. Издательство «Ээсти раамат», Таллин, Пярнуское шоссе, 10. Тоimetajad M. Varik ja M. Käbin. Kunstiline toimetaja H. Tikand. Tehniline toimetaja J. Lepik. Korrektorid A. Saluäär ja M. Amon. Laduda antud 30. IV 1972. Trükkida antud 4. IX 1972. Paber 54×84/16. Trükipoognaid 22. Tingtrükipoognaid 18,5. Arvestuspoognaid 19,44. Trükiarv 24 000. Tellimise nr. 1186. Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk tän. 40/42. Hind 71 kop.